

ಆಯುರ್ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಲೆ: - ಪುಸ್ತಕ ೧

ತ್ರಿದೋಷ ವಿಜ್ಞಾನ

Approved College Library
Shahapur-Belgaum-

No.....

(ಮೊದಲನೇ ಭಾಗ) Date.....

ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪರಿಚಯ
ವಾತದ ಸ್ವರೂಪ-ನಿರ್ಣಯ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳ
ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಮುಂತಾದವು.

ಬರೆದವರು :-

ಆಯುರ್ವೇದವಿದ್ವಾನ್

ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯ ಸವಣೂರು L. A. M. S.

(ಹಳೇ) ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಅಕ್ಕೋಬರ]

ಚಿಲೆ ೪-೮-೦

[೧೯೫೧

31/10/51

ಪ್ರಕಾಶಕರು :—
ಆಯುರ್ವೇದವಿದ್ಯಾನ್
ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯ ಸವಣೂರ L. A. M. S.
(ಹಳೇ) ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

1226

ಇದರ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಂದ ಕಾದಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಮುದ್ರಕರು :—
ಶ್ರೀ. ರು. ಶಿ. ಯಲಗಚ್ಚಿನ
ಆರುಣ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್,
ಬೆಳಗಾವನ ಗಲ್ಲಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಸಂದರ್ಭ ಗ್ರಂಥಗಳು

★★

- ೧ ಚರಕ ಸಂಹಿತೆ
- ೨ ಸುಶ್ರುತ ಸಂಹಿತೆ
- ೩ ಪಾತಂಜಲಿ ಯೋಗ ಸೂತ್ರಗಳು
- ೪ ಶಾಂಗಧರ ಸಂಹಿತೆ
- ೫ ವಾಗ್ಭಟ ಸಂಹಿತೆ (ಅಷ್ಟಾಂಗಹೃದಯ)
- ೬ Human Anatomy. (By Henry grey)
- ೭ ಸಂಕಲಿತ ಶಾರೀರ. (ವೈದ್ಯ ಫಡಕೆ)
- ೮ ಶಾರೀರ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಜ್ಞಾನ (ವೈದ್ಯ ಭಾ. ವಿ. ಗೋಖಲೆ)
- ೯ ಶಾರೀರಂ ತತ್ವದರ್ಶನಂ (ವೈದ್ಯ ಪು. ಸ. ಹಿರೇಕರ)
- ೧೦ ಉಪನಿಷದರ್ಥ ಬೋಧಿನಿ.
- ೧೧ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಸಂಗ್ರಹ ಸವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.
- ೧೨ ಔಷಧೀ ಗುಣಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರ (ವೈದ್ಯ ಗುಣೆಯವರದು)
- ೧೩ The nervous system in Indian physiology
(By Dr. Dheerendranath Banarjee M.D.)
- ೧೪ ತ್ರಿಧಾತು ತ್ರಿದೋಷ ಚರ್ಚಾ (ಗ. ಸ. ದೀಕ್ಷಿತ M.A.)
- ೧೫ ಔಷಧಿ ಯೋಜನಾ (ಶ್ರೀ ಧೂತಪಾಸೇಶ್ವರ ಇವರಿಂದ
ಪ್ರಕಾಶಿತ)
- ೧೬ House hold Physician. (by J. M 'Gregor
Robertson.)

॥ ಶ್ರೀ ॥

ಶುಭಾಶೀರ್ವಾದಗಳು

ಉಡುಪಿ ಭಂಡಾರಕೇರಿಮಠದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಮಾನ್ಯ ತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯ ಸವಣೂರ ಇವರಿಗೆ:- ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣಗಳ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, "ಸದರಿಯವರು ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ರುಷಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಾಗತ ಮಹಾ ಗಹನ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮತ್ತು ಅಭರುಚಿ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನರೂಪವಾಗಿ ತೋರಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಶ್ವಾತ್ಯರು ಆರ್ಷ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಶಾರೀರಕ ಅಪರತತ್ವ ಮುಂತಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವಂತೆ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ಲಾಘನೀಯವು. ಇದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಇದೆ. ದೇವರು ಈ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಲೋಕೋತ್ತರವಾಗುವಂತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಮಾಡಿ ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರವಾಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ". ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಮಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಎಂತ ಬರೆದ ನಿರೂಪ.

ಧಾರವಾಡ

ತಾ. ೧೮-೮-೫೧

ಸಹಿ.

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

★★

Ayurved College Library
Shahapur. Belgaum.

No
Date.....

ಅರ್ಪಣೆ

ಲೇಖಕರ ನಿವೇದನೆ

ಮುನ್ನುಡಿ

ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು

ನಕ್ಷೆಗಳು

ಮಾನನಶರೀರ ಮತ್ತು ತ್ರಿದೋಷಗಳ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ೧

ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು ೧೧

ಇವುಗಳಿಗೆ ಧಾತುಗಳೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಅದೆ. ಅದು ಏಕೆ? ಪುಟ ೧೧-ಇವುಗಳ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸುವಿರಿ? ಪುಟ ೧೨. ಇವುಗಳ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸುವಿರಿ. ಪುಟ ೧೩

ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೃಷ್ಟೀಕರಣ ೧೬

ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರೇನು? ಪುಟ ೧೭- ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಹೇಗೆ ನಡೆದಿರುವದು? ಪುಟ ೧೮.

ನಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮೆಗಳು ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ರೀತಿ ೨೮

ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥವಾಯುವೂ ಅದರ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರವು ೩೨

ನಾಯುವಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ. ಪುಟ ೩೩-ನಾಯುವಿನ ಸ್ವರೂಪ. ಪುಟ ೩೩-ಅನ್ನ ಉದಕ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣಗಳು ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿದ ಚೈತನ್ಯವೇ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು. ಪುಟ ೩೫-ನಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಪುಟ ೩೫-"ವಾಯುಃ"

ಶಬ್ದನಿರುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸಂಬಂಧ. ಪುಟ ೩೯-ವಾತವು ಯಾವ ಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದು ಪುಟ ೪೧-ಶಕ್ತಿ. ಮತ್ತು ದ್ರವಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರಗಳೂ, ಅವುಗಳ ನಿರಂತರ ಸ್ಥಾನಗಳೂ. ಪುಟ ೪೨-ಇನ್ನು ದ್ರವಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ. ಪುಟ ೪೩-ವಾಯುವಿನ ಕರ್ಮಗಳು ಪುಟ ೪೫-ಬಸ್ತಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು ದ್ರವಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು. ಪುಟ ೫೦-ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿನ ಏನಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳು. ಪುಟ ೫೧.

ಪಂಚವಾಯುಗಳೂ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವೇಚನೆಯೂ

ಪ್ರಾಣವಾಯುವು. ಪುಟ ೫೨-ಉದಾನವಾಯುವು. ಪುಟ ೫೯-ವ್ಯಾನವಾಯುವು. ಪುಟ ೬೦-ಸಮಾನವಾಯುವು. ಪುಟ ೬೩-ಅಪಾನವಾಯುವು. ಪುಟ ೬೬-ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಪಾನವಾಯುವಿನ ಕರ್ಮಗಳು. ಪುಟ ೬೯-ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳ ವಿಚಾರವು. ಪುಟ ೭೬-ದೋಷಜ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಚಾರ. ಪುಟ ೭೭.

ವಿಕಾರ ಮತ್ತು ರೋಗಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳು

ದೋಷಗಳ ವೈಷಮ್ಯ, ಚಯ, ಪ್ರಕೋಪಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳು. ಪುಟ ೮೩-ಸಂಸರ್ಗಸನ್ನಿವಾತಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳ ವೃದ್ಧಿಯ ವಿಚಾರ. ಪುಟ ೮೪-ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೇನು? ಪುಟ ೮೬-ವಿಕೃತಿಯ ಕಾರಣಗಳು. ಪುಟ ೯೧-ನಿಜ ಮತ್ತು ಆಗಂತುಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದೋಷಗಳ ವಿಕೃತಿ. ಪುಟ ೯೧.

ವೈಷಮ್ಯದ ಸ್ಪಷ್ಟಸ್ವರೂಪ

ಸಂಚಯ ಪ್ರಕೋಪಾದಿಗಳು. ಪುಟ ೯೪-ಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯ. ಪುಟ ೯೯-ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಧಿದರ್ಶನ. ಪುಟ ೧೦೨.

ರೋಗದ ಸ್ಪಷ್ಟಸ್ವರೂಪ

ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವೆಂದರೇನು? ಪುಟ ೧೦೪-ದೋಷಗಳ ಸಾಮ ಮತ್ತು ನಿರಾಮ ಅವಸ್ಥೆಗಳು. ಪುಟ ೧೦೭.

ಚಿಕಿತ್ಸಾ ತತ್ವವಿಚಾರ

ವಿಕಾರ ಪ್ರಶಮನ. ಪುಟ ೧೦೯-ಶಮನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದರೆ. ಪುಟ ೧೧೦-ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಭೇದಗಳು. ಕೋಧನವು. ಶಮನವು. ಪುಟ ೧೧೨-ರೋಗೋತ್ತರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಪುಟ ೧೧೩.

ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬೆಳಕು

ರೂಕ್ಷತೆಯಿಂದ ವಾತರೋಗಗಳು ಹೆಚ್ಚುವವು ಸ್ನಿಗ್ಧತೆಯಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವವು; ಪುಟ ೧೨೭-ಈ ಸ್ನೇಹಸಾರವು ನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರುವುದು? ಪುಟ ೧೨೯ ಸ್ನೇಹಸಾರವೂ ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳ ಧಮನೀಪೋಷಣೆಯು. ಪುಟ ೧೩೧.

ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಕೆಲವು

ಮನನೀಯ ವಿಚಾರಗಳು

Ayurved College Library
Shahapur, Belgaum

No.....
Date.....

ಈ ಮಾಲೆಯ ಮುಂದಿನ ಪುಸ್ತಕವು.

ವಾತ ರೋಗಗಳು.

(ಅವುಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ನಿದಾನ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ವಿಚಾರವು.)

ಅರ್ಪಣೆ

ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭಾವನೆಗಳೂ ವಿಚಾರಗಳೂ, ಮುಂದೆ ಒಳ್ಳೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿ, ವಂಶಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಬೆಳೆಸಲೆಂದು ಯಾರು ಕಷ್ಟದಿಂದ ನನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಲಾಲನೆ ಪಾಲನೆಗಳಿಂದ ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದರೋ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲದಿಂದ ಇಂದು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ೨೦ ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂತತವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಗಳಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತವಾಗಿರುವ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಅರಳಿದ ಈ ಕುಸುಮವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆ ನನ್ನ ಪೂಜ್ಯ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಲೇಖಕರ ನಿವೇದನೆ

ಅನೇಕ ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ಹಾರೈಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಯಕೆಯು ತ್ರಿ ಧನ್ಯಂತರಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ನೆರವೇರಿ, ಈಮಾದರಿಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಇಂದು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿ ಕನ್ನಡವೈದ್ಯರಿಗೂ ಆಯುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ದೊರಕುವಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆನಂದವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿ ಬಹಳದಿನಗಳಾದವು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಸುಮಾರು ೩ ವರುಷಗಳಾದವು. ಆಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತ ಬರಲಾಯಿತು. ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿ ೩ ವರುಷಗಳಾದರೂ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸುವ ಯೋಗಬರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಈ ಯೋಗಬರಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನ ವೈದ್ಯಮಿತ್ರರ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಚೋದನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಆಯುರ್ವೇದಶಾಸ್ತ್ರವು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟ. ಸೂತ್ರರೂಪಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಬರವಣಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆ, ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಒಂದೇ ಪದದಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಸಂಕಲಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಓದುನವರಿಗೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕಠಿಣವಾಗಿರುವವಲ್ಲದೇ ಅರ್ಥಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣವೂ, ವಿಷಯಗಳ ಜೋಡಣೆಯೂ ಸರಿಯಾಗಿಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯು ನಾನು ವೈದ್ಯಕೀ ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೊದಲು ಹೊಳೆಯಿತು. ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಶಾರೀರಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ಬರವಣಿಗೆಯೂ ಅದೇ ಮಾದರಿಯ ದಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಆ ತೆರನಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಆಶೆಹುಟ್ಟಿತು. ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ಆಗಿನಿಂದಲೂ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕುವದು, ಅದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವದು, ಬಲ್ಲವರಕೂಡ ಅದೇ ವಿಷಯಚರ್ಚೆಮಾಡುವದು, ನಿತ್ಯವವೈದ್ಯದ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಒರೆಗೆಪಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಅಂದಿನ ವಿಚಾರಬೀಜವೇನುಂದೆ ಮೊಳಕೆಯಾಗಿ ಇಂದು ಗ್ರಂಥ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿದೆ.

ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾರೀರದಲ್ಲಿ ಸಿರಾ, ಧಮನೀ, ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸು, ನಾಭಿ, ಹೃದಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರಣವು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಆ ಅವಯವಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥಬರುವಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳಿಂದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ವರ್ಥ ನಾಮಗಳನ್ನಿಡುವುದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಗ್ರಂಥಕಾರರ ಪದ್ಧತಿ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೇಲಿನ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಆ ಆ ಅವಯವಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಆ ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯರ್ಥವನ್ನೂ, ಅವಯವದಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ತುಲನೆಮಾಡಿ ಅರ್ಥ ನಿರ್ಣಯಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರಣವುಮೊದಲು ಬೇಕು. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಇವುಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥವನ್ನು ನಕ್ಷೆಗಳರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಓದನಾಗ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಆ ಪದಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತ್ರಿದೋಷಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕದಿನಗಳಿಂದಲೂ ಚರ್ಚೆನಡೆದಿದ್ದು ನಿಖಲಭಾರತೀಯ ಆಯುರ್ವೇದ ಮಹಾಸಮ್ಮೇಲನದವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತಜ್ಞ ವಿದ್ವಾಂಸರನೇಕರು ಇವು ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದೇ ವಾದಿಸಿ ಇವತ್ತಿನವರೆಗೆ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆಬಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪಾಟಣಾದಲ್ಲಿ ಜರಗಿದ ನಿ. ಭಾ. ಆ. ಸಮ್ಮೇಲನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತ್ರಿದೋಷ ಚರ್ಚಾ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದು ಹಿಡಿದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗುವುದೆಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪಂಚವಾಯುಗಳ ಭೇದಗಳು ವಾತವಹ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಚೇತನೆಯ ಸ್ಪಂದನ (Nerve impulse) ವೆಂಬನುಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಅವರು ಉದಾನವಾಯುವಿನ ವಿವರಣೆಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿಲ್ಲ. (“ ಆಯುರ್ವಿದ್ಯಾ ” ಮರಾಠೀ ಪತ್ರಿಕೆಯ ೧೯೫೧ನೆಯ ಎಪ್ರಿಲ್ ಸಂಚಿಕೆಯ ೪೫ನೇ ಪುಟ ನೋಡಿರಿ)

ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಣಯತೆಗೆದು

ನಕ್ಷೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟು ಅನೇಕ ದಿನಗಳಾದವು. ಆಗಿನ ನಿರ್ಣಯವೇ ಇಂದಿಗೂ ಅದೆ. ಮತ್ತು ಇದು ಮುಂದೆ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಬಹುದೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ಇದೆ. ಈ ಮಾತು ವಾಚಕರಿಗೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಮೇಲೆ ಮನದಟ್ಟಾಗಬಹುದು.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಹೇಗೆ ಓದಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ವಿಷಯವು ಹೊಸದು. ತಿಳಿಯಲು ಗಡುಚಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ಓದಿದರೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲು ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಓದುವಾಗ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡೇ ಓದಬೇಕು. ವಿಷಯವು ಪೂರ್ಣ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ೨-೩ ಸಲ ಶಾಂತ ರೀತಿಯಿಂದ ಓದಬೇಕಾಗುವುದು. ಮೊದಲು ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಓದಿ, ಆಮೇಲೆ ಕೇವಲ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನೇ ನೋಡಿ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಪುನಃ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ಓದಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ವಿಷಯವು ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚುಸಲ ಬಂದಂತೆ ಅನಿಸುವುದು. ಅನೇಕ ವಿಧದಿಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕಾದರೆ ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯವು.

ದೈವವಶಾತ್ ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಮ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಗುರುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರತಕ್ಕವರೂ, ಲೋಕಹಿತೈಷಿಗಳೂ ಆದ ಉಡುಪಿಯ ಭಂಡಾರಕೇರಿ ಮಠದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಮಾನ್ಯ ತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ದೊರೆತು ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಬರೆದು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಶಿರಸಾಷ್ಟಾಂಗ ವಂದನೆಗಳು.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವುದಾದಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ನಾನು ಹೋಗಿ ಡಾಕ್ಟರ ಸವಣೂರ ಹಣಮಂತರಾಯರನ್ನು ಕಂಡು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಬಾಹುಲ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಬಿಡವು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನನ್ನ ಕಡೆಯಿಂದ ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ

ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಉಳಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಓದಿಕೇಳಿತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟು ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಸಹ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಂದವಾಗಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಅರುಣ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್‌ನ ಮಾಲಕರಿಗೂ, ಬ್ಲಾಕ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಐಡಿಯಲ್ ಫೋಟೋ ಡಿಂಕೋವರ್ಕ್ಸ್ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಇದರ ಒಡೆಯರಿಗೂ, ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ಬ್ಲಾಕ್‌ಗಳನ್ನು ಎರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ನಾಡಗೇರ ರಿಟಾಯರ್ಡ್ ಎಜ್ಯುಕೇಶನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಧಾರವಾಡ ಇವರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುವೆನು.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ತಾ. ೫-೧೦-೫೧

ಲೇಖಕ

ಮುನ್ನುಡಿ

ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂಥ ಕಠಿಣ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಇವತ್ತಿನ ವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೈದ್ಯರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದಿಲ್ಲ. ವೈದ್ಯ ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯರು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಅಭಿನಂದನೀಯವೇ ಸರಿ. ಆಯುರ್ವೇದವು ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಆಯುರ್ವೇದ ಮಂಡಳದ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅದರ ಉದ್ಧಾರದ ಕೆಲಸವು ಸುಸಂಗತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ೧೯೩೩ ರಲ್ಲಿ ಪನವೇಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ತ್ರಿದೋಷ ಚರ್ಚಾಪರಿಷತ್ತೂ ಹಾಗೂ ೧೯೩೫ ನೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಶೀ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿದ ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತ ಪರಿಷತ್ತೂ ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಾಗಿವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ರೂಪ, ಗುಣ, ಕರ್ಮಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಏಕ ವಾಕ್ಯತೆ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ತ್ರಿದೋಷ ಕೂಟವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೋ, ಸ್ಥೂಲವೋ, ಶಕ್ತಿರೂಪವೋ, ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವೋ, ಕಪೋಲಕಲ್ಪಿತವೋ, ಅನುಮಾನ ಗ್ರಾಹ್ಯವೋ, ಕಾರ್ಯಾನುಮೇಯವೋ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ವೈದ್ಯರಂಥಂತೆ ಕೇವಲ ಸ್ರಾವಗಳೋ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವರಲ್ಲಿ ಮತ ಭೇದವಿದೆ. ಆಯುರ್ವೇದದ ಮೂಲವನ್ನು ಕೂಡಾ ಅರಿಯದ ಡಾಕ್ಟರ ಜನರು ಹೀಗೆ ಅಂದರೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಲ್ಲಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ೩೦-೪೦ ಕೋಟಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಭಾರತ ವರ್ಷದಂಥ ದೇಶವು ಕಳೆದ ೨-೩ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದೋ ಅಂಥ ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನರಿತ ವೈದ್ಯರೇ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೇ ಇರುವುದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಕ್ಷಮ್ಯವು. ಆಯುರ್ವೇದವೆಂದರೆ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವು. ಅದಕ್ಕೆ ವೇದವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಕೇವಲ ಮದ್ದು ಕೊಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರವಲ್ಲ. ಅದು

ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದರ್ಶನವು. ಧರ್ಮ ಅರ್ಥಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾಧನವು. ಅದು ಅನಾದಿ ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಕಲನಗಳಾಗಿವೆ. ಚರಕ ಸುಶ್ರುತರು ಅದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಾಗ್ಭಟ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅದರ ಸಂವರ್ಧನವೇ ಆಗುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣಗಳಮೂಲಕ ಅದು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಆಯುರ್ವೇದದ ತಾತ್ವಿಕ ಸ್ವರೂಪವು ಹಿಂದುಳಿದು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕಾಂಡಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ನಡೆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಮುಖ್ಯತಃ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆಯುರ್ವೇದದ ನಿಧಾನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನ ರೂಪವಾದ ಯಾವ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರವು ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ತಾತ್ವಿಕ ಸ್ವರೂಪವು ನಾಶ ಹೊಂದದೆ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಬೇಕು. ಉಜ್ವಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದತಕ್ಕ ಜೀವನ ವಿಚಾರವು ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಅದು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಬೆಳೆವಂತೆ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಹೋಗುವದು. ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ತರ್ಕ, ನ್ಯಾಯ, ಸಾಂಖ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಧುನಿಕ ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪದಾರ್ಥ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಹೇಗೆ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭಗಳೋ ಹಾಗೆ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಈ ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಆಯುರ್ವೇದದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಉಪಯೋಗವೂ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಾಯವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶರ ಗೃಹ ವರ್ಷಗಳ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಧರ್ಮ, ನಾಗರಿಕತೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೀತಿ ಮತ್ತು ತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳ ನಡುವಿರುವ ಸಂಬಂಧವು ಅಳಿದು ಹೋಯಿತು. “ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆಂದರೆ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದವರು” ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಬೆಳೆಯಹತ್ತಿತು. ಇವರ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಮತ್ತು ಉಳಿದ

ಲೋಕ ಸಮುದಾಯದ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಭೇದ “ಯದ್ಯದಾಚರತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ತತ್ತದೇವೇತರೇಜನಾಃ” ಎಂಬ ನುಡಿ ಯಂತೆ ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಗದವರುಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟರು. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ವಿಪನ್ನಾ ವಸ್ತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆಯುರ್ವೇದವು ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೂ ದುರ್ಗತಿಯು ಬಂದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಲ್ಲ. ಯಾವದೇ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಲೀ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅದರ ಪ್ರಗತಿಯು ಸ್ಥಗಿತವಾದರೆ ಅದರ ತೇಜಸ್ಸು ನಷ್ಟವಾಗುವದಲ್ಲದೇ ಅದು ಅನಾ ದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ನವನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮಾನವು ಸಿಗದಿದ್ದದ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣವು.

ಆಳವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಸಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ವಾಯು ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳು ಜೀವಾತ್ಮನ ಸಂಗಡ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಪಿಂಡವನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳು ಚೇತನಾಮಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭಗಳು. ವಾಯುವು ಉತ್ಸರ್ಜನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಪಿತ್ತವು ಪ್ರಥಮಕರಣವನ್ನೂ ಕಫವು ಸಂವರ್ಧನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುವವು. ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ಚೇತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಂದ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಪ್ಪ ತೇಜವಾಯುಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಯು ಆಶ್ರಯವು ಮತ್ತು ಆಕಾಶವು ಆಧಾರವು. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವದೇ ದ್ರವ್ಯ ವಿರಲಿ ಅದು ಈ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಂದ ಅಗಲಿರುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಮಹಾಭೂತಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಗುಣಕರ್ಮಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪ್ರೋಷಕವಾಗಿ ರುತ್ತವೆ. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಈ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಕೂಡಿ ಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಗಣಿತವಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯ ವೈಶಿಷ್ಟಿಕ ದರ್ಶನಕಾರರು ಪದಾರ್ಥ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ದ್ರವ್ಯಗುಣಕರ್ಮಗಳ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಹಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಯುರ್ವೇದದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಇದರ ಜ್ಞಾನವು ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಜಗದ್ರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಚರಾಚರ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ನಮ್ಮ ಶರೀರವಾದರೂ ಒಂದು ಸಂಘಟಿತ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಂದ್ರಿಯ ನಿರಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೇಂದ್ರಿಯ ವಸ್ತುಗಳು ಚೇತನಾಮಯ. ನಿರಂದ್ರಿಯ ವಸ್ತುಗಳು ಅಚೇತನಾಮಯ. ಪ್ರಾಣವರ್ಗವೂ ಉದ್ಭಿಜ್ಜವರ್ಗವೂ ಸೇಂದ್ರಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಖನಿಜ ವಸ್ತುಗಳು ನಿರಂದ್ರಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗುವವು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗವು ಕೇವಲ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ; ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗವು ಚೇತನಾಮಯ. ಈ ಚೈತನ್ಯವೆಂದರೇನು? ಎಂಬುದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಪ್ರಾಚ್ಯಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಮತಭೇದವುಂಟು. ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಶೋಧನವನ್ನು ಅಧುನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮಾಡಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ೯೨ ತತ್ವಗಳಿವೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ ಇವುಗಳನ್ನು ತತ್ವಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಅಯಥಾರ್ಥವು. ಇವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಭೌತಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭೂತಗಳಲ್ಲ; ಭೂತಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಆದಂಥವುಗಳು. ಈ ೯೨ ಎಲಿಮೆಂಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಂಶದಿಂದ ತೈಜಸತತ್ವವೂ ಇರಬಹುದು. ಜಲ ತತ್ವವೂ ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ವಾಯುಶಕ್ತಿಯೂ ಇರಬಹುದು ಇವು ಕಾರಣದ್ರವ್ಯಗಳಾದ ಮತ್ತೂ ಆರಂಭಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಾದ ಮಹಾಭೂತಗಳನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟಲಾರವು. ನಮ್ಮ ದರ್ಶನಕಾರರು ಇವೆಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಎಣಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಸ್ಥೂಲಮಾನದಿಂದ ಅಧುನಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ನಿಜವಿರಬಹುದೆಂದು ಕಂಡರೂ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯು ಅಧುನಿಕರ ಜಡವಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಜೀವನ

ಶಾಸ್ತ್ರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದ್ದಂತೆ ರಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಜೀವನ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆ. ಮಹದಂತರವಿದೆ. ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ಪದಾರ್ಥ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಮ್ಮ ಶರೀರ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಜೀತನ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಿಜಸ್ವರೂಪದ ಅರಿವು ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಸಜೀತನ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಬಾಹ್ಯ ರಚನೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅಧುನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅನೇಕತರದ ಸಂಶೋಧನವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಜೀತನ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅಥವಾ ಗತಿಶಕ್ತಿಗೆ ಚಾಲನೆ ಕೊಡುವಂಥ ಕಾರಣ ದ್ರವ್ಯವು ಯಾವದೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ನಿಷ್ಕರ್ಷವಾಗಿಲ್ಲ. ದರ್ಶನ ಕಾರರು ಮಾತ್ರ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಸಜೀತನ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಿಮಾಂಶವಾದ ಚಿದಂಶ (ಚೈತನ್ಯ) ದಿಂದೇ ಬಂದಿರುವದೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭೌತಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು (Radium & Thorium) ರೇಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಥೋರಿಯಮ್ ಎಂಬೆರಡು ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಸ್ವಯಂವಿಭಜನ ಶಕ್ತಿಯುಂಟೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದ ಯಾವ ತತ್ವಗಳಿಗೂ ಈ ತರದ ಸ್ವಯಂವಿಭಜನೆಯು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಭೌತಿಕ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿಯ ಧನವಿದ್ಯುತ್ (Proton) ಮತ್ತು ಋಣವಿದ್ಯುತ್ (Electron) ಕಣಗಳ ನಡುವಿರುವ ಸಂಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣ ಪರಿಮಾಣಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಕ್ರಮ-ಸಂಖ್ಯೆ-ಹಾಗೂ ಪರಮಾಣು ಭಾರಗಳ ನಡುವಿರುವ ಸಂಬಂಧದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಂತಿಮ ಸ್ವರೂಪವು ಯಾವದು ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯವಿಸುವ ಕಣಗಳು ಎಷ್ಟು ಅವುಗಳ ತೂಕವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಪರಮಾಣುಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಈ ರೀತಿ ತೊಡಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾದರೆ ಸಜೀತನ ಪರಮಾಣುಗಳ ರೂಪ ವಿಚಾರವು ಎಷ್ಟು ಕಠಿಣವಿರಬಹುದೆಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರೇ ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ವಸ್ತುತಃ ಸಜೀತನ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿರುವ

ಜೀವನ ಶಕ್ತಿಯು ಕಾರ್ಯಾನುಮೇಯವು. ಈ ಸಚೇತನ ಪರಮಾಣುಗಳ ರಚನೆಯು ಮತ್ತು ಘಟನೆಯು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಈ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಘಟಕಗಳು ಮತ್ತು ಅಘಟಕಗಳಿಂದಾದ ಅವಯವಗಳು ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರದ್ದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜಾತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವವು. ಅವುಗಳ ಗತಿಯೂ, ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಹಕಾರವೂ ಸ್ಥಾನವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಗಳೂ ಹಾಗೂ ಅಭ್ಯಂತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದೃವಿಸಿದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳೂ ಪರಮಾಣುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವವಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧತೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುವವು. ಮೇಲಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಚೇತನ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗುಣವು ಇರಬಹುದೆಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ನಾವು ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕರ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದರೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯ (Cell) ಸೆಲ್ ಎಂದನ್ನಲ್ಲದವ ಅವಯವವು ಜೀವನ ಬಿಂದು (Nucleus) ಮತ್ತು ಜೀವನ ರಸಾಯನ (Protoplasm) ಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಯು ಘಟಿಸಿದರೂ ಅದು ಇಂಥ ಅವಯವಗಳ ಮುಖಾಂತರವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಶಕ್ತಿಯು (Vitality) ನಿಸರ್ಗದಿಂದ ಬರುವುದುಂಟು ಶರೀರ ಘಟಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅವಸ್ಥಾಭೇದ (Morphological Differentiations) ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಭೇದ (Physiological Differentiations) ಗಳು ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಯವಗಳ ಮುಖಾಂತರವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಚಾಲನವು ಎಲ್ಲಿಂದ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕರಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆಯುರ್ವೇದಿಯರು ಮಾತ್ರ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ಆರಂಭಕಕಾರಣ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಇವು

ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಯೋಗ ವಿಭಾಗಗಳ ಘಟನೆಗೆ ವಾಯುವಿನ ಕರ್ಮ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವಭಾವವೇ ಕಾರಣವಿರಬಹುದೆಂದು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರ ವಚನವು ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಿಸಿ " ಭೂತೇಭ್ಯೋಹಿ ಪರಂ ಯಸ್ಮಾತ್ ನಾಸ್ತಿ ಚಿಂತಾ ಚಿಕಿತ್ಸಿತೆ. " ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾವು ಆದಿಭೌತಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಸತ್ಯ ರಜೋತಮೋಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಭೂತಗ್ರಾಮದ ಸಮಸ್ಯೆಯು ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸ್ಥೂಲವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಸ ರಕ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹವು ಸ್ಥೂಲ ದೇಹವು, ವಾಸನಾಮಯ ದೇಹವು ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹವು ಇದೇ ಮಾನಸಿಕ ಶರೀರವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸಮಾವಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಸಾಂಖ್ಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ವೈಕಾರಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಸ ಅಹಂಕಾರಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚರಕ ಸುಶ್ರುತರು ಮಾತ್ರ ಇವು ಭೌತಿಕಗಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮತವು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಕಾರಣ ನಾವು ಇದನ್ನೇ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವುದು ವಿಹಿತವು. ಆಯುರ್ವೇದಿಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾನವ ಶರೀರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಇವೆಲ್ಲವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವುಗಳು ಭೌತಿಕ. ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞನು ಆಯಾ ಪುರುಷರ ಜನ್ಮಾಂತರಗತ ಧರ್ಮಾ ಧರ್ಮ ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಮೂಡಿದ ಗರ್ಭ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಇರುವನು. "ಕಲಲವು" ಉತ್ಪನ್ನವಾದಕೂಡಲೇ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ತ್ರಿಧಾತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಅನಂತರ ಚೇತನಾ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಶರೀರಾವಯವಗಳು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ವಾಯು ಶಕ್ತಿಯು ಶರೀರವನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ದೋಷ ಧಾತು, ಮಲಾ

ಯನ ಅಂಗ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ತೇಜಸ್ಸು ಪಚನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆ ಜಲತತ್ತ್ವ ಕ್ಲೇದನ ಸ್ನೇಹನ ಪೂರಣ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಬಲವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿ ನಿಯಮ ದಂತೆ ಮರಣಕಾಲವು ಒದಗಿತೆಂದರೆ ಇವು ವ್ಯಕ್ತಭಾಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಅಪ್ಯಕ್ತವಾದ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಶರೀರದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಾವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಾದ ತ್ರಿಧಾತುಗಳೇ ಕಾರಣಗಳಾಗಿರುವವು. ಎಂದು ಆಯುರ್ವೇದೀಯರು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ವಾಯುಃಪಿತ್ತಂಕಫಶ್ಲೇಷಿ ತ್ರಯೋದೋಷಾಸಮಾಸತಃ | ವಿಕೃತಾಃ ವಿಕೃತಾದೇಹಂಘ್ನಂತಿ ತೇವರ್ತಯಂತಿಚ || ಎಂದು ಅವರ ಪ್ರಥಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವು. ಸಾರಾಂಶ ವೇನೆಂದರೆ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯು ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿಯು ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಕೃತಿಯು ಮಲಗಳಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರ ವಾಗುತ್ತವೆ. ಶರೀರದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳಾದ ದೋಷಧಾತು ಮಲಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳೇ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವುಗಳು. ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಮಾತ್ರ ಸೂಕ್ಷ್ಮವು. ಆದರೆ ಅವು ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ದೇಹ ಧಾತುಗಳಾದಮೇಲೆ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ “ ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ”ಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ವಾಯು ಸ್ವರೂಪವು ಮಾತ್ರ ಹಾಗಲ್ಲ. ಅದು ಸಪ್ತ ಧಾತುಗಳ ಹಾಗೂ ಅಂಗ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವು. ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಶರೀರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುವವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯಾದಿಗಳಿಂದ ವೈಷಮ್ಯ ಉಂಟಾದರೆ ರೋಗವು ಉದ್ಭವಿಸುವದು. ಇದರ ಮತಿತಾರ್ಥವೇನೆಂದರೆ ಸ್ತೋತಸ್ಸುಗಳ ಅವರೋಧದಿಂದಾಗಲೀ, ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ವಿಕೃತಿಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಇಲ್ಲವೆ ಜ್ಞಾನ ತಂತುಗಳ ಕ್ಷೋಭೆ ದಿಂದಾಗಲೀ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಸಾರವು ಕಟ್ಟಾದರೆ ವ್ಯಾಧಿಯು ಉಂಟಾಗುವದು. ಶರೀರದ ಅಣುರೇಣುಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿರುವ

ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ರಕ್ತ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿಕೂಡ ಅಂಶ ರೂಪವಾಗಿ ಅವು ಇರುವವು. ಇದರಮೇಲಿಂದ ಅವು ಅಧುನಿಕ ಸೆಲ್ (Cell) ಗಳಲ್ಲಿ ರುವವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ. ಸಮಾನಗುಣವುಳ್ಳ ಆಹಾರ ವಿಹಾರಗಳು ದೊರಕಿದರೆ ಅವು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು. ಅದುದರಿಂದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವೃದ್ಧಿ ವಿಷಯದಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಶರೀರ ಧಾತುಗಳ ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯಗಳು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇದ್ದರೆ ಏನೂ ಅಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ನುಡಿಯುವದೇನೆಂದರೆ “ ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಭಾವಾನಾಂ ಸಾಮಾನ್ಯಂ ವೃದ್ಧಿ ಕಾರಣಂ | ಹ್ರಾಸಹೇತುವಿಶೇಷಶ್ಚ ಪ್ರವೃತ್ತಿರುಭಯಸ್ಯತು. || ” ಆಯುರ್ವೇದೀಯರ ದ್ರವ್ಯಗುಣ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕಾಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇವೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ಈ ಮಹಾ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ತತ್ತ್ವಗಳಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನಗಲಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಇರಲಾರದು. ವೈದ್ಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮಹತ್ವವು ಕಂಡದ್ದಾದರೆ ಅವರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಮಾದಗಳೂ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅಧುನಿಕರಂತೆ ಕೇವಲ ಜಂತು ಶಾಸ್ತ್ರದಮೇಲೆಯೇ ಆಧಾರವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದೋದರೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣತ್ವ ವನ್ನು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಜಂತುಗಳಾದರೂ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳು; ಇವುಗಳ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿಧಾತುಗಳುಂಟು. ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದ ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಅದುದರಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗಪೂರಿತವಾಗಬೇಕಾದರೆ ರೋಗಿಯ ಸ್ವಭಾವ ಪ್ರಕೃತಿ ಸತ್ತ್ವ, ಸಾತ್ತ್ವ್ಯ, ಜನ್ಮಬಲ, ಕಾಲಬಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಿಕ್ಷಿಸುವದು ಅವಶ್ಯವು. ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಅಧುನಿಕ ಡಾಕ್ಟರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರಕ್ತ ದೋಷವನ್ನಷ್ಟೇ ನೋಡುವದುಂಟು. ಸಂಖ್ಯಾ ವಿಕಲ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಕದಾಚಿತ್ ತಪ್ಪುಗಳಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸ್ನಾನ ದೋಷವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲ. ಯಂತ್ರಗಳ ಅವಶ್ಯಕ ಅನವಶ್ಯ

ಕತೆಯ ವಾದವಿದಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ ದೋಷ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ರೋಗ ಜ್ಞಾನವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ದೋಷಧಾತುಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೇ ನಮಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸುವದು ಶಕ್ಯವೇಇಲ್ಲ. ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದೆಂಬದು ನಿಜವು. ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಮಾನ, ಆಪ್ತವಾಕ್ಯ, ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವದೂ ಅವಶ್ಯವು. ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರೋಗನಿದಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಮಾತು. ಇದೇರಿತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಕೇವಲ ವ್ಯಾಧಿ ಪ್ರತ್ಯನೀಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದೂ ಇಷ್ಟವಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಮೂಲಕ ಧಾತು ಸಾಮ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ಗುರಿಯೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದೀಯರು ಅನ್ನುವದು ಯೋಗ್ಯವೂ, ವಾಸ್ತವಿಕವೂ, ಸಪ್ರಮಾಣವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಯಾವದೆಂದರೆ ತ್ರಿದೋಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಾಧಾರಣ ಬುದ್ಧಿಯ ವೈದ್ಯನಿಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅನುವಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾಂಡ ಪಂಡಿತನಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಮೊದಲನೇ ದರ್ಜೆಯ ವೈದ್ಯನು ರೋಗ ಪರಿಹಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬಹುದಾದರೆ ಎರಡನೇ ವರ್ಗದ ವೈದ್ಯನು ಉಚ್ಚತರದ ಸಂಶೋಧನವನ್ನು ಮಾಡಿ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ ತ್ರಿದೋಷ ಜ್ಞಾನವು ವೈದ್ಯರಿಗಷ್ಟೇ ಉಪಯೋಗವುಳ್ಳದ್ದಿರುವದಲ್ಲದೆ ಡಾಕ್ಟರ ಜನರಿಗೆ ಕೂಡ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದದ್ದು. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇತು ಪ್ರತ್ಯನೀಕಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಡಾಕ್ಟರ ಜನರು Rational treatment ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು.

ನಮ್ಮ ಲೇಖಕರು ಇವೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಬರೆದ ವಿಷಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಕಾಲಮಾನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮುನ್ನುಡಿ ರೂಪದಿಂದ ಓದುಗರ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಗ್ರಂಥ

ಕರ್ತರು ಮೊದಲು ಚರಾಚರ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾದ ಪುರುಷ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಯೋಗದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಶರೀರದ ವಿಚಾರಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಮನನೀಯವಾಗಿವೆ. ಪಂಚಕೋಶಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಮಾನವನ ಜೀವನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಜ್ಞಾನವು ಚನ್ನಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಪಂಚ ಕೋಶಗಳೂ, ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಒಂದೇ ವಿಚಾರದಿಂದ ಪರಿಪ್ಲುತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣವು ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಆಂತರಿಕ ದೋಷಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುವವು; ಮತ್ತು ಉತ್ತಾನ ದೋಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಡಗಿದಂತಾಗುವವು. ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡುವಾಗ ಅಂತಃಕರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಪರಿಚಯವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಯುರ್ವೇದೀಯರು ಕಾಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಸೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಆಯುರ್ವೇದೀಯರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು. ಮಾನಸಿಕ ವಿಕಾರಗಳು ಅನೌಷಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ದೂರಾಗುವವು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಾರಣ ಬುದ್ಧಿಯ ವೈದ್ಯರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ವರ್ಣಿಸಿದ “ಶುದ್ಧ ಸತ್ಯ ಸಮಾಧಾನ”ದಿಂದಲೇ ಇಂಥ ಅಮೋಘ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಾಧಿಸಲ್ಪಡುವವು; ಮತ್ತು ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ ಶಾರೀರ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ವಿಕಾರಗಳು ಪುನಃ ಪುನಃ ಉದ್ಭವಿಸಬಾರದೆಂದು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ “ಶರೀರದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಗಲಿಸಬೇಕಾಗುವದು” ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. “ಧೀಢೃತಿ ಸ್ತೃತಿಗಳ ನಿಗ್ರಹಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯಗಳು” ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಗುಣದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇರುವ ಗುರಿಯು ಎಷ್ಟು ಉಚ್ಚತರಗತಿಯದಾಗಿತ್ತೆಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು.

ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ, ಧರ್ಮ ವಿಷಯವೂ, ವೇದಾಂತವೂ ಕೂಡಿರುವದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವರು. ಇಂಥವರಿಗೆ ಚರಕಾಚಾರ್ಯ

ಯರು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. " ನಚ ಆತ್ಮಾ ಸತ್ಸು ಇಂದ್ರಿಯೇಷು ಜ್ಞಾನಿ ಅಸತ್ಸು ನಾಭವತಿ ಅಜ್ಞಾನಿ ನಹಿ ಅಸತ್ಸು ಕದಾಚಿದಾತ್ಮಾ || (ಶಾ. ಅ. ೩) ಪ್ರಾಚ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಿತ್, ಅಂತಃಕರಣ, ಮನಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. 'ಚಿತ್' ಎಂಬುದು ಜ್ಞಾನರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು. ಅದು ಬದಲಾಗುವ ಪದಾರ್ಥವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಆಕಾರಾಕೃತಿಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ ಒಲವು ಚಿತ್ತದ ಕಡೆ ಇದ್ದಾಗ ಅದು ಅಂತಃಕರಣವೆನಿಸುವದು. ಆದರೆ ಅದು ಬಾಹ್ಯ ಕರಣಗಳಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರೆ ಅಧುನಿಕರ ಮೈಂಡ (Mind) ಅನ್ನುವ ಮನಸ್ಸಾಗುವದು. ವಸ್ತುತಃ Mind ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆ. ಅಂತಃಕರಣವು 'ಚಿತ್' ಸ್ವರೂಪದ ಮೇಲೆ ಆವರಣದಂತೆ ಪಸರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಆವರಣವು ಬದಲಾದಾಗ ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪವು ಬದಲಾದಂತೆ ಕಾಣುವದು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅದು ಬದಲಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅಧುನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನವಿರುವದೆಂದೂ ಮತ್ತು ಆ ಸ್ಥಾನವು ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವದೆಂದೂ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವರು. ಆತ್ಮಾ ಮತ್ತು ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗಳ ಸಹವಾಸವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಬರುವದೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದೀಯರ ಮತವು. " ಅಚೇತನಂ ಕ್ರಿಯಾವಚ್ಚ ಮನಶ್ಚೇತಯಿ ತಾಪರಃ | " ಎಂದು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಚೈತನ್ಯ ಸಾನ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪದಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಲೇಖಕರು ದೋಷಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳ ವಿವೇಚನವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ವೈದ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯವು ಹುಟ್ಟುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿರುವರು. ದ್ರವ್ಯವೆಂದರೆ (Matter) ತರಂಗಗಳ (Wave) ಸಮುದಾಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧುನಿಕರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕರ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಮುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಮರ್ಯಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತರಂಗಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ (Bottledup waves) ಅವರು ಮ್ಯಾಟರ

ಎಂದು ಅನ್ನುವರು; ಮತ್ತು ಅದೇ ಮರ್ಯಾದೆಯು ಅಥವಾ ಬಂಧನವು ತೆಗೆದುಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟರೆ ದ್ರವ್ಯವು (Matter) ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ತರಂಗಗಳಷ್ಟೇ ಉಳಿಯುವವೆಂದು ಅವರ ಕಲ್ಪನೆಯು. (Sir James Geans 1949.)

ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ವಾಯುತತ್ವದ ರೂಪಗುಣ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಇದೇ ತರದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. " ಇಂಥ ಹದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ " " ಇಂಥಹದು ಜಡ " ಈ ವಾದದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳಿವೆ. ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗುಣವಿರಲಾರದು. ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ 'ಗುಣ' ವು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಕಾರಣವು. ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಮವೇ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ.

ಲೇಖಕರು ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ ನಂತರ ಅವುಗಳ ಗುಣಕರ್ಮಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದ್ದಾರೆ. ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಆಹಾರ ವಿಹಾರಾದಿಗಳ ದುರುಪಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ಹುಟ್ಟಬಹುದಾದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೋಷ, ಧಾತು, ಮಲ, ಸಂಸರ್ಗ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಸ್ಥಾನದುಷ್ಟ, ವ್ಯಾಧಿದರ್ಶನ, ಮುಂತಾದ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ವಿಧಾನಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆಯ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ದ್ರವ್ಯಗುಣ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ತ್ರಿದೋಷ-ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೆಲವು ವಾತರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ನೇಹ, ಸ್ವೇದ, ಬಸ್ತಿ ಮುಂತಾದ ವಿಧಿಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಯುರ್ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಿಗಳು ಬೆಳೆದು ನಿಂತು ವಿಶಿಷ್ಟತರದ ಉಪಕ್ರಮಗಳಾಗಿವೆ. ಪಂಚಕರ್ಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸ್ನೇಹನಸ್ವೇದನಗಳನ್ನು ಯಾಕೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ವೈದ್ಯರನ್ನಲ್ಲದೆ ರೋಗಿಗಳನ್ನೂ

ಕೇಳಬೇಕು. ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮವನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವಷ್ಟು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಯುರ್ವೇದ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಜ್ಞರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಸ್ತಿವಿಧಿಯ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಚರಕ ಗ್ರಂಥದ ಸಿದ್ಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಬಸ್ತಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಯಾವ ಯಾವ ಔಷಧಗಳು ಮಹಾ ಸ್ರೋತಸ್ಸಿನ ಯಾವ ಯಾವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗುವದುಂಟು, ಮಧುಸೈಂಧವ ತೈಲ ದುಗ್ಧ, ಕಷಾಯಾದಿ ಬಸ್ತಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಮವು ಹೇಗಿರಬೇಕು, ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಂಸಲ (Proteins) ಪಿಷ್ಟಮಯ (Carbohydrates), ಸ್ನಿಗ್ಧ (Fats), ಕ್ಷಾರ (Alkalies) ಸೈಂಧವ (Salts) ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಎಷ್ಟರನುಟ್ಟಿಗೆ ಶರೀರ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಲ್ಪಡುವವು ಎಂಬ ಅನೇಕಾನೇಕ ವಿಚಾರಾರ್ಹ ಸಂಗತಿಗಳು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಸಂಶೋಧನ ಮಾಡುವವರು ಈ ವಿಧಿಗಳ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಒಂದೆರಡು ತಪ್ಪುಗಳು ಕಂಡರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಬೇಕು. ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕು. ಮಲಬಾರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗವು ಇವತ್ತಿಗೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಅಭ್ಯಂಗ, ಧಾರಾಕಲ್ಪ, ಮರ್ದನ, ವೇಷ್ಪನ, ತ್ರಾಸನ, ಸೇಕ, ಸ್ನಿಗ್ಧೋಷ್ಣ ಬಸ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ನಾವು ಅಲಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ನಾನು ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಲೇಖಕರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಈ ತರದ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂಥ ಹೊತ್ತಿಗೆಗಳು ಹೊರಡುವದವಶ್ಯವು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಮೇಧಾವಿ ಜನರು ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗುವ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ರೀತಿಯಿಂದಾದರೂ

ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಂದ ಇದೇತರದ ಶಾಲೋಪಯೋಗಿ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಹೊರಗೆ ಬೀಳುವಹಾಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನೂ ಜನತೆಯೂ ಅನುಕೂಲರಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಈ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆನು.

DR. H. V. SAVANUR
L. M. & S.

೨೨—೧೧—೪೮

Belgaum.

ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು

ARYA VAIDYA SHALA Kottakal 14-3-46
(S. Malabar)

Indeed I am very glad having come acquainted with Sri G. B. Savanur, who was kind enough to show and describe in detail about the physiological charts he is preparing. I am sure his endeavour will be of great value and help to the Yaidya students. But one thing I have to point out is that the author should pay his attention in giving the description in Sanskrit also so that it may have the full reception it deserves. May success crown his efforts and I pray Vishwambhara for the same.

Yours Sincerely,
P. V. Eswara Varier.

(2)

ಶ್ರೀಮಾನ್ ವೈದ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾದ ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯ ಸವಣೂರ ಇವರು ತ್ರಿದೋಷ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದುದನ್ನು ಓದಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಪರಮಾನಂದಭರಿತನಾದೆನು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ತರಹದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗ್ರಂಥಗಳು ಸಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಗಳೊಡನೆ ಮುದ್ರಿತಗಳಾದವು ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯರು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಅಭಿನಂದನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬೇಗನೆ ಅಚ್ಚಾದರೆ ಇದು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಬಹಳ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮಹಾಜನಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ವಾಗತ ಬಯಸುವದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ದೇವರು ಯಶಸ್ಸು ಕೊಡಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ತಾ. ೧೧—೧೦—೪೫ ವ್ಯಾಕರಣತೀರ್ಥ ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ
ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸಮ್ಮೇಲನ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರಿ,
ಅಧ್ಯಕ್ಷ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ
ಹಳೇ-ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ. ಶಂಕರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜು
ಯಾದಗಿರಿ

(3)

श्रीमान् वैद्य गुंडाचार्य महाशयः “त्रिदोष विज्ञान” शारीर विभागान् सुविशदं लिखितवान् अस्ति । एवं सुपरि श्रमेण शारीर धर्मीणां चित्रादिरूपेण प्रदर्शनेन आयुर्वेदीय विषयाः सम्यगभिव्यज्येरन् एतादृश विषयाणां मुद्रणरूपेण प्रचारे सर्वेषामपि छात्राणां वैद्य महाशयानां चातीव सौलभ्यं भवति । एवमेव विमर्शमार्गः आयुर्वेदेऽभिवर्धिता । श्रीमान् गुंडाचार्य महाशयः इतोऽप्यतिशयित दिशा भगवदनुग्रहेण विमर्शमार्गं विजयीभूत्वा लोकस्योपाकरोतु इत्याशासे ।

B. V. Krishnashastry

आस्थान विद्वान्, वैद्यरत्न

काशी पंडित बेंगलूर

PRESIDENT, ALL MYSORE VAIDYA SANGHA

EXAMINER, ALL INDIA VAIDYA PITHA

(4)

Vaidya Gundachar, B. Savanur has attempted to explain pictorially the human physiology as understood by the Indians. The approach is new, style simple, method oriental; and is helpful for a clear understanding of the subject.

Some of the views put forth by the author require scientific discussions; and approval, and thus opens a new field for research.

Sd/- Dr. Vinayakarao Bapat

L. A. M. S., A. V.

Associate Board of Editors,

Journal of Ayurveda,

New Delhi

Date

3—10—1951

Dasanakoppa

(5)

ಅನೇಕ ವಿದ್ಯತ್ ಪರಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯಾದಾಗ್ಯೂ ತ್ರಿದೋಷ
ಗಳು ದ್ರವ್ಯಗಳೋ ಶಕ್ತಿಗಳೋ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಅನಿರ್ಣಿತವಾಗಿ ಉಳಿ
ದಿರುವುದು. ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯಾನ್ ಸವಣೂರ ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯರು
ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಪರಿಶ್ರಮದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಉಭ
ಯಾತ್ಮಕವಿರುವವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ತಮ್ಮ
“ತ್ರಿದೋಷವಿಜ್ಞಾನ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು.
ಆಯುರ್ವೇದದ ಜೀವಾಳವಾದ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ
ವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಿರುವದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ
ವಿಲ್ಲ. ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳೊಳಗಿನ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಉಪಪ
ತ್ತಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚುವ ಶ್ಲಾಘನೀಯ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಅಧುನಿಕ
ವಿಜ್ಞಾನದ ತಳಹದಿಯಮೇಲೆ ಆಯುರ್ವೇದದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿ
ಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಶೋಧನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವೆಂದು
ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳು ಮನನೀಯವಾಗಿರುವವು. ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ
ವೈದ್ಯರೂ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಬುದ್ಧಿಯ ಡಾಕ್ಟರರೂ ಆವಶ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲು
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವದು. ಇಂಥ ಮನನೀಯವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು
ರಚಿಸಿದಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತುಂಬಾ ಅಭಿನಂದನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವರು.
ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸೇವೆಯು ಅವರಿಂದ ಜರಗು
ವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು.

ವಿಜಾಪುರ

೨೨-೧೦-೫೧

ಡಾ. ಗೋವಿಂದ ನಾರಾಯಣ ಮಂಗಳವೇಡೆಕರ

(6)

೨೧-೧೦-೫೧ ಬೆಳಗಾವಿ ಶಹಾಪುರ

‘ ತ್ರಿದೋಷವಿಜ್ಞಾನ ’ ವೆಂಬ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ
ಆನಂದವಾಯಿತು. ಆಯುರ್ವೇದಸಾಹಿತ್ಯವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ.
ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದ್ದು ಹಾಗೂ
ತ್ರಿದೋಷವಿಜ್ಞಾನದಂಥ ಗಡಚಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಸುಲಭರೀತಿ
ಯಿಂದ ಬರೆದದ್ದು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವು.

ಇದರಲ್ಲಿಯ ವಿಷಯಗಳ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ತಮ್ಮ ಆಯು
ರ್ವೇದ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗವು ಎಷ್ಟು ಆಳವಿದೆ ಎಂಬುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.
ಇದರಲ್ಲಿಯ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿಷಯವು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ
ಗಳು ವಿಚಾರಾರ್ಹಗಳಾಗಿವೆ.

ಇದೇಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಂಥನಿರ್ಮಿತಿರೂಪದಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದ
ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೇವೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಧನ್ವಂತರಿಯು ತಮಗೆ ಬುದ್ಧಿ
ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕೊಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇತಿ ವಂದನೆಗಳು.

ರಾ. ಕೃ. ಕುಲಕರ್ಣಿ

ಜಿನರಾಳಕರ

ಆಯುರ್ವೇದಾಚಾರ್ಯ

ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಶಾರದ G. A. M. S.

Ex President Nikhil Karnatak Ayurved Mandal.

ನ. ವಿ. ವಿ.

ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ಗಲನೆಯ ನಿಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಆಯುರ್ವೇದ ಸಮ್ಮೇಲನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ ನನ್ನ ಮೂಲಕ ನೀವು ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳಿಸಿದ ನಿಮ್ಮ "ತ್ರಿದೋಷ ವಿಜ್ಞಾನ"ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿ ನೋಡಿದೆನು. ಆಯುರ್ವೇದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಅಡಿಗಲ್ಲಿನಂತಿರುವ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತಹ ಅಮೌಲ್ಯ ಮತ್ತು ಕಠಿಣ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರಾರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೀ, ಬಂಗಾಳಿ, ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿರುವೆನು. ಮತ್ತೆ ನನ್ನ ಮಿತ್ರ ರಾದ ಕವಿರಾಜ ಧೀರೇಂದ್ರನಾಥ ರಾಯ್ ಎಂ.ಎಸ್.ಸಿ., ಕವಿಶೇಖರ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಶ್ಯಾಮದಾಸ ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಪೀಠ ಕಲಕತ್ತ, ಅವರೂ "The Principle of Tridosha in Ayurveda" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಅದರ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಾನೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ, ಕನ್ನಡ "ಆರೋಗ್ಯ ಮಂದಿರ" ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವೈದ್ಯರಾಜ ಶ್ರೀ ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯ ಸವಣೂರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಳೆದ ೨೦ ವರುಷಗಳ ಅನುಭವ; ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಹಿಡಿದಿರುವರು. ಲೇಖಕರು ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ಗುಣಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ವಿಹಾರಾದಿಗಳ ದುರುಪಯೋಗದಿಂದಂಟಾಗಬಹುದಾದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು. ದೋಷಧಾತುಗಳ, ಸಂಸರ್ಗ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಸ್ಥಾನದುಷ್ಟಿ, ವ್ಯಾಧಿ ದರ್ಶನಾದಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಧಾನಗಳ ಕಡೆಗೆ ವಾಚಕರ ಗಮನವು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವರು. ಮತ್ತೆ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಮೂಲಜ್ಞಾನ ಸರಿಯಾಗಿ ಲಭಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾದ ಸಾಂಖ್ಯರ ೨೪ ತತ್ವಗಳ ಜ್ಞಾನ, ವೇದಾಂತ ವರ್ಣಿತ ಪಂಚಕೋಶ,

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಕೃತ ವಿಷಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿ ಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ, ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥ ರಚನಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಶರೀರ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಮನನಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಆಯುರ್ವೈದ್ಯಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಯೋವೃದ್ಧರೂ, ವೈದ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅನುಭವಶಾಲಿಗಳೂ, ತೀವ್ರ ಆಯುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಆದ ಎರಡನೇಯ ನಿಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಆಯುರ್ವೇದ ಸಮ್ಮೇಲನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಡಾ|| ಹಣಮಂತರಾವ ಸವಣೂರ ಎಲ್. ಎಂ. & ಎಸ್. ಅವರು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವೂ ಬೋಧಪ್ರದವೂ ಆದ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿ, ಮನನಮಾಡುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ತ್ರಿದೋಷ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ. ವಿಷಯ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ "ವಿಜ್ಞಾನ"ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆ ದೊರೆತು, ಡಾ|| ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯ ಸವಣೂರ ಅವರ ಲೇಖನಿಯಿಂದ ಇಂಥಾ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೊರಬೀಳುವಂತಾಗಲೆಂದು ಹಾರ್ಡ್‌ವರ್ಕ್‌ವಾಗಿ ಹಾರೈಸುವೆನು.

ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
ತಾ. ೬-೧೦-೧೯೫೧

ದ. ಕೃ ಭಾರದ್ವಾಜ,
ಅಧ್ಯಕ್ಷ,
ಗಲನೆಯ ನಿ. ಕ. ಆಯುರ್ವೇದ ಸಮ್ಮೇಲನ
ವಿಜಾಪುರ

ಆಯುರ್ವಿದ್ಯಾಪ್ರಚಾರ ಮಾಲೆಗೆ
ಸಹಾಯನಾಡಿರಿ

ಸಹಾಯಕರು:—

ಒಮ್ಮೆಲೆ ೧೦೦ ರೂ. ಕೊಡುವವರು ಆಜೀವಸದಸ್ಯರು
,, ೫೦ ರೂ. ,, ಆಶ್ರಯದಾತರು
,, ೨೫ ರೂ. ,, ಪ್ರೋಷಕರು

ಆಜೀವ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಮಾಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನಿರಂತರ
ವಾಗಿಯೂ, ಆಶ್ರಯದಾತರಿಗೆ ೧೨ ವರುಷಗಳವರೆಗೂ, ಪ್ರೋಷಕರಿಗೆ
೬ ವರುಷಗಳವರೆಗೂ ವಿನಾಮೂಲ್ಯವಾಗಿ ಕಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗುವುದು

ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ ೪ ರೂ. ಮಾತ್ರ ತರಿಸುವ ಖರ್ಚು
ಬೇರೆ.

ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ
ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭ
ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಅಕ್ಷೋಬರ ತಿಂಗಳಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೪
ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ೨೦೦ ಪುಟಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ
ಇಲ್ಲದಂತೆ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಈ ತ್ರಿದೋಷ ವಿಜ್ಞಾನವು ಈ ವರ್ಷದ
ಪುಸ್ತಕವೆಂದು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಉದಾರಹೃದಯಿಗಳಾದ ಅಭಿ
ಮಾನಿಗಳು ಸ್ವಹಸ್ತ ಪರಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಧನಸಹಾಯಸಲ್ಲಿಸಿ ಮಾಲೆಯನ್ನು
ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿ ಕೋರುವ

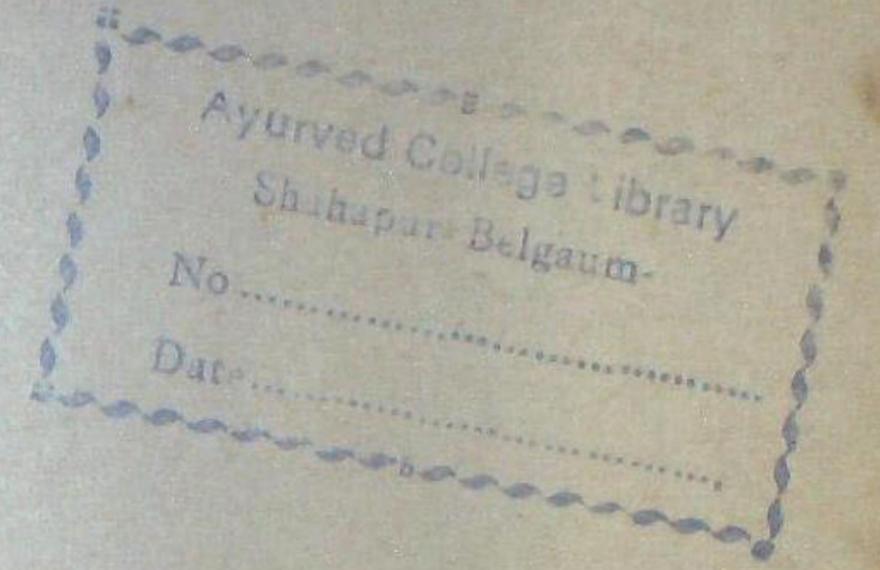
ತಮ್ಮ

ಆ. ವಿ. ಗುಂಡಾಚಾರ್ಯ ಸವಣೂರ

L. A. M. S.

ಸಂಪಾದಕ

ಆಯುರ್ವಿದ್ಯಾಪ್ರಚಾರ ಮಾಲೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

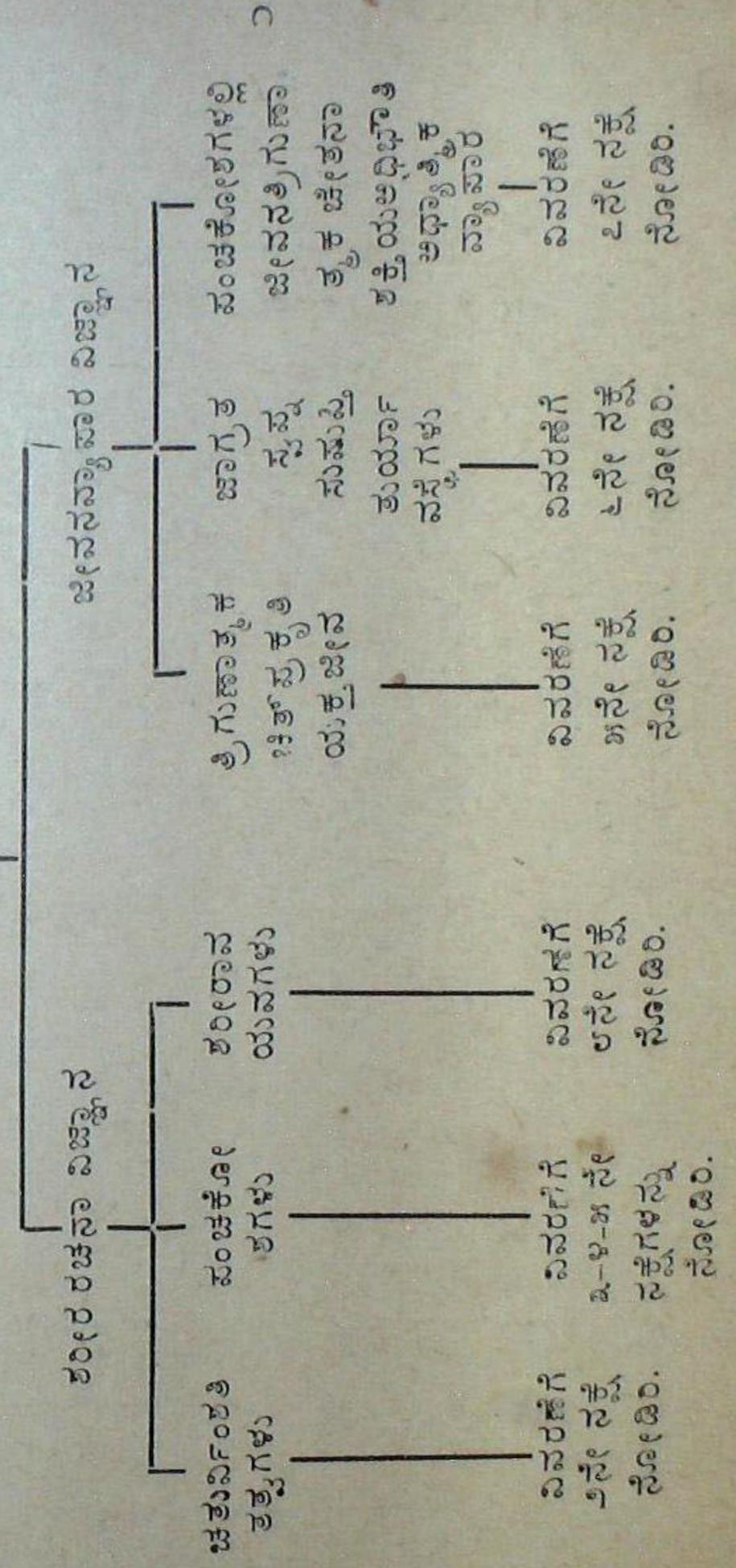

ನ ಕೆ ಗ ಳು

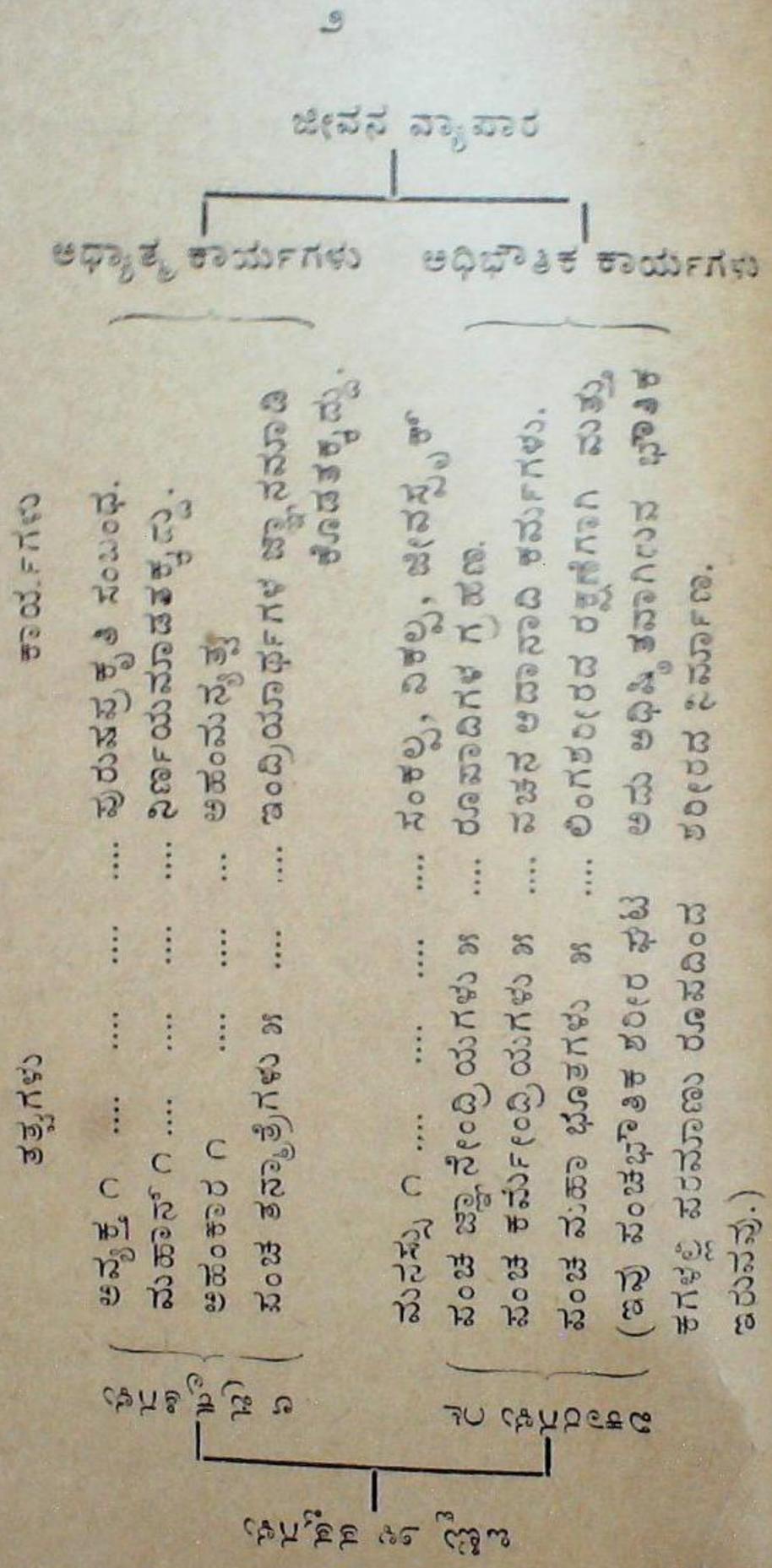
ಶ್ರೀದೋಷ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಾರೀರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನಕ್ಷೆಗಳು.

ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೧

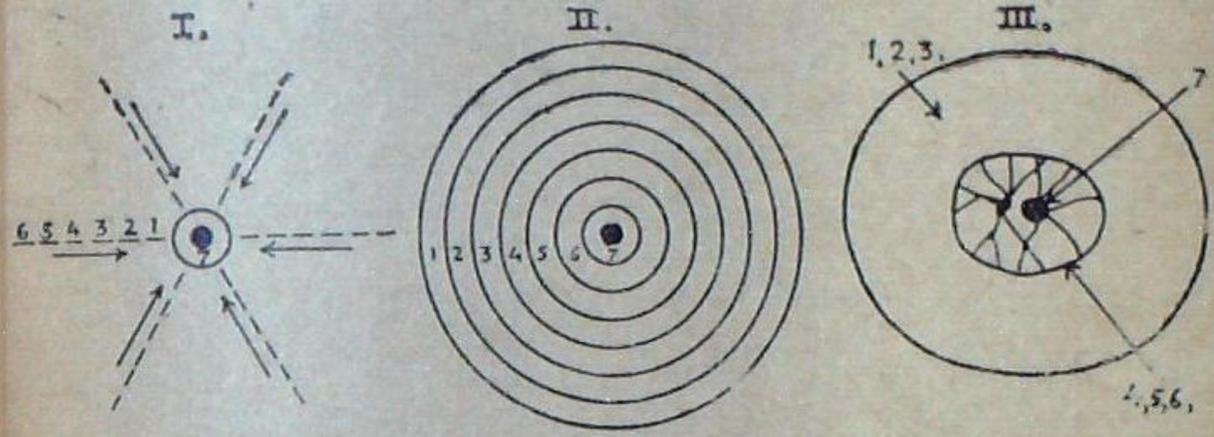
ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಶಾರೀರ ವಿದ್ಯಾ

ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ (೨೪) ತತ್ವಗಳೂ, ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳೂ.

ಅಧುನಿಕ ಸಾಕ್ಷಿನಾತ್ಯ ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯ Cell-ಸೆಲ್ ಎಂಬ ಸಜೀವ ಪರಮಾಣು(ಸ್ರೋತಾಣು)ವಿನಿಂದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಶಾರೀರವೇತ್ತರ ಪಂಚ ಕೋಶಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವದು.

ವಿವರಣೆ:— I ಇದರಲ್ಲಿಯ ಮಧ್ಯಬಿಂದುಯುಕ್ತ ವರ್ತುಳವು ಸ್ರೋತಾಣುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಲಿಂದಲೂ ಬರತಕ್ಕ 1-2-3-4-5-6 ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಸ, ರಕ್ತ, ನಾಡೀತಂತು, ಧಮನೀ, ಮನಸ್ಸು, ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಗಳು. 7 ಸ್ರೋತಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಾಣುವಿರುವಸ್ಥಾನವು. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವಾಣುವಿನ ಸ್ರೋತೋಮಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಲಿಂದಲೂ ಧಾವಿಸಿಬರತಕ್ಕ ರಸ ರಕ್ತಾದಿಗಳು (ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಣದಿಂದ ಅವುಗಳಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ) ಸೇರಿ ಸಜೀವ ಪರಮಾಣುವಿನ (Cellದ) ಶರೀರವಾಗಿರುವದು. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಅದರ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರವು ನಡೆದಿರುವದು.

II ಸಜೀವ ಪರಮಾಣುವಿನ ಸ್ರೋತೋಮಯ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಿಂದಲೂ ಬಂದು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ರಸ, ರಕ್ತ ಪುಂಠಾದವುಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದನ್ನೇ ವಿಭಾಗಿಸುವಂತೆ ನಾವು ವರ್ತುಳಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಅವೇ ಕೋಶಗಳಾಗುವವು. ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸುಗಳು ಜೀವಾಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಉಳಿ

ದವು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಒಳಗೆ ನೋಡಬೇಕಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಕಿಗಳನ್ನು I ನೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹಾಕಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೂ ಕೋಶಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

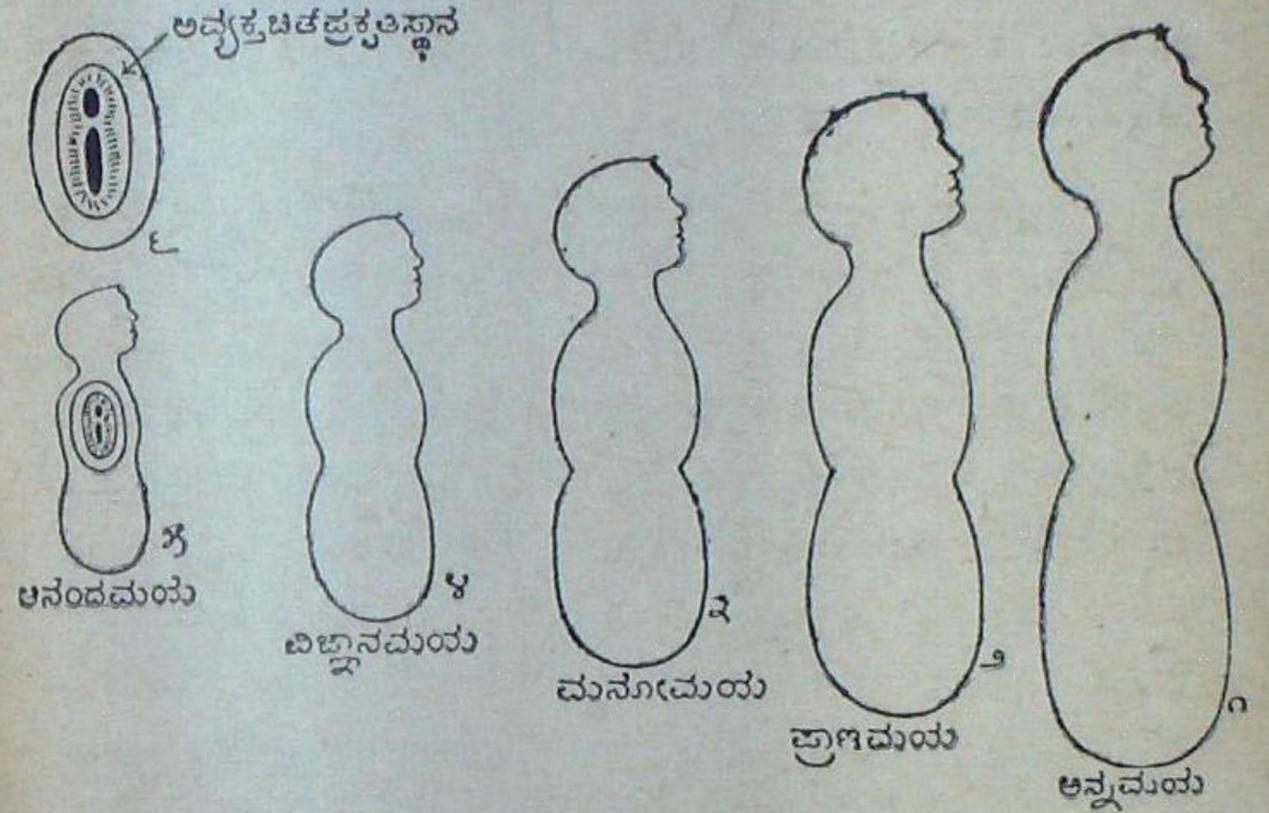
1,2,3ಗಳು ಅನ್ನಮಯಕೋಶ. 4 ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶ. 5 ಮನೋಮಯಕೋಶ. 6 ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶ. 7 ಆನಂದಮಯಕೋಶ.

III ಇದು "Cell ಸೆಲ್" (ಸ್ರೋತಾಣುವಿನ) ದ ವಾಸ್ತವಚಿತ್ರವು. ನಂಬರ II ರ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೋಶಗಳ ವಾಸ್ತವತೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಹೊರಗಿನ ವರ್ತುಳವೇ ಅನ್ನಮಯಕೋಶವು. ಇದರಲ್ಲಿ 1 ರಸ, 2 ರಕ್ತ, 3 ನಾಡೀತಂತುಗಳಿರುವವು. ಒಳಗಿನವರ್ತುಳವು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಎಂಬದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ 4 ಧಮನೀ, 5 ಮನಸ್ಸು, 6 ಬುದ್ಧಿಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳು ಸಮಾವೇಶವಾಗುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಮಯ, ಮನೋಮಯ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುವವು. 7 ಜೀವಾಣುವಿನ ಸ್ಥಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಆನಂದಮಯಕೋಶವೆಂದು ಅದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ರೋತಾಣು (Cell ಸೆಲ್), ವಿಗೆ ಮಾನವ ದೇಹಕ್ಕೆ ರುವಂತೆ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಇರುವವು. ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ಪರಮಾಣುವಿನಂತೆ ಕಂಡರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಜೈತನ್ಯದ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ಆಹಾರಸೇವನೆ, ಸಚನಕ್ರಿಯೆ, ಧಾತುಪರಿಪೋಷಣೆ, ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ, ಸುಖದುಃಖಸಂವೇದನೆ, ಸಂತತಿನಿರ್ಮಾಣ, ಮುಂತಾದ ಭೌತಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಾಂತಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಅವಯವವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಕೋಶಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ.

ನಕ್ಷೆ ೪

ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ಪಂಚಕೋಶಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುವದು.

ವಿವರಣೆ:—ವನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವದೇ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ೧ನೇ ಅನ್ನಮಯಕೋಶವು; ಇದರೊಳಗೆ ಉಳಿದ ೨-೩-೪-೫ ಗಳು ಸಮಾವೇಶವಾಗಿರುವವು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ—ಆತ್ಮನು ೫ನೇ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶದೊಳಗೆ. ಈ ೫ನೇದು ೪ರಲ್ಲಿಯೂ; ೫-೪ಗಳು ೩ರಲ್ಲಿಯೂ; ೫-೪-೩ ಗಳು ೨ರಲ್ಲಿಯೂ; ೫-೪-೩-೨ ಗಳು ೧ರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಸೇರಿಸುತ್ತಲೂ ಗವಸಣಿಕೆ ಜೀಲದಂತೆ ಸುತ್ತಿ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೋಶಗಳೆನ್ನುವರು.

ಅನ್ನಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿ—ರಸರಕ್ತಾದಿಧಾತುಗಳೂ, ಧಮನೀಗಳೂ ರಕ್ತಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ತ್ರಿದೋಷಗಳೂ, ಮಲಗಳೂ, ಅವುಗಳಿಂದಾದ ಅವಯವಗಳೂ, ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಕೋಶಗಳೂ, ಆತ್ಮನೂ ಇರುವವು.

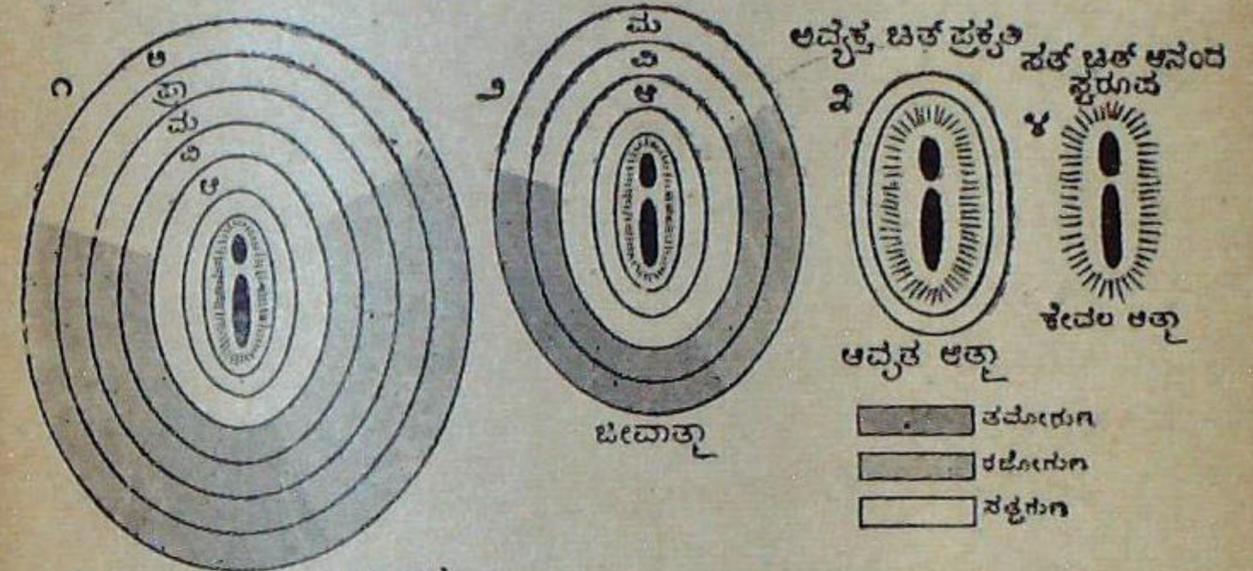
ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿ—ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ (ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯು) ಯನ್ನು ವಹನಮಾಡತಕ್ಕ ಧಮನಿಗಳೂ ಇರುವವಲ್ಲದೆ, ಉಳಿದ ಮೂರು ಕೋಶಗಳೂ ಆತ್ಮನೂ ಇರುವವು.

ಮನೋಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿ—ಮನಸ್ಸು, ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವ; ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಧಮನಿಗಳೂ ಇರುವವಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಎರಡು ಕೋಶಗಳೂ ಆತ್ಮನೂ ಇರುವವು.

ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿ:—ಮಹತ್ತ್ವ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹನಮಾಡುವ ಧಮನಿಗಳೂ, ಆನಂದಮಯಕೋಶವೂ, ಆತ್ಮನೂ, ಇರುವವು.

ಆನಂದಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿ:—ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹನಮಾಡುವ ಧಮನಿಗಳೂ, ಅವ್ಯಕ್ತಚಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಆವೃತಆತ್ಮನೂ ಮಾತ್ರ ಇರುವವು. ವಿಶೇಷವಿವರಗಳಿಗೆ ೭ನೇ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಜೀವಾತ್ಮನೆಂದರೆ ಯಾರು?

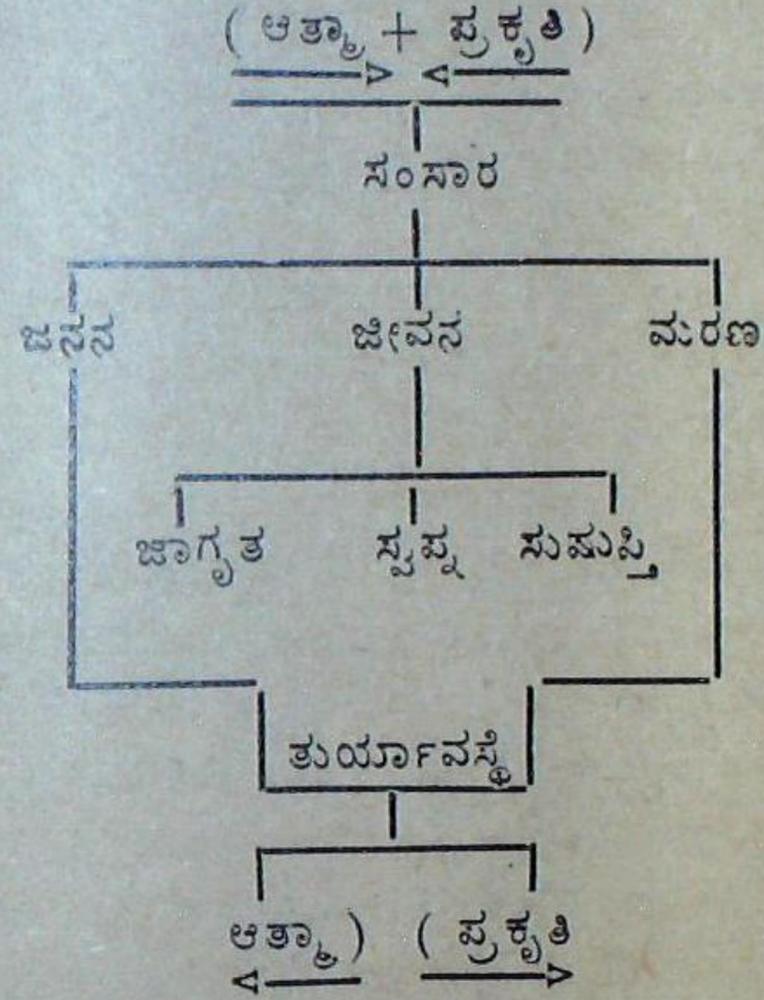

ಭೂತಾತ್ಮ ಅಥವಾ ಕರ್ಮಾಶುರುಜೆ

ವಿವರಣೆ:— ಪಂಚಕೋಶಗಳಿಂದಲೂ, ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೂ ಆವೃತನಾಗಿ, ಭೌತಿಕ ಶರೀರದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ, ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿರುವ, ಆತ್ಮನೇ ಭೂತಾತ್ಮಾ ಅಥವಾ ಕರ್ಮಪುರುಷನೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ಮೇಲೆಗನೇ ಚಿತ್ರನೋಡಿರಿ. ಇವನೇ "ರಾಮ" "ಕೃಷ್ಣ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಯು. ಈ ಗನೇ ಚಿತ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಮ್ಮತಕಾರಪು ಆತ್ಮನಕುರುಹು. ಮನುಷ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಈ ಆತ್ಮನು ಮರಣಸಮಯದಲ್ಲಿ ವೊದಲಿನ ಭೌತಿಕ ಶರೀರ (ಅನ್ನಮಯ, ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶಗಳನ್ನು,) ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕಾರಣ ಶರೀರದಿಂದಲೂ, ಮನೋವಾಸನಾಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ, ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ("ಕರ್ಮಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ತನ್ನತು ತಸ್ಯರೂಪಂ ಮನೋಜವೋ ದೇಹಮುಪೇ ತಿವೇಹಾತ್" ಚರಕ) ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವನು. ಮುಂದಿನ ದೇಹ

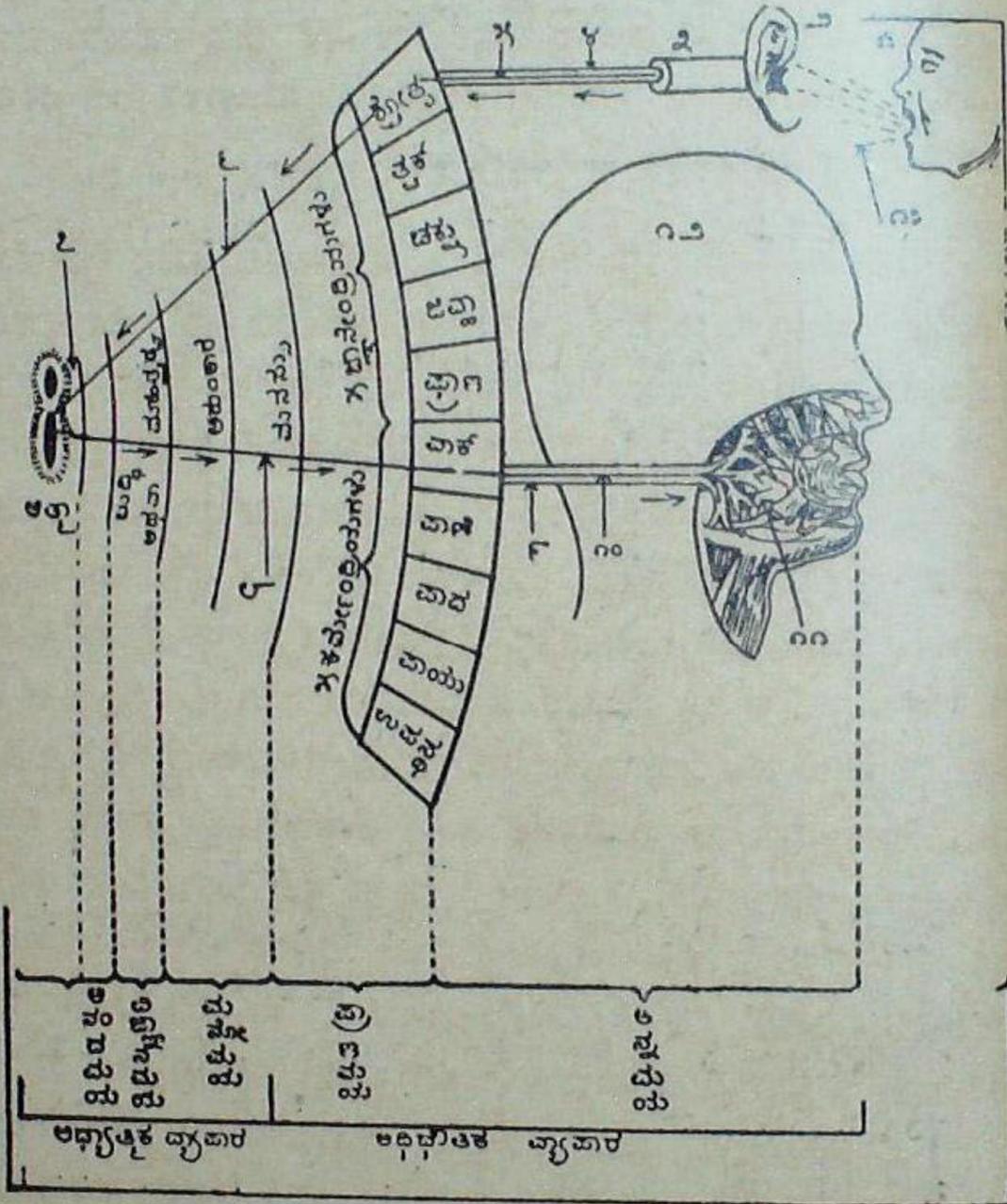
ವನ್ನು ಬದಕುವಂತೆ ಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ, ಹಿಂದಿನದೇಹದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಆದನ್ನು ಬದುಕಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೂ, ಅವನಿಗೆ "ಜೀವಾತ್ಮ" ನೆನ್ನುವರು. "ಜೀವ" ಅಂದರೆ ಬದುಕಿಸು ಬದುಕಿರುವಂತೆಮಾಡು ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಇವನಿಗೆ ಜೀವನೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ೨ನೇ ಚಿತ್ರನೋಡಿರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಮನೋಮಯ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯ, ಆನಂದಮಯ, ಈ ಮೂರು ಕೋಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವವು. ಅವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಆವರಣವೂ ಇರುವದು. ಈ ಜೀವಾತ್ಮನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವೆಂದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತಚಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಆವೃತ ಆತ್ಮನು. ೩ನೇ ಚಿತ್ರನೋಡಿರಿ. ವ್ಯಕ್ತಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳ ಪೂರ್ಣ ನಿರೋಧವಾದಾಗ ಜೀವಾತ್ಮನ ಈ ಮೂಲಸ್ವರೂಪದ ಅನುಭವವಾಗುವದು. ಜೀವಾತ್ಮನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಬಿಂಬರೂಪವೇ ಕೇವಲ ಆತ್ಮನೆಂಬವಸ್ತು. ಇದು ಜೀವಾತ್ಮನಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ, ಬೇರೆ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ "ಪರಮ್" ಆತ್ಮನೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಜೀವನ ಪ್ರಕೃತಿ ಆವರಣ ರಹಿತವಾಗಿರುವದು. ಕೇವಲ ಸತ್, ಚಿತ್, ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು. ೪ನೇ ಚಿತ್ರನೋಡಿರಿ. ಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಕಾಶ, ಚೈತನ್ಯಗಳೇ ಇದರಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯ ಜೀವನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವು " ಪರಮ್ " ಆತ್ಮನ ರೂಪದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು. ಈ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖಾನುಭವವೇ ಕೈವಲ್ಯವು.

ಜೀವನ ಜಾಗೃತ ಸ್ವಪ್ನ ಸುಷುಪ್ತಿ ತುರ್ಯಾವಸ್ಥೆಗಳು.

ವಿವರಣೆ:— ಆತ್ಮಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಯೋಗಜನ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಸಂಸಾರವು. ಅದು ಜನನ, ಜೀವನ, ಮರಣವೆಂದು ಮೂರು ಅವಸ್ಥಾಸ್ವರೂಪಗಳಿಂದ ನಡೆದಿರುವದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಜಾಗೃತ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ನಿತ್ಯದ ಅವಸ್ಥೆಗಳು. ೪ನೇದಾದ ತುರ್ಯಾವಸ್ಥೆಯೆಂಬದೂ ಈ ಜೀವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಮರಣಾನಂತರವಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನುಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಂಯೋಗದಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಅಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಅಂದರೆ ಅದರ ಹೊಂದಿರುವನು.

ಪಂಚ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯರ ತತ್ವಗಳೂ, ತರೀಶದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಂದ ನಡೆದಿರುವ ಜೀವನವ್ಯಾಸಾರವೂ.

೧ ರಾಮನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೂಗುವುದು. ೨ ಕೃಷ್ಣನ ಕಿವಿ ೩ ಆಕಿವಿಯ ಸ್ಪೃಶೋಮಾರ್ಗ. ೪ ಸಂಜ್ಞಾ ವಹ ವಾತನಾಡೀತಂತು ೫ ಅದರ

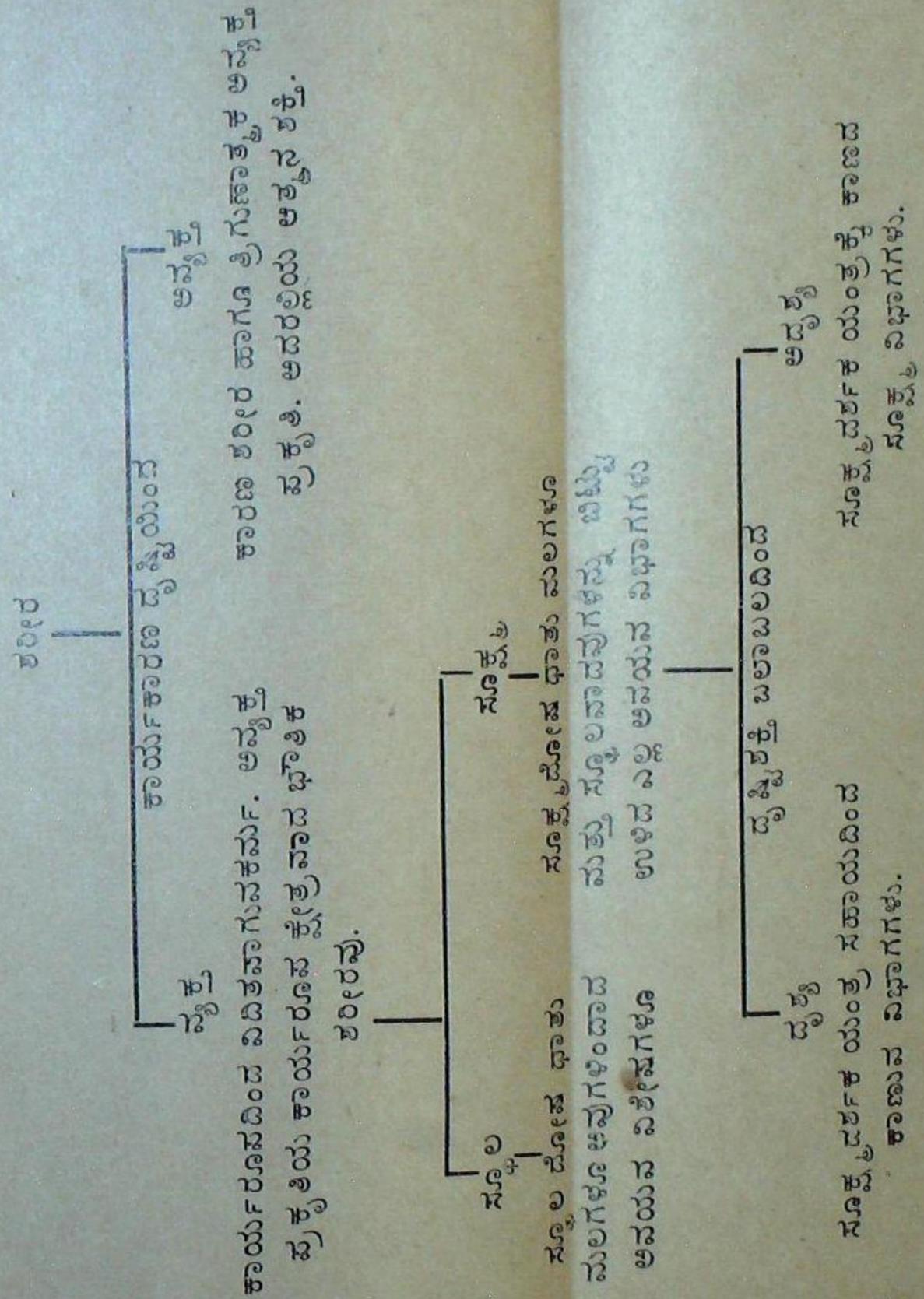
ಲ್ಲಿಯ ಶಬ್ದ ವಹ ಧಮನಿ. "ಶ್ರೋತ್ರ" ಎಂಬುದು ಕೇಳುವ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನ ೬ ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶದಿಂದ ಆತ್ಮನವರೆಗೆ ಹೋಗುವಧಮನಿ. ೭ ಅವ್ಯಕ್ತಚಿತ್ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥಾನ. ೮ ಆತ್ಮನಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಕರ್ಮ ಪ್ರೇರಕ ಆಜ್ಞಾವಹಧಮನಿ. "ವಾಕ್" ಎಂಬುದು ಮಾತನಾಡುವ ಕರ್ಮನಾಡಿಸತಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನ. ೯ ಆಜ್ಞಾವಹ ವಾತನಾಡೀತಂತು ೧೦ ಆ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಪ್ರವರ್ತಕ ಧಮನಿ. ೧೧-೧೩ ಕೃಷ್ಣನ ಮುಖ ಮತ್ತು ಮಾತನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವ ಅವಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ನಾಯುಗಳು. ೧೩ ರಾಮನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟ ಧ್ವನಿಯ ತರಂಗಗಳು.

ವಿವರಣೆ:—ರಾಮನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೂಗಿದಾಗ ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟ ಶಬ್ದಗಳು ಕೃಷ್ಣನ ಅನ್ನಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿಯೆ ಕಿವಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪಾಂಗಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಾದು ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಂದೆ ಮನೋಮಯ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯ, ಆನಂದಮಯ, ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮನಸ್ಸು, ಅಹಂಕಾರ, ಬುದ್ಧಿ, ಅವ್ಯಕ್ತಚಿತ್ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿ ಅವುಗಳದ್ವಾರಾ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು. ಆ ಮೇಲೆ ಆತ್ಮನಿಂದ ರಾಮನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ರೂಪವಾದ "ಓ" ಕೊಡುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಆಗ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆ ವಿಧವಾದ ಪ್ರೇರಣೆ ಹೊರಟು ವಾಕ್ವಹ ಧಮನಿಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆನಂದಮಯ, ಜ್ಞಾನಮಯ, ಮನೋಮಯ, ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದು ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ ಪ್ರೇರಕ ಆಜ್ಞಾವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿಹಾದು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಸ್ನಾಯುಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿ ಮಾತನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಜರಗುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿತ್ಮಕ ವಾಯುವು (ಅರ್ಥಾತ್ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಪಾತಂಜಲಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಚಿತ್ತಸ್ಪತ್ತಿಯ ಸ್ಥೂಲ ಸ್ವರೂಪವು) ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಮತವು.

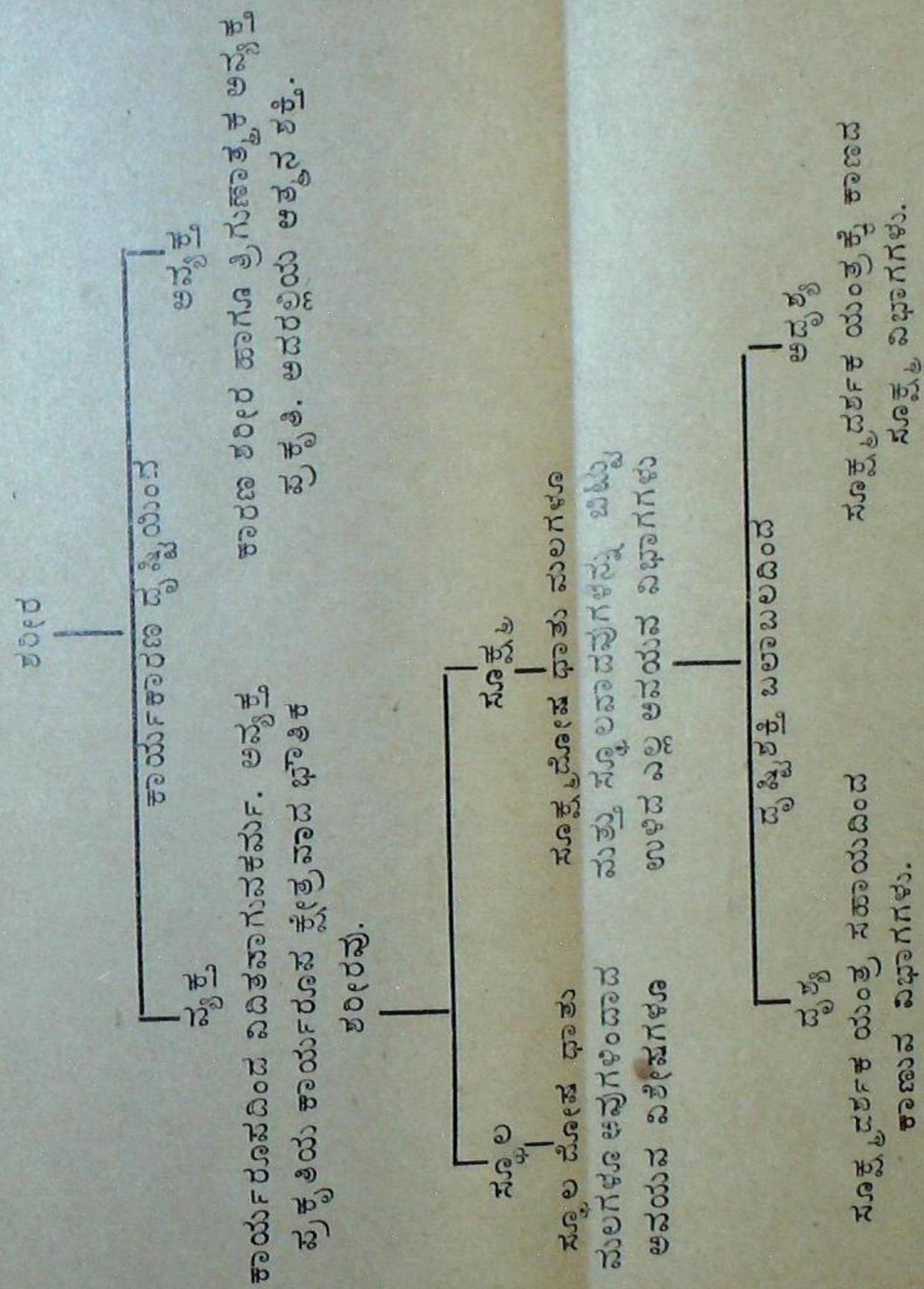
Ayurved College library
Shahapur-Belgaum-
No
Date.....

02

ನಕ್ಷೆ ೮ ಶಾರೀರ ವಿಭಾಗಗಳು

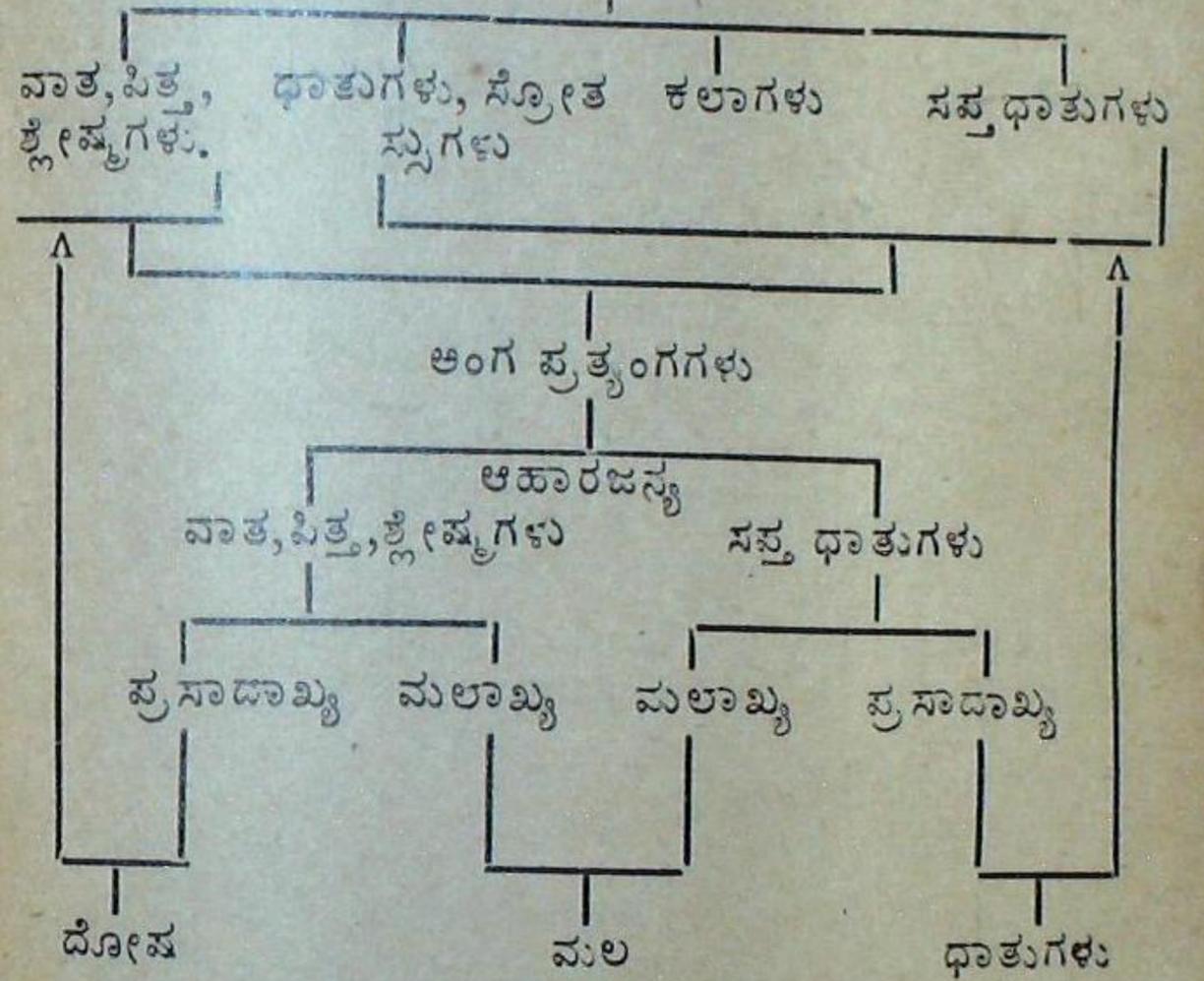
ಶರೀರ ಶರೀರ ವಿಭಾಗಗಳು

ನಕ್ಷೆ

ಶರೀರಾನಯನ ಘಟಕಗಳಾದ ದೋಷ, ಧಾತು, ಮಲಗಳು.

"ದೋಷಧಾತು ಮಲಾಮೂಲಂಹಿಶರೀರಂ"

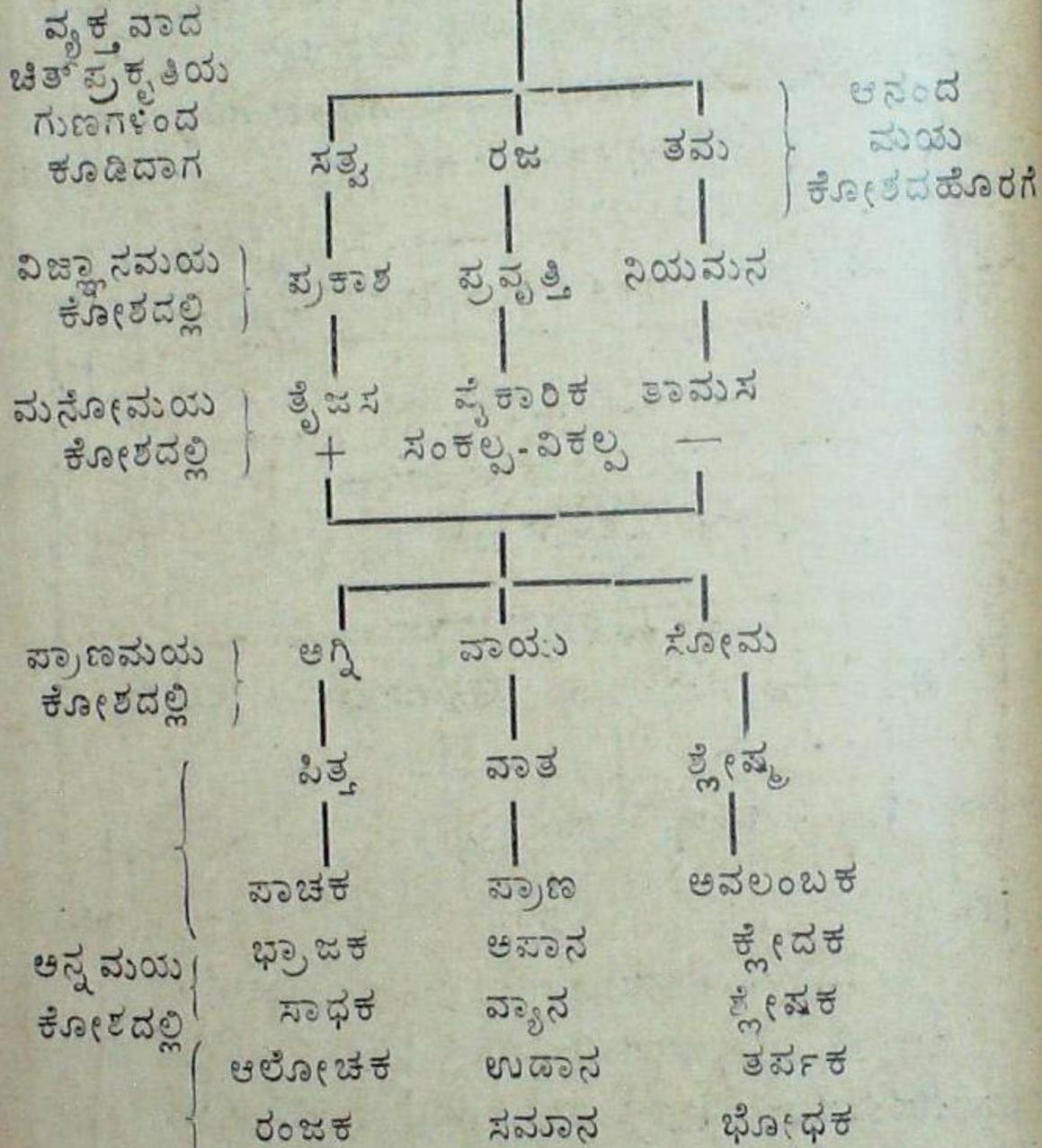
ಚೇತನಾಧಿಷ್ಠಿತ ಪಂಚಭೂತ ವಿಕಾರ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಂಭಕಗಳಾದ

ಇವುಗಳಿಂದ ಭೌತಿಕಶರೀರ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು.

ವಿವರಣೆ:- ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಂಭಕ ದೋಷಧಾತು ಮಲಗಳಿಂದ ಶರೀರಾನಯನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ್ದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣವು ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಆಹಾರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ದೋಷ ಧಾತು ಮಲಗಳು ಈ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುವವು. ಅಂತೆಯೇ ನಿತ್ಯವೂ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸವಕಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಶರೀರವು ನಾಶವಾಗದೆ ಸುಸಂಹತವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವುದು.

ಪಂಚಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಿಂದ ಸ್ಥೂಲವಾಗುತ್ತಿರುವ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಜೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ತ್ರಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳು.

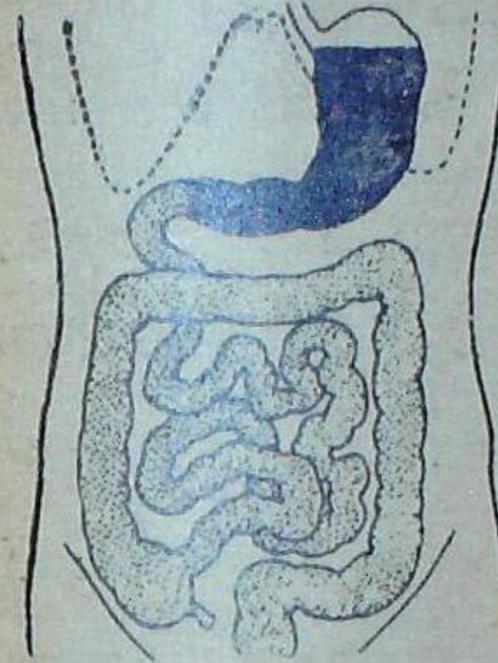
ಶರೀರ ಸಂಚಾಲಕವಾದ ಅತ್ಮನ ಜೈವಿಕ ಶಕ್ತಿ

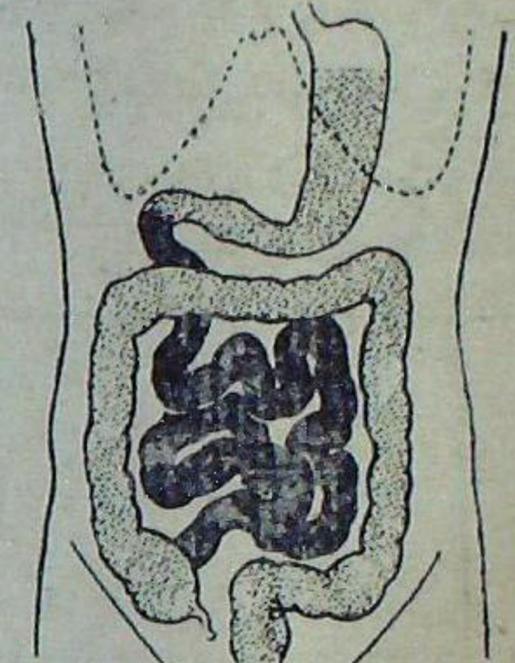
ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ೫ ಭೇದಗಳಿವೆ.

ಇದರಿಂದ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕ್ಷೇಷ್ಮಗಳು ದ್ರವ್ಯಗಳೋ ಶಕ್ತಿಗಳೋ ಎಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯುವದು.

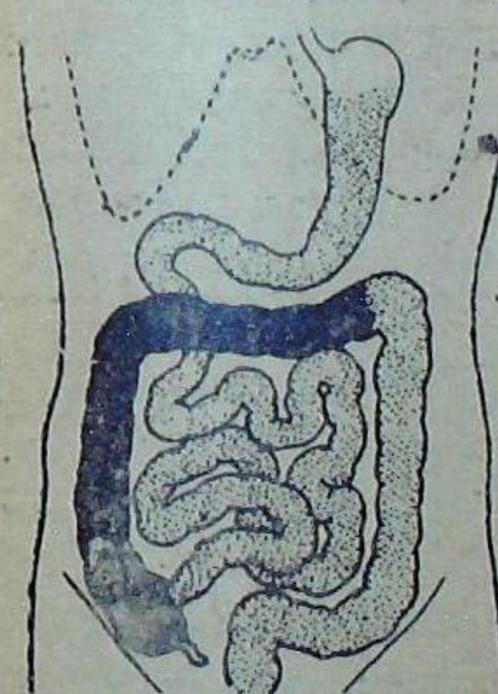
ಆಹಾರ ಪರಿಣಾಮಕಾಲಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ತ್ರಿದೋಷಗಳು (೧೬)
 ಸ್ರಾವವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಸ್ಥಾನಗಳು
 (ಕವ್ಯಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.)

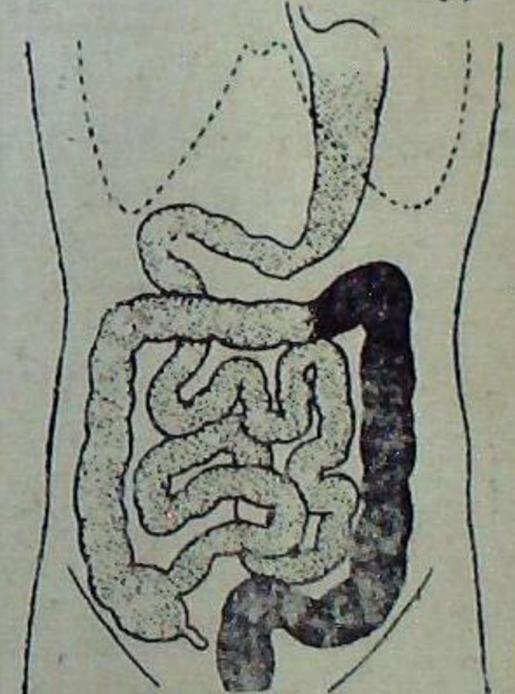
೧-೧ ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ

೧-೫ ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ

೫-೯ ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ

೯-೧೪ ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ

ಮೇಲಿನ ಸಾಲು:- ೧ ನೇದರಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಷ್ಮಸ್ಥಾನ, ೨ ನೇದರಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಸ್ಥಾನ, ಕೆಳಗಿನ ಸಾಲು:- ೧-೨ ಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯತ್ವವಾದ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳು

ಆತ್ಮಚೈತನ್ಯದ ಕರ್ಮಸಾಮಾನ್ಯವು ಭೌತಿಕ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು

ಈ ಶಕ್ತಿಯೇ ಶಾರೀರಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಿ ಉಂಟಾದ ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ

ವಾತ	ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರವರ್ತನ, ಧಾತು ಗತಿಸಮಾ, ಸಂಕಲ್ಪ, ವಿಕಲ್ಪ, ಅಕ್ಷಪಾಟವ, ರಜೋಗುಣ, ಬಹುಲ, ತೀರ್ಯಗ್ಗತಿ	ರೂಕ್ಷ, ಲಘು, ಶೀತ, ಖರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಚಲ ಏವಂಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಘನ, ದ್ರವ, ಅನಿಲಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವ್ಯಗಳು. ವರ್ಣ:- ಶ್ಯಾಮ, ಅರುಣ, ರುಚಿ:- ಕಷಾಯ
ಪಿತ್ತ	ಉಷ್ಣತೆ, ಪ್ರಕಾಶ, ದರ್ಶನ ಪ್ರಭಾ, ವೇಧಾ, ಧೀ, ಶೌರ್ಯ, ಸತ್ಯಗುಣಬಹುಲ, ಉರ್ಧ್ವಗತಿ	ಸ್ನೇಹ, ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಉಷ್ಣ, ಲಘು, ವಿಸ್ತ, ಸರ, ದ್ರವ ಏವಂಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಘನ, ದ್ರವ, ಅನಿಲಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವ್ಯಗಳು. ವರ್ಣ:- ಸೀತ, ರಕ್ತ, ಹರಿತಮುಂತಾದವು. (ವಾತದ, ಕಫದಬಣ್ಣ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳು)
ಕಫ	ಮೇಲಿನ ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರವರ್ತನೆ ಉಷ್ಣತೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದು ನಿಯಮನಮಾಡತಕ್ಕ ಕರ್ಮ, ಸ್ಥಿರತ್ವ, ಸ್ಥಿಗ್ಧತ್ವ, ಸಂಧಿ ಬಂಧನ, ಕ್ಷಮಾಗುಣ, ತಮೋಗುಣ ಬಹುಲ, ಅಧೋಗತಿ	ಸ್ಥಿಗ್ಧ, ಶೀತ, ಗುರು, ಮಂದ, ಶ್ಲಕ್ಷ್ಮ, ಮೃತ್ವಸ್ಥ, ಸ್ಥಿರ ಏವಂಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಘನ, ಚಲ, ಅನಿಲಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವ್ಯಗಳು. ವರ್ಣ:- ಕ್ಷೀತ, ಗೌರ ರುಚಿ:- ಸಿಹಿ, ಉಪ್ಪು,

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಘನ ದ್ರವ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕಫ, ಪಿತ್ತ ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಅನಿಲಾವಸ್ಥೆಯ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ವಾತಪ್ರಧಾನವಾದವು.

ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಹನಮಾಡತಕ್ಕ ಮೂಲಕ

ಗಾಂಧೀ

ಚಕ್ಷುಷ್ಯತೆ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ತ್ರಿಧೋಷಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳು

ಚಕ್ಷುಷ್ಯತೆಯ ಕರ್ಮಸಾಮ್ಯ ಭೃಗು ಭೌತಿಕ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಚಕ್ಷು ಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು

ಈ ಶಕ್ತಿಯೇ ಶಾರೀರಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಿ ಉಂಟಾದ ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ

<p>ವಾತ</p> <p>ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರವರ್ತನ, ಧಾತು ಗತಿ ಸಮಾ, ಸಂಕಲ್ಪ, ವಿಕಲ್ಪ, ಅಕ್ಷಪಾಟವ, ರಜೋಗುಣ, ಬಹುಲ, ತೀರ್ಯಗತಿ</p>	<p>ರೂಕ್ಷ, ಲಘು, ತೀತ, ಖರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಲ ಏವಂಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಘನ, ದ್ರವ, ಅನಿಲಾತ್ಮಕಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪ ದ್ರವ್ಯಗಳು.</p> <p>ವರ್ಣ:- ಶ್ಯಾವ, ಅರುಣ, ರುಚಿ:- ಕಷಾಯ</p>
<p>ಪಿತ್ತ</p> <p>ಉಷ್ಣತೆ, ಪ್ರಕಾಶ, ದರ್ಶನ ಪ್ರಭಾ, ವೇಧಾ, ಭೀ, ಕಾರ್ಯ, ಸತ್ಯಗುಣಬಹುಲ, ಉರ್ಧ್ವಗತಿ</p>	<p>ಪೇಹ, ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಉಷ್ಣ, ಲಘು, ವಿಸ್ತ, ಸರ, ದ್ರವ ಏವಂಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಘನ, ದ್ರವ, ಅನಿಲಾತ್ಮಕಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪ ದ್ರವ್ಯಗಳು.</p> <p>ವರ್ಣ:- ನೀತ, ರಕ್ತ, ಕಂಠಮುಂತಾದವು. (ವಾತದ, ಕಷದ ಬಣ್ಣ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳು)</p>
<p>ಕಫ</p> <p>ಮೇಲಿನ ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರವರ್ತನೆ ಉಷ್ಣತೆ ವಿರಡಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದು ನಿಯಮಿತವಾದ ಕರ್ಮ, ಬುನಮಾಡತಕ್ಕ ಕರ್ಮ, ಸ್ವರೂಪ, ಸ್ವಿಗತ್ವ, ಸಂಧಿ, ಬಂಧನ, ಕ್ಷಮಾಗುಣ, ತಪೋಗುಣ ಬಹುಲ, ಅಧೋಗತಿ</p>	<p>ಸ್ವಿಗ, ತೀತ, ಗುರು, ಮಂದ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ಚಲನೆ, ಸ್ಥಿರ ಏವಂಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಘನ, ಜಲ, ಅನಿಲಾತ್ಮಕಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪ ದ್ರವ್ಯಗಳು.</p> <p>ವರ್ಣ:- ಶ್ಯಾವ, ಗೌರ ರುಚಿ:- ಸಿಹಿ, ಉಪ್ಪು,</p>

ವಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಘನ ದ್ರವ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕಫ, ಪಿತ್ತ ಪ್ರಭಾ ನವಾನಿಲಾತ್ಮಕಗಳೆಲ್ಲ ವಾತಪ್ರಧಾನವಾದವು.

ನಕ್ಷತ್ರ ಗತಿ

ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹನಮಾಡತಕ್ಕ ಧಮನೀಗಳೆಂದರೆ ಯಾವು?

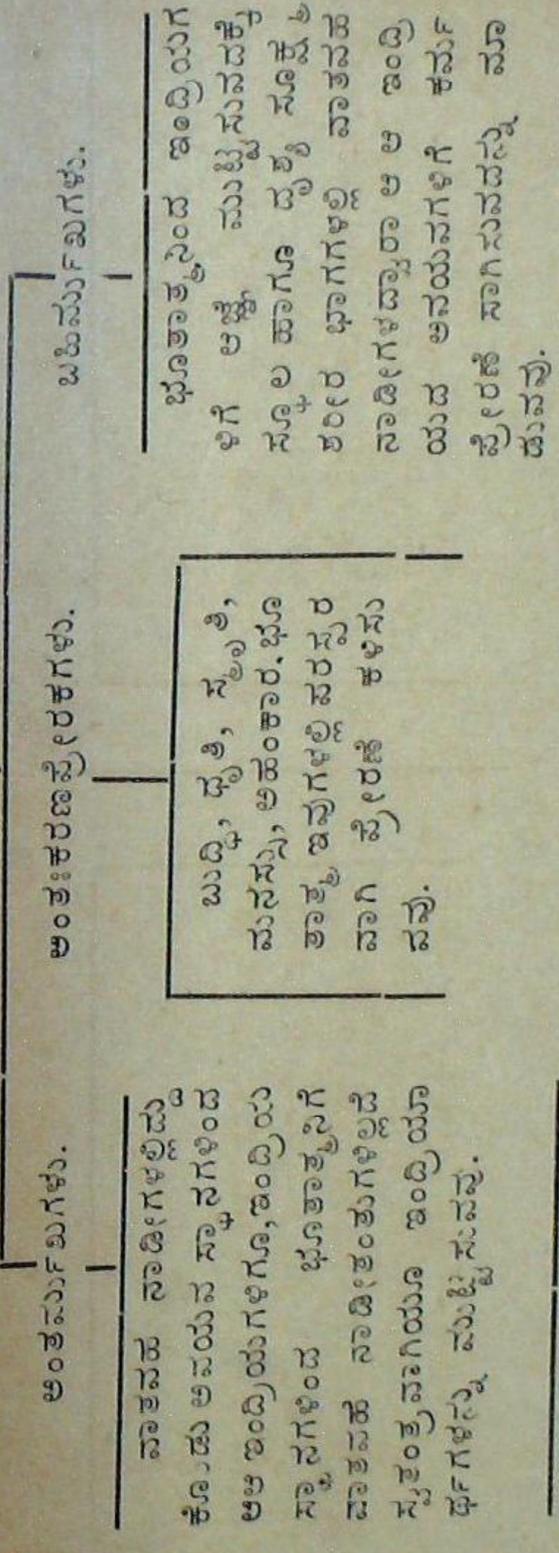
ಆಯುರ್ವೇದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಧಮನೀಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ನುಸಾರವಾಗಿ “ ಧ್ಯಾನಾಶೇ ಧಮನೈಃ ” (ಚರಕ) ಎಂದೂ ಮತ್ತು “ ಧಮನೈಃ ರಸನಾಹಿಷ್ಯಃ ಧಮಂತಿ ಪವನಂ ತ ನೌ ” (ಶಾರ್ಂಗಧರ) ಎಂದೂ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ಸಾಲದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣಕ್ಕೆ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಧಮನೀಗಳು

ಶರೀರದ ಅವ್ಯಕ್ತಭಾಗದಿಂದ ಅದೃಶ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದ್ವಾರಾದೃಶ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಿಕತೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಸಧಾತುರೂಪ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಭಿವಹನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಿಕತೆಯ ತಂತುರೂಪ ಸಾಧನಗಳು.

ಇವು ಅವ್ಯಕ್ತ ಶರೀರದಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಭೂತಾತ್ಮನ ಜೀತನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಸಿರಾಗಳಿಗೂ, ವಾತವಾಹನಾಡೀತಂತುಗಳಿಗೂ, ಸ್ತ್ರೋತೋ ನಾಳಗಳಿಗೂ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವವು.

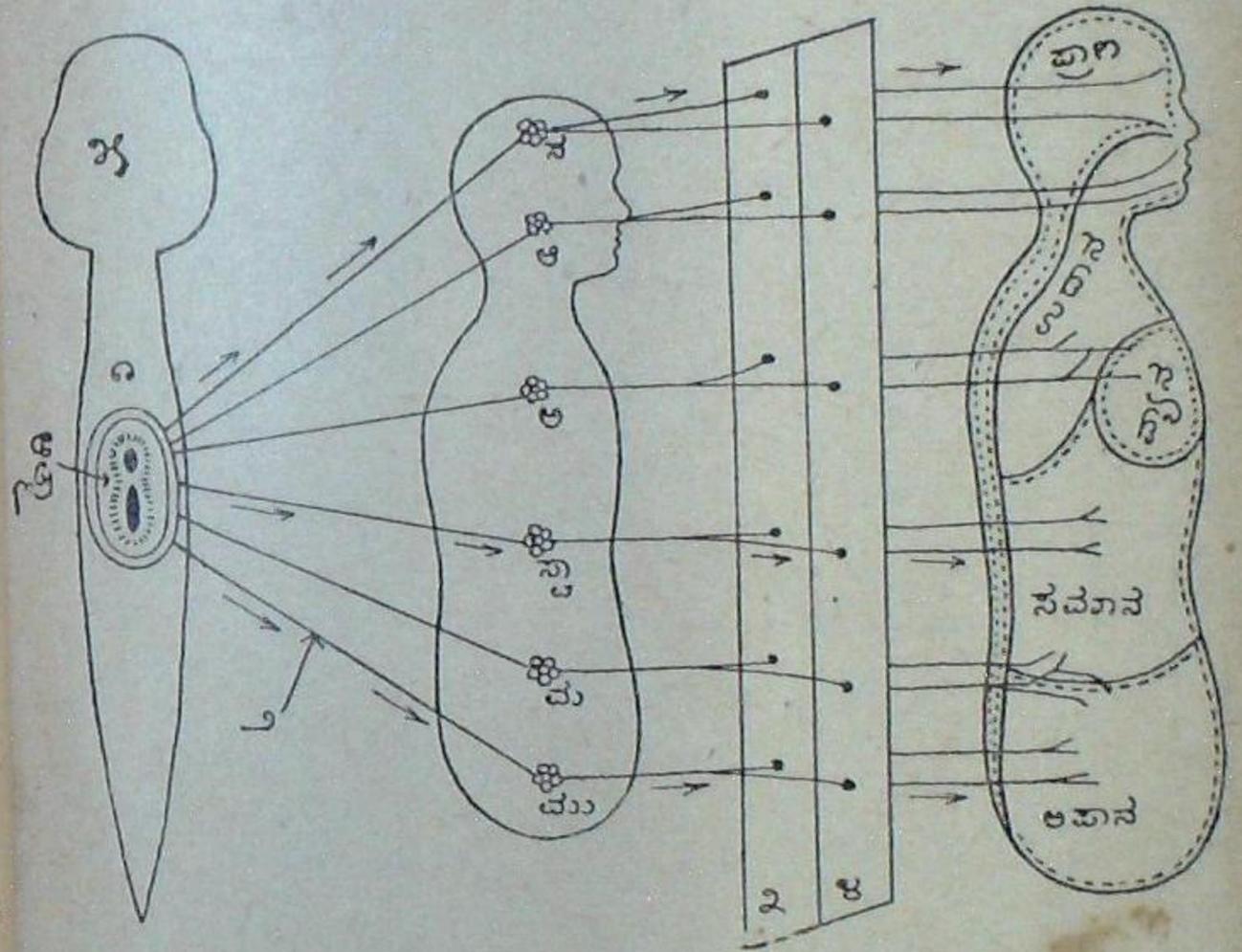
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ

ಕೆಲವರು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಶಾರೀರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ Arteries ಅಂದರೆ ಬಹಿರ್ಮುಖಸಿರಗಳಿಗೆ ಧಮನಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಇದು ಸರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇವು ರಸಧಾತುವನ್ನೂ ವಾತಗತಿಯನ್ನೂ ವಹನಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಧಮನೀಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಸ್ವರೂಪ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕಾರ ಅವಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧಮನೀಗಳೆಂಬವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. “ ಧಮನಿ ” — ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಆತ್ಮನಿಂದ ಜೀತನಾಶಕ್ತಿಯು ಧಮನೀಗಳಗುಂಟೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವದು.

(ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಇರುವ ನಾಲ್ಕುನೇ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪಂಚವಾಯುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚುಕ್ಕೆಗಳ ಪ್ರಾಂತಭಾಗವು ವ್ಯಾಸವಾಯು ವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವದಾಗಿದೆ.)

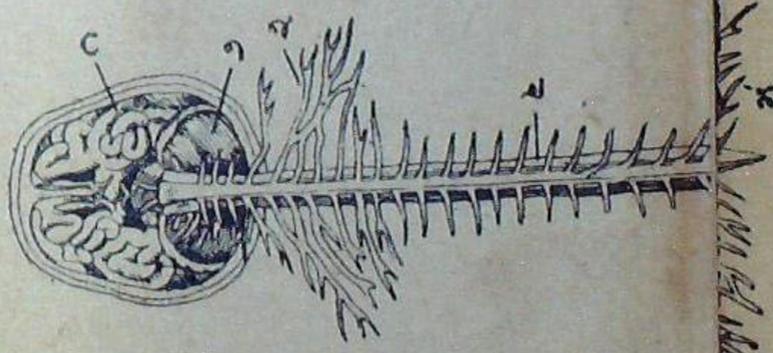

೧ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯ ಅಕಾಶಭಾಗ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನು. ೨ ಅಲ್ಲಿಂದ ಜೀತನಾಶಕ್ತಿಯು ಯೋಗಶಸ್ತ್ರದವರು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವ ನಾಡೀಚಕ್ರ ಅಥವಾ ಕಮಲಗಳಿಗೆ ಬರುವದು. ಅದೇ ಮುಂದೆ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಧಮನೀಗಳಗುಂಟೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಪ್ರಾಣ, ಉದಾಸ, ವ್ಯಾಸ, ಸಮಾಸ, ಅಪಾಸ

ಗಳ ಪ್ರಾಂತಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವಂತಿ ಮಾಡುವುದು. ೩-೪ ಗಳು ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳ ೨ ಭೇದಗಳು. ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಥವಾ ಸುಷುಮ್ನಾಮಸ್ತಿಷ್ಯವಾತವಹನಾಡೀ ತಂತು(Nerve of cerebro spinal or central nervous system)ಮತ್ತೊಂದು ಸಹಾಯಕ ಅಥವಾ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಕ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತು (Nerve of Autonomic Nervous system) ಈ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ನಾಡೀತಂತು ಮಂಡಲಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಂತುವಿನೊಳಗಿರುವ ಧಮನಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಜೀತನಾಶಕ್ತಿಯು ಹರಿಯುವುದು.

ಸುಷುಮ್ನಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಕ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳು

ಆಕೃತಿ ೧

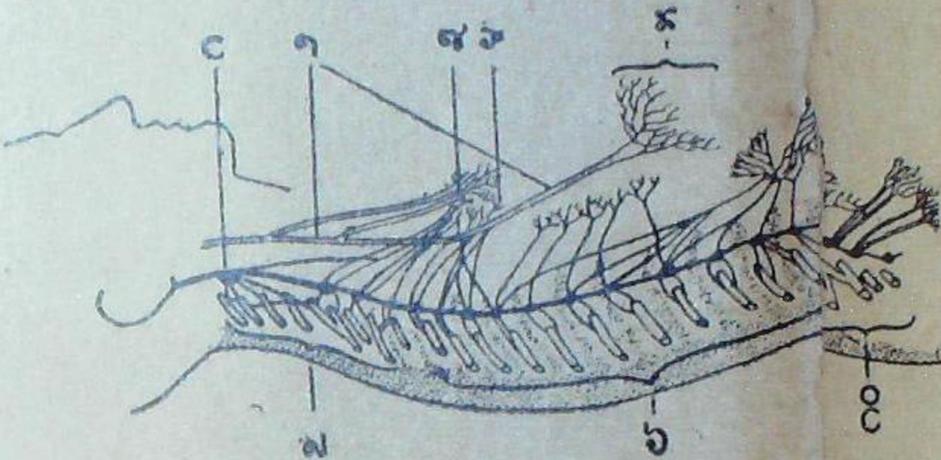

ಪ್ರಮುಖ ಅಥವಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ಮಸ್ತಿಷ್ಯ ವಾತವಹ ನಾಡೀಮಂಡಲದ ತಂತುಗಳು

Nerves of Central Nervous system.

ಜೀವನ ಸ್ಥಾನವಾದ ಸುಷುಮ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದ ಇದೇ ಭಾಗದಿಂದ ಧಮನಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ವಾತವಹತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವದರಿಂದಲೂ, ಇದೇ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗವಾದದರಿಂದಲೂ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಧಮನಿ ನಾಭಿಯೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. (ನಕ್ಷತ್ರ ನಂ. ೩೦೧ ನೋಡಿರಿ) ಧಮನಿಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ೧೧೬ನೇ ಪುಟ, ೧೧೬ನೇ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಆಕೃತಿ ನಂ. ೨ ರಲ್ಲಿ ೨-೮-೧೦ ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ೨೪ ತಂತುಗಳು ಸುಶ್ರುತರ ಧಮನಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಹೊಂದುವವು. ಮತ್ತು ಈ ೨೪ ರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ, ಮಧ್ಯ, ಕೆಳಗೆ ಇರತಕ್ಕವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಸಿರುವ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಸುಶ್ರುತರ ಧಮನಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುವವು.

ಆಕೃತಿ ೨

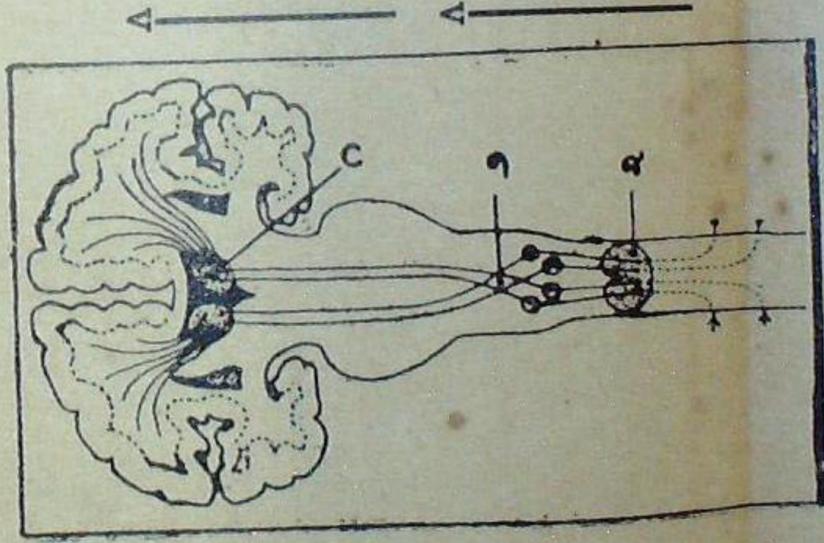
ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಕ ಅಥವಾ ಸಹಾಯಕ ವಾತವಹ ನಾಡೀಮಂಡಲದ ತಂತುಗಳು.

Nerves of Autonomic Nervous system.

ಜೀವನ ಸ್ಥಾನವಾದ ಸುಷುಮ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದ ಇದೇ ಭಾಗದಿಂದ ಧಮನಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ವಾತವಹತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವದರಿಂದಲೂ, ಇದೇ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗವಾದದರಿಂದಲೂ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಧಮನಿ ನಾಭಿಯೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. (ನಕ್ಷತ್ರ ನಂ. ೩೦೧ ನೋಡಿರಿ) ಧಮನಿಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ೧೧೬ನೇ ಪುಟ, ೧೧೬ನೇ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಆಕೃತಿ ನಂ. ೨ ರಲ್ಲಿ ೨-೮-೧೦ ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ೨೪ ತಂತುಗಳು ಸುಶ್ರುತರ ಧಮನಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಹೊಂದುವವು. ಮತ್ತು ಈ ೨೪ ರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ, ಮಧ್ಯ, ಕೆಳಗೆ ಇರತಕ್ಕವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಸಿರುವ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಸುಶ್ರುತರ ಧಮನಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುವವು.

ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಮತ್ತು ಸುಷುಮ್ನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ವ್ಯಾನವಾಯುಗಳ ಪಾರ್ಗ

ಆಕೃತಿ ೧

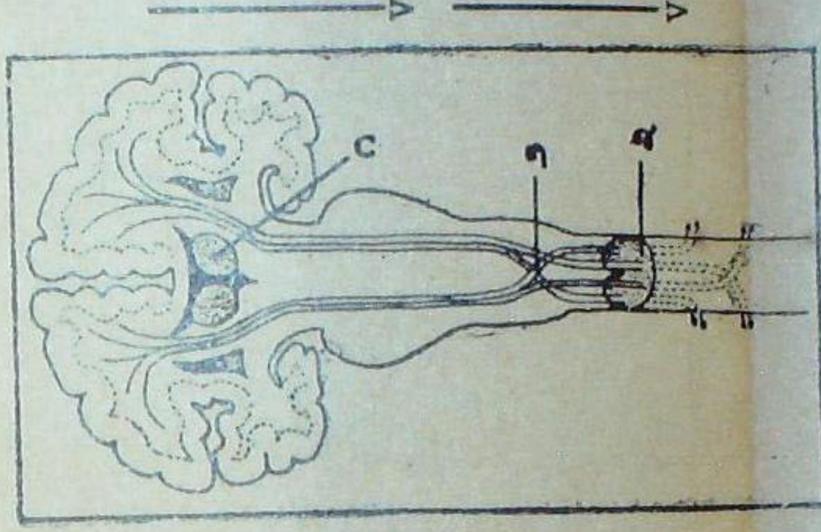

ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಸಂಚ್ಚಯವನ್ನು ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲೆ ಮಿದುಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಾಗಿ

(Sensory tract) "ಪ್ರಾಣೋತ್ತಮೂರ್ಧಗಃ" (ಪ್ರಾಣವಾಯು ವರ್ಣನೆ)

- ೧ ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಮಧ್ಯಭಾಗ
- ೨ ಸಂಜ್ಞಾವಹ ಧಮನೀ ತಂತುಗಳು ಕತ್ತರಿ ಯಂತೆ ಅಡ್ಡಹಾದು ಏರುವದು.
- ೩ ಸುಷುಮ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತರ್ಭಾಗ.

ಆಕೃತಿ ೨

ಮಿದುಳಿನಿಂದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಾಗಿ

(Motor tract) "ಪ್ರಾಯಸ್ಸರ್ವಃ ಕ್ರಿಯಾಸ್ತ ಸ್ಮಿನ್" (ವ್ಯಾನವಾಯು ವರ್ಣನೆ)

- ೧ ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಮಧ್ಯಭಾಗ
- ೨ ಅಜ್ಞಾವಹ ಧಮನೀ ತಂತುಗಳು ಕತ್ತರಿ ಯಂತೆ ಅಡ್ಡಹಾದು ಇಳಿಯುವದು.
- ೩ ಸುಷುಮ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತರ್ಭಾಗ.

ಸ್ರಾಣನಾಯು †

ತತ್ರ ಹೃದಯಾನ್ಮುಖನಾಸಿಕಾದ್ವಾರೇಣವಾಯೋ ಪ್ರಣಯನಾತ್ಮಣಃ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ |
(ಪಾತಂಜಲಿಯೋಗ-ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ)

ಸ್ಥಾನ	ಕಾರ್ಯ	Seat	function
“ಮೂರ್ಧಗಃ ಉರಃ ಕಂಠಚರಃ” —ವಾ	“ಬುದ್ಧಿ ಹೃದಯೇಂದ್ರಿಯ ಚಿತ್ತ ಧೃಕ್” — ವಾ.	1 All sensory fibres of A. N. S. and C. N. S.	1 Mental functions 2 Functions of special senses 3 Protection of Heart, Expansion of lungs by inspir- ation, in take of food and swallow- ing, sneezing, spitting etc.
“ಹೃದಿಪ್ರಾಣಃ” “ನಾಭಿಸ್ಥಃ ಪ್ರಾಣಪವನಃ” —ಶಾಂಗ	“ಷ್ಠೀವನಕ್ಷವಧೂದ್ಗಾರ ನಿಶ್ವಾಸಾನ್ವಪ್ರವೇಶಕೃತ್” — ವಾ. “ಪ್ರೀಣಯನ್ ದೇಹಮು ಖಿಲಂ ಜೀವಯನ್ ಜಠ ರಾನಲಂ” --ಶಾ.	2 Sensary and psy- cho-sensary cen- tres in cerebrum, medulla oblongata 3 Sensary tract in spinal column.	
“ವಾಯುಯೋವಕ್ತ್ರ ಸಂಚಾರೀ” --ಸು	“ಅನ್ನಂಪ್ರವೇಶಯತ್ಯಂತಃ ಪ್ರಾಣಾಂಶ್ಚಾಪ್ಯವಲಂ ಬತೇ” -- ಸು.	4 Cervical ganglia of A. N. S.	
“ಶೀರ್ಷಃಉರಃಕರ್ಣಃ ಜಿಹ್ವಾಸ್ಥಿ ನಾಸಿಕಾ” --ಚ	“ಷ್ಠೀವನಕ್ಷವಧೂದ್ಗಾರ ಶ್ವಾಸಾಹಾರಾದಿಕರ್ಮಚ” -- ಚ.	& the muscles tendons, Visceral layers of their dis- tribution.	

† ಸಮಸ್ತಾನಾಂ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂತುಷಜ್ವಾಲಾವದ್ಯಾಯುಗವದುಕ್ಚಿತಾನ್ವತ್ತಿಃ ಸಾ ಜೀವನಶಬ್ದ
ವಾಚ್ಯಾ | ತಸ್ಯಾಃ ಕ್ರಿಯಾಭೇದಾತ್ ಪ್ರಾಣಾದಿಭಿರ್ದೃಶ್ಯಪದೇಶಃ | (ಪಾ. ಯೋ. ಸೂ. ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ)

೨೪

ನಕ್ಷೆ ೧೮

ಉದಾಹರಣೆ ವಾಯು

ಕೃತಕಾಟಿಕಾದೇಶಾತ್ ಆಶೀರೋವೃತ್ತೀರುನ್ನಯನಾದುನಾನಃ (ಪಾ. ಯೋ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಸ್ವ.)

ಸ್ಥಾನ	ಕಾರ್ಯ	Seat	Function.
<p>“ಉರಸ್ಥಾನ” “ನಾಸಾನಾಭಿಗಲಾಂ ಕ್ಷರೇತ್” — ವಾ.</p>	<p>ನಾಭ್ಯುರಃ ಕಂಠಃ — ಚ. ವಾಕ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಪ್ರಯತ್ನ, ಉರ್ಜಾ, ಬಲ, ವರ್ಣ, —ವಾ.</p>	<p>1 Direct seat in the middlesuperior ce- rvical ganglia of A. N. S. 2 Indirectly in the cervical & upper- half of thoracic regions of spinal- cord. 3 Part of vagus, spinal accessory, Hypoglossal & Tri- geminal nerves. & also the mus- cles, tendons, vis- ceral layers of their distribution.</p>	<p>Speech, singing Energy, Strength, Complexon Expiration</p>
<p>ಉದಾಹರಣಃ ಕಂಠದೇಶಸ್ಥಃ — ಶಾ.</p>	<p>ತೇನಭಾಷಿತಗೀತಾದಿ ವಿಶೇಷೋಭಿಸ್ಪ್ರವರ್ತತೆ — ಸು.</p>		
<p>ಉದಾಹರಣಃ ನಾಸಾನುಯ ಸ್ತೋಧರ್ಷಮಪ್ಯತೆ — ಸು.</p>	<p>ವಾಕ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಯತ್ನೋ ಜಾರ್ಜಬಲವರ್ಣಸ್ಪೃತಿ ಕ್ರಿಯಃ — ಚ.</p>		

ವ್ಯಾನವಾಯು

ವ್ಯಾಸ್ಯನಯನಾತ್ಸರ್ವ ಶರೀರವ್ಯಾಪೀ ವ್ಯಾನಃ (ಪಾ. ಯೋ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಸ್ತ.)

ಸ್ಥಾನ	ಕಾರ್ಯ	Seat	Functions
“ಕೃತ್ಸ್ಮದೇಹಚರಃ” “ಹೃದಿಸ್ಥಿತಃ” -- ವಾ.	“ಗತ್ಯಪಕ್ಷೇಪಗೋತ್ಪಕ್ಷೇಪ ನಿಮೇಷಾದಿ ಕ್ರಿಯಾಸ್ವದಾ ಪ್ರಾಯಸ್ಸರ್ವಾಃಕ್ರಿಯಾಃ” -- ವಾ.	1 All motor fibres of A. N. S. & C. N. S.	1 Controlling of functions. 2 Co - ordination of systems. loco- motion, flexion of limbs, winking of eyelids, 5 kinds of muscular mov- ements.
“ಸಮಾನಃ ಸರ್ವಾಂಗ ದೇಶೇಷು” -- ಶಾ.	“ರಸಸಂವಹನೋದ್ಯತಃ” ಸ್ವೇದಾಸ್ಯಕ್ ಸ್ರಾವಣ ಶ್ಚಪಿ ಪಂಚಧಾಚೇಷ್ಟ ಯತ್ಯಪಿ” -- ಸು.	2 Motor, Vasomo- tor, Psycho motor areas in cerebrum, cerebellum, Pons & medulla.	Circulation of Rasa dhātu in the body, i. e. Blood Circulation in We- stern physiology.
“ಕೃತ್ಸ್ಮದೇಹಚರಃ” -- ಸು.	ಸ.	3 Motor tract in spinal column. & also the muscles tendons, Visceral layers of their distribution.	
“ದೇಹಂ ಸರ್ವಂ” -- ಚ.	“ಗತಿಪ್ರಸಾರಣಾತ್ಪ್ರೇಸ ನಿಮೇಷಾದಿಕ್ರಿಯಾಸ್ವದಾ” -- ಚ.		

ಸಮಾಸವಾಯು

ನಾಭಿಃ ಪ್ರದೇಶಂ ಪರಿವೇಷ್ಟಿ ಆಸಮಂತಾನ್ನ ಯನಾತ್ಮಮಾನಃ (ಪಾ. ಯೋ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಪ್ರ.)

ಸ್ಥಾನ	ಕಾರ್ಯ	Seat	Functions
“ಅಗ್ನಿ ಸಮೀಪಸ್ಥಃ ಕೋಷ್ಟೇ ಚರತಿ ಸರ್ವತಃ” — ವಾ.	“ಅನ್ನಂ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ಪಚತಿ ವಿವೇಚಯತಿ ಮುಂಚತಿ” — ವಾ.	1 Upper half of thoracic region of spinal cord.	1 Receiving foods and helping dige- stion. Separates digested food into useful and useless portions; & causes them to leave inte- stines.
ಕೋಷ್ಟೇ ವಹ್ನಿ ಸ್ಥಾನೇ ಸಮಾನಃ — ಶಾ.	“ಅನ್ನಂ ಪಚತಿ ತಜ್ಜಾಂಶ್ಚ ವಿಶೇಷಾನ್ ವಿವಿನಕ್ತಿ” — ಸು.	2 Thoracic portion of A. N. S. 3 Solar plexus. 4 Superior & in- ferior mesentric ganglia.	2 Causing the digestive ferments to secret. 3 Peristalsis and regulation of sphi- nters.
“ಅಮುಪಕ್ವಾಶಯ ಚರಃ” — ಸು.	“ಅಗ್ನಿ ಬಲಪ್ರದಃ” — ಚ.	5 Coeliac ganglia & also the muscles tendons Visceral layers of their distribution.	
“ಅಂತರಾಗ್ನೇಶ್ಚ ಪಾರ್ಶ್ವ ಸ್ಥಃ” — ಚ.			
“ಸ್ವೇದದೋಷಾಂಬುವಾ ಹೀನಿ ಸ್ರೋತಾಂಸಿ” — ಚ.			

ಅಪಾನವಾಯು

ನಾಭಿಪ್ರದೇಶಾತ್ಪಾದಾಂಗುಷ್ಠಪರ್ಯಂತಮಪನಯನಾದಪಾನಃ (ಪಾ. ಯೋ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಪ್ರ.)

ಸ್ಥಾನ	ಕಾರ್ಯ	Seat	Functions
“ಶ್ರೋಣಿ, ಬಸ್ತಿ, ಮೇಥೋರು ಗೋಚರಃ” — ವಾ.	“ಶುಕ್ರಾತ್ಪವಶಕ್ಯನೂತ್ರ ಗರ್ಭ ನಿಷ್ಕ್ರಮಣಃ” — ವಾ.	1 Lumber region of spinal cord.	Expulsion of featus, Excreata, Urine, Semen & Uterine blood.
‘ಮಲಾಶಯೇ ಅಪಾನಃ’ — ಶಾ.	“ಶಕ್ಯನೂತ್ರ ಶುಕ್ರಗ ಭಾರ್ತವಾನ್ಯಧಃ ಕಾಲೇ ಪ್ರಕರ್ಷತಿ” — ಸು.	2 Visceral plexus of A. N. S.	
“ಸಕ್ಯಾಧಾನಾಲಯ” — ಸು.	“ಶುಕ್ರನೂತ್ರ ಶಕ್ಯತಕ್ರ ಯಃ ಸೃಜತ್ಯಾತ್ಪವ ಗರ್ಭಾಚ” — ಚ.	3 Inferior mesen- tric ganglia of A. N. S.	
“ವೃಷಣೌ, ಬಸ್ತಿ, ಮೇಥ್ರ, ನಾಭಿ, ಊರು, ವಂಕ್ಷಣ, ಗುದ್ರ” — ಚ.		and also the muscles, ten- dons, Visceral lay- ers of their distri- bution.	

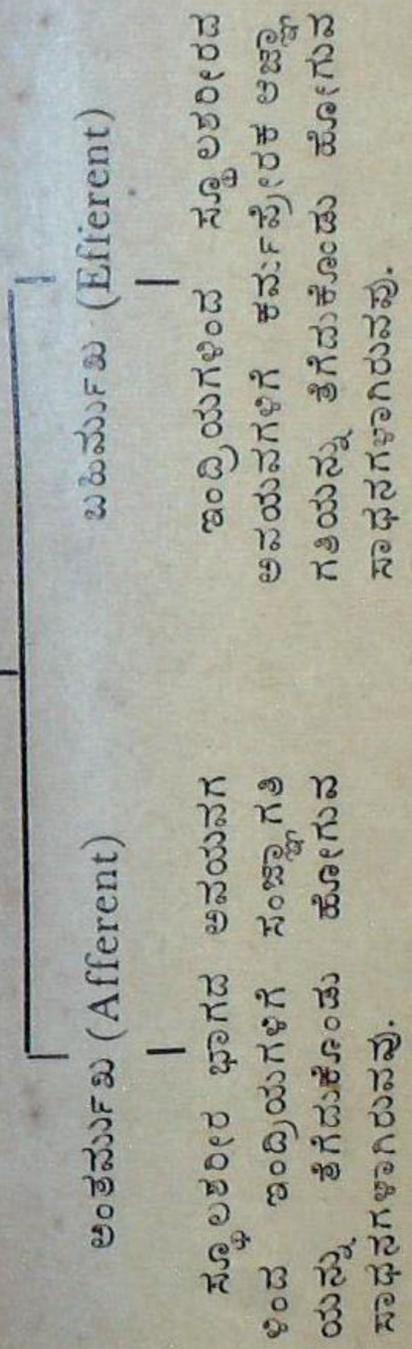
ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ತ್ಮಕವಾತವನ್ನು ವಹನಮಾಡತಕ್ಕವುಗಳು ಯಾವುವು ?
ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಸ್ಥೂಲ ನಾಡಿಗಳು.

ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೆ ವಾತವಹನಾಡಿ ತಂತ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಅದೃಶ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದಿಂದ ದೃಶ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾದ ಭೂತಾತ್ಮನ ಜೀತನಾಶಕ್ತಿಯ ಅಂಶವೇ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ "ಪಂಚಾತ್ಮಾ" ವಾಯುವು.

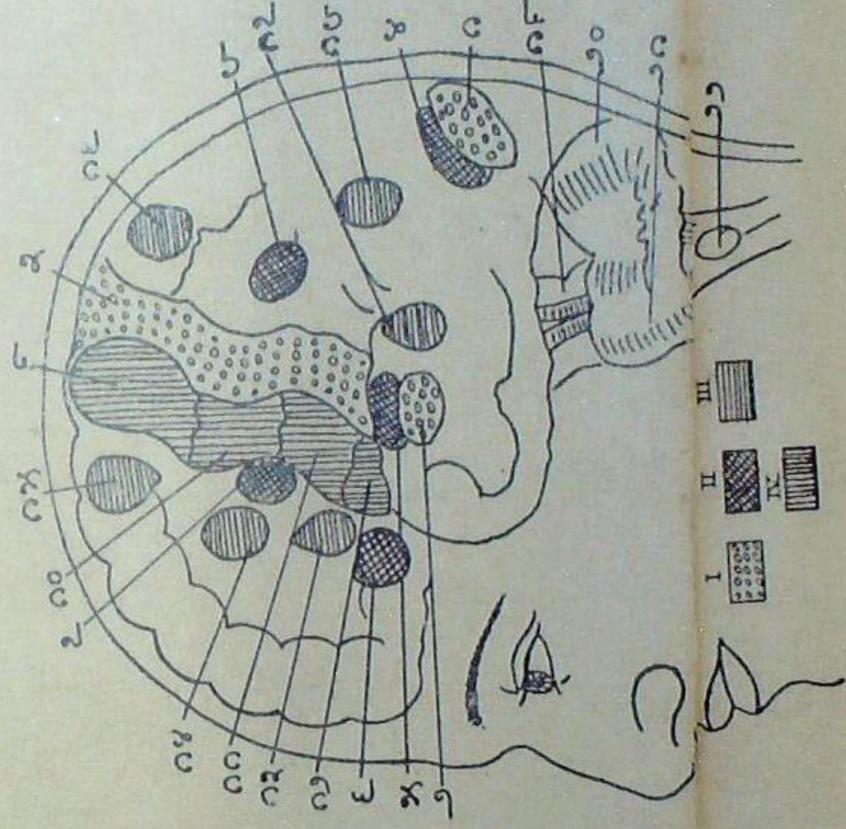
ಇವುಗಳಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ "Nerves" ಎನ್ನುವರು.

ಈ ಶಕ್ತಿಯು ದೃಶ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿನ ಚಲಗುಣದಿಂದ ಉತ್ಪೇಜಿತವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾದಿಪಂಚ ವಿಧವಾಯುಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದು. ಈ ಋವಾಯುಗಳ ಗತಿವಾಹಕತಂತ್ರಗಳು ಬಿಳಿ ವರ್ಣವಿರುವವು. ಇದರ ವಿಶೇಷ ವರ್ಣನೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿದೆ.

ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನಗಳು ತಲೆಬುರುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೃಶ್ಯ ಅವಯವವಾದ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವವು. (ನಕ್ಷೆ ೨೩ನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಇದಕ್ಕೆ ಮುಪ್ಪಿಷ್ಠಾಭವಾ ಗೋರ್ಧವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ನಾಡಿಗಳು ಆ ಭಾಗದ ಕೆಳಗೆ ಬಿನ್ನೆಲುಬಿನಲ್ಲಿರುವ ಆ ಮಿದುಳಿನ ಹುರಿ (ಗೋರ್ಧನಾಳ, ಸುಷುಮ್ನಾಪ್ರದೇಶ, ಕಶೇರುಕಾರಜ್ಜು ಎಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಗಳು.) ದ್ವಾರಾಸಕಲಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಾಧಿಷ್ಠಿತ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆಯು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಾರೀರವೇತ್ತರ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿದೆ. (ವಿಶೇಷ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ೧೫ ರಿಂದ ೨೧ನೇ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ, ಮುಂದಿನ ನಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿರಿ.)

ಮಿದುಳಿ (Brain) ನಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳು.

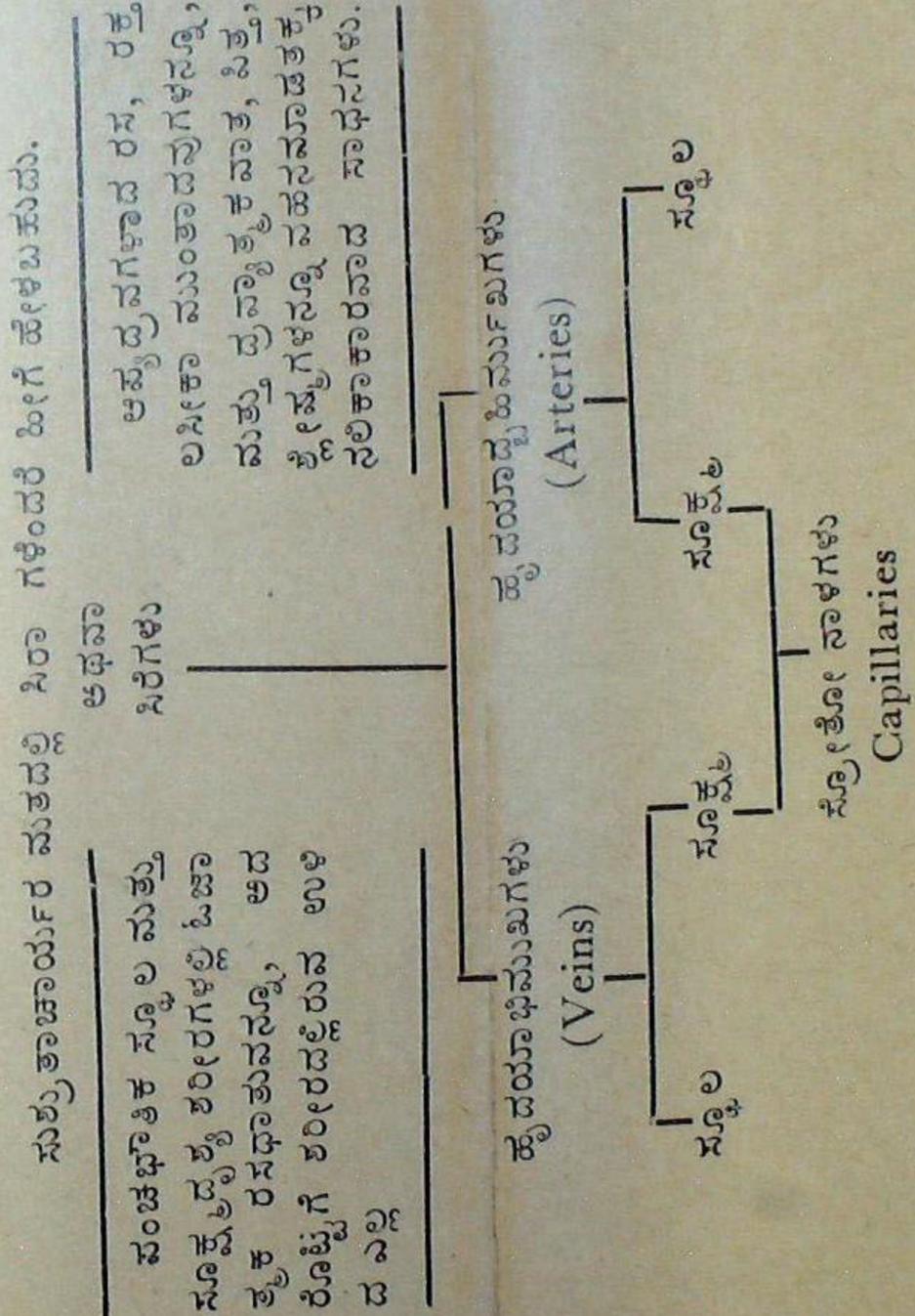

- ವಿವರ:— I ಸಂಜ್ಞೆಯ ಸಂವೇದನಾಸ್ಥಾನಗಳು. (Seat of Sense perception)
 II ಮಾನಸಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳು. (Psychic Centres)
 III ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರಿ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳು. (Association Centres)
 IV ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳು. (Centres of Actions)

೧ ಚಕ್ಷುಕೇಂದ್ರ (Visual. C.) ೨ ಶ್ರವಣಕೇಂದ್ರ (Auditory. C.) ೩ ಸ್ಪರ್ಶಕೇಂದ್ರ (Sensory. C.) ೪ ಮಾನಸ ಚಕ್ಷುಕೇಂದ್ರ (Visual. Psy. C.) ೫ ಮಾನಸ ಶ್ರವಣಕೇಂದ್ರ (Auditory Psy. C.) ೬ 'ವಾಕ್' ಕೇಂದ್ರ (Broca's Centre) ೭ ಲೇಖನ ಕೇಂದ್ರ (Writing Centre) ೮ ವಾಚನ ಕೇಂದ್ರ (Centre of Reading) ೯ ರಿಂದ ೧೨ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು (Motor Centres) ೧೩ ರಿಂದ ೧೮ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು (Finer Motor Centres) ೧೯ ಮಸ್ತಿಷ್ಕಮಧ್ಯ (Midbrain) ೨೦ ಅಣು ಮಸ್ತಿಷ್ಕ (Cerebellum) ೨೧ ಭ್ರಮರಿ (Pons) ೨೨ ಅಧೋಮಸ್ತಿಷ್ಕ (Medulla oblongata)

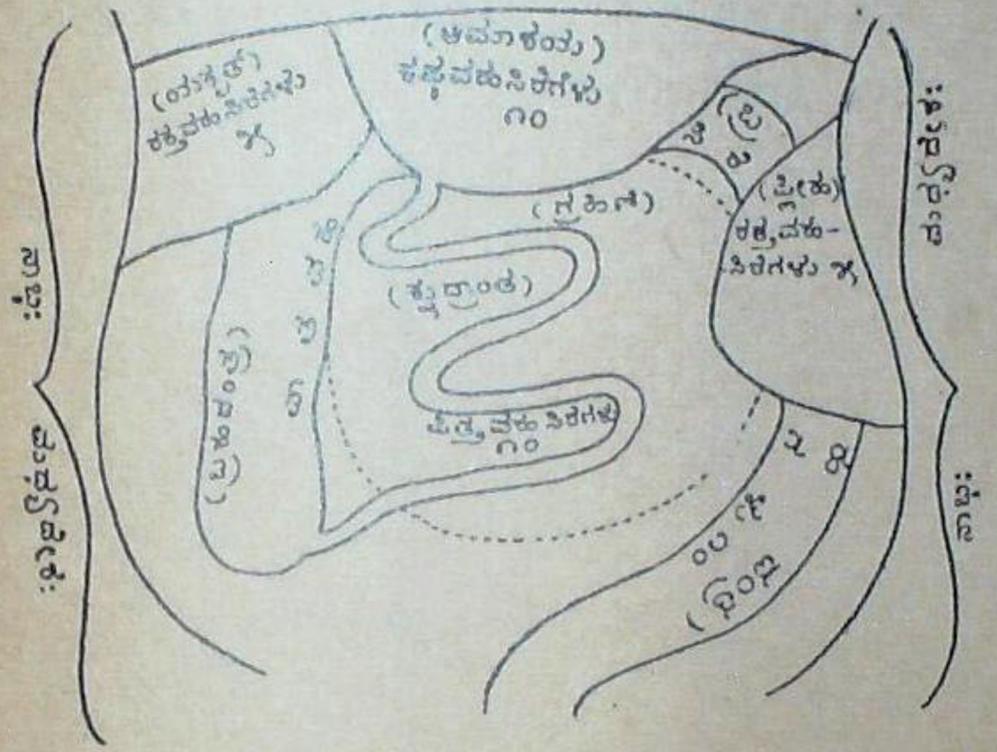
“ಸಿರಾ” ಗಳೆಂದರೆ ಯಾವು ?

ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ “ ಸಿರಾ ” ಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಪ್ಯದ್ರವ್ಯವು ಸಂಚಾರಮಾಡುವದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ “ಸರಣಾತ್ ಸಿರಾಃ” (ಚರಕ) ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಇದಲ್ಲದೆ ಸುಶ್ರುತರ ಸಿರಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವುಗಳ ರೂಪ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಕರ್ಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಒರೆದಂತೆ ಅವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಿರೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ರೂಪ, ವರ್ಣ, ಸ್ವರಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ :-
 ವಾತವಹ ಸಿರೆಗಳು ಅರುಣವರ್ಣದವಿದ್ದು ವಾಯುವಿನಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಡುವ ಸ್ಪಂದನವುಳ್ಳವು = Arteries.
 ಪಿತ್ತವಹ ಸಿರೆಗಳು ಉಷ್ಣ ನೀಲವರ್ಣದವಿರುವವು = Veins.
 ಕ್ಲೇಷ್ಮವಹ ಸಿರೆಗಳು ತೀತ, ಗೌರವರ್ಣದವಿರುವವು = Lymphatics.
 ರಕ್ತವಹ ಸಿರೆಗಳು ಕೆಂಪುವರ್ಣದವಿರುವವು = Arterioles. ಎಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು

ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರ ನುತದಪ್ರಕಾರ (ಸಿರಾ) ನಾಭಿಯೂ
 ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಲ ಸಿರೆಗಳೂ.

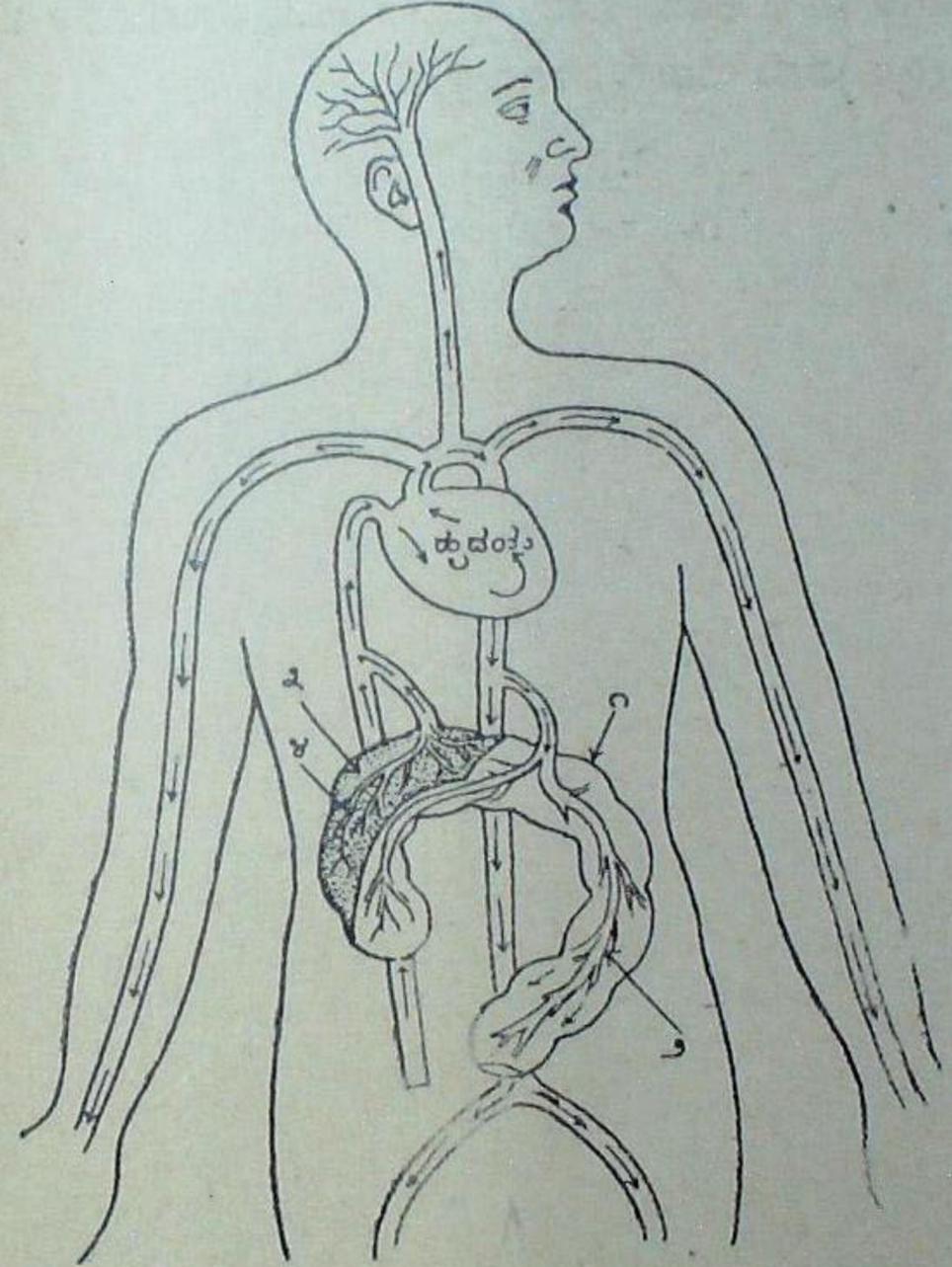

ವಿವರಣೆ:- ಯಕೃತ್ ಸ್ನೇಹಗಳು ರಕ್ತಕ್ಕೂ, ಅಮಾಶಯವು ಕಫಕ್ಕೂ
 ಲಘ್ವಂತ್ರ (ಸಣ್ಣ ಕರುಳು)ವು ಪಿತ್ತಕ್ಕೂ, ಬೃಹದಂತ್ರ (ದೊಡ್ಡ ಕರುಳು) ವು
 ವಾತಕ್ಕೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಸಿತ್ಯವೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗತಕ್ಕ
 ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಇವು ಆ ಆ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೃದಯಾಭಿಮುಖ
 ಸಿರೆಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಾಖೋಪ ಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಶೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ರಸಪ್ರವಾಹ
 ದಿಂದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶರೀರದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ
 ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಪೂರೈಸುವವು. ರಕ್ತ ಮತ್ತು ದೋಷಗಳ
 ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ಇದೇ ಆದ್ದರಿಂದಲೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ವಹನ
 ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಿರೆಗಳ ಮೂಲ ಅಂದರೆ ಆರಂಭವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಹಿಡಿಯ
 ಬೇಕಾಗುವುದು.

ನಾಭಿಯು ಸಿರೆಗಳ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಸುಶ್ರುತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾಭಿಯೆಂದರೆ ಮಧ್ಯ ದೇಶವೆಂದು ಅರ್ಥವಾದುದರಿಂದ ಶರೀರದ ಸಕಲ ಅಂಗಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯಭಾಗವು ಇದೇ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಭಿಯ ಹೊರಗಿನ ಹೊಕ್ಕುಳು (Navel or umbilicus) ಎಂದು ಅರ್ಥವಾದುದರಿಂದ ಸಿರಾಗಳ ನಾಭಿ ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಮಾಡು (ನಕ್ಷತ್ರ ಸಂಸ್ಥಾನೋಡಿರಿ.) ವದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ರಸಸಂಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿನ ತಿರುಗುವಿಕೆ.

(ಬಾಣದ ಗುರ್ತು ರಸಪ್ರವಾಹದ ಗುಂಟೆ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು.)

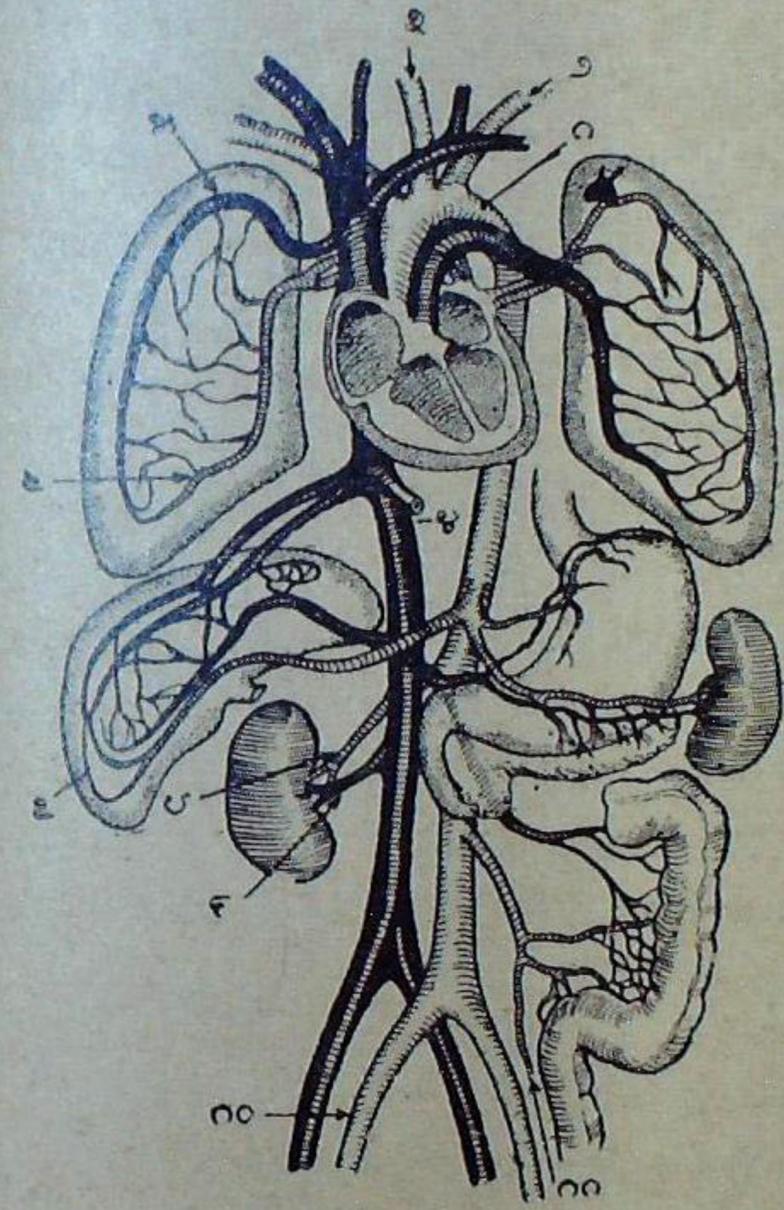
ವಿನರಣೆ:—

೧ ದೊಡ್ಡಕರುಳಿನ ಹೊರಭಾಗವು. ೨ ದೊಡ್ಡಕರುಳಿನ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರುವ ಹೃದಯದ ಬಹಿರ್ವರ್ತನ ಸಿರೆಯೂ ಅದರ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆ

ಗಳೂ. ೩ ಮೊಡ್ಡಕರುಳಿನ ಒಳಭಾಗವು. ೪ ಆ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ಹೃದಯಾಭಿಮುಖ ಸಿರೆಗಳ ಉಪಶಾಖೆಗಳು.

ಮೊಡ್ಡಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರಸಾದಭೂತ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಿರೆಗಳಿಂದ ತೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹೃದಯಾಭಿಮುಖ ಸಿರೆಗಳದ್ವಾರಾ ರಸಪ್ರವಾಹದೊಟ್ಟಿಗೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಶರೀರದ ಸಮಸ್ತ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಗಳಿಂದ ಕಳಿಸಲ್ಪಡುವದು. ಅದೇ ಪುನಃ ಕರುಳಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಹೃದಯದ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಯ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳದ್ವಾರಾ ಕರುಳಿನ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಪಚನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ರಾವವಾಗಿ, ಕೊಂತೆಬಿದ್ದ ವಾತದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಸುತ್ತಿರುವದು. ಅಂದರೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ವಾತದ ಗುಣಗಳು, ವಾತವಹಸಿರೆಗಳ ದ್ವಾರಾ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವವು.

ಹೃದಯ ಹಾಗೂ ಪುಪ್ಪುಸಗಳ ಅಭಿಮುಖ ಮತ್ತು ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಗಳೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಸಧಾತುವಿನ ಸಂಚಲನೆಯೂ.

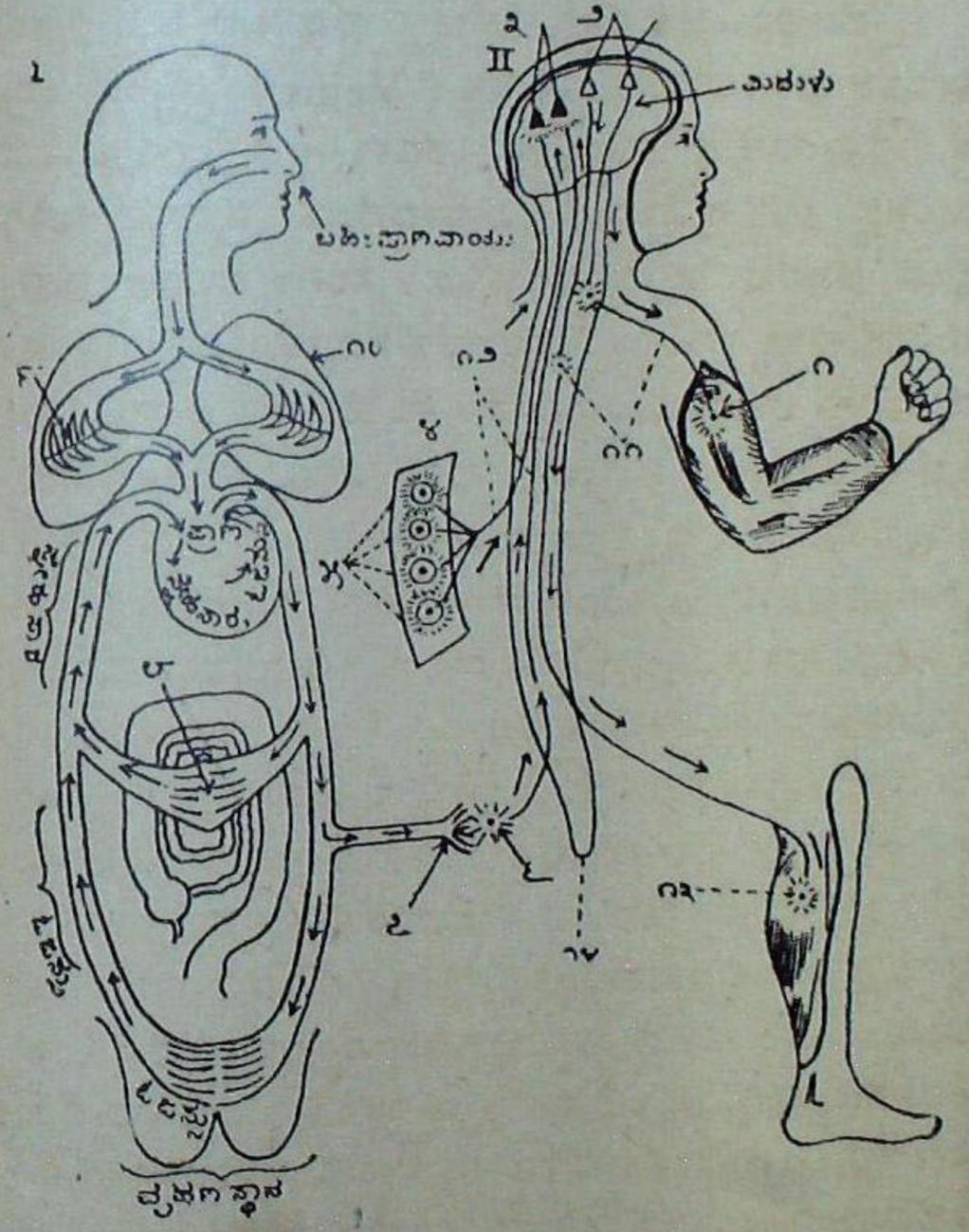
ವಿವರಣೆ: —
 ೧ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಬಹಿರ್ಮುಖಸಿರೆ. ೨-೩ಗಳು ಅವರ ಶಾಖೆಗಳು. ೪ ಹೃದಯಾಭಿಮುಖ ಅಧೋಮುಖಾಸಿರೆ. ೫ ಘುಷ್ಪಸಾಭಿಮುಖಸಿರೆ. ೬ ಘುಷ್ಪಸ ಬಹಿರ್ಮುಖಸಿರೆ. ೭ ಯಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಭಿಮುಖ ಮತ್ತು ಹೃದಯ ಬಹಿರ್ಮುಖಸಿರೆಗಳ ಕೊನೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನ.

೮-೯ ಮೂತ್ರ ಪಿಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಾಗಿರುವ ಹೃ. ಬಹಿರ್ಮುಖ ಮತ್ತು ಹೃ ಅಭಿಮುಖಸಿರೆ. ೧೦ ಹೃ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಮಹಾಸಿರೆಯ ಶ್ರೋಣಿ ಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಶಾಖೆ. ೧೧ ಬೃಹವಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾತದ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ನುಗ್ಗುವ ಹೃ. ಬಹಿರ್ಮುಖಸಿರೆಯ ಉಸ ಶಾಖೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾತವನ್ನು ಶೋಷಣೆ ಮಾಡುವ ಹೃ ಅಭಿಮುಖಸಿರೆಯ ಉಸ ಶಾಖೆಗಳು ದಪ್ಪನಾಗಿ ಕರ್ರಗೆ ಕಾಣುವವು.

ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವಿದ್ದು ಕರ್ರಗಾಗಿ ತೋರತಕ್ಕವು ಅಭಿಮುಖ ಸಿರೆಗಳು (Veins). ಸ್ವಲ್ಪು ಕರ್ರಗಿದ್ದು ಬೆಳ್ಳಗೆ ತೋರತಕ್ಕವು ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಗಳು (Arteries). ದೊಡ್ಡ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪ್ರಸಾದಭೂತ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೃದಯಾಭಿಮುಖ ಸಿರೆಗಳ ದ್ವಾರಾ ಫುಫ್ಫುಸಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ಫುಫ್ಫುಸಗಳಲ್ಲಿಯು ಪ್ರಾಣವಹ ಸ್ತ್ರೋತೋದ್ವಾರಗಳಿಂದ ನಿಶ್ವಾಸದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಾಯಿ ಮೂಗುಗಳದ್ವಾರಾ ಹೊರಗೆ ಬಂದು, ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಪುನಃ ಫುಫ್ಫುಸದೊಳಗೆ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರಹೊಂದಿ ಫುಫ್ಫುಸ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಗಳಿಂದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೃದಯದ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚಾರವಾಗುವದು. ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ವಾತವು ರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವದು. ಇದು ಶರೀರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆಲ್ಲ ವಾತವಹದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಪೂರೈಸುತ್ತ ರಸಪ್ರವಾಹದ ದ್ವಾರಾ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರಿತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಾದಭಾಗದ ಅಂಶವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಆ ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಅಂಶಗಳಿಂದ (ಅಶುದ್ಧವಾಗಿ) ಸಮಿಶ್ರವಾಗುವದು. ಇದು ಮುಂದೆ ಶುದ್ಧವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಹೃದಯದ್ವಾರಾ ಫುಫ್ಫುಸಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪುನಃ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೃದಯದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲ (ಪ್ರಾಣಸಂಸ್ಕಾರಿತ ಪ್ರಸಾದಭೂತವಾದದ್ದಾಗಿ) ರಸಪ್ರವಾಹದದ್ವಾರಾ ತಿರುಗುತ್ತ ಶರೀರದ ಧಾತುಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವದು.

ನಕ್ಷತ್ರ ೨೮

ತರ್ಪಕ-ಕಫವು ಪ್ರಾಣ, ಸ್ನೇಹಸಾರ, ಓಜಸ್ಸುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವು. ಇದು ಶರೀರದ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರಸಸಂಚಲನೆ ದ್ವಾರಾ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ, ಅವುಗಳ ಧಮನಿಗಳಿಗೂ, ತರ್ಪಣೆಕೊಡುವದು.

ವಿವರಣೆ :—
೧ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಜ್ಜ್ವಾಪ್ರೇರಕ ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿರುವ

(Nervecell) ಧಮನೀಸ್ರೋತಾಣು. ೨-೩ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾತ ವಹನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧಮನೀಸ್ರೋತಾಣುಗಳು. (೨ ಸಂಜ್ಞಾವಹ ಧಮನಿಯವು. ೩ ಆಜ್ಞಾವಹ ಧಮನಿಯವು) ೪ ಚರ್ಮ. ೫ ಚರ್ಮದ ಲ್ಲಿರುವ ಸಂಜ್ಞಾವಹ ಧಮನೀಸ್ರೋತಾಣುಗಳು. ೬ ಅಂತರಾವಯವಗಳ ಲ್ಲಿರುವ ಸಂಜ್ಞಾವಹ ಧಮನೀಸ್ರೋತಾಣು. ೭ ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ರಸಧಾ ತುವು (ಪ್ರಾಣ, ಸ್ನೇಹಸಾರ, ಓಜಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾದದ್ದು) ಧಮನೀಸ್ರೋತಾಣುಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪೋಷಣೆ ಕೊಡ ವದು. ೮ ಕರಳುಗಳಿಂದ ಸ್ನೇಹಸಾರವು (ಸ್ಥೂಲರಸಸಂಚಲನೆಯಲ್ಲಿ (ಸೇರುವದು, ಮುಂದೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ೯ ಘೃಪ್ಪುಸಗಳು. ೧೦ ಬಾಯಿ ಮೂಗುಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶವಾಗುತ್ತಿರುವ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣವಾಯುವು. ಘೃಪ್ಪುಸಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಸ್ಕಾರಿತವಾಗುವದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರು ವದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇವು ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಯಿಂದ ರಸಧಾತುವಿನ ದ್ವಾರಾ ಶರೀರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆ ಕೊಡಲು ಹೊರಡುವವು. ಅಂತರಾವಯವಗಳಲ್ಲಿ ರುವ ಧಮನೀಗಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆ (೨ನೇದನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಕೊಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆದರ ಸ್ರೋತಾಣುಗಳು ಇವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳು ವವು. ಸಂಜ್ಞಾವಹ ಧಮನೀಸ್ರೋತಾಣುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಶೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಸಧಾತುವು ಧಮನೀಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಅದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಮಿದುಳನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು. ಚರ್ಮದಿಂದ ಅಭ್ಯಂಗಲೇಪಾದಿಗಳ ಸ್ನೇಹವೂ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಧಮನೀಸ್ರೋತಾಣುವಿಗ ಳಿಂದ ಶೋಷಿತವಾಗಿ (೪-೫ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಮಿದುಳಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹ ವಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಈ ಸ್ನೇಹ ಸಾರಾತ್ಮಕವಾದ ಓಜೋಮಿಶ್ರಿತ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಸಧಾತುವು ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಅದನ್ನೂ, ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ, ತರ್ಪಣೆಮಾಡುವದಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವ ಕರ್ಮ ಪ್ರೇರಕ ಅಥವಾ ಆಜ್ಞಾವಹ ಧಮನೀಗಳಗುಂಟೆ ಹರಿದುಬಂದು ಓಜಸ್ಸು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಶರೀರಾವಯವಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಬಲಾಧಾನಮಾ

ಡುವದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ತರ್ಪಕ ಕಫವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂದಿದೆ.

ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಶರೀರಾವಯವಗಳನ್ನೂ ನಿಯಮನ ಮಾಡ ತಕ್ಕ ವಾತವಹ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಜ್ಞಾ ಮತ್ತು ಆಜ್ಞಾವಹ ಧಮನೀ ಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಓಜಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ, ಸ್ನೇಹಸಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಸಧಾತುವು, ತಿರುಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ (ಅಹರಹಃ ಗಚ್ಛತೀತಿರಸಃ) ಇದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಸಸಂಚಲನೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಧಮನೀಗಳು ಸ್ನೇಹಸಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಂದ ಸ್ನೇಹವು ಜಿನ ಗುವದು.

ಆಯುರ್ವೇದದೃಷ್ಟಿ ಹೃದಯವೆಂದರೆ :-

“ ಆಹ್ಲಿಯತೇ ದಯತೇ-ಇತಿ ಹೃದಯಃ ” ಎಂದು ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದರೆ

ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದನ್ನೂ, ಕೊಡುವದನ್ನೂ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ
‘ಹೃದಯವೆನ್ನುವರು. ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುವದು.

ಇದರಲ್ಲಿ

ಸೂಕ್ಷ್ಮ

ಭೌತಿಕ ಆಪ್ಯದ್ರವ್ಯವಾದ ರಸಧಾತುವನ್ನು ಶರೀರದ ಸಮಸ್ತ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪುನಃ ಆ ಆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವದನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಾಧನರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯ ರಕ್ತಾಶಯವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಅವಯವಕ್ಕೆ ಹೃದಯವೆನ್ನುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಅಂತರ್ಮುಖ ಸಿರೆಗಳು ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ಇದಕ್ಕೆ Heart ಎಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮ

ಶರೀರದ ತುಂಬ ಪಸರಿಸಿರುವ ಧಮನೀಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳದ್ದಾರಾ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಃಸ್ವಾರಮಾಡಿ ಪುನಃ ಶರೀರದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯದ ಪಾತವಹತಂತುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಆ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವದನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಸ್ತಿಷ್ಕಕ್ಕೂ ಹೃದಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಾತ್ಯ ಶಾರೀರನೇತ್ರರು ಕರೆದಿರುವರು. ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ “ಸಂವಿತ್” ಹೃದಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಅಂತರ್ಮುಖ ಧಮನೀಗಳು ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ಇದಕ್ಕೆ Brain ಎಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು.

ಆಯುರ್ವೇದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾಭಿಯೆಂದರೆ:—

“ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನ ” ಅಥವಾ “ ನಾಭಿರ್ಮಧ್ಯದೇಶಃ ” ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಇದರಲ್ಲಿ

ಶರೀರನಾಭಿ

ಅಂದರೆ ಶರೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸುತ್ತು ಲಿಂದಲೂ ಸಮಾನಾಂತರ ದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾದ ಮಧ್ಯಸ್ಥದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಹೊಕ್ಕಳು

ಧಮನೀನಾಭಿ

ಅಂದರೆ ಶರೀರ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಿಕ್ಕಿ ಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಧಮನೀಗಳಿಗೆ ಕೇಂ ದ್ರೀಕೃತ ಮಧ್ಯಸ್ಥದೇಶವಾದ ಮಿದುಳು (Brain); ಮತ್ತು ಅದರಹೂರಿ (Spinal cord) ಹಾಗೂ ಆ ಹೂರಿಯು ಸುತ್ತಲಿನ ಭಾಗವು. ಇದು ಧಮನೀಗಳು ಹರಡುವದಕ್ಕೆ ಆರಂಭದ ಸ್ಥಾನವಾದ್ದ ರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಧಮನೀನಾಭಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಒಪ್ಪುವದು.

“ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಾನ್ನಾಭಿಚಕ್ರಂದ್ಯಾದಶಾ ರಮವಸ್ಥಿತಂ | ಲೂತೇವತಂತುಜಾಲ ಸ್ಥತತ್ರ ಜೀವೋಭ್ರಮತ್ಯಯಮ್ || ಸುಷುಮ್ನಯಾಭ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಮಾರೋಹ ತ್ಯವರೋಹತಿ | ಜೀವಃ ಪ್ರಾಣಸಮಾ ರೂಢಃರಂಜಕಃ ಸ್ಥಿಟಿಕೋಯಥಾ || ಶಾಂಗಧರ ಸಂಹಿತಾ ಆ. ೫, ಶ್ಲೋಕ ೪೮—೪೯ರ ದೀಪಿಕಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ.

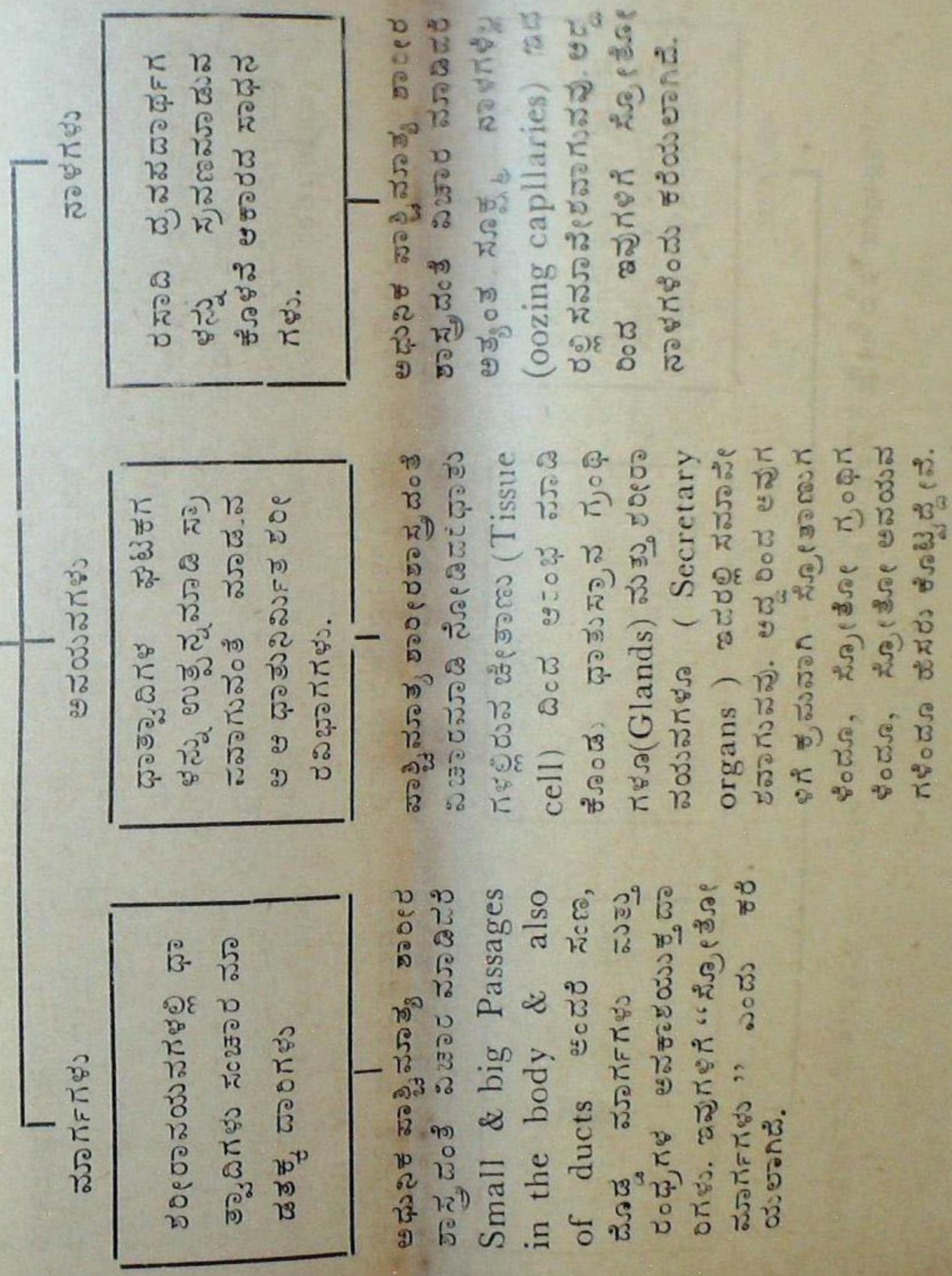
ಸಿರಾನಾಭಿ

ಅಂದರೆ ಸಿರೆಗಳ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವಾದ ಆಮಾಶಯ ಸಣ್ಣ ಕರುಳು, ದೊಡ್ಡ ಕರುಳು, ಯ ಕೃತಪ್ಲೇಹಗಳು, ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಶರೀರಕ್ಕೆ ತ್ರಿದೋಷ ಮತ್ತು ರಕ್ತ ಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಸಿರೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಗಿಡದ ಬೇರುಗಳಂತೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಲೂ, ಶರೀರ ಮಧ್ಯಸ್ಥದೇಶದ ಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಸ್ಥಾನವಿರುವದರಿಂ ದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಿರಾನಾಭಿ ಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಒಪ್ಪುವದು.

ಆಯುರ್ವೇದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳೆಂದರೇನು:—

“ ಸ್ರವಣಾತ್ ಸ್ರೋತಾಂಸಿ ”

ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಧಾತುದೋಷ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸ್ರವಣಮಾಡುವ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೃಶ್ಯದೃಶ್ಯ ಶಾರೀರವಿಭಾಗಗಳು

ಮಾನವ ಶರೀರ ಮತ್ತು ತ್ರಿದೋಷಗಳ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ

ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರದ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ನಿರಿದ್ರಿಯ ಅರ್ಥಾತ್ ಅಜೀತನ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೆಳೆದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪುತಡೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಸಾಧನಗಳೂ ವಿಪುಲವಾದವು. ಆದರೆ ಜೀವಂತ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಜೀತನ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಇನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನ ಕಾರಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಮಸ್ಯೆಯು ತಿಳಿಯದೇ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಿರುವದು. ಸಜೀವ ಪ್ರಾಣಿಯ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ಮಾದರಿ ಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಯ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ದಲ್ಲಿಯ, ವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ತೊಡಕು, ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಚಾಂಚಲ್ಯ, ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳೂ, ಇವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ; ಮನುಷ್ಯನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಧುನಿಕ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಯುಗದ ಒಲವೂ; ತತ್ಪಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವೀ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ಆನಂದವೂ; ಮನುಷ್ಯ ನನ್ನು ವಿಚಾರವಿಚಕ್ಷಣನಾದವನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಪೂರ್ಣ ಮುಗ್ಧನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಮಾಡಿವೆ. ಈ ಮೋಹದಿಂದ ಅಲಿಪ್ತವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವು ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೇ ಜೋರಿನಿಂದಲೂ, ಗಾಢವಾಗಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವತಃದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ, ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಕರ್ತವ್ಯಾಕರ್ತವ್ಯದ ಅರಿವನ್ನೂ, ಧೈಯಪೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಮರೆತು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಯುಗದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಜೊಂಜಾಟದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಅದೇ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಮೋಸ ಹೋಗಹತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ, ಬಾಹ್ಯಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಮಾನಸಿಕ, ಭೌತಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವ ವನ್ನು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿವೆ. ಅಧುನಿಕ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಯುಗದ

ಸಂಶೋಧನೆಗಳೇ ನಿಜವಾದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು. ಇದರ ಮುಂದೆ ಬುದ್ಧಿ
 ಗಮ್ಯವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಅಗ್ರಾಹ್ಯ ಎಂಬ ಮೋಹದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗು
 ವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ, ನಡೆನುಡಿಗಳು, ಆಕಾಂಕ್ಷಾ, ಮಾನ
 ಸಿಕ ಉನ್ನತಿ ಸುಖದುಃಖಗಳ ವಿವಿಧ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಸಾಧನ
 ಗಳು, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಕಾರುಣ್ಯ, ಪರಸ್ಪರಸಂಬಂಧ, ಈರ್ಷ್ಯಾ, ದ್ವೇಷ
 ಮಾತ್ಸರ್ಯಾದಿ ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ
 ಪರಮ ಉಚ್ಚವಾದ ಆತ್ಮಸಿದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈಗಿನ ಮನು
 ಷ್ಯನು ಯಾಂತ್ರಿಕಯುಗದ ಸಂಶೋಧನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾದ ರಸಾಯನ
 ಪದಾರ್ಥವಿಜ್ಞಾನ, ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಹೋಲಿಸಿ
 ನೋಡಹತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಪ್ರಗತಿಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ. ಅಜ್ಞತೆಯ
 ಕುರುಹು. ಜಗದ್ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನೆಂದರೆ ಯಾರು? ಜೀವನವೆಂದರೆ
 ಯಾವದು? ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವಿದೆ ಎಂಬವುಗಳನ್ನು
 ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ, ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಯು ಆಗಾಧವಾದ ಸಮ
 ದ್ರದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವಂತೆ ಮನುಷ್ಯನು ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು.
 ಹೊರಗಿನಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಆಘಾತಗಳು ಅವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಮೇಲೆ
 ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಅವಯವಗಳು, ಅವಯವ ಸಮೂಹ
 ಗಳು, ಸಂಜ್ಞಾ, ಆಜ್ಞಾಪಹ ವಾತವಾಹಿನಿಗಳು, ಅವುಗಳ ನಾಡೀಕೇಂದ್ರ
 ಗಳು, ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾದ ಮೆದುಳು, ಕಶೇರುಕಾರಜ್ಜುಗಳು, ಮನಸ್ಸು,
 ಬುದ್ಧಿಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೂ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಹಚ್ಚುವ ವಾತ
 ವಹ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಧಮನೀಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ
 ಈ ಆಘಾತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿರುವವು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಧಮನೀಗಳಿಂದ
 ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿ
 ಸುವವು. ಈ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ ಸಂಯೋಗವು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸುಖಕರವಾ
 ಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಸಾತ್ಯವೆನ್ನುವರು. ಸಾತ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ ಸಂಯೋ
 ಗದಿಂದ ಶರೀರವು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರುವದು. ಅಸಾತ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ
 ಸಂಯೋಗವು ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು.

ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು
 ರೋಗಾವಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಲೀ ರೋಗಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವದು. ಇದಕ್ಕೆ
 ವಿಪರೀತವಾದುದು ರೋಗತಂದುಕೊಡಲಿಕ್ಕೂ, ರೋಗ ಬೆಳೆಯಲಿಕ್ಕೂ
 ಕಾರಣವು.

ಶರೀರವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಅನೇಕ ತೊಡಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ
 ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ, ನೇಮಿಸಿದಂತೆ ಸರಿಯಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜರಗ
 ತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿಯೂ, ಇರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಒಂದು
 ಸ್ವಯಂಶಾಸಿತ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಂತಿದೆ. ಇದರರಾಜನು ಜೀವಾತ್ಮನು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಯವ ಘಟಕಗಳಿಂದಾದ
 ಸಜೀತನ ಪರಮಾಣುಗಳ ಈ ದೇಹ ದೇಶವು ಸ್ವಂತದ ಧಾರಣೆ ಪೋಷ
 ಣೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕೂಡ ತಪ್ಪದಂತೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರು
 ತ್ತದೆ. ರಾಜನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷೀಭೂತನಾಗಿರುವನು. ಪರಮಾಣು
 ಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಘಟಕಗಳಾಗುವವು. ಘಟಕಗಳಿಂದ
 ಅವಯವ ಸಮೂಹಗಳೂ ಮಂಡಲಗಳೂ ಆಗುವವು. ಧಾತುಗಳಿಂದ
 ಅವು ಪೋಷಣೆ ಹೊಂದುವವು. ಬಾಹ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಅಂಶ
 ಗಳು ಅನ್ನಪಾನಾದಿ ಆಹಾರಗಳಿಂದ ಈ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುವವು.
 ಧಾತುಗಳು ಅವುಗಳಿಂದ ಪೋಷಣೆಪಡೆಯುವವು. ಅನ್ನಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ
 ದೊರೆತ ಈ ಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಸಮೂಹಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ್ಯ ಸಾತ್ಯ
 ವಾಗುವಾಗ ಶರೀರ ಧಾತು ದ್ರವ್ಯಗಳಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುವವು.
 ಮೊದಲಿನ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಮುಂದಿನ ಧಾತುವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದು.
 ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಧಾತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಯಾವ
 ಜ್ಜೀವವೂ ಅಖಂಡವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವದು. ಒಂದು ಧಾತುವಿನಿಂದ
 ಮತ್ತೊಂದು ಧಾತು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ಅವಶ್ಯಕ ಭಾಗ
 ಗಳು ಆತ್ಮ್ಯ ಸಾತ್ಯವಾಗದೇ ಹಾಗೇ ಉಳಿಯುವವು. ಇವು ಧಾತುಗ
 ಳಲ್ಲಿ ಶೋಷಿಸಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ದೋಷಗಳೂ,
 ಮಲಗಳೂ, ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಈ ಎಲ್ಲಕಾರ್ಯಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ
 ನಡೆದಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಂದ ನೋಡಲು

ತಕ್ಕವಿದೆ. ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಕೆಲವನ್ನು ಅಳಿದುಸಹ ನೋಡಬಹುದು. ಅವಯವಗಳ ರಚನೆ, ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವರು. ಆದರೆ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಅವಯವಗಳ ಸ್ವಂತ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕದ ಸಲುವಾಗಿ ಆಗುವ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಇನ್ನೂ ಹೀಗೇ ಏಕೆ? ಎಂಬುವುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ:— ಅಸ್ಥಿ ಸಂಜರವು ಕೇವಲ ಶರೀರಧಾರಣೆಯಿಂದನ್ನೇ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಮಜ್ಜಾ ಧಾತುವು ಶರೀರದ ಸಾರ್ವದೈಹಿಕದ ಸಲುವಾಗಿ ಆಗುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಸಹಾಯವಾಗುವದು. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಾಣುಗಳನ್ನೂ ಶ್ವೇತಾಣುಗಳನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾಗಿರುವದು. ಮಜ್ಜಾ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಅಣುಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವಲ್ಲದೇ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವವು. ಅವಶ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೂರೈಸಲ್ಪಡುವವು.

ಅವಯವಗಳಿಗೆ ರಕ್ತವು ರಸವಾಹಿಸಿರೆಗಳಿಂದ, ಸ್ತ್ರೋತೋ ನಳಿಕೆಗಳ ಜಾಲಗಳ ಮುಖಾಂತರ, ರಸಾಭಿಸರಣದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲ ಧಾತುಗಳೂ ಈ ರಸಾಭಿಸರಣದಿಂದಲೇ (Circulation of blood or Rasa-according to Ayurveda) ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ದೊರೆಯುವವು. ವಾತವಹನಾಡೀ ಅಗ್ರಗಳು, ವಾತವಹನಾಡೀ ತಂತುಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧಮನೀಗಳು, ಧಮನೀ ಮತ್ತು ನಾಡೀಚಕ್ರಗಳು, ಸುಷುಮ್ನಾ ಮತ್ತು ಮಿದುಳುಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಗತಿಪ್ರೇರಣೆ ಸಾಧನೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಸಾಭಿಸರಣವು ನಡೆದಿರುವದು. ಚೇತನಾ ಶಕ್ತಿಯು ಗತಿಪ್ರೇರಣೆಯು ಇವುಗಳದ್ದಾರಾ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಯವ ಸಮೂಹಕ್ಕೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳಿಗೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವದು. ಹೃದಯ, ಪುಪ್ಪುಸ, ರಸವಹಿಸಿರೆಗಳು, ಪಚನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಅಂತಸ್ತಾವಕಗ್ರಂಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವಲ್ಲದೇ ಸಾರ್ವದೈಹಿಕ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವವು. ಇದು ಯಾವವಿಧವಾಗಿ ಇರುವದೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಮೃತ ಶರೀರದ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಈ

ವರೆಗೆ ನಡೆದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೇ ಶಾರೀರ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳೆಂದು ಗೃಹೀತ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಈ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಎಂದಿಗೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪದ್ಧತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಆಗಬೇಕು. ಕೇವಲ ರಸಾಯನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣ ದೊರೆಯಲಾರದು. ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರಿಗೆ ಇದರ ಅನುಭವ ಬಂದಿದೆ. ವನಸ್ಪತಿಗಳ ವಿಚಾರವೇ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರ ಸಂಶೋಧನೆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕೆ? ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಿಡಿಸಿರುವರು. ಜೀವಂತ ಶರೀರದಿಂದಲೇ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ತಿಳಿಯುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಪಾತಂಜಲಿ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೂ, ಚರಕಾಚಾರ್ಯರ ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಶಾರೀರ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುವವು. ಒಂದು ಶರೀರ ದೇಶವನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದು ಮನೋದೇಶವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವವು. ಉಭಯತರೂ ಜೀವ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಶರೀರದ ಅನೇಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ತತ್ವಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವರು. ಶರೀರವು ಭೌತಿಕ ಭಾಗದ ಮೇಲೆಯೇ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಆಸ್ತಿಭಾರವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದು, ಬಾಹ್ಯ ಭೌತಿಕಾಂಶಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಪೋಷಣ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಅದನ್ನು ಸಚೇತನಾಂಶವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸುವದು. ಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಶರೀರವು ತ್ರಿಧಾತು ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರ ಗೊಳಿಸುವದು. ಚೇತನಾಂಶವನ್ನೂ ಆಗೊಂಡ ಈ ತ್ರಿಧಾತುಗಳು ಮೊದಲು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ, ಅನ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರ ಗೊಳ್ಳುವವು. ತ್ರಿಧಾತು ಮಯವಾದ ಈ ಜೀವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನವೂ ವಾಸ್ತವ್ಯವೂ ಕರ್ಮಚಕ್ರವೂ ಇದ್ದು ಅದು ಶರೀರದಮೇಲೂ, ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ

ರದೊಳಗೂ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿರುವದು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಮನಸ್ಸು, ಮತ್ತೂ ಮನೋದೇಶದ ಸ್ವಂತಂತ್ರ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಪಾತಂಜಲಿಯಂಥವರು ಮಾಡಿರುವರು. ಜೀವನ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಇದು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದಿರುವದು. ಶರೀರ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಂಯೋಗಕ್ಕೆ ಜೀವದ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವು ದೊರೆಯಬೇಕು. ಈ ವಿಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಯೋಗಕ್ಕೆ ಜೀವನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸಂಯೋಗ ಜನ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರವು.

ಈ ವಿಧವಾದ ವಿಚಾರ ಸಮುಚ್ಚಯಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ತ್ರಿಧಾತು ಮೀನಾಂಸೆಯನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದವು ಚರ್ಚಿಸುವದು. ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂಬವುಗಳೇ ಈ ತ್ರಿಧಾತುಗಳು. ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿಯ ಶಾರೀರ ವಿಜ್ಞಾನ, ರೋಗಕಾರಣ, ನಿದಾನ, ದ್ರವ್ಯಗುಣ, ಆಹಾರವಿಜ್ಞಾನ, ರುತುಚರ್ಯೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಚಾರವಲ್ಲೂ ಇದು—ಅಂದರೆ ತ್ರಿಧಾತು ಜ್ಞಾನವು—ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ತುಂಬಿರುವದು. ತ್ರಿಧಾತು ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೂ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತನ್ನ ರೋಗಿಯ ವ್ಯಾಧಿ ತತ್ಪರಿಣಯ, ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿರಬೇಕು. ಅವನೇ ನಿಜವಾದ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯನು.

ಧಾತುಗಳೆಂದರೆ ಶರೀರಧಾರಣ ಮಾಡತಕ್ಕವುಗಳೆಲ್ಲ ಧಾತುಗಳು (ಧಾರಣಾತ್ ಧಾತವಃ) ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕ್ಲೇಷ್ಮಗಳೂ ರಸ ರಕ್ತಾದಿಗಳೂ ಎರಡೂ ಧಾತುಗಳಾಗಿ ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ತ್ರಿಧಾತುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ದೂಷಣಸ್ವಭಾವವೇ ಮುಖ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ದೋಷವೆಂದೂ, ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ಧಾತುಗಳೆಂದೂ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟಿರುವರು. ಶರೀರ ಧಾರಣೆ ಪೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಎರಡೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುವವು. ಸ್ವತಃ

ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಶರೀರದ ಇತರ ಧಾತುಗಳನ್ನೂ, ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ದೂಷಣೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಈ ತ್ರಿಧಾತುಗಳೊಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದರಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದವು ಇವುಗಳಿಗೆ “ತ್ರಿದೋಷ” ಗಳೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಲಾಭಗಳಿರುವವು. ಆಯುರ್ವೇದ ರೋಗನಿರ್ಣಯ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಲ್ಪ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಕಾರಿಯಾಗಲು ಈ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಮೂಲವು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವು ತೀರ ಬಡವನಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತನವರೆಗೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದಾಗಿರುವದು. ಆಯುರ್ವೇದ ನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿರುವದು ಈ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದಲೇ ಆಗಿರುವದು. ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಜೊಂಜಾಟವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಹದನಾದ ಬುದ್ಧಿ, ಒಳ್ಳೇ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪಾಟವ ಇಷ್ಟು ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಯಾವ ರೋಗವನ್ನಾದರೂ ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯನು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಲ್ಲನು.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಷಮತ್ವವುಳ್ಳ ಆಯುರ್ವೇದದ ಸಲುವಾಗಿ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಡಾಕ್ಟರರೊಬ್ಬರು “ವೈದ್ಯರೇ ನಿಮ್ಮ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಿಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಏನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ನಿಮ್ಮದರಕಿಂತಲೂ ನಮ್ಮದು ಎಷ್ಟೋ ಮುಂದುವರಿದದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಮಾಡಿರಿ. ಆ ಮೇಲೆ ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದದ್ದೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಮಾನ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪುವಾ. ಇಷ್ಟೇನುಕೆ ಅದರಿಂದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಈಗಿನ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ವೈದ್ಯವೂ ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು! ಇದರಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯುದಯವಿದೆ! ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವೆಂದು ನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದಮೇಲೆ ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಕ್ಕು ಹೇಳಿದೆ “ಡಾಕ್ಟರರೇ ಆಯುರ್ವೇದದ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನೀವು ನಿಮ್ಮ

ಮಾತಿನಂತೆ ಸಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ನೋಡಿ. ನೀವು ಕೇಳಿದ ಕೊನೆಯ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಸಿದ್ಧನಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅದು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿದ್ದರೆ ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೆಂದು ಹೇಗೆಕರೆಯುವಿರಿ? ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದು ಕಾರ್ಯತಃ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಷಮತೆಯುಳ್ಳದ್ದಿರುವದೋ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಿರುವದೋ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಾನೇನೂ ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಚಾರ್ಯರೂ, ಪರಿಚಿತ ಆಯುರ್ವೇದ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ನನ್ನ ಹಿರಿಯರೂ, ನಾನೂ ಆಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೃನುಸಾರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಿಡುವದು ಹೇಗೆ? ಅವನ್ನು ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೆಂದು ಕರೆಯುವದಾದರೂಹೇಗೆ? ಎಂದಿಗೆ ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ರೋಗಿಯು ಬದಕುವದಿಲ್ಲ. ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಅಸಾಯವಿದೆ ಎಂಬದು ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಾನು ಅದನ್ನು ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೀವು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಆಯುರ್ವೇದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟರೂ ಇಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆ ಗುಣಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವವು. ಇದು ನಿಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವದು. ಅಂದಮೇಲೆ ಈ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಆಶಾಸ್ತ್ರ ಕೊಂಡು ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿ ಇರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಆಯುರ್ವೇದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಂತೆ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿರುವದು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಆಯುರ್ವೇದ ಔಷಧಗಳ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವ ಯಶಸ್ವಿವೈದ್ಯರು ಇನ್ನೂ ಇರುವರು. ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ಅವರು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬಲ್ಲರು. ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರುಮುಂದೆ ಮಾತೇ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತಿನಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಿಷ್ಟೇ— ಈಗಿನಡಾಕ್ಟರ ಜನರಿಗೂ ಆಯುರ್ವೇದದಮೇಲೆ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಆಯುರ್ವೇದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಲಾಭವಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಿಂದ ತಮ್ಮ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆ ತೋರುತ್ತಾ ಇದೆ. ಯಾಕಂದರೆ—ಅದರಲ್ಲಿಯ ಔಷಧಗಳು ಗುಣಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಿಗತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ

ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕೃನುಸಾರವಾಗಿ ಒಪ್ಪಲಾರರು. ಆಯುರ್ವೇದವು ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಿದೆ! ಮತ್ತು ಆಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ತಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಲಿಲ್ಲವು. ಎಂಬ ಆವಹೇಳನದ ಕೂಗನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿಡಲಾರರು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಗ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯವಾದರೇ. ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರವಂತೆ! ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದದ್ದಲ್ಲ! ಅದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ತಥ್ಯವಿಲ್ಲವಂತೆ! ಎಂಥ ವಿಸಂಗತವಾದ ವಾದವಿದು, ಎಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರೇ ಊಹಿಸಬೇಕು. ತ್ರಿದೋಷ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ತತ್ವಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಬಹುದೇ? ಎಂಬದನ್ನು ಡಾಕ್ಟರರು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಒಂದುಕಡೆ ಸ್ಥಿರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು. ಆಯುರ್ವೇದ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಆಯುರ್ವೇದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಲ್ಲದೆ ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಬರೆ ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಬರೆಗೆ ಹತ್ತಿ ಸತ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಹೊರಟರೆ ಹೊರಡಲಿ; ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದದ ವಿಕಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವಾ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದವು ಅಸತ್ಯವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೊರಟರೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ನಾವು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪರಿಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವದು.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜೀವನ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಸಲು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಕ್ ಫೆಲರ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಫಾರ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ರಿಸರ್ಚ ಎಂಬ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಸಜೀವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಸಂಗತಿಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿವೆಯಂತೆ. ಜೀವತ್ಯರೀರದಲ್ಲಿಯ ಚೀತನಾಣುವನ್ನು (Cell) ಬೃಹದ್ದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರದಿಂದ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಚಿಲಚ್ಚಿತ್ರಪಟವನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಪರದೆಯ

ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿ ನೋಡುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಕಂಡು ಬರುವವು. ಈ ಉಪಾಯದಿಂದ ಇದ್ದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗಬಹುದೇ ವಿನಃ ಇದೇ ಏಕೆ? ಹೀಗೆ ಏಕೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಆ ಸಾಧನಗಳು ತೋರಿಸಲಾರವು. ಅವು ಆಪ್ತವಾಕ್ಯ, ಅನುಮಾನ, ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯ. ಅದಕ್ಕೆ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಜ್ಞಾನ ಬೇಕು. ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ವಿಷಯವನ್ನರಿತ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಸಾಂಖ್ಯದ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಕಣಾದರ ಭೌತಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಪದಾರ್ಥ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವರು. ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಇಂದ್ರಿಯ ಗ್ರಾಹ್ಯವು. ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯವು. ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಧಾನವಿದ್ದರೆ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಪ್ರಚೋದಕವಿರುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕವಿದ್ದರೆ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಂಕಲನಾತ್ಮಕವಿರುವದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರ ಸಮಸ್ಯೆ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಎರಡರ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರಿತ್ವವುಬೇಕು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅವು ಪೂರಕವಿವೆ.

ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾವು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಇದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಆಯುರ್ವೇದ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನರಿತು, ಆ ಮೇಲೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಲೀ ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಡಬೇಕು.

ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರದ ಅಣು ಪರಮಾಣುಗಳ ಆವಯವಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವದೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವಿಜ್ಞಾನವು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನಾವು ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ವ್ಯಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಮಷ್ಟಿ ಎರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಶರೀರವೊಂದು ದ್ರವ್ಯವೇ ಆಗುವದು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ ಮಾಡಿರುವ ಅಂತಃಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯಗಳೇ ಅದರ ಕಾರ್ಯಕಾರೀ ಶಕ್ತಿಗಳು.

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಈ ಶಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲವು ಜೀವನ ಜೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯು ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಪ್ರವಾಹದ ಸೆಳವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶರೀರ ಅಂಗಗಳೂ, ಉಪಾಂಗಗಳೂ, ಧಾತುಗಳೂ, ಧಾತುಸ್ಥ ಸಚೇತನ ಪರಮಾಣುಗಳೂ, ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರಜ್ಞಾನವು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾರೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾವು ನೋಡಬೇಕು. ಈ ತ್ರಿದೋಷವಿಚಾರ ಬರೆಯುವಾಗ ಇದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಬರೆದದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಲೇಖನದಿಂದ ತ್ರಿದೋಷಗಳೆಂದರೇನು ಎಂಬದರ ವಿಚಾರವು ಈಗ ತಾನು ತಿಳಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಓದಿದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವೈದ್ಯನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾದರೆ ನನ್ನ ಈ ಲೇಖನಿಯ ಶ್ರಮವು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತೆಂದು ಆಶಿಸುವೆ.

ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು

ತ್ರಿದೋಷಗಳೆಂದರೆ ಯಾವು ? :-

ವಾಯು ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳು ತ್ರಿದೋಷಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಅವು ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿರುವವು.

ಇವುಗಳಿಗೆ ಧಾತುಗಳೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಅದೆ. ಅದು ಏಕೆ ? :-

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಕೆಟ್ಟು ಶರೀರದ ಇತರ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸುವಂಥ ಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ದೋಷಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಶರೀರವನ್ನು ಇವು ಶಕ್ತಿರೂಪದಿಂದಲೂ, ದ್ರವ್ಯ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಧಾರಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಧಾತುಗಳೆಂದೂ, ತಾವು ಮಲರೂಪಹೊಂದಿ ಇತರ ಶರೀರ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮಲಿನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಲಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಹೀಗೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ದೋಷ, ಧಾತು, ಮಲಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದರೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಧಾತು ಮಲಗಳಿಗೆ ಇರದೇ ಇರತಕ್ಕ ಸ್ವಯಂ ದೋಷಕತ್ವ ಮತ್ತು ಮಲಿನತ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ದೋಷಗಳೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕ ನಾಮವನ್ನು

ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ದೋಷಗಳೆಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳನ್ನೇ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಧಾತುಗಳೆಂದು ಬಂದಾಗ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ರಸಾದಿಗಳೋ ವಾತಾದಿಗಳೋ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇವುಗಳ ಶಕ್ತಿರೂಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸುವಿರಿ ? :-

ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಕೇವಲ ಶಕ್ತಿಗಳೇ ಎಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಕೇವಲ ದ್ರವ್ಯಗಳೇ ಎಂದಾಗಲೀ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಅರ್ಥಬರುವಂತೆ ಇವುಗಳ ಗುಣಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವರು. ವಿಸರ್ಗ, ಆದಾನ, ವಿಕ್ಷೇಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ; 'ವಾ'ಗತಿಗಂಧನಯೋರಿತಿ "ವಾಯು"; 'ತಪ್' ಸಂತಾಪೇ ಇತಿ ಪಿತ್ತಂ"; 'ಶ್ಲಿಷ್' ಅಲಿಂಗನೇ ಇತಿ "ಶ್ಲೇಷ್ಮಾ"; ಅಥವಾ 'ಕೇನ ಜಲೇನ ಫಲತಿ' ನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಇತಿ " ಕಫಃ ". ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಗಳಿಂದಲೂ, ಅವಿಕ್ಯತವಾದ ಇವುಗಳ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, - ಉತ್ಪಾಹೋಚ್ಛ್ವಾಸ ನಿಶ್ವಾಸಾದಿ ವಾತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಪಕ್ವಾಶ್ಮದರ್ಶನಾದಿ ಪಿತ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಸ್ನಿಗ್ಧತ್ವ ಸ್ಥಿರತ್ವಾದಿ ಕಫದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಇವು ಹೇಗೆ? ಯಾತರಿಂದ? ಎಲ್ಲಿ ಜರಗುವವು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಬರುವವು.

ಶಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ದೊರೆಯಲಾರದು. ಅದು ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಇರಬೇಕಾಗುವದು. ಅಂದಮೇಲೆ ಈ ಕರ್ಮಗಳು ಯಾವದರಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವವೋ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಶಕ್ತಿ ಆಶ್ರಯ ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಇವು ಶರೀರದಿಂದ ನಡೆಯುವ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲದೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕರ್ಮಗಳೂ ಅಹುದು. ಅಂದಮೇಲೆ ಶರೀರವೇ ಈ ಕರ್ಮಗಳ ಶಕ್ತಿಗೆ ಆಧಾರವೆಂದೂ, ಸಾಧನವೆಂದೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ಕರ್ಮವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕರ್ತಾ, ಕರಣ, ಶಕ್ತಿ ಈ ಮೂರು ಅವಶ್ಯವಿರಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನೇ ಕರ್ತಾ, ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಕರಣ, ಪುರುಷನ ಚೇತನಾಧಾತುವೇ ಶಕ್ತಿಯು. ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂರುವಿಧವಾದ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಕರ್ಮಗಳು. ಸಾಧನರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ

ಒಂದೊಂದರ ಮೂಲ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಅನೇಕವಿಧವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಚೇತನಾ ಧಾತುವಿನ ಮೂರುವಿಧವಾದ ಸ್ವರೂಪವೇ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಕರ್ಮವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಕರ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳನ್ನೇ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದವುಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವದು.

ಇವುಗಳ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸುವಿರಿ? :-

ದ್ರವ್ಯದ ವಿಚಾರವು ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳು ಸಮಪಾಯಿ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅದೇ ದ್ರವ್ಯ. (ಯತ್ರಾಶ್ರಿತಾಃ ಕರ್ಮ ಗುಣಾಃ ಕಾರಣಂ ಸಮವಾಯಿಯತ್ | ತತ್ ದ್ರವ್ಯಂ ಸಮವಾಯೀತು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಯಃ ಕಾರಣಂ ಗುಣಃ || ಚ. ಸೂ. ಅ. ೧ ಶ್ಲೋ. ೫೫) ದ್ರವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಯಾವ ಯಾವ ಘಟಕಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವದು ಎಂಬದನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಖಾದೀನಿ ಅಂದರೆ ಖಮಹಾಭೂತಗಳು, ಖತನ್ಮಾತ್ರಾಗಳು, ಇವುಗಳಿಂದಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆತ್ಮ, ಮನಸ್ಸು, ಕಾಲ, ದಿಕ್ ಇವು ದ್ರವ್ಯದ ಘಟಕಗಳು ಅಂದರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಖಾದಿನ್ಯಾತ್ಮಾಮನಃಕಾಲೋದಿಶಶ್ಚ ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹಃ | ಸೇಂದ್ರಿಯಂ ಚೇತನಂ ದ್ರವ್ಯಂ ನಿರಂದ್ರಿಯಮ್ ಚೇತನಂ || ಚ. ಸೂ. ಅ. ೧ ಶ್ಲೋ. ೪೮) ಈ ಮಾತನ್ನು ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೇಂದ್ರಿಯ ನಿರಂದ್ರಿಯ ಭೇದಗಳವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾರ್ಥಿವ, ಆಸ್ಯ, ತೈಜಸ, ವಾಯುವೀಯ, ನಾಭಸವೆಂದು ಖ ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುವರು.

ತ್ರಿದೋಷಗಳನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹಚ್ಚಿ ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಪೃಥ್ವಿ + ಅಪ್ಗಳಿಂದ ಕಫವೂ, ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ಪಿತ್ತವೂ, ಆಕಾಶ + ವಾಯುಗಳಿಂದ ವಾತವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾತು ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂಬದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಕರ್ಮಗಳು ಸಮವಾಯಿ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿ
 ರುವದು ಹೇಗೆ ಎಂಬದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ. ಭೂತಗ್ರಾಮವೆಂದರೆ
 ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಚೇತನಾಯುಕ್ತ ಪುರುಷ ಇವರಿಬ್ಬರಸಂಯೋ
 ಗದಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು.
 ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗುಣಗಳೂ ಚೇತನಾ
 ಶಕ್ತಿಯ ಕರ್ಮವೂ ದ್ರವ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಸಮವಾಯಿ ಸಂಬಂಧದಿಂದ
 ಕೂಡಿರುವವು. ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ ಘನವಿದ್ಯುತ್ತ್ರಿನಂತೆ ಪುರುಷನ ಚೇತ
 ನಾಶಕ್ತಿಯೂ, ಋಣವಿದ್ಯುತ್ತ್ರಿನಂತೆ ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಇರುವವು.
 ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರವಾಹವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ
 ಹರಿದಾಡುವಂತೆ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಯೋಗವಾದೊಡನೆಯೇ
 ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ಚೇತನಾ ಶಕ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಗರ್ಭವೆಂಬ ಪಿಂಡದ್ರವ್ಯ
 ದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಹತ್ತುವದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಗರ್ಭಪಿಂ
 ಡವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಈ ಪ್ರಾಣ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯ
 ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಬೆಳೆಯಹತ್ತುವದು. ಶರೀರದ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಘಟಕ
 ದಿಂದ ಆರಂಭ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಅವಯವ, ಅವಯವ ಸಮೂಹ,
 ಸಂಪೂರ್ಣ ದೇಹ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳೂ ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗುವವು.
 ಸಾಂಖ್ಯರ ಮತದಲ್ಲಿ, ಪುರುಷ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಟಿ
 ತವಾದಚೇತನಾಂಶದಿಂದ ಸಚೇತನವಾದಪ್ರಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮ
 ಅಥವಾ ವಿಕಾಸವೇ ಈ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಗಳ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಮೂಲ
 ವೆಂದುಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದವರು ಒಪ್ಪಿರುವರು. ಈನಾತು
 ಪಿಂಡಾಂಡ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವದು. ಮೂಲದಲ್ಲಿ
 ಚೇತನಾಯುಕ್ತವಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದುತ್ತ ಮುಂದೆ
 ದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವದು. ಪುನಃ ಈದ್ರವ್ಯವು ಮಲಾವಸ್ಥೆ ಹೊಂದುವಾಗ
 ಚೈತನ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಅಂದರೆ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸು
 ವದು. ಹೀಗೆ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳು ಪುರುಷ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ
 ಯಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಾಗುವ ಆಟಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಮೇಲಿಂದ
 ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮದ ಅವಸ್ಥೆಗಳೆಂದೂ

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಶಕ್ತಿಯಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತಿ
 ರುವಾಗ ಜಡ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಕರ್ಮ
 ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಬರುವದು. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಜಡವಾದ ಅಚೇತನ
 ದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕರ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ
 ಕಂಡು ಬರುವದೋ ಅದು ಚೇತನಾ ದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು.
 ಚೈತನ್ಯದ ಕರ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಇಂದ್ರಿಯಗಳದ್ದಾರ ಪ್ರಕಟವಾಗುವದ
 ರಿಂದ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿರುವವೋ
 ಅದು ಸೇಂದ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯವೆಂದೂ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಕಾಸವು
 ಕಡಿಮೆ ಇರುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರಂದ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
 ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಪಾರ್ಥಿವಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಸಹ
 ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ದ್ರವ್ಯಘಟಕಗಳೆಲ್ಲ (ಖಾದಿನಿ, ಆತ್ಮ, ಮನ, ಕಾಲ,
 ದಿಕ್) ಇದ್ದೇ ಇರುವವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಡವಾದ ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳು
 ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವದರಿಂದ ಆ ಆ ಭೂತಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕರೆ
 ಯುವರು. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾದ ಜಡವಸ್ತುಗಳಾದ ಪಾಂಚ ಭೌತಿಕ
 ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವು ಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗಗಳು. ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ
 ಯೊಂದುಪ್ರಾಣಿಯೂ ಚೇತನ ಅಥವಾ ಸೇಂದ್ರಿಯವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡು
 ವದು. ಇವುಗಳ ದೇಹಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಚೈತನ್ಯವ್ಯಾಪಾರವು ಇಂದ್ರಿ
 ಯಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವದು. ಏಕೇಂದ್ರಿಯಪ್ರಾಣಿ ಎರಡು,
 ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು ಹೀಗೆಯೇ ಹತ್ತೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗ
 ಳುಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವು. ಹತ್ತೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪೂರ್ಣ
 ವಿಕಾಸವಾಗಿರಾವ ಸೇಂದ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯವೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯವರ್ಗವು. ಮನುಷ್ಯ
 ನಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲ್ಪ
 ಟ್ಟಿವೆ (ವೆನಿಸ್ಪೆತ್ಯಾನ್ ಮೂಕಪ್ರಾಣಿಸೇವದಂತಿ). ಇವೆಲ್ಲ ಸೇಂದ್ರಿಯ
 ದ್ರವ್ಯಗಳು. ಈ ವಿಧವಾದ ಸೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ನಿಂದ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳು
 ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವವು. ಸೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದ ಚೇತನಾ ವರ್ಗದ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
 ಸ್ವಯಂಸ್ಥೂರ್ತಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಗಳು ಜರಗುವಂತೆ ಅಚೇತನವಾದ ನಿರಿಂ
 ದ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು ಜರಗಲಾರವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ

ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಸಹ ಖಾದೀನಿ, ಆತ್ಮ, ಮನಸ್ಸು, ಕಾಲ, ದಿಕ್ಕುಗಳು ಇರುವದರಿಂದಲೂ, ಪುರುಷ ಸಂಯೋಗಜನ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಕರ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಗುಪ್ತವಾಗಿ(Latent)ಇದ್ದೇ ಇರುವದು. ಈಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಜಡಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಈಗಿನವಿಜ್ಞಾನವು (Science) ಇದರಿಂದಲೇ ಬೆಳೆದದ್ದು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರವು ಸೇಂದ್ರಿಯ ನಿರಂದ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ, ಜಸ ಮತ್ತು ಜೇತನಾ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ, ವ್ಯಕ್ತ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಅದೃಶ್ಯಗಳಾದ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಘಟಕಗಳಿಂದಲೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದಾಗಿದ್ದು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಾದರಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಇಂದು ತೋರುತ್ತಿರುವದು. ಈ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿ ರೂಪದಿಂದ ಶರೀರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಂಪನ್ನತೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯ ತ್ರಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪವೇ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮವೆಂಬ ಮೂರು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಭೌತಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಇದೇ ಮುಂದೆ ದೃಶ್ಯವಾದ ಭೌತಿಕಶರೀರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ವರ್ಣ ಆಕಾರಗಳಿಂದ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿಕಂಡಾಗ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೃಷ್ಟೀಕರಣ

ಆಯುರ್ವೇದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಶಾರೀರವಿಜ್ಞಾನವು ಮಹತ್ವವಾದದ್ದು. ಶಾರೀರ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ೧ ಶಾರೀರ ರಚನಾವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಷಡಂಗ ಶಾರೀರ ಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಮತ್ತು ೨ ನೇದಾದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದೂ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ನಕ್ಷೆ ನಂ.೧ ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಯ ದರಲ್ಲಿಯ ಶರೀರಾವಯವಗಳನ್ನು ಮೃತದೇಹಗಳ ವಿಚ್ಛೇದನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುವದು. ಆದರೆ ಉಳಿದ ೨೪ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ ೫ ಕೋಶಗಳನ್ನೂ ಸಜೀವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಶಾರೀರ ಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ಸಜೀವ ಶರೀರದಹೊರತು ತಿಳಿಯಲು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗ

ವಿಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ವಾತಾದಿ ವಿಜ್ಞಾನವು ಶಾರೀರ ಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಅಂಗವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರೇನು? ಅದು ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವದು? ಎಲ್ಲಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವದು? ಅದರಲ್ಲಿ ವಾತಾದಿ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಾವಸ್ಥಾನವಿದೆ? ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುವಾ.

ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರೇನು?:- ನಾವು ದಿನಾಲು ನೋಡುವ ಕೇಳುವ, ರುಚಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವ, ವಾಸನೆತಿಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ, ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ, ಕೈಯಿಂದ ಕೊಡುವ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ, ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯುವ, ಮಾತನಾಡುವ, ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡುವ, ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಸುಖಪಡುವ ಮುಂತಾದ ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ; ಆಹಾರ ಸೇವನೆ, ಅದಾದಮೇಲೆ ಅದರ ಪಚನ ಅದರಿಂದ ಶರೀರ ಪ್ರೋಷಣೆ, ಮಲಮೂತ್ರ ಪೃಥಕರಣೆ, ಶರೀರ ಧಾತುಗಳ ಸಂವರ್ಧನೆಯಿಂದ ಶರೀರಾವಯವಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಶರೀರಾವಯವಗಳಿಂದ ಪುನಃ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಯುವ ಕಾರ್ಯ, ಈ ವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ದಣಿದ ಶರೀರಾವಯವಗಳ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ನಿದ್ರೆ, ನಿದ್ರೆಯ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾದ ಜಾಗ್ರತಸ್ವಪ್ನ ಮುಂತಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳು, ಬುದ್ಧಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು, ಜೀವನ ಸಂಯೋಗ ವಿಯೋಗಗಳು, ಇವೆಲ್ಲ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಬರುವವು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಜೀವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶರೀರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುವವು. ಭೌತಿಕ ಶರೀರವೆಂದರೆ ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕ ಆಹಾರದಿಂದ ಬೆಳೆದ ಘಟಕಗಳಿಂದಾದ ಶರೀರಭಾಗವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ರಸರಕ್ತಾದಿ ಧಾತುಗಳೂ, ತಜ್ಜನ್ಯ ಶರೀರಾವಯವಗಳೂ, ಆ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಸ್ರವಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಸಾದ ಮತ್ತು ಮಲಭೂತವಾದ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೂ, ಸಮಾವೇಶವಾಗುವವು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶರೀರವೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ಭೌತಿಕ ಶರೀರವನ್ನು

ಬಿಟ್ಟು ಶರೀರಕ್ಕೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖದುಃಖಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಯಾದ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಹಚ್ಚಿಕೊಡುವ ಮನಸ್ಸು, ಅಹಂಕಾರ, ಬುದ್ಧಿ, ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪ್ರಾಣ, ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾನೇಶವಾಗುವವು.

ಪುರುಷಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಯೋಗವೇ ಜೀವಂತ ಶರೀರವು ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದದವರು ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೇಳುವರು. ಪ್ರಕೃತಿಭೂತವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಈ ವ್ಯಾಪಾರವು ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪುರುಷನ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ಗಳಿಂದ ನಡೆಯುವದು. ಅವು ಯಾವವೆಂದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ೧, ಮಹತ್ತತ್ವ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿ ೧, ಅಹಂಕಾರ ೧, ಮನಸ್ಸು ೧, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ತನ್ಮಾತ್ರಾಗಳು ೫, ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು ೫, ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ೨೪. ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ "ನಾನು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಚೇತನಾಮಯ ಪುರುಷನನ್ನು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಒಟ್ಟು ೨೫ ಆಗುವವೆಂದು ವೇದಾಂತದವರು ಹೇಳುವರು. ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ಸಾನಿಧ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಈ ಅತ್ಯಂತಗಳೂ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವು. ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳು ಯಾವುವೆಂಬುವದಕ್ಕೆ ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨ ನೋಡಿರಿ.

ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರವು ಹೇಗೆ ನಡೆದಿರುವದು:— ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿದೆ, ಬುದ್ಧಿಯಿದೆ, ಅಹಂಕಾರವಿದೆ, ವಿಷಯಗಳ ವಿಚಾರಮಾಡುವ ಮನಸ್ಸಿದೆ, ಕಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಅವಯವಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಯ ಸಾಧನಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ. ಕೈ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ. ಪೃಥ್ವಿ ಮುಂತಾದ ಪಂಚಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಈ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅವಸ್ಥೆಗಳಾದ ತನ್ಮಾತ್ರಾಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವು. ಇದುಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಾ. ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಅಂದರೆ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಜಾಗೃತ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ

ಎಂಬ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಉಂಟಾಗುವ ಇವು ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತುರಿಯಾವಸ್ಥೆ ಎಂಬದೂ ಒಂದು ಕೊನೆಯ ಅವಸ್ಥೆ ಇದೆ. (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨ ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ) ಅದು ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ. ಪಂಚ ಭೂತಾತ್ಮಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವದು ಭೌತಿಕವ್ಯಾಪಾರವೆಂದೂ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದೂ ಇರುವವು. ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭೇದಗಳೆಂಬುದನ್ನು ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨ ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರುವಿರಿ. ಜೀವನ ಜಾಗೃತ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೇದವಿದೆ. ನೋಡಲು ಜಾಗೃತಾವಸ್ಥೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಆ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಎರಡನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ. ಉದಾ:- ರಾಮನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೂಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕೃಷ್ಣನು ಅವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅದಕ್ಕೆ "ಓ" ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವಾ. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೀವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತಗಳೂ ಸಹಕರಿಸಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಜರುಗಿಸುವವೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವಾ (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨ ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ). ಜಾಗೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಾಗ ಬುದ್ಧಿಯು ಅರಿಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಅತ್ಯಂತ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೇ ಅರಿವು. ರಾಮನು "ಕೃಷ್ಣಾ" ಎಂದು ಕೂಗಿದಾಗ ರಾಮನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಶಬ್ದಗಳ ತೆಗೆಗಳು ಕೃಷ್ಣನ ಕಿವಿಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಕಿವಿಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಕಿವಿಯ ಸ್ರೋತೋಮಾರ್ಗದ್ವಾರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾತವಹನಾಡೀ ತಂತುವಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದವಹ ಧಮನೀಯಗುಂಟೆ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವವು. ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ತನ್ಮಾತ್ರಾತ್ಮಾ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಧಮನೀಗಳು ಸಂಬಂಧ ಹಚ್ಚಿಕೊಡುವವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಹೊರಗಿನ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ತನ್ಮಾತ್ರಾಗಳ ಸಾನಿಧ್ಯವಾದೊಡನೆಯೇ ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಶಬ್ದ ಜ್ಞಾನ ಮುಟ್ಟುವದು. ಮುಂದೆ ಅದೇ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಧಮನೀಯ ಮುಖಾಂತರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವದು. ಆ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೋಗುವದು (ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಭೌತಿಕಗಳು. ಅವುಗಳಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಇರತಕ್ಕವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದವು ಹೇಳುವದು) ಬುದ್ಧಿಯು ಆಗ ಅರಿವಿನಿಂದ

ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಧ್ವನಿತರಂಗಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಶಬ್ದರಚನೆಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ಅನ್ಯಕ್ತದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಂತಃಕರಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. "ಕೃಷ್ಣಾ" ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಜ್ಞಾನವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಆಗುವುದು. ಕೃಷ್ಣನ ಆನಂದಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಗ ತನ್ನನ್ನೇಕೂಗಿದರೆಂಬ ಅರಿವುಬಂದು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ ಬೀಳುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಆಗ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಸರು ಕೂಗಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನದೆಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಉಂಟಾಗಿ ತಾನು ಪುನಃ "ಓ" ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಣಯವು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವದೇ ತಡ; ಸಂಕಲ್ಪಪೂರ್ವಕವಾದ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಆಗ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೂ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕರ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾದ ಶಾರೀರಾವಯವಗಳಿಗೂ (ಅಂದರೆ ಬಾಯಿ, ಗಂಟಲು, ಸ್ವರಯಂತ್ರ, ನಾಲಿಗೆ, ಮುಂತಾದವೂ ತಾವು ಅವಯವಗಳು ಮತ್ತು ವಾತವಹನಾಡಿಗಳು, ಧಮನೀಗಳದ್ದೆಂಬ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಗ "ಓ" ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಹೊರಡುವುದು. ಇದು ಒಂದು ಮಾದರಿಯ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರವು. ಈ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೆಲ್ಲದೆ ಸಂವೇದನೆ, ಪಚನ, ರಕ್ತಾಭಿಸರಣ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸ ಮುಂತಾದ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಗಳು ಅರಿವು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಗೆ ತಿಳಿಯದಲೇ ಜರುಗುತ್ತಿರುವವು. (ಆಹಾರ ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೇ ಪಚನಕ್ರಿಯೆ ಜೋರಿನಿಂದ ಸಾಗುವುದು, ಶ್ರಮ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ರಕ್ತಾಭಿಸರಣ ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೋರುಬರುವುದು.) ಇವುಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಕರುಳು, ಹೃದಯ, ಪುಪ್ಪುಸ, ಮಿದುಳು, ಮುಂತಾದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯಗಳು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರದೆ ಅರಿವಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆಯೇ ನಡೆಸಿರುವವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಭೌತಿಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಂಕಾರತತ್ವದಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ

ಜರಗುವ ತಾನು, ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು, ಜೊಕ್ಕುಟವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಪುರಸ್ಕರವಾದ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಬಲವಾದ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು. ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲಿನದಾದ ಅಹಂತತ್ವದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಅವೆರಡನ್ನೂ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶರೀರದ ಯಾವತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಗಳಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದು. ಭೌತಿಕ ಶರೀರಾವಯವಗಳಿಗೆ ಈ ವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬಹುದಿನದ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅದೊಂದು ರೂಢಿಯೇ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದೊಂದು ಎರಡನೇ ಮಾದರಿಯ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವು. ಇದು ಜಾಗ್ರತ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಈ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆದಿರುವುದು.

ಮೊದಲನೇ ಮಾದರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರವರ್ತಕಗಳಾದ ಶರೀರಾವಯವಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋಷಣೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ರಾವ ಮತ್ತು ಪುರವಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ೨ನೇ ಮಾದರಿಯಿಂದ ಜರಗುವವು.

ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಮೊದಲನೇ ಮಾದರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹಿಂದೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಅದನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅದು ಸ್ವಪ್ನ ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಜರಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವುದು. ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರಾವಯವಗಳ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬರುವವು. ಸತ್ಯಗುಣ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ರಜೋಗುಣ ಪ್ರಚುರವಾಗುವದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಮುಂದೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಷ್ಠಿತ ಅವಯವಗಳೂ ತಮೋಗುಣದ ಆವರಣದಿಂದ ಮಂದ ಕಾರ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗುವವು. ಮನಸ್ಸಿನ ಬಹಿರ್ಮುಖವಾದ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಅಂತರ್ಮುಖವಾಗತೊಡಗುವುದು. ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಪೂರ್ಣ ನಿಂತು ಹೋಗುವವು. ಅಂತಃಕರಣಗಳೆಲ್ಲಾ ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವವು. ಆಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ

೨ ನೇ ಮಾದರಿಯ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಂವೇದನೆ ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರವರ್ತನೆ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸ, ರಕ್ತಾಭಿಸರಣ, ಪಚನ ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಅವಯವಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವವು. ಅರಿವು ಪೂರ್ಣ ಮಾಯವಾಗುವದು. ಆಗ ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಕ್ರಮೇಣ ಲಯವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವವು. ಇಂದ್ರಿಯಾಧಿಷ್ಠಿತ ಅವಯವಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ, ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಲಯವಾಗುವವು. ಅರಿವು ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವದು. ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆ ಆರಂಭವಾಗುವಾಗ ಪುನಃ ಇವು ಲಯವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ಅನುಲೋಮಗತಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾಗುವವು. ಬುದ್ಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಲೀನವಾಗತಕ್ಕ ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅವ್ಯಕ್ತವೇಕೆ? ಮತ್ತು ಅದು ಹೇಗೆ ಇರುವದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವದು? ಬುದ್ಧಿಯವರೆಗೆ ಆಗತಕ್ಕ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿಯಲು ಬರುವದು. ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದಕ್ಕೊಂದರ ಸಾನಿಧ್ಯ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಜರಗುವವು. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಗೂ ಜೀವಾತ್ಮನ ಅರಿವಿಗೂ ಸಾನಿಧ್ಯ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವರಾರು? ಇದು ಹೇಗೆ ಜರಗುವದು? ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಉಂಟಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗೆ:- ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾನಿಧ್ಯ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಆ ವಸ್ತುವು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಇರುವದು. ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು. ಆ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯು ಆತ್ಮನಜೈತನ್ಯ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಬಂದಿರುವದು ಬುದ್ಧಿಗೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅವ್ಯಕ್ತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು. ಪಿಂಡಾಂಡ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಈ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯಾದ ಅವ್ಯಕ್ತದಿಂದಲೇ ಆಯಿತೆಂದು ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಂತೆಯೇ ಪಿಂಡಾಂಡವು. ಈ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಹ ನಿತ್ಯವೂ ಸುಷುಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಪ್ರಲಯ ವಿಸರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಜರಗುವವು. ಹೀಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಲೀನವಾಗಿ

ಉಳಿಯುವವು. ಆಗ ಪೂರ್ಣ ಗಾಢ ನಿದ್ರೆಯುಂಟಾಗುವದು. ಈ ಗಾಢ ನಿದ್ರೆಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗುಣಗಳಾದ ಸತ್ಪ, ರಜ, ತಮೋ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣ ಪ್ರಚುರವಾಗುವದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದವು ಹೇಳುವದು. ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ತಮೋಗುಣದ ಆವರಣ ಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾದಮೇಲೆ ಸತ್ಪಗುಣದ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವಾಗುವದು. ಆಗ ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಗೆ ರಜೋಗುಣವು ಚಾಲನೆ ಕೊಡುವದು. ಸತ್ಪಗುಣದ ಪೂರ್ಣ ಆವರಣವೇ ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯ ಉಚ್ಚವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯು. ಹೀಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಪಗುಣವು ಪ್ರಚುರವಾಗತೊಡನೆ ಯೇ ಆಗ ಒಂದೊಂದೇ ಜಾಗ್ರತವಾಗುತ್ತ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಸುರುವಾಗುವದು. ಭೌತಿಕ ಶರೀರ ಅವಯವಗಳೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಕೊನೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳೂ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸುರುವಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ಸತ್ಪ ಮತ್ತು ತಮೋಗುಣಗಳ ಆವರಣವು ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಗ್ರಹಣವು ಕ್ರಮೇಣ ಹಿಡಿಯುತ್ತ ಬಂದು ಪೂರ್ಣಗ್ರಾಸವಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ಕ್ರಮೇಣ ಬಿಡುತ್ತ ಬಂದು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸುಷುಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುವದು. ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಸ್ವಭಾವವೇನೂ ಇರದೆ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಜರಗುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ತಾಕಲಾಟದ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಶರೀರದ ಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಜರಗುವದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆರಂಭವಾದ ಶರೀರವ್ಯಾಪಾರವು ಶರೀರ ಸವಕಳಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮಶಕ್ತಿ ಅಂದರೆ ಬಲದ ನಾಶವಾಗುವವರೆಗೂ ನಡೆಯುವದು. ಬಲದ ನಾಶವಾಗುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಉಂಟಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಅವು ಪರಾಂಗ್ಮುಖವಾಗುವವು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಅಂದರೆ ರಜೋಗುಣದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಡೆ ಉಂಟಾಗುವದು. ಬಲವೆಂದರೆ ಓಜಸ್ಸು. ಬಲ ನಾಶವಾಯಿತೆಂದರೆ ಓಜಸ್ಸು ನಾಶವಾಗುವದು. ಓಜಸ್ಸು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದಾಗ ಶರೀರದ ಅನೇಕ ವಿವಿಧ

ಭಾಗವಳು ಅಂದರೆ ಶಾರೀರ ಮಾನಸಿಕ ಚಟವಟಿಕೆಗಳು ಜೋರಾಗಿ ನಡೆಯುವವು. ಆದರ ನಾಶವಾದಾಗ ಅವೂ ನಾಶವಾಗುವವು. ಇದೇ ತಮೋಗುಣದ ಅವರಣವು. ಇದು ಆರಂಭವಾದೊಡನೆಯೇ ಓಜಸ್ಸು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಿ ಆಕಳಿಕೆ ಮುಂತಾದನಿದ್ರೆಯ ವೂರ್ವಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಹತ್ತುವವು. ರಜೋಗುಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಈ ವಿಧವಾದ ತಮೋಗುಣದ ತಡೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶರೀರವು ಒಂದೇಸವನೆ ಸವೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾಗುವದು. ಹಾಗೆ ಆಗಬಾರದೆಂದೂ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಈಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಮುಂದೆ ಈ ತಮೋಗುಣ ಅವರಣದ ಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತಹೋದಹಾಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಅಧಿಭೌತಿಕ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಅರಿವುಗಳು ಕಾರ್ಯ ಸರಾಂಗ್ಯವಾಗುವವು ಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಾಗ ಗಾಢನಿದ್ರೆಹತ್ತುವದು. ಈ ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಗತಕ್ಕ ಶರೀರ ಬದಲಾವಣೆಯೇನುಗೊತ್ತೆ ? ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯು ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದಣಿದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುವದಲ್ಲದೆ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಲಾಧಾನವೂ ಆಗುವದು. ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ತಿನ್ನುವ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಸೇವನೆಮಾಡುವ, ಸಾತ್ತ್ವೀಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕಾಗುವ ತುಷ್ಟಿ ಪುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಓಜಸ್ಸು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಓಜಸ್ಸು ನಿತ್ಯವೂ ಕೆಲಅಂಶದಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತ ಶರೀರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿರುವದು. ನಿದ್ರೆಯ ಈ ಪ್ರಗಾಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಆ ಓಜಸ್ಸು ಸ್ಥೂಲಶರೀರಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಲಾಧಾನಮಾಡುವದು. ಪೂರ್ಣ ಬಲಾಧಾನವಾದಾಗ ದಣಿದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಚಟವಟಿಕೆ ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಮುಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯೇ ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯು. ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆ ಆರಂಭವಾದೊಡನೇ ಅರಿವು ಪುನಃ ಉಂಟಾಗಹತ್ತುವದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಇವು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಗುವವು. ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಜ್ಞಾನವು ಹೊಳೆಯಹತ್ತುವದು. ಇದೇ ಸತ್ಯಗುಣ ಪ್ರಚುರವಾದ ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯು. ಈ ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯಾದ ಪುನಃ ಕೆಲವುಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ,

ಅವಸ್ಥೆಗಳೂ ಪುನಃ ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥೆಯೂ ಹೀಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜೀವನ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿರುವವು. ಅದ್ದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸತ್ಯ, ರಜ, ತಮೋಗುಣಗಳ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ತಾಕಲಾಟದ ಪರಿಣಾಮಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದ ಎರಡೂ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಇವು ಪೂರ್ಣ ಬೆಳದ ದೇಹದಲ್ಲಿಯವು. ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆಯದೇ ಇರುವ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆದಿರುವದು. ಇನ್ನು ಆದರ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ. ಗರ್ಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಸಂಯೋಗವಾದಡನೆಯೇ ಈ ಈ ವ್ಯಾಪಾರವು ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಶರೀರಾವಯವಗಳು ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದಮೇಲೆ ಈ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರವೂ ಪೂರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವದು. ಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದಮೇಲೆ ಜೀವನ ಈ ಶರೀರವು ಬೆಳೆಯುವಾಗಿನಿಂದ ಆರಂಭಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆಯುವದೇಹದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವದೆಂಬದನ್ನು ವಾತಾದಿಗಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಶಾರೀರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆಗಿನಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗುವವು. ಇದೊಂದು ಮೂರನೇ ವಿಧವಾದ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದ ಮಾದರಿಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರಾರ್ಥವಗಳ ಸಂಯೋಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಂಯೋಗವಾದೊಡನೆಯೇ ಗರ್ಭ ಬೆಳೆಯಹತ್ತುವದು. ಶರೀರಾವಯವಗಳ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದ ವಿಕಾಸವು ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಶರೀರಾವಯವಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಶರೀರಾವಯವಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ, ಸ್ಥಾನಗಳೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗುವವು. ಮಾನವ ಶರೀರರಚನೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅವಯವಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಡುವವು. ಅವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗುವವು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮೇಣ ಆ ಆಸ್ಥಾನಸ್ಥ ಅವಯವಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾರ್ಯ ತತ್ಪರವಾಗುವವು. ಮುಂದೆ ಆ ಅವಯವಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಇದು ಮಿದುಳಿನ ಕಾರ್ಯ ಇದು ಹೃದಯದ ಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಆ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ

ಶಕ್ತಿ ಇದೆಯೇ? ಭೌತಿಕ ಶರೀರವೇ ಜಡವಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವಯವಗಳು ಹೇಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾರ್ಯಮಾಡಬಲ್ಲವು? ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯವು ಆ ಅವಯವದ್ದಾಗಿರದೆ ತತ್ಸಾಧನಿಕವಾದ ಶಾರೀರಕ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಆ ಅವಯವ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ಅವಯವಕ್ಕೆ ದತ್ತವಾದ ಕರ್ಮವು. ಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕ ಶರೀರವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವಾಗ ಶರೀರದ ಅವಯವಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗುವದೂ, ಅವುಗಳಿಂದ ಶರೀರಾವಯವಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಕರ್ಮಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯೂ, ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಿಂದಲೇ ಆಗುವದು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಳ್ಳ ಶರೀರಾವಯವಗಳು ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಬಾರದಂತೆ ಪರಸ್ಪರವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಏಕಮುಖವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿರುವವು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮರಣಪರ್ಯಂತರವೂ ಶರೀರವು ನಿರೋಗಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರಲಿ ರೋಗಿಷ್ಠವಾಗಿರಲಿ ಅಖಂಡವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವವು ಎಂಬದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವದು. ಇದನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಇದು ಎಲ್ಲಿಂದ ಮತ್ತು ಯಾವಾಗ ಆರಂಭವಾಗುವದು? ಎಂಬದೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಸಹ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬರುವದು. ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬರೆಹಂತೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಶುಕ್ರಾಣುವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜೀವನುಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿ ಶೋಣಿತಾಣುವಿನೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಆಕಾಶತತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಆಕಾಶಭಾಗವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಕ್ತ ತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವದು. ಶರೀರದಲ್ಲಿಯು ಅನ್ಯಕ್ತವೆಂದರೆ ಆತ್ಮನ ಜೈತನ್ಯಸಂಯೋಗವಾದ, ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯಕಾರೀ ಶಕ್ತಿಯು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಪುರುಷನು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸುವಂತೆ, ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಶರೀರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೊದಲು ಜೀವನು ಇಲ್ಲಿ ಸಹ ಅನ್ಯಕ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಲು ಆಕಾಶತತ್ವವನ್ನೇ ಗ್ರಹಣಮಾಡುವನು. ಆ ಮೇಲೆ ಅಂದರೆ ಹೀಗೆ ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಶರೀರದ ಹೊಸಜೀವಪರಮಾಣುಗಳು

ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿ, ಈ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ರಸಧಾತುವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶಮಾಡತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯವು ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಒಪ್ಪುವದು. ತನ್ಮೂಲಿರತಕ್ಕ ಪಂಚಭೌತಿಕ ಸಚ್ಚೇತನ ಪರಮಾಣುಗಳ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳು ತಾಯಿಯ ಆಹಾರ ರಸದಿಂದ ಪಂಚಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡುವವು. ಆಗ ಪಂಚಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಗರ್ಭಪಿಂಡವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವದು. ಹೀಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದತಕ್ಕ ಪಿಂಡಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಚ್ಚೇತನ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಪ್ರಾಯವಾದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಚೇತನಾಯುಕ್ತ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂಶವಿದ್ದೇ ಇರುವದು. ಒಂದು ಅಣುವಿನ ದೇಹದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನ್ಯಕ್ತ ಶಕ್ತಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಅಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಕ್ತ ಶಕ್ತಿಗೂ ಶಾರೀರ ಚೇತನಾಂಶದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದೇ ಇರುವದು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಈ ಅನ್ಯಕ್ತಶಕ್ತಿಯು ಶರೀರದ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಲ್ಲಾ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ತ್ರೋತಾಣು ಅಂದರೆ ಸಚ್ಚೇತನ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಆಕಾಶತತ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಿವು, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ; ವಾಯವ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ; ಆಗ್ನೇಯತತ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ; ಅಪ್ಯುತತ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ; ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿರುವದು. ಇವೇ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬರುವ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದುತ್ತಾ ಬರುವವು. ಆಗ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶರೀರಾವಯವಗಳೂ, ತತ್ಸಾಧನಿಕವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತಾ ಹೋಗುವವು. ಶರೀರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಶರೀರಾವಯವಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಂತೆ ವಾತದ ಪಿತ್ತದ, ಕಫದ ೫ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಅವುಗಳ ಭೇದಗಳೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಅವಯವಗಳೂ, ಉಭಯಾತ್ಮಕ ಮನಸ್ಸೂ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಶರೀರವು ಬದುಕಿರುವದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಜೀವನ

ಧಾತುಗಳೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ವಿಕೃತಹೊಂದಿ ದೋಷರೂಪತಾಳಿ, ತಾವು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಧಾತುಮುಲಗಳನ್ನು ದೂಷಣ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ "ದೋಷ" ವೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕನಾಮವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾರರು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು, ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ದೋಷಗಳೆಂದೇ ಕರೆದಿರುವರಲ್ಲದೆ "ದೋಷ ಧಾತು ಮಲಾಮೂಲಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಹ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ನಕ್ಷತ್ರ ನಂ. ೯ ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ. ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳು ವ್ಯಕ್ತವ್ಯಕ್ತ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವೆಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನು ನೋಡುವಾ.

ಒಂದು ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನೀರು ಬೆಂಕಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಉಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಆ ಉಗಿಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಂತ್ರದ ಕಾರ್ಯನಡೆಯುವಂತೆ, ಶರೀರವೂ ಸಹ ಆಹಾರ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಅನ್ನ, ಉದಕ, ವಾಯುಗಳಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅನ್ನ ಉದಕ ವಾಯುಗಳು ಶರೀರದ ಪಾಂಚ ಭೌತಿಕ ಸ್ಥೂಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಚನವಾಗುವಾಗ, ಸ್ಥೂಲಶರೀರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವವಲ್ಲದೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿಯೆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಗೂ ಪೋಷಕವಾಗಿರುವವು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಹಿಮವು ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ಆ ಮೇಲೆ ಆವಿ (ಉಗಿ)ಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಆ ಆವಿಯ ಶಕ್ತಿಯು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ, ಜಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಅನ್ನ ಉದಕ ವಾಯುಗಳು ಮೊದಲು ಆಹಾರಜನ್ಯಸ್ಥೂಲ ರಸಧಾತುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು. ಆ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೂ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲ ಆಹಾರ ರಸದೊಂದಿಗೆ ಆತ್ಮಸಾತ್ತ್ಯವಾಗುವವು. ಹೀಗೆ ಮಿಶ್ರವಾದಮೂಲ ರಸಧಾತುವು ಮತ್ತೂ ಪಚನವಾಗುತ್ತಾ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದುತ್ತಾ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಮುಂದೆ ಅದು ಪ್ರಾಣಮಯ ಶರೀರದ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವದು. ಮೂಲರಸವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ

ವಿದ್ದು ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ, ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ, ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಿದ್ದು ಸ್ಥೂಲಶರೀರಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಕ್ಕೆ ಓಜಸ್ಸನ್ನೂ (ಓಜಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ) ಕೊಡುತ್ತಿರುವದು. ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಹಾರರಸದೊಂದಿಗೆ ಸಿರಾನಾಳಗಳಲ್ಲೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾತವಾಹಿನಿಗಳ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲೂ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವದು. ಇದು ಓಜಸ್ಸೆಂಬ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರತಕ್ಕದ್ದು. ರಸವೆಂದರೆ ಸಾರಭಾಗ; ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಚಾರಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು; ಎಂಬ ಎರಡೂ ಅರ್ಥಗಳು ಈ ರಸಧಾತುವಿಗೇ ಅನ್ವಯಿಸುವವು. "ನಿಷ್ಪದ್ಯಂತೆ ಯತೋಭಾವಾಃ ವಿವಿಧಾದೇಹಸಂಶ್ರಯಾಃ |" ಎಂದು ಓಜಸ್ಸಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಓಜಸ್ಸು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಜೈತನ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಪ್ರಾಣಮಯ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಅಂಶದಿಂದ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವದು. ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ಮೂಲ ರಸಧಾತುವು, ಆಹಾರದಿಂದ ಪಾಕವಾಗುತ್ತಿರುವ ರಸ ರಕ್ತಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಒಂದುಕಡೆಯಿಂದ ಪೋಷಣೆಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಶಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಓಜಸ್ಸನ್ನೂ ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾನವಾಯುವಿನಿಂದಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಂಚಾಲನೆಯಿಂದ ಈ ರಸ ಧಾತುವು ಈ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದು. ರಸದಿಂದ ರಕ್ತ, ರಕ್ತದಿಂದ ಮಾಂಸಾದಿಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ಪಚನವಾಗುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಶುಕ್ರಧಾತುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಆ ಶುಕ್ರಧಾತುವಿನಿಂದ ಓಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟುವದು. ಈ ಓಜಸ್ಸು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಸ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ದಿನಾಲು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿರುವದು. ಹೀಗೆ ಆಹಾರ ರಸದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮೂಲ ರಸಧಾತುವಿನ ಸಾಮ್ಯತೆಯು ಕಾಯ ಲ್ಲವುವದು. ಈ ಓಜೋಯುಕ್ತವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಸವು ಸಹ ಮುಂದೆ ಪಾಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುವದು. ಅಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದುವದು. ಹೀಗೆ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿದ ರಸವು ಮತ್ತೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲಅಂಶದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿರುವದು. ಉಳಿದಭಾಗವು ಪರಿಣಾಮಹೊಂದುತ್ತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಶಕ್ತಿರೂಪವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುವದು.

ಮೊದಲು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರತಕ್ಕ ಅನ್ನ ಉದಕ ವಾಯುಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾಗುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅವ್ಯಕ್ತ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಈ ಶಕ್ತಿಯೇ ಪುನಃ ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶದಿಂದ ಬರುವ ಧಮನಿಗಳಗುಂಟ ಹರಡಿ ವಾತವಾಹನಾಡೀತಂತುಗಳನ್ನೂ, ಸ್ನಾಯುಕಂಡರೆಗಳನ್ನೂ, ಕ್ರಿಯಾಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಶಾರೀರಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ (ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ) ಆಹಾರವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಶಕ್ತಿಯಾಗಿಯೂ, ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯಕ್ತ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ ಶರೀರಪೋಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿರುವದು. ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಉಗಿಯಶಕ್ತಿಯು ಅದೇ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಜೀವಾತ್ಮನ ಕೈವಲ್ಯಸಾಧನಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರವು ನಡೆದಿರುವದು. ಅನ್ನಮಯಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ, ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವೂ ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇರುವವು. ಸ್ಥೂಲಶರೀರವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದುದು. ಇದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪೋಷಣೆಯೂ ಈ ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಿಂದಲೇ ದೊರೆಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳು ಪಚನವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿ ತಯಾರಾದ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಗೂ, ಪ್ರಾಣಮಯ, ಮನೋಮಯ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮದ ಜೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಇದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾದ ವಿಚಾರ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಈಗ ಬೇಡ. ಅನ್ನ, ಉದಕ, ವಾಯುಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಆಹಾರ ರಸದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಮಯ, ಮನೋಮಯ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಕ್ತಿಯ ತ್ರಿವಿಧ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಕೆಲಅಂಶದಿಂದ ಪೋಷಣೆ ದೊರೆಯುವದೆಂಬದನ್ನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿದರೆ ಸಾಕು.

ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥವಾಯುವೂ, ಅದರ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರವೂ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದರೆ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತ ಶರೀರ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲಾ ಕೂಡಿದ ಶರೀರವು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ವಾತದ ವಿಶೇಷ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಲಾಗುವದು. ವರ್ಣನೆಂಬುದೆ ಕವಿಕಲ್ಪಿತವರ್ಣನೆಯಲ್ಲ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅದು ಯಾವವಿಧವಾಗಿರುವದು, ಸ್ವ ಮತ್ತು ಪರಾಸ್ಪರ್ಶ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅನುಭವದಿಂದಲೂ ಯಾವದು ಗೋಚರವಾಗಿರುವದೋ ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ವಾಯುವಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ:— ತ್ರಿದೋಷಗಳ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ

ವಾಯುವಿನ ಹೆಸರೇ ಮೊದಲು ಬರುವದು. ಆಹಾರದ ಸ್ಥೂಲಪಚನ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಪಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ನಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಆರಂಭಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನ್ನಗ್ರಹಣ, ಪಚನ, ಸಾರಕಿಟ್ಟುವಿವೇಚನೆ, ರಸವಿಕ್ಷೇಪಣೆ, ಮಲೋತ್ಪನ್ನವೆ, ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ವಾಯುವಿನ ಹೊರತುನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ ಸಂಪಾದನೆ, ಆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಾರೀರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಗತಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲ | ವಾಯುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ವಾಯುವಿನ ಹೊರತು ಕಫ ಪಿತ್ತಗಳು ಗತಿಹೀನವಾದವುಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯುವೇ ಎಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದೂ ಮುಖ್ಯವೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು.

ವಾಯುವಿನ ಸ್ವರೂಪ:— ಈ ವಿಧವಾದ ವಾಯುವಿನ ವಿಚಾರ

ವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಾಗ ಅದು ಎರಡುವಿಧವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರುವದೆಂಬದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಕಂಡುಬರುವದು. ಒಂದು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು; ಮತ್ತೊಂದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಸಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಕಟುಪಾಕತ್ವಬಹುತಿಯವಾಗ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶರೀರ ಧಾತುಗಳ ಸಂಘಟಕಗಳಿಂದ ಉದೀರಣವಾಗಿ ಆಹಾರರಸದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು ಪ್ರಸಾದವಾಯುವೆಂದೂ; ಮಲದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಲದ್ವಾರದಿಂದ ಉತ್ಸರ್ಜನವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಮಲಭೂತವಾದ ವಾಯುವೆಂದೂ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇದಾದ ಆಹಾರಪರಿಣಾಮ ಜನ್ಯ ಪ್ರಸಾದವಾಯುವು, ಉದೀರಣವಾದಮೇಲೆ ಆಹಾರರಸದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಸಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿಯ ವಾತವಹಸಿರೆಗಳಮುಖಾಂತರ ಶಾರೀರ

ಆಪ್ಯದ್ರವ್ಯವಾದ ಸಾರಭೂತ "ರಸ" ಧಾತುವಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಶರೀರದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿಗೆ ರಸಸಂಚಲನೆಯ ಪ್ರವಾಹದದ್ವಾರಾ ವಾತದ ಆ ಆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಚಿತ್ರ ನಂ. ೨೬ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಈ ಕಾರ್ಯವು ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೆ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ವಾತಶಕ್ತಿಯ (ಅರ್ಥಾತ್ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು) ಸ್ವಾಧೀನವಾದುದು. ಈ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಯುವು ನಮಗೆ ಉಸಿರಾಡಿಸುವಾಗ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಾಣವಾಯು (ಶುದ್ಧವಾದ ಹವೆ) ವಿನಿಂದ ಘುಪ್ಪುಸಗಳದ್ವಾರ ರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಾಗಿ ಶರೀರ ಸಂಚಾಲನೆ ಶಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಾಗುವುದು. ಇದೇ ವಾತವನ್ನು "ವಾಯೋರಾತ್ಮೈವ ಆತ್ಮಾ" (ಸು. ಸೂ. ಅ. ೪೨) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಡಲ್ಲಣಾಚಾರ್ಯರು ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಮಾಡುವಾಗ "ಆತ್ಮೈವಾತ್ಮಾ ಇತಿ ಆತ್ಮೈವಯೋನಿಃ ವಾಯುತಃ ವಾತೋತ್ಪರಿತ್ಯರ್ಥಃ" ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವುದು. ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು ಮೇಲಿನ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವುದು. ಈ ವಾಯುವು ಅಂದರೆ ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ವಾತವು ಸದಾಗತಿಮಾನ್ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ 'ಚಲಃ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಗುಣದ ಸ್ವರೂಪವು ಈ ಚೈತನ್ಯಾಧಿಕ್ಯತೆಯಿಂದಲೇ ಬಂದಿರುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ವಾಯುವು ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನವೆಂದು ೫ ವಿಧವಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು. ಇವು ಶರೀರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ರಿಯಾಕಾರಿಯಾಗಿರುವವು. ಮೂಲಭೂತವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುವುದು. ಆಹಾರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಈ ವಾಯುವು ಮೂಲದೊಂದಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿ, ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಗುಡದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಗೆಹೋಗುವುದು. ಇದು ಅಪ್ರಸಾದಭೂತವಾದ ಆಹಾರ ಸಾರದ ಕಿಟ್ಟಾಂಶದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು. "ಕಿಟ್ಟಾತ್.....ವಾತಪಿತ್ತ ಕ್ಲೇಷ್ಮಾಣಃ ಪುಷ್ಯಂತಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಲ್ಲಿ ಕಿಟ್ಟಾದಿಂದ ಮೂಲಭೂತವಾದ ವಾಯುವೇ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಾಗುವುದೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ವಾಯುವು ಎಂಥ ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ಅನ್ನ ಉದಕ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣಗಳು ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿದ ಚೈತನ್ಯವೇ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು:- ಅನ್ನ ಉದಕ ಪ್ರಾಣಗಳು ಆಹಾರ್ಯ ಸದಾರ್ಥಗಳು. ಪ್ರಾಣವು ಹೃದಯಸ್ಥ ಮತ್ತು ಉರೋಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಪ್ರಾಣವಹಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದು. ಅನ್ನ ಉದಕಗಳು ಕೋಷ್ಠಗತ ಆಮುಪಕ್ವಾಶಯಗಳ ದ್ವಾರಾ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸೇರುವವು. ಮುಂದೆ ಧಾತುಗಳಾಗಿ, ಓಜಸ್ಸಾಗಿ, ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಿಸುವವು, ಅನ್ನ ಉದಕಗಳು ಆಹಾರ ರಸವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದ ಭೂತ ಮತ್ತು ಮೂಲಭೂತ ವಾಯುವಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕ ವಾಯುವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಹವೆಯೆಂಬ ದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಬಹಿಃಪ್ರಾಣ ಶಕ್ತಿಯು. ಈ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯು ಹೊರಗೆ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ್ದು ಉಸಿರಿನದ್ವಾರಾ ಒಳಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಶರೀರದ ಪ್ರಾಣವಹಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯ ರಸಧಾತುವಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಸಮಿಶ್ರವಾಗಿ ರಸಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುವುದು. ಶರೀರದ ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನೂ ನಾವು ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯೆಂದೇ ಕರೆಯುವೆವು.

ಇದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಗತಿಮಾನ್ ಸ್ವಭಾವುಳ್ಳದ್ದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳಂತೆ ಮೂರ್ತವಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಮೂರ್ತವಾದದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾವೇಶ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು.

ವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಗಳು:- ಈ ವಿಧವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವನೆಂದು ಕೆಳಗಿನ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಬಹುದು.

೧. ಬಸ್ತಿಃ ಪುರೀಷಾಧಾಸಂ ಕಟಿಃ ಸಕ್ಲೇನಿಸಾದಾವಸ್ಥೀನಿ ಚ ವಾತ ಸ್ಥಾನಾನಿ | ಅತ್ರಾಪಿ ಚ ಪಕ್ವಾಶಯೋನಿಶೇಷೇಣ ವಾತ ಸ್ಥಾನಮ್ || (ಚ. ಸೂ. ಅ. ೨೦/೯)

೨. ಸ್ವರ್ಶನೇಭ್ಯದಿಕೋವಾಯುಃ | ಸ್ವರ್ಶನಂ ಚ ತ್ವಗಾ
ತ್ರಿತಂ || (ಚ. ಸೂ. ಅ. ೫/೮೪)

೩. ಪಕ್ವಾಶಯಕಟೀಸಕ್ತೀ ಶ್ರೋತ್ರಾಸ್ತಿ ಸ್ವರ್ಶನೇಂದ್ರಿ
ಯಮ್ | ಸ್ಥಾನಂನಾತಸ್ಯ ತತ್ರಾಪಿ ಪಕ್ವಾಧಾನಂ ವಿಶೇಷತಃ ||
(ವಾ. ಸೂ. ೧೨/೮)

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಾತದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ
ವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಗಳೂ, ಕೆಲವು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಗಳೂ
ಸಮಾಪೇಶವಾಗಿರುವವು. ಅವಕಾಶವಿರತಕ್ಕೆ ಶರೀರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ
ಕೊಂಡಿರುವುದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು. ಪಕ್ವಾಶಯ, ಬಸ್ತಿ, ಮೂಳೆ
ಗಳು, ಕಿವಿ ಇವೆಲ್ಲಾ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವು
ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅಲ್ಲಿ ವಾತಸಮಾನಗುಣ ಭೂಯಿಷ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳ
ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಅದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ
ವಾಯುವಿನ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮವನ್ನಾಶ್ರ
ಯಿಸಿ, ಸ್ವರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ತತ್ಸಂಬಂಧಿತ ಸ್ವರ್ಶನಹಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು
ಸ್ವರ್ಶನಮಾಡಿಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪಕ್ವಾ
ಶಯ ತೊಡೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸ್ನಾಯುಕಂಡರೆಗ
ಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವರ್ಶನಹ, ಕರ್ಮವಹ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವೂ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ
ವಾದುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ
ವೆಂಬ ೫ ಭೇದಗಳೂ ಸಹ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಯುವಿನ ಭೇದಗಳೇ
ಇರುವವು. ಇದುಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವಾ. ಅನ್ಯಕ್ತ
ಶರೀರದಿಂದ ಧಮನಿಗಳಗುಂಟೆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯು ಹರಡಿಬಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ
ಶರೀರವಯಗಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳ ದ್ವಾರಾಚೈತ
ನ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹರಡಿ, ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗ್ರಹಣಮತ್ತು
ಕರ್ಮಪ್ರೇರಣೆ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿಸತಕ್ಕ ವಾಯುವೇ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು.
ನಕ್ಷೆ ೧೨-೧೪ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಇದು ಅಮೂರ್ತವಿದ್ದು ಗತಿಮಾನ್ ಅಂದರೆ
ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದು. ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೆ ಸಮಾನವಾದುದು.
ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಪಟಾಚಕ್ರಗ

ಳಿಂದ ಶರೀರದ ನಾಡಿಗಳಿಗೆ ಹರಡುವುದು; ಇದರಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಶರೀರದ
ಜೀವಿಗಳು ನಡೆದಿರುವವು. ಈ ವಾಯುವು ಶರೀರಭಾಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ
ಗತಿಗಳಿಂದ ಶರೀರವಯವಗಳ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು.
ಅದು ಯಾವವಿಧವಾದ ಗತಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ
ಸುಸಾರವಾಗಿ ಆ ಹೆಸರು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ
ದನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಅಪಾನವೆಂದರೆ ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ
ದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ
ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಸರು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಬಸ್ತಿ, ಪಕ್ವಾಶಯ, ಕಟೀ,
ಸಕ್ತೀ, ಗರ್ಭಾಶಯ, ಶ್ರೋಣಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾತವಹ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಗತಿಪ್ರೇರಣೆಯು ಅಧೋಗಾಮಿ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ
ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅವಯವವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಈ ವಿಧ
ವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅಪಾನವಾಯುವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವುದು
ಯಥಾರ್ಥವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ಯಥಾರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೀಗೆ ಅದೆ. ಆಸ್ಥಾನದ
ಲ್ಲಿರುವ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯುಕಂಡರೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ವಾತ
ವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧಮನಿಗಳಗುಂಟೆ ಸಂಚಾರಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯ
ಮಾಡಿಸುವುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಪುಷ್ಪುಸ, ಎದೆ, ಕಂಠ, ಸ್ವರವಹ ಯಂತ್ರ
ಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡಿ ಊರ್ಧ್ವಗತಿ
ಯಿಂದ ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳನ್ನೂ ಸ್ನಾಯುಕಂಡರೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರೇರಿ
ಸುವ ವಾಯುವು ಉದಾನವಾಯುವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದು. ಸಮಾನ
ವಾಯುವಿನ ಗತಿಯು ತ್ರಿಯಗ್ಗತಿಯೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ
ಯಾಕೆಂದರೆ ಕರುಳು ಮತ್ತು ಪಚನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ
ಅವು ಯಾವ ಆಕಾರದಲ್ಲಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವೋ ಅದೇ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯು
ಕಂಡರೆಗಳೂ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳೂ ಧಮನಿಗಳೂ ಇರುವದ
ರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಗತಿಯೂ
ಅಲ್ಲಿ ಅದೇವಿಧವಾಗಿರುವುದು. ಆಹಾರವು ಒಮ್ಮೆಲೇಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ
ನಿಂತು ಮೆಲ್ಲಗೇ ಪಚನವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ವಿಧವಾದಗತಿಯು
ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದು. ಅಪಾನ, ಸಮಾನ, ಪ್ರಾಣ ಇವುಗಳ

ಸಮಿಶ್ರಣಗತಿಯಿಂದ ಕರಳುಗಳ ಸ್ನಾಯುಗಳಿಗೆ " ಜಲೂಕಾಗತಿ " (Peristalsis) ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಪಚನವಾಗುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಡಡಿದಂತೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಸಮಿಶ್ರಣವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುವದು. ಇದರಂತೆ ಇನ್ನು ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ವ್ಯಾನವಾಯುಗಳ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ.

ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಕೆಲಸವು ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡುವದು. ಅನ್ನಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅನ್ನಉದಕಗಳನ್ನೂ ಉರೋಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣವಹ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳ ಮೂಲಕ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಒಳಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದು. ವ್ಯಾನವಾಯುವು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವಾದ ಹೃದಯದ್ವಾರಾ ಶರೀರದತುಂಬ ಆಪ್ಯಭಾಗವಾದ ರಸಧಾತುವನ್ನು ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಹ ಮುಟ್ಟಿಸುವದನ್ನೂ, ಉಳಿದ ವಾಯುಗಳ ಗತಿಗಳಿಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಣ ಉತ್ಕ್ಷೇಪಣಾದಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸಮತೋಲಮಾಡುವದನ್ನೂ, ಸಂವಿತ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಟ ವಾತವಹನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿಯ ಧಮನೀಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಮಾಡಿಸುವದು. ಇದು ಸಕಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹು ವೇಗವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪರಾವರ್ತನ (Reflex action) ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವವು. ಶರೀರದತುಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ರಸವಹಸಿರೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಧಮನೀಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು. ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳಿರುವ ಶಿರೋ, ಹೃದಯ, ಮೂಳೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಾಡೀತಂತುಗಳ ಧಮನಿಗಳೂ ಸಹ ಇದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿರುವವು. ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ರಸವಹಸಿರೆಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ ವಾಯುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಶರೀರ ವ್ಯಾಪಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದಲೂ, ಇದರ ವರ್ಣನೆಮಾಡುವಾಗ " ಪ್ರಾಯಃಸರ್ವಾಃ ಕ್ರಿಯಾಸ್ತಸ್ಮಿನ್ " ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

“ವಾಯುಃ” ಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಚಭೂತಗಳ

ಸಂಬಂಧ:— ತತ್ರ 'ವಾ' ಗತಿ ಗಂಧನಯೋರಿತಿ ಧಾತುಃ ಸು. ಸೂ. ೩. ೨೧/೫. ವಾಯುಃ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ "ವಾ" ಈ ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥವು ಗತಿ ನಾಚಕವಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ವಾಯುವು ಗತಿಮಾನ್ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಶಕ್ತಿರಹಿತವಾದುದು ಗತಿಮಾನ್ ಇರುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಇದು ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದುದು ಎಂದೇತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದು ಉಷ್ಣವೂ ಅಲ್ಲ ಶೀತವೂ ಅಲ್ಲ. ವಾಯ್ವಾಕಾಶ ಧಾತುಭ್ಯಾಂವಾಯುಃ | ೩. ಸಂ. ಸೂ. ೨೦/೧. ವಾಯು ಮತ್ತು ಆಕಾಶಧಾತುಗಳಿಂದ ವಾತವು ಹುಟ್ಟುವದು. ಶರೀರದವಾಯು ಮತ್ತು ಆಕಾಶ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ವಾಯುವು ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶರೀರಗುಣಗಳು ಸಮಾವಿಷ್ಟವಾಗುವವು. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪವುಂಟಾಗುವದು ಅದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು

ತತ್ರೂಕ್ಷೋ ಲಘುಃಶೀತಃಖರಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶ್ಚಲೋನಿಲಃ | ವಾ. ಸೂ. ರೂಕ್ಷಃಶೀತೋ ಲಘುಸ್ಸೂಕ್ಷ್ಮಶ್ಚಲೋಽಥ ವಿಶದಃ ಖರಃ | ಚ. ಸೂ. ೧/೫೮

ಅವ್ಯಕ್ತೋ ವ್ಯಕ್ತಕಮಾಚರೂಕ್ಷಃ ಶೀತೋಲಘುಃಖರಃ | ತೀರ್ಯಗ್ನೋದ್ವಿಗುಣಶ್ಚೈವ ರಜೋಬಹುಲ ಏವಚ || ಸು. ನಿ. ೧/೮ ರೂಕ್ಷ ಲಘುಶೀತ ದಾರುಣ ಖರವಿಶದಾಃ ಷಡಿಮೇವಾತಗುಣಾಃ | ಚ. ಸೂ ೧೨/೪

ನಾತಸ್ತುರೂಕ್ಷ ಲಘುಚಲಬಹುಶೀಘ್ರ ಶೀತಪರುಷ ವಿಶದಃ ಚ. ವಿ. ೮/೧೪

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಚರಕ, ಸುಶ್ರುತ, ವಾಗ್ಭಟರ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾತದ ಗುಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ ವರ್ಣನೆ ಬಹಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಅವ್ಯಕ್ತವಿದ್ದು ವ್ಯಕ್ತಕರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದಿರುವದೆಂಬದೂ, ತೀರ್ಯಗ್ನಾನಿಮಿಯಾಗಿರುವದೆಂಬದೂ, ರಜೋಗಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದೆಂಬದೂ, ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವದನ್ನೇ ತೋರಿಸುವವು. ರೂಕ್ಷ, ಶೀತ, ಲಘು, ಖರ,

ವಿಶದ, ದಾರುಣಗುಣಗಳು ತದ್ವಿಶಿಷ್ಟದ್ರವ್ಯನಿರರ್ಥಕಗಳಾಗಿವೆ. ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಗುಣ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳಿರುವವು. ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ವಾತವ್ರವ್ಯವು ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೊಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಆ ಗುಣಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅದರ ಕರ್ಮಗಳು ಜರಗುವವು. ಇದನ್ನು ವಾತಪ್ರಕೃತಿಯವನ ವರ್ಣನೆಮಾಡುವಾಗ ಬಹಳ ಸಮಂಜಸವಾಗುವಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ತತ್ರ ರೌಕ್ಷ್ಯಾತ್ ವಾತಲಾರೂಕ್ಷಾಲ್ಪ ಚಿತ್ತಾಲ್ಪ ಶರೀರಾಃ ಪ್ರತತರೂಕ್ಷಕೃಮುಭಿನ್ಮ ಮಂದಸಕ್ತ ಜರ್ಜರ ಸ್ವರಾಃ ಜಾಗರೂಕಾಶ್ಚ ಭವಂತಿ | ಲಘುತ್ವಾತ್ ಲಘುಚಪಲ ಚೇಷ್ಟಾಹಾರ ವ್ಯವಹಾರಾಃ | ಚಲತ್ವಾತ್ ಅನವಸ್ಥಿತ ಸಂಧ್ಯಸ್ಥಿ ಭ್ರೂಹನ್ನೋಷ್ಯ ಜಿನ್ವಾ ಶಿರಃಸ್ಕಂಧ ಪಾಣಿಸಾದಾಃ | ಬಹುತ್ವಾತ್ ಬಹುಪ್ರಲಾಪ ಕಂಡರಾಃ ಸಿರಾಪ್ರತಾನಾಃ | ಶೀಘ್ರತ್ವಾತ್ ಶೀಘ್ರಸಮಾರಂಭ ಘೋಭವಿಕಾರಾಃ ಶೀಘ್ರೋತ್ಸಾಹರಾಗ ವಿರಾಗಾಃ ಶ್ರುತಾಗ್ರಾ ಹಿಣೋ ಅಲ್ಪಸ್ಮೃತಯಶ್ಚ | ಶೈತ್ಯಾತ್ ಶೀತಾಸಹಿಷ್ಣವಃ ಪ್ರತತ ಶೀತಕೋದ್ವೇಪಕಸ್ತಂಭಾಃ | ವೈಶದ್ಯಾತ್ ಸ್ಫುಟಿತಾಂಗಾವಯವಾಃ ಸತತ ಸಂಧಿಶಬ್ದ ಗಾಮಿನ್ಯಶ್ಚ |

ಏವಂ ಗುಣಕರ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಾತವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವದು. “ ಅನುಷ್ಣ ಶೀತೋವಾಯುಃ ” ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕ ಮಾತು ಕೇವಲ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದಕ್ಕೆ. ಅದು ಉಷ್ಣಾಪೃತವಾದಾಗ ಉಷ್ಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಶೀತಾವೃತವಾದಾಗ ಶೀತದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಷ್ಣ ಶೀತವೆಂದೂ ಕರೆದಿರುವರು. ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು ಇದಕ್ಕೆ “ ದ್ವಿಗುಣಶ್ಚೈವ ” ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು.

ಅನುಷ್ಣ ಶೀತವೆಂದು ಹೇಳುವದು ವೈಶೇಷಿಕರಮತವು. ಆಯುರ್ವೇದದವರು ಶರೀರಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಶೀತಗುಣದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ, ಉಷ್ಣದಿಂದ ಶಮನವನ್ನೂ ಹೊಂದುವದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣುವದರಿಂದ ಶೀತವಾದದ್ದೇ ವಾಯು ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವರೆಂದು ಚ. ಸೂ. ೧/೫೮ರ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಅದೂನಿಜ. ಶೀತದಿಂದ ಕೋಪಹೊಂದುವದರಿಂದ ಸಮಾನಗುಣ ವೃದ್ಧಿವ್ಯವಾಗುವದು. ಅದರೆ ವಾತದ ಚಯವೃದ್ಧಿ ಶಮನಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ “ ಉಷ್ಣೇನಯುಕ್ತಾರೂಕ್ಷಾ ದ್ಯಾಃವಾಯೋಃ ಕುರ್ವಂತಿಸಂಚಯನ್ ” ಶೀತೇನಕೋಪಮುಷ್ಣೇನಶಮಂ ಸ್ನಿಗ್ಧಾದಯೋ ಗುಣಾಃ || ” ವಾ. ಸೂ. ೧೨/೧೯ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ವಾತದ ವೃದ್ಧಿಗೆ ರೂಕ್ಷವೂ ಶಮನಕ್ಕೆ ಸ್ನಿಗ್ಧಗುಣವೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು ಶೀತದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳು ವಾಯುವನ್ನು ಕೋಪಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡುವವು. ಉಷ್ಣಯುಕ್ತವಾದ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳು ವಾತವೃದ್ಧಿಮಾಡುವವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ವಾತದ ಗುಣವು ರೌಕ್ಷ್ಯವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ನಿಗ್ಧಗುಣವು ಅದನ್ನು ಶಮನಮಾಡುವದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶೀತದಂತೆ ರೌಕ್ಷ್ಯವೂ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಒಬ್ಬರಮತವು. ವಾತಗುಣೇಷು ಸರ್ವೇಷು ರೌಕ್ಷ್ಯಂ ಪ್ರಧಾನಂ || ಎಂದು ಸು. ಸೂ. ೬/೧೨ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಟೀಕಾಕಾರರು ಹೇಳಿರುವರು.

ವಾತವು ಯಾವಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವದು? “ ಸ್ಪರ್ಶವಾನ್ವಾಯುಃ ” ಎಂದರೆ ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ವಾಯುವು ಗೋಚರವಾಗತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರೆ ವಾತವೆಂದು ಹೇಳಿರತಕ್ಕ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಾಘವ, ವೈಶದ್ಯ, ಖರತ್ವ, ಕಾಶಿನ್ಯಗಳು ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯತಕ್ಕವು. ಅಂದರೆ ಇದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದುದು. ರೌಕ್ಷ್ಯವು ನೇತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಲಘು, ಮತ್ತು ಚಲಗುಣಗಳಿಂದ ಅದು ಉಳಿದ ದೋಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಗತಿಮಾನ್ ಇರುವದು. ಇದೂಸಹ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಈ ಗತಿಮಾನ್ (ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದ) ದ್ರವ್ಯವು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು. ತೀರ್ಯಗ್ನಾನಿ-ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿ ಯಾವಕಡೆಗಾದರೂ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗತಕ್ಕ ಸ್ವಭಾವದ್ದು. ವಾಯು ಮತ್ತು ಆಕಾಶಭೂತಗಳಿಂದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಲೆಲ್ಲಾ

ಅಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಮಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹು ಬೇಗನುಗ್ಗತಕ್ಕ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು. ಕಫ, ಪಿತ್ತಗಳಂತೆ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ "ಅನವಸ್ಥಿತತ್ವಂ" ಎಂಬ ಗುಣ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಕಾರದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಏವಂಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದವಾಯುವು ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಗೋಚರವಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾತದೋಷಪ್ರಚುರವಾದಾಗ ನಾಲಿಗೆಗೆತಿಳಿಯತಕ್ಕ ಕಷಾಯ ರಸವೂ, ಶ್ಯಾವಾರುಣಾದಿವರ್ಣಗಳೂ, ರಸನೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿರುವವು. "ಸ್ಪರ್ಶವಾನ್" ವಾಯುವು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು-ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಯಾವದೋ ಅದು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಹೊರಗಿನ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದ್ದಿರದೆ, ಶರೀರದ ಒಳಗೆ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದೇ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅದು ಮೂರ್ತವಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲ. ತನ್ಮಾತ್ರಾಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದಿರುವುದು.

ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರಗಳೂ, ಅವುಗಳ ನಿರಂತರಸ್ಥಾನಗಳೂ :- ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವೆಂದು ವರ್ಣನೆಮಾಡಿದ ವಾಯುವಿನ ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಮಯ ಶರೀರವು ಆತ್ಮನಿಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗಳಿಗೂ ಬೀಡುಇದು. ಅನ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಗಿರುವುದು. ಇದನ್ನಾವರಿಸಿರುವದೇ ಪ್ರಾಣಮಯ ಶರೀರವು. ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಭೌತಿಕ ಸ್ಥೂಲಶರೀರಕ್ಕೆ ಒಂದುಕಡೆಯಿಂದಲೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಸಂಬಂಧಹತ್ತುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಧಮನೀಗಳೆಂಬವು ಹೊರಗಡೆ ಭೌತಿಕಶರೀರದ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳಿಗೂ, ಒಳಗಡೆ ಮನೋಮಯ ಶರೀರಭಾಗಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಆತ್ಮನವರೆಗೂ ಅವುಗಳು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಣಮಯಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಧಮನೀಗಳಗುಂಟೆ ಪ್ರಾಣಮಯ ಶರೀರದಿಂದ ಬಹಿರ್ಮುಖವಾಗಿ ಬರುವ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯು ವಾತವಹನಾಡೀಗಳ ದ್ವಾರಾಸ್ನಾಯುಕಂಡರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ಸಕಲ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೂಲಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಕೆಲತಂತ್ರವು

ವ್ಯಯವಾಗುವುದು. ಈ ವ್ಯಯವಾದ ಅಂಶವು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಶರೀರ ಜೀವ್ಯಾನಾಶವಾಗುವ ಸಂಭವವು ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗಬಾರದೆಂದು ಈ ವ್ಯಯವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲು ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾರ್ಯನಡೆಯುವುದು. ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪಾಕವಾಗುತ್ತಾಬಂದಿರುವ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶವಾದ ಆಹಾರ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯು ಮೂಲರಸಧಾತುವಿನದ್ದಾರಾ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಆಹಾರ್ಯಗಳಾದ ಅನ್ನಉದಕಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕೊನೆಯ ರುಕ್ಮಧಾತುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಓಜಸ್ಸಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ; ಶಾಸೋಚ್ಛಾಸದಿಂದ ಬಹಿಃ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯು ಘುಪ್ಪುಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಹ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೂ ಮೂಲರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ವೊದಲು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವವು. (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨೨ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.) ಅಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾಣಮಯಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ನಿರಂತರಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿರುವವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಮೂಲ ಜೀತನಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವು. ಹೀಗೆ ಮೂಲಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಶರೀರದ ಸಕಲಜೀವಿಗಳ ಪ್ರವರ್ತನೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಧಮನೀಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಾಣಮಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸ್ಥೂಲಶರೀರಕ್ಕೆ ಶರೀರಜೀವ್ಯಾಪ್ರವರ್ತನೆಗೆ ಪ್ರಸಾರವೂ ಆಖಂಡವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವುದು. ಇದು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕದ ವಿಚಾರ

ಇನ್ನು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ವಿಚಾರಮಾಡುವಾಃ- ಇದರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಕರಳು ನಕ್ಷೆ ನಂ ೧೧ನ್ನು ನೋಡಿರಿ ("ಪಕ್ವಾಧಾನಂ ವಿಶೇಷತಃ" ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವದೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು) ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಸಹ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು. ಆಹಾರಪರಿಣಾಮಜನ್ಯ ಅಂದರೆ ಆಹಾರವು ಪಾಕವಾಗುತ್ತ ಕೆಳಗೆ ಬರುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣವುಳ್ಳ ಕಟುರಸವುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯದಸ್ರಾವವು ಆಗುವುದು. ಇದೇ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು. ಇದು ಪ್ರಸಾದ

ಭೂತವಿದ್ದು ಆಹಾರಪರಿಣಾಮಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಶರೀರಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪೂರೈಸುವುದು ಅಂದರೆ ದೇಹ ಧಾರಣೆಮಾಡತಕ್ಕ ಸಕಲಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಧಾತುರೂಪಿಯಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಸಾದವಾತವನ್ನೂ ಇದೇಶೋಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಮೊದಲು ಇದೇಸ್ಥಾನದಿಂದ ಶೋಷಿತವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ವಾತದಗುಣಗಳು ಪುನಃ ಈಗ ಸ್ರಾವವಾಗಿ ಆಹಾರರಸದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕೊಡುವವು. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಂಡ ರಸಧಾತುವು ತತ್ತ್ವಾನಿಕ ವಾತವಹಸಿರೆಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶೋಷಿಸಲ್ಪಡುವದು. ನಕ್ಷೆ ೨೫-೨೬ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮಲಭಾಗವೂತ್ರ ಉಳಿಯುವದು. ಈ ಮಲಭಾಗವೂ ಸಹ ಪಾಕವಾಗುವಾಗ ಅದರಿಂದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವಾಯುವು ಹುಟ್ಟುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧುನಿಕಶಾಸ್ತ್ರದವರು ಕಾರ್ಬನ್ ಡಾಯಾಕ್ಸೈಡ್ (Carbon Dioxide) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಮಲಭೂತವಾದದ್ದು. ಇದೂ ಸಹ ಶರೀರಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುವದು. ವಿಕೃತವಾಗದೆ ಇದ್ದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಇದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯಾದಾಗ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಹೊರಗೆಹೋಗುವದು. ಆಹಾರಕಿಟ್ಟಿದಿಂದ ಸ್ಥೂಲಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವಂತೆಯೇ ಈ ಮಲಭೂತವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಶರೀರಧಾತು ಪರಿಪೋಷಣೆಯು ನಡೆದಿರುವಾಗ ಧಾತುಸ್ಥ ಸ್ತೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವದು. ಇದು ಮಲರೂಪವಾದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶರೀರೋಪಕಾರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮಲಭೂತವಾದ ಈ ವಾಯುವು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು. ಹಿಂದೆಹೇಳಿದ ಕಟುರಸವುಳ್ಳ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಸ್ರಾವವಾಗತಕ್ಕ ಪ್ರಸಾದ ವಾಯುವೂ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು. ಪ್ರಸಾದಭೂತವಾದ ವಾಯುವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾತವಹಸಿರೆಗಳದ್ದಾರಾ ವಾತದ ಸಕಲ ಅವಿಕೃತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುವದು. ಮತ್ತು ವಾತದ್ರವ್ಯದ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳ ಕೂರತೆಯು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವದೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವದು. ಇದು ತನ್ನ ಸಮಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಅಂದರೆ

ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸ್ರಾವವಾಗಬೇಕೋ ಹಾಗೆ ಆಗದೆ ಅಥವಾ ವಿಕೃತವಾದ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸ್ರಾವವಾದರೆ ಆಗ ಅದು ತತ್ತ್ವಾನಿಕ ಸಿರೆಗಳದ್ದಾರಾ ಶೋಷಿತವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವಾತವಹಸಿರೆಗಳಗುಂಟ ಸಂಚಾರವಾಗಿ ವಿಕೃತವಾದ ವಾತಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು (ರೌಕ್ಷ್ಯ ಖರತ್ವ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು) ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಮಲಭೂತವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾತವು ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣದಿಂದ (ವಾಯುವಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ) ತತ್ತ್ವಾನಿಕ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳಿಗೆ ವಾಸ್ತವವಾದ ಉತ್ತೇಜನಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುವದು. ಶರೀರೋಪಕಾರಕವಾಗುವಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದು. ಅದ್ಯೂಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಥವಾ ದೂಷಿತವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಹತ್ತಿದರೆ ತತ್ತ್ವಾನಿಕ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಸ್ತವವಾದ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಧಮನಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದವರೆಗೂ ವಿಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವದು.

ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆದ ಶಿಶುವಿನ ಪಕ್ಕಾಶಯದಲ್ಲಿ ಈ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು ಹುಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಸ್ತನಪಾನಮಾಡಹತ್ತಿದ ಮೇಲೆ ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಅಂತೆಯೇ ಗರ್ಭಸ್ಥ ಶಿಶುವು ವಾತ ಮತ್ತು ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಪಕ್ಕಾಶಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇದು ಮಲಭೂತವಾದದ್ದೆಂಬದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ವಾಯುವಿನ ಕರ್ಮಗಳು:- ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥವಾಯುವಿನ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು “ವಾಯುಸ್ತತ್ರಯಂತ್ರಥರಃ ಪ್ರಾಣೋದಾನಸಮಾನವ್ಯಾನಾಪಾನಾತ್ಮಾ ಪ್ರವೃತ್ತಕಶ್ಚೇಷ್ವಾನಾಮುಚ್ಚಾವಾಚಾನಾಂ; ನಿಯಂತಾಪ್ರಣೇತಾ ಚಮನಸಃ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಮುದ್ಯೋಜಕಃ, ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಾನಾಮುಭಿವೋಧಾ, ಸರ್ವಶರೀರ ಧಾತುವ್ರೂಹಕರಃ, ಸಂಧಾನಕರಃ ಶರೀರಸ್ಯ, ಪ್ರವರ್ತಕೋವಾಚಃ, ಪ್ರಕೃತಿಃ ಸ್ವರ್ತಬ್ಧಯೋಃ, ಕ್ರೋತ್ಯಸ್ತರ್ತನ

ಯೋಮೂಲಂ, ಹರ್ಷೋತ್ಸಾಹಯೋರ್ಯೋನಿಃ, ಸಮೀರ
ಣೋಗ್ನಿಃ, ದೋಷಸಂಶೋಷಣಃ, ಫ್ಲೇಪ್ತಾಬಹಿರ್ಮಲಾನಾಂ,
ಸ್ಥೂಲಾಣು ಸ್ರೋತಸಾಂ ಭೇತ್ತಾ, ಕರ್ತಾಗರ್ಭಾಕೃತೀನಾಂ,
ಆಯುಷೋಽನುವೃತ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಭೂತೋ ಭವತ್ಯಕುಪಿತಃ" ಚ.
ಸೂ. ಅ ೧೨/೮

“ಪ್ರಾಕೃತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶರೀರಾಂತರ್ಗತ ವಾಯುವು ಶರೀರ
ಯಂತ್ರವನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶರೀರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ
ಭಾಗಗಳನ್ನೂ, ಧಾತುಪರಿಪೋಷಣೆಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ, ಇವುಗಳಿಂದಾಗುವ
ಸಾರ್ವದೇಹಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಪರಸ್ಪರೋಪಕಾರವಾಗು
ವಂತೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ
ಸಮಾನವೆಂದು ೫ ವಿಧವಾಗಿರುವದು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಶುಭಾಶುಭ
ಜೀವ್ಯಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಕಾರ್ಯ
ದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವದು. ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆ ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸ್ವೀಕ
ರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವದು. ಶರೀರ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯೂಹ (ಮರ್ಯಾದಿತ
ಪ್ರದೇಶವನ್ನು) ವನ್ನು ರಚಿಸುವದು. ಶರೀರಸಂಧಾನಕರವೆಂದರೆ ಶರೀರಾ
ವಯವಗಳನ್ನೂ, ಶರೀರಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಮಾಡು
ವದು. ಮಾತನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವದು. ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ
ಕಾರಣವು. ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶನೆಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ
ಕಾರಣವು. ಹರ್ಷ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಕಾರಣವು. (ಅಂದರೆ
ಅವುಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣವು) ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ
ಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸತಕ್ಕದು. ದೋಷಗಳನ್ನು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆ
ತಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭೇದನಮಾಡಿ
ವಿಭಾಗಿಸುವದು. ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಆಕೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ವಿಧ
ವಾದ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದಲ್ಲದೇ ಶರೀರವು ಜೀವಂತ
ವಿರುವದೆಂಬದಕ್ಕೆ ಇದರ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಕಾರಣಭೂತವಾಗಿರುವದು.”

ಈ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯ
ಕಾರ್ಯಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ

ತಾನೇ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ದ್ರವ್ಯವ
ನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ತದ್ವಾರಾ ಕಾರಣವಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿರುವದೆಂಬ
ದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರ ವರ್ಣನೆಯ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾ
ಗುವದು. ಇಡೀ ಶರೀರವೆಂಬ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಅದರ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು
ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದಲ್ಲದೆ ಶರೀರಾಂತರ್ಗತ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶರೀರ
ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದ್ದು ಅವುಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿಸುವದು. ಯಾವಾ
ಗಲೂ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದು
ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಾ
ಗುವದು. ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಾಣತಕ್ಕ ವಾಯುವು ಶರೀರ
ವೆಂಬ ದ್ರವ್ಯವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಅದರ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಮಷ್ಟಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ
ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಳಹೊರಗೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿರುವಂತಹ ಚಿತ್ರ
ವನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಇದು ರಜೋಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವಾ
ಗಲೂ ಚಲಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ತೆರೆಗಳ ಗತಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಆಕ್ರಮಿ
ಸುತ್ತಿರುವದು. ಅಂತೆಯೇ ಗತಿಮಾನ್, ಅವ್ಯಕ್ತಃ, ವ್ಯಕ್ತಕರ್ಮಾ
ಎಂದು ಕರೆದದ್ದು ಈ ವಿಧವಾದ ವಾತದಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥ
ಕಾರರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ
ಮೇಲಿನ ಮಾತು ಇನ್ನೂ ಮನದಟ್ಟಾಗುವದು.

“ ಉತ್ಸಾಹೋಚ್ಚ್ವಾಸಃ ನಿಶ್ವಾಸ ಚೇಷ್ವಾಧಾತುಗತಿಃ ಸ
ನಾ | ಸಮೋಮೋಕ್ಷೋಗತಿಮತಾಂ ವಾಯೋಃ ಕರ್ಮಾಽವಿಕಾರ
ಜಮ್ ” ಚ. ಸೂ. ೧೮/೫೫

“ ಧಾತುಗತಿಃ ರಸಾದೀನಾಂ ಪೋಷ್ಯಧಾತುಪ್ರತಿಗಮ
ನಮ್ | ” ಚಕ್ರವತ್ತವ್ಯಾಖ್ಯಾನ “ಉತ್ಸೋಹೋಚ್ಚ್ವಾಸಃ ನಿಶ್ವಾಸ
ಚೇಷ್ವಾವೇಗ ಪ್ರವರ್ತನೈಃ | ಸಮ್ಯಗ್ನತ್ಯಾಚ ಧಾತೂನಾಂ ಅಕ್ಷಾ
ಣಾಂಪಾಟಿವೇನಚ | ಅನುಗೃಹ್ಣಾತ್ಯವಿಕೃತಃ || ” ವಾ. ಸೂ. ೧೧
ಉತ್ಸಾಹ, ನಿಶ್ವಾಸ, ಉಚ್ಚ್ವಾಸಾದಿ ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಜೀವ್ಯಗಳು, ರಸಾದಿ
ಧಾತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಧಾತುಪರಿಪೋಷಣೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ
ಧಾತುವನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಮೂಲರಸ ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಮಾ

ಹದ್ದಾರಾ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು, ಧಾತು ಪರಿಪೋಷಣೆಕ್ರಮ, ಮಲ ಮೂತ್ರಾದಿಗಳು ಸರಿಯಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಂತೆ ವೇಗಪ್ಪ ವರ್ತನೆಮಾಡಿಸುವುದು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪಟುತ್ವ ಅಂದರೆ ಚಟವಟಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಅವಿಕ್ಯತವಾತ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳು. “ ದೋಷ ಧಾತ್ಯಗ್ನಿ ಸಮತಾಂ ಸಂಸ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಂ ವಿಷಯೇಷುಚ | ಕ್ರಿಯಾಣಾ ಮಾನು ಲೋಮ್ಯಂಚ ಕರೋತ್ಯಕುಸಿತೋಽನಿಲಃ ” || ಸು. ನಿಧಾನಸ್ಥಾನ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಹ ಮೇಲಿನ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಇದೇ ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ವಿಚಾರ ದಲ್ಲಿ ಶರೀರಸ್ಥಾನ ೭ನೇ ಅ. ೮ನೇ ಶ್ಲೋಕ ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. “ಕ್ರಿಯಾಣಾಮಪ್ರತೀಘಾತಂ ಅವೋಹಂ ಬುದ್ಧಿಕರ್ಮಣಾಂ | ಕರೋತ್ಯನ್ಯಾನ್ ಗುಣಾಂ ಶ್ವಾಪಿಸ್ವಾಸಿರಾಃ ಪವನಶ್ಚರನ್” ||

“ ವಾತವು ತನ್ನ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶರೀರದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಬಾಧಿತವಾಗಿ ಸಾಗುವಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು. ಬುದ್ಧಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಉಂಟಾಗದಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಉಳಿದ ಗುಣಗಳನ್ನೂ (ರೂಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು) ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.” ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಅಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಾತವಹಸಿರೆಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನವಾದ ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಪರಿಣಾಮಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ರಾವವಾಗತಕ್ಕ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣ ಭೂಯಿಷ್ಯ ವಾದ ದ್ರವ್ಯವು (ಶರೀರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾದಭೂತವಾದದ್ದು) ಅಲ್ಲಿಯ ಹತ್ತು ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ (ನಕ್ಷೆ ೨೫ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.) ರಸಧಾತುವಿನೊಂದಿಗೆ ಶೋಷಣವಾಗಿ ರಸಪ್ರವಾಹದಗುಂಟ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಶರೀರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಾತವಹಸಿರೆಗಳ ದ್ವಾರಾಪಸರಿಸಿ ವಾತದ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. (ನಕ್ಷೆ ೨೬ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.) ವಾಯುವೀಯ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರತಕ್ಕ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ವಾತ ದ್ರವ್ಯವು ತನ್ನ ಗುಣದಿಂದಾಗಲೀ, ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಾಗಲೀ ಅವಿಕ್ಯತವಾಗಿದ್ದರೆ ವಾತದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿಮಾಡಿಸುವುದು. ಇದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇದರ ಸ್ಥಾನವಾದ ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿಯ ಆಹಾರರಸಜನ್ಯ

ಮಲಭೂತವಾದ ದ್ರವ್ಯವಾಗಲೀ ಸ್ವಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ, ದುಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಕೃತಿಹೊಂದಿದಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗಿ ಶರೀರದ ವಾತಶಕ್ತಿಯ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ತಂದು ಕೊಟ್ಟು ವಿಕಾರಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಾತದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಆಘಾತ, ಪ್ರತ್ಯಾಘಾತಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದೂ, ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಉಂಟುಮಾಡುವುದೂ, ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಮವಾದ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಕೊಡುವುದೂ, ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವರ್ಣನೆ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ದ್ವರದುಅಲ್ಲ ಎಂಬದಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ವಾಕ್ಯಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಸ್ವತಃ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಇಂಥಿಂಥಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ (ಪ್ರವರ್ತಕಶ್ಚೇಷ್ಟಾನಾಂ, ಉಚ್ಚಾವಾಚಾನಾಂ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಾಮುದ್ಯೋಜಕಃ, ಧಾತುವ್ರೂಹಕರಃ, ಸಂಧಾನ ಕರ ಶರೀರಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. “ ಕ್ರಿಯಾಣಾಮಪ್ರತೀಘಾತಂ ” “ ಅವೋಹಂಬುದ್ಧಿಕರ್ಮಣಾಂ ” ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದಿರುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಬುದ್ಧಿವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡದೆಯೂ.....” ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಸರಣಿಗಳಿಂದ ಈ ವಾಯುವು ಸ್ವತಃ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದಿರುವ (ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿನಿಂದ) ವುಗಳಿಗೆ ಬಾಧೆಮಾಡದೆ ಇರುವುದು ಇದರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಕರ್ಮವು. ಇದು ವಿಕೃತವಾದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ (ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿಗೆ) ಆಘಾತತಡೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಹೊಡುವುದು. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು ಬೇರೆ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದವಾಯು ಬೇರೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಇದೂಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಈ ವಾಯುವು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇ

ಕಾಗುವದು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ "ಅನ್ಯಾನ್ಯುಣಾಂಶ್ಚಾಪಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾನ್ಯುಯಾಂಶ್ಚಾಪಿ ಅಂತಾಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಇರದೆ ಅನ್ಯಾನ್ಯುಣಾನ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ವಾತದ್ರವ್ಯಾಂತರ್ಗತ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳೆಂದೇ ಅರ್ಥಹೊರಡುವದು.

ಬಸ್ತಿಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು. :- ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ವಾಯುವು ವಿಕೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತಡೆದು ರೋಗಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು; ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಸಲ ಆ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಶರೀರದ ದ್ರವ್ಯಗಳಾದ, ದೋಷ, ಧಾತುಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದರಿಂದಲಾದರೂ ತಡೆಉಂಟಾಗಿ ವಿಕಾರಗಳಂಟಾಗಬಹುದು. ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿನ ವಿಕಾರಗಳಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಸ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸಂಚಯವಾಗಿ ಮೊದಲು ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಆ ಮೇಲೆ ಮುಂದೆ ಅದು ಕೋಪ ಆದರೆ ಉನ್ಮಾದಗಾಮಿಯಾಗಿ ಶರೀರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು. ಹೀಗೆ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು ಸ್ವತಃ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಆಗಲೀ ಅಥವಾ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕಕ್ಕೆ ತಡೆಕೊಟ್ಟಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಎರಡೂವಿಧವಾಗಿಯಾಗಲೀ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದಾಗ ಮೂಲಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಆಗ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾತವನ್ನು ಬಸ್ತಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ವಾತವಿಕಾರಗಳ ಮೂಲವೇ ನಾಶಗುವದೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರವಿವೇಚನೆ ಮುಂದೆ ಬರುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಬಸ್ತಿಉಪಾಯದಿಂದ ಮೂಲಸ್ಥಾನದಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕತಕ್ಕದ್ದು ವೃದ್ಧವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವೇಹೊರತು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬದೇ ಉದ್ದೇಶವು. ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಆಗತಕ್ಕ ವಾತವಿಕಾರಗಳು ಮಿಕ್ಕ ದೋಷಗಳಿಗಿಂತ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿರುವವು. ಈ ಎರಡೂ ವಾಯುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರಯಂತ್ರವು ಚನ್ನಾಗಿ ನಡೆದು ಬಾಳುವೆ

ಸುಖಕರವಾಗಿರುವದು. ಅಂತೆಯೇ (ಒಟ್ಟಾಗಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿ) ಈ ವಾಯುವಿಗೆ ಪ್ರಾಣವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಒಟ್ಟಿಗೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವರು.

“ ಸರ್ವಾಹಿಚೇಷ್ಟ್ಯವಾತೇನ ಸಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಮತಃ | ತೇನೈವರೋಗಾಜಾಯಂತೆ ತೇನಚೈವೋಪರುದ್ಧತೇ || ”

ಚ. ಸೂ. ೧೭/೧೧೬

ಮೇಲಿನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಓದಿಸಮೇಲೆ ಈ ವಾತವೆಂಬದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ, ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಶರೀರವನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿರುವದು ಸತ್ಯವೆಂಬ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಯುವೀಯ ಅಂಶಗಳು ಯಾವವೆಂಬದನ್ನು ನೋಡಿರಿ. “ವಾಯು ವ್ಯಾಸ್ತು ಸ್ಪರ್ಶಃ ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯಂ, ಸರ್ವಚೇಷ್ಟ್ಯಸಮೂಹಃ ಸರ್ವಶರೀರಸ್ಪಂದನಂಚ |” ಸು ಶಾರೀರ ೧/೧೯ ಮತ್ತು ಚರಕದಲ್ಲಿ “ಯದುಚ್ಚ್ಚಾಸ ಪ್ರತ್ಯಾಸೋನ್ಮೇಷನೀಮೇಷಾಕುಂಚನ ಪ್ರಸಾರಣ ಗಮನಪ್ರೇರಣಧಾರಣಾದಿ ತದ್ವಾಯುವೀಯಂಸ್ಪರ್ಶಃ ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯಂಚ |” ಶಾರೀರಸ್ಥಾನ ೭/೧೫೦

“ತೇಷಾಂ ಸಂಯೋಗವಿಭಾಗೇ ಪರಮಾಣೂನಾಂ ಕಾರಣಂ ವಾಯುಃ || ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು.

ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ೫ ವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳು:- “ಪ್ರಸ್ಪಂದನೋದ್ವಹನ ಪೂರಣ ವಿವೇಕಧಾರಣಲಕ್ಷಣೋನಾಯುಃ ಪಂಚಧಾಪ್ರವಿಭಕ್ತಃ |” ಸು. ಸೂ. ೧೫/೪. ಇದಕ್ಕೆ ಡಲ್ಲಣಾಚಾರ್ಯರು “ಪ್ರಸ್ಪಂದನವೆಂದರೆ” ಶರೀರಚಾಲನೆ ಇದು ವ್ಯಾನವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯ. “ಉದ್ವಹನ” ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ ಧಾರಣೆ. ಇದು ಉದಾನವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯ. “ಪೂರಣ” ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವದು. ಇದು ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯ. “ವಿವೇಕ” ರಸಮೂತ್ರ ಮಲಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮೂತ್ರ ಪುರೀಷಾದಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಉಳಿದ ಶುಕ್ರಮೂತ್ರ ಪುರೀಷಾದಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವೇಗಗಳು ಬಾರದಂತೆ ತಡೆಹಿಡಿದಿರುವದು. ಇದು

ಅಪಾನವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಅವುಗಳ ಪಂಚಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಪಂಚವಾಯುವಿನ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುವರು.

ಕೆಲವರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಯುವೂ ಈ ಐದುವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ಸಮಂಜಸವಲ್ಲ. ಈ ವಿಧವಾದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿಶೇಷರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡುವಾ.

ಪಂಚವಾಯುಗಳೂ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವೇಚನೆಯೂ

“ ಪ್ರಾಣೋದಾನಾಸಮಾನಶ್ಚ ವ್ಯಾನಶ್ಚಾಪಾನ ಏವಚ | ಸ್ಥಾನಸ್ಥಾನಮಾರುತಾಃ ಪಂಚಯಾಪಯಂತಿ ಶರೀರಿಣಮ್ || ” ಸು. ನಿದಾನ ೧/೧೨ರಲ್ಲಿ “ಪ್ರಾಣೋದಾನಸಮಾನಾಖ್ಯಃ | ವ್ಯಾನಾಪಾನೈಃ ಸಪಂಚಧಾಃ || ” ಚ. ವಿಮಾನ ಅ. ೩. ವಾಯುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನವೆಂದು ೫ ವಿಧವಾಗಿ ಚರಕ ಸುಶ್ರುತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ವಾಯುವಿನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ಐದು ವಾಯುಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಂಥೋಕ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಾಣವಾಯುವು:— ಇದರ ಸ್ಥಾನಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:-

“ ಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಶಿಷೋರಃ ಕರ್ಣಜಿವ್ಹಾಕ್ಷಿನಾಸಿಕಾಃ || ಚ. ಚಿ. ೨೮ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ “ ಪ್ರಾಣೋತ್ರಮೂರ್ಧನಃ || “ ಉರಃ ಕಂಠ ಚರೋಬುದ್ಧಿಂ ದ್ರಿಯ ಚಿತ್ ಧೃಕ್ || ” ವಾ. ಸೂ. ೧೨/೪೫ “ ವಾಯುರ್ಯೋ ವಕ್ತ್ರ ಸಂಚಾರೀ ಸಪ್ರಾಣೋನಾಮದೇಹ ಧೃಕ್ | ಸೋಽನ್ನಂ ಪ್ರವೇಶಯತ್ಯಂತಃ ಪ್ರಾಣಾಂಶ್ಚಾಪ್ಯವಲಂಬತೇ || ” ಸು. ನಿ. ೧/೧೩.

“ ನಾಭಿಸ್ತಃ ಪ್ರಾಣಪವನಃ ಸ್ಪೃಷ್ಟಾಹೃತ್ಯಮಲಾಂತರಂ | ಕಂಠಾದ್ಬಹಿರ್ವಿನಿಯೋತಿಸಾತುಂ ವಿಷ್ಣುಪದಾನ್ಯತಂ || ಪೀತ್ವಾ ಚಾಂಬರ ಪೀಯೂಷಂ ಪುನರಾಯಾತಿವೇಗತಃ || ಪ್ರೀಣಯನ್ ದೇಹಮಖಿಲಂ ಜೀವಯನ್ ಜಠರಾನಲಂ || ” ಶಾರ್ಙ್ಗಧರ ಸಂಹಿತೆ. “ ಶೋಣಿತ ಕಫಪ್ರಸಾದಜಂಹೃದಯಂ | ಯದಾಶ್ರಯಾಹಿ ಧಮನ್ಯಃ ಪ್ರಾಣವಹಾಃ || ಇತಿ ಸು. ಶಾ. ಸ್ಥಾನ. ”

ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಓದಿದರೆ ತಲೆ, ಕಂಠ, ಉರಸ್ಸು, ಹೃದಯ, ನಾಭಿಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅದರ ಸ್ಥಾನವು ಯಾವುದು ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಹೀಗೆಯೇ ಇರತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ನಿಯತಿಯನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ನಾದರೆ ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸು ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು ಸಹಜ. ಓದಿ ಕೇವಲ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಪಾಟವವನ್ನು ತೋರಿಸತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿ ತೋರಿಸತಕ್ಕ ಈ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ಣೇತ, ಸಂದಿಗ್ಧ ವಿಷಯಗಳು ಇರಲೇಕೂಡದು. ಅವುಗಳಿಂದ ನಿದಾನ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮೋಹಬರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಈ ವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಗಳ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳ ಕರ್ಮಗಳ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಮಾಡಿಯೇ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ನೋಡುವಾ. ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು “ ಸ್ಥೀವನಕ್ಷವಥೂದ್ಗಾರ ನಿಶ್ಚಾ ಸಾನ್ನ ಪ್ರವೇಶಕೃತ್ ” ಎಂತಲೂ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು “ ಸ್ಥೀವನಕ್ಷ ವಥೂದ್ಗಾರ ಶ್ವಾಸಾಹಾರಾದಿಕರ್ಮಚ ” ಎಂತಲೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ಗತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಸುಶ್ರುತರು ಹೇಳುವ “ ವಾಯುರ್ಯೋ ವಕ್ತ್ರ ಸಂಚಾರೀ ” ಎಂಬ ಮಾತು ನಾವು ಉಸಿರಾಡಿಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಅರ್ಥ

ವಾಗುವುದು. ಉಸರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಗಾಳಿಯೇ ಪ್ರಾಣವಾಯು ವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಇದು ಪ್ರಾಣವಾಯುವೆಂದು ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದೇನೋ ನಿಜ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಹಾಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡದೆ ಶರೀರಸ್ಥವಾಗಿದ್ದು ವಕ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಾಣವಾಯುವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅದು ಆಭಾಸವಾಗುವುದು. ಯಾಕಂದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಡಿಸುವಗಾಳಿ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣವು ಎಷ್ಟು ಹೋದರೇನು? ಅದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲ. ಒಳಗೆ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಬರುವ ಗತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾತಶಕ್ತಿಯೇ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು. ನಕ್ಷೆ ೧೨ ರಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇದು ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಶರೀರಾವಯವಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆಹಾರ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಅನ್ನ, ಉದಕ, ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಶರೀರದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವಂತೆ ಆ ಅವಯವಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸುವುದು. ಆವಾಗ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವಾಯುವೆಂಬುದು ಒಳಗಿನ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿನ ಒಂದು ಅಂಶವು. ಇದರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ಪ್ರಾಣಮಯ ಶರೀರ. ಅದಕ್ಕೂ ಒಳಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಮನೋಮಯಾದಿ ಕೋಶಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಸ್ಥಾನವಾದ ಸುಷುಮ್ನಾದ ಆಕಾಶಭಾಗದಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಜೀವನ ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಅಂಶವು. ಇದು ಮೊದಲು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಮಲಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ವಾತವಹತಂತುಗಳದ್ವಾರಾ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತನ್ನಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನಕ್ಷೆ ೧೪ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಇದು ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ಯಾವ ಯಾವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸಂಚಾರಮಾಡಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದೋ ಅವೆಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಮೊದಲಿನ ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ನಾವೂ ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶರೀರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಬಹುದು. ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವಂತೆ ನೋಡಿದರೆ "ಮೂರ್ಧಗಃ" ಅಂದರೆ ತಲೆಯ

ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು, ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಕೆಲವರು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುವರು. ಇದು ತಪ್ಪು. "ಮೂರ್ಧಗಃ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾವು ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಅರ್ಥವೇ ಸರಿಯಾಗುವುದು. ಯಾಕಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆಮಾಡುವ ಈ ವಾಯುವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆಮಾಡುವುದು. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ) ಮೊದಲು ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು ಮಿದುಳಿನ ಕಡೆಗೆ ಆದ್ದರಿಂದ "ಮೂರ್ಧಗಃ" ಎಂತ ಹೇಳಿದ್ದು. ಅದು ಹೋಗುವದಾರಿಯ ಆಕ್ರಮಣಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧುನಿಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ನರ್ವ್ವ ಸ್ಪಿಸ್ಮಿಯದಲ್ಲಿಯ (Sensarytract) ಕಾರ್ಯದನೆನವು ಇಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು. ನಕ್ಷೆ ೧೬ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ ಗ್ರಹಣಮಾಡತಕ್ಕ ಇದರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕೇವಲ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಹಣಮಾಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವುಗಳ ನಿಯಮನಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಮಾಡುವದೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಮಿದುಳಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಮನಸ್ಸು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ನಕ್ಷೆ ೨೨ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಇವುಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಈ ವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನವೂ ತಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಇಂದ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ವಿಶೇಷತಃ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಯಮನವನು ಈ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಮಾಡುವದೆಂದು ಮೇಲಿನ ಕರ್ಮಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಸ್ಥಿವನ ಅಂದರೆ ಉಗುಳುವುದು, ಶೀನುವುದು, ತೇಗುವುದು, ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಾದರೂ ಈ ಕಾರ್ಯ ಜರಗಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಸಂಜ್ಞಾವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳ ಉತ್ತೇಜನದಿಂದ ದೊರೆಯುವುದು. ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ ಆಗತಕ್ಕವುಗಳು. ಸಂಜ್ಞಾವಹನಾಡೀತಂತುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಜ್ಞಾನಗ್ರಹಣ ಕಾರ್ಯವು

ಇದೇ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯವು ಈ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಮೂಲ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮಿದುಳಿನ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೊರಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವ ನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧಮನಿಗಳಗುಂಟ ಪಸರಿಸಿ ಉರೋಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸ ಮಾಡಿಸತಕ್ಕಘುಪ್ಪುಸ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕುತ್ತಿಗೆ, ಗಂಟಲುಗಳ ಮಾಂಸಪೇಶಿ, ಸ್ನಾಯುಕಂಡರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸೇರಿ ಸಂಜ್ಞಾವಹನ ಮಾಡುವದಲ್ಲದೇ ವ್ಯಾನ ಮುಂತಾದ ವಾಯುಗಳ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಚಾಲನೆಕೊಟ್ಟು ಸಂಕೋಚ ವಿಕಾಸಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ— ಉಗಳುವದು, ತೇಗುವದು, ಉಸಿರಾಡಿಸುವದು, ಸೀಸುವದು, ಆಹಾರತಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಮುಂತಾದವು ಮೂಗು, ಗಂಟಲು ಎದೆ, ಕಂಠಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಐಚ್ಛಿಕ, ಅನೈಚ್ಛಿಕ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿರುವವೆಂದೂ; ಈ ಸ್ನಾಯುಗಳ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳೇ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೆಂದೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು ಹೇಳುವರು. ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಈ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅವುಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೂಲದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಧಮನಿಗಳೇ (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೧೩ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.) ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿಗೆ ಸ್ಥಾನವೆಂದೂ, ಅವುಗಳಿಂದಲೇ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗುವವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಶಾರೀರಭಾಗಗಳೂ ಈ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿಗೆ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿರುವವು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು.

ಶಾಂಗಧರಂಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅದು ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿಯ ಶಾರೀರಕ್ರಿಯಾವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಸಂಚಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುವವು. “ನಾಭಿಸ್ಥಃ ಪ್ರಾಣಪವನಃ” ನಾಭಿಯಿಂದರೆ ಕೇವಲ ಹೊಕ್ಕಳುಅಲ್ಲ. ಹೊಕ್ಕಳಿಗೆ ನಾಭಿಯೆಂಬದು ಅನ್ವರ್ಥಕನಾಮವು. “ನಾಭಿರ್ಮಧ್ಯದೇಶಃ” ಎಂಬಂತೆ (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨೫ ಮತ್ತು ೩೦ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಶರೀರದ ಮಧ್ಯ

ಭಾಗದಿಂದ ಹೊರಡತಕ್ಕ ಅಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ಕರುನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಸಂಕೋಷಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು ಸರಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ರಸಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವದು. (ಸ್ವಾಸ್ವಾಹೃತ್ಯಮುಲಾಂತರಂ) ಹೃದಯದಿಂದ ಘುಪ್ಪುಸಕ್ಕೆ ರಸವಹಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣವಹಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ಮಲಾಂಶವನ್ನು ಉಚ್ಛ್ವಾಸದಿಂದ ಕುತ್ತಿಗೆ ಗಂಟಲುಗಳಿಂದ ಬಾಯಿ, ಮೂಗುಗಳದ್ವಾರಾ ಹೊರಗೆ ತರುವದು. ಆ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಉಸಿರಿಸಲ್ಲಿ ತಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣವನ್ನು ತಗೆದುಕೊಂಡು (ಪೀತ್ವಾ ಚಾಂಬರಪೀಯೂಷಂ) ಘುಪ್ಪುಸಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣವಹಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ರಸಧಾತುವಿನೊಂದಿಗೆ ಕೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಾಣ ಅಂದರೆ ಜೀವನವನ್ನು ಬದುಕಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಗುಣಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ಹೃದಯದಿಂದ ರಸಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಪುನಃ ಶರೀರ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ (ಪುನರಾಯಾತಿವೇಗತಃ) ಅವುಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವದಕ್ಕೂ, ಜಠರಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದಕ್ಕೂ ಸಹಾಯವಾಗುವದು. (ಪ್ರೀಣಯನ್ ದೇಹಮುಖಿಲಂ ಜೀವಯನ್ ಜಠರಾನಲಮ್) ನಕ್ಷೆ ೨೨ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಇದನ್ನು ವಿವೇಚನೆಮಾಡುವಾಗ ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತವು ಶರೀರದಿಂದ ಬಂದು ಘುಪ್ಪುಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪುನಃ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೃದಯದಿಂದ (ಶುದ್ಧ ರಕ್ತವು) ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವದೂ, ಘುಪ್ಪುಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನ ಓಕ್ಸಿಜನದ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುವದ್ದೂ ಈಗಿನ ಅಧುನಿಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವರ್ಣನೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುವದು. ತತ್ಪತಃ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಎಂಥ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ! ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಮಾತ್ರ ಬೇರೆ. ಅವರು ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತವು ಶುದ್ಧವಾಗುವದೆಂದರೆ ಇವರು ರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿಯ ಶರೀರಸ್ಥ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಿತವಾಗುವದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸಂಚಾಲನೆ ಎಂಬದನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ರಸಸಂಚಲನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ರಸ ರಕ್ತಗಳೆರಡೂ ಆಪ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳೇ ಆದರೂ ರಸದಷ್ಟು ರಕ್ತವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗ

ಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡಲು ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರಸ ಕ್ಷಿಂತಲೂ ರಕ್ತವು ಸ್ಥೂಲವೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಶರೀರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಿಕತೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ರಸವೇ ಹೊರತು ರಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಸಸಂಚಲನೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಹಾಗೂ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮಹಾಸಿರೆಗಳಿಗೂ, ಆಮಾಶಯ (ಜಠರ ಅಥವಾ ಅನ್ನಾಶಯ) ಪಚ್ಯಮಾನಾಶಯ (ಸಂಣ ಕರುಳು), ಪಕ್ವಾಶಯ (ದೊಡ್ಡ ಕರುಳು), ಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕಗಳಾದ ಈ ತ್ರಿಧಾತುಗಳನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಶೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಿರೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಸ್ರವಿಸತಕ್ಕವು ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಟು ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಮಹಾಸಿರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ಶೋಷಿಸತಕ್ಕವು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಕೊಡುವ ಮಹಾಸಿರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ನಕ್ಷೆ ೨೬ ಮತ್ತು ೨೭ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಶೋಷಿತವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಬಹಿಃಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಹೊಂದಲು ರಸಸಂಚಲನೆಯ ಪ್ರವಾಹದಗುಂಟು ಹೃದಯದ್ವಾರಾ ಘುಘುಸದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣವಹಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಬಂದುನಿಂತು ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ ಪುನಃ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ಆ ಮೇಲೆ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಜಠರಾಗ್ನಿಗೂ ಪ್ರೀಣನಮಾಡುವದೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ವಿವೇಚನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಗಳು, ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರುವ ರೀತಿ ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ಹೃದಯ ಮತ್ತು ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣವಹಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಓಜಸ್ಸಿನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವದು. ವಾತವಹತಂತುಗಳ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಇರುವದು. ಇದು ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸ, ಅನ್ನಪ್ರವೇಶ, ಸೀಸುವದು, ಉಗುಳುವದು, ತೇಗುಹೊರಡಿಸುವದು ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಮಾಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಆ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅವಯವಾಧಿಷ್ಟಿತ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿಯ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿರೂಪದಿಂದ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅವು

ಗಳಿಂದ ಆ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದು. ಬುದ್ಧಿ ಮನಸ್ಸುಹೃದಯ ಇವುಗಳ ಧಾರಣೆಮಾಡುವದು. ಅಂದರೆ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಇವುಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳ (Centres) ಧಾರಣೆ, ಪ್ರೋಷಣೆ ನಿಯಮನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದು; ಮತ್ತು ಶರೀರವನ್ನು ಸಜೀವವಾಗಿಟ್ಟು ಇಂದ್ರಿಯಗಳವಿಷಯಗ್ರಹಣಮಾಡುವದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯಕೆಲಸವು. ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಕ್ಷೆ ೧೭ ರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ಉದಾಹರಣೆ ವಾಯುವು :- “ ಉದಾನೋನಾಮಯ ಸ್ತೂರ್ಧ್ವಾ ಮುಖೈತಿ ಪವನೋತ್ತಮಃ ” ಸು. ನಿ. ೧/೧೪. ಮೇಲೆ ಹೋಗುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು ಯಾವದೋ ಅದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉದಾನ ವಾಯುವು. “ ಉದಾನಸ್ಯಪುನಃಸ್ಥಾನಂ ನಾಭ್ಯು ರಃಕಂಠ ಏವಚ ” ಚ. ಚಿ. ೨೮/೫. “ ಉರಃಸ್ಥಾನಮುದಾನಸ್ಯ ನಾಸಾನಾಭಿಗಲಾಂಶ್ಚ ರೇತ್ ” ವಾ. ಸೂ. ೧೨/೬. ಉರ್ಧ್ವಗತಿ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನದ ಸೀಮಾಮಾರ್ಯಾದೆ ಇದೆ. ಅದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಉದಾನವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನವು ಮೂಗು, ನಾಭಿ, ಗಂಟಲು, ಉರಸ್ಸುಗಳೆಂದು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಉರೋಭಾಗವೇ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಮೂಗು, ಗಂಟಲು, ನಾಭಿಗಳವರೆಗೆ ಇದರ ಸಂಚಾರವೆಂದು ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಇದರ ಕರ್ಮಗಳು - “ ವಾಕ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಯತ್ನೋರ್ಜಾ ಬಲ ವರ್ಣಸ್ತುತಿ ಕ್ರಿಯಃ ” | ವಾ. ಸೂ ೧೨/೯ “ ವಾಕ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಯತ್ನೋರ್ಜಾ ಬಲವರ್ಣಾದಿಕರ್ಮಚ ” | ಚ. ಚಿ. ೨೮/೫ “ ತೇನಭಾಷಿತಗೀತಾದಿ ವಿಶೇಷೋಽಭಿ ಪ್ರವರ್ತತೆ ” | ಸು. ನಿ ೧/೧೫ ಈ ಪ್ರಕಾರ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವ ಇದರ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕರ್ಮವೆಂಬದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಪ್ರಯತ್ನ, ಉರ್ಜಾ (ಉತ್ಸಾಹ) ಬಲ, ವರ್ಣ, ಸ್ತುತಿ ಮುಂತಾದಕಾರ್ಯಗಳು ತದಂಗಭೂತವಾಗಿರುವವು. ಜೀವಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ವರ್ಣ (ಅಂದರೆ ಅಕ್ಷರ) ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಸತ್ಯಂತಿ, ಮಧ್ಯಮಾ,

ಮತ್ತು ನೈಖರೀವಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯವು ಉದಾನ ವಾಯುವಿನದು, ಈ ಕಾರ್ಯವಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಸಹಾಯಕ ಅವಯವಗಳಾದ ಉರಃಸ್ಥಾನ, ಮೂಗು, ನಾಭಿ, ಗಂಟಲು ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕು. ವಾಣಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲು ಈ ವಿಧವಾದ ಸ್ನಾಯುಗಳು ನಡೆಸಿರುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಪ್ರಯತ್ನವೆನಿಸುವದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಪ್ರಸನ್ನ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಕೂಡಿ ಜೋರಾಗಿ ಜರಗಿದರೆ ಉತ್ಸಾಹವೆನಿಸುವದು. ಉದಾನ ವಾಯು (ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ನಾಯುಗತ ವಾತ ವಹನಾಡಿತಂತ್ರಗಳ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವ)ವು ಅಪ್ರತಿಹವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಉರಃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಹೃದಯ ಘುಸ್ಪುಸಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಯಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ವಿಧವಾಹ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆತುಅವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುವವು. ಈ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಘುಪ್ಪುಸ ಮತ್ತು ಹೃದಯಗಳಿಂದ ಶರೀರದ ಅಂಗೊ, ಪಾಂಗಗಳಿಗೆ, ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳದ್ವಾರಾ ಶುದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ದೊರೆತು ಅವು ಪರಿಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಶರೀರದ ಬಲ, ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವವು. ಈ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವು ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿಯ ಸ್ಮೃತಿ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೂ ದೊರೆಯುವದರಿಂದ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ಚುರುಕಾಗುವದು. ಮಾತಿಗೂ, ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸ್ಮೃತಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹ ಉದಾನವಾಯುವು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಪ್ರಯತ್ನ, ಉತ್ಸಾಹ, ಬಲ, ವರ್ಣ, ಸ್ಮೃತಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾರಕಂಡುಬಂದಾಗ ಆಯುರ್ವೇದದವರು ಉದಾನವಾಯುವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಕ್ಷೆ ೧೮ ನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ವ್ಯಾನವಾಯುವು :— “ದೇಹಂವ್ಯಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಂತು ವ್ಯಾನಃ ಶೀಘ್ರಗತಿರ್ನೃಣಾಂ | ಚ. ಚಿ. ೨೮/೨ “ಕೃತ್ಸ್ಮ ದೇಹ ಚಾರೀ ಮಹಾಜವಃ” ವಾ. ಸೂ. ೧೨/೬. ಸಕಲ ಶರೀರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಈ ವ್ಯಾನವಾಯುವು ಶೀಘ್ರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಿದ್ದು ರಸಸಂವಹನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು. ಅಂದರೆ ಶರೀರದ ತುಂಬ ರಸಧಾತುವಿನ ಸಂಚಾರ

ಮಾಡಿಸುವದು. ಇದರ ಸ್ಥಾನವು ಹೃದಯವು. ಅತ್ಯಂತ ವೇಗದಿಂದ ಶರೀರದ ಯಾವಭಾಗಕ್ಕಾದರೂ ಇದು ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಿರುವದೆಂದು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಹೃದಯವೆಂದರೆ ಮಿದುಳು, ಮತ್ತು ಉರೋಭಾಗದ ಹೃದಯ ಎರಡನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಕ್ಷೆ ೨೯ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ರಸಸಂವಹನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇದು ಜರಗಿಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಇದರ ವ್ಯಾಪಕತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಳವು ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಟ ರಸಧಾತುವು ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾ ಶರೀರ ಧಾತುಘಟಕಗಳಿಗೆ “ಪ್ರೀಣನ”ಮಾಡಿ ಪುನಃ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೂಡುವದು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ವ್ಯಾನವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನವು ಹೃದಯವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಿಂದ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ರಸಧಾತುವನ್ನು ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಈ ಎಲ್ಲ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯು ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ವ್ಯಾನವಾಯುವಿನದು. ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಲು ಬೇಕಾಗಿರುವ ಶರೀರಾವಯವಗಳ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿಯ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಧಮನಿಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಇದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಇದರ ಕಾರ್ಯದ ವ್ಯಾಪಕತೆ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಎಂಬುವದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು.

“ ಗತಿಪ್ರಸಾರಣಾಕ್ಷೇಪ ನಿಮೇಷಾದಿ ಕ್ರಿಯಾಸ್ಸದಾ | ”
 ಚ. ಚಿ. ೨೮/೨. “ ಸ್ವೇದಾಸ್ಯಕ್ ಸ್ರಾವಣಶ್ಚಾಪಿ ಪಂಚಧಾ ಚೇಷ್ಟಯತ್ಯಪಿ ” ಸು. ನಿ. ೧/೧೮. “ ಗತ್ಯಪಕ್ಷೇಪಣೋತ್ಕ್ಲೇಪನಿಮೇಷೋನೈಷಣಾದಿಕಾಃ | ಪ್ರಾಯಃ ಸರ್ವಾಃ ಕ್ರಿಯಾಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಬದ್ಧಾ ಶರೀರಿಣಾಂ || ” ವಾ. ಸೂ. ೧೨/೨. ಗತಿ, ಪ್ರಸಾರಣ, ಅಕ್ಷೇಪಣ, ನಿಮೇಷ, ಉನ್ಮೇಷ, ಅಸಕ್ಷೇಪಣ, ಉತ್ಕ್ಲೇಪಣ, ಮುಂತಾದ ಶರೀರದ ಚಲನವಲನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯಾನವಾಯುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿ ರವವು. ಬೆವರು ರಕ್ತಗಳನ್ನು ಸ್ರಾವಮಾಡಿಸುವದೂ ವ್ಯಾನವಾಯುವಿನ

ಕಾರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ವ್ಯಾಸ ವಾಯುವಿನ ವ್ಯಾಸಕತೆಯ ನಿಜವಾದ ಪೂರ್ಣ ಕಲ್ಪನೆಬರುವದು. ಮೊದಲು ವರ್ಣಿಸಿದ ರಸಸಂವಹನ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಅವಯವ ಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಶರೀರದ ಚಲನವಲನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾದ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಮಂಡಲವೆಲ್ಲವೂ ಇದರ ಅಧೀನವಾಗಿರುವದೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ಶರೀರದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ವಾದ ರಸರಕ್ತಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವದೂ, ಶರೀರ ಚಲನವಲನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿ ರುವಕರ್ಮಪ್ರೇರಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವದೂ, ಮತ್ತುಭೌತಿಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿನಡೆದಿರುವ ಚಲನವಲನಗಳ ಪರಸ್ಪರಸಹಕಾರ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಪರವಾದಕಾರ್ಯ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ವಾಯುವೇ ಮಾಡಿಸುವದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ವ್ಯಾಸವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನದ ಕಲ್ಪನೆಬರುವದು. ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದಲೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಪರ ವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳೂ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅದೂ ಸಹ ಈ ವಾಯುವಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಸ್ಥಾನವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ವ್ಯಾಸವಾಯುವು ಸಕಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಸಾರ್ವದೈಹಿಕ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸಹಕಾರಿತ್ವ ಸಹಾನುಭೂತಿತ್ವ ಗಳನ್ನು ಜರಗಿಸತಕ್ಕ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಟ ಸಿರೆಗಳ ಲ್ಲಿಯೂ, ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿದೆ. ಶರೀ ರಾವಯವಗಳಲ್ಲಿಯ ಉಳಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಯುವಿನ ಜೊತೆಗೂ ಈ ವಾಯು ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಇದನ್ನು ವಹನಮಾ ಡುವ ವಾತವಹನಾಡೀತಂತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕಗಳೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಉಳಿದ ವಾಯುಗಳನ್ನು ವಹನಮಾಡುವ ನಾಡೀತಂತು ಗಳು ಬೇರೆ. ಒಂದೇ ಅವಯವದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಈಗಿನ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಾರೀರ ರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ

ಹೋಲಿಸುವದಾದರೆ ವಾತವಹತಂತುಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿಯ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕ ತಂತುಗಳೆಂಬವು ಬಹ್ವಂಶದಿಂದ (Motor fibres of A. N. S. & C. N. S.) ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಉರೋಭಾಗದ ಹೃದಯವೊಂದೇ ಈ ವ್ಯಾಸವಾಯುವಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ವಿರದೆ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಟಸಿರೆಗಳೂ, ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದುಕೂಡುವ ಸಿರೆಗಳೂ, ಮಿದುಳೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕ ವಾತವಹನಾಡೀ ತಂತುಗಳ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನಗಳೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನಾಡೀಗಳೂ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಸ್ನಾಯುಗಳೂ ಇವೆಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿರುವವು. ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ಹೇಳುವದಾದರೆ ಚರಕಾ ಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಸಕಲ ಭೌತಿಕಶರೀರವೇ ಇದರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇ ತ್ರದ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಅಂತೇ “ದೇಹಂ ವ್ಯಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಂತು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೧೪-೧೯ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ.)

“ವ್ಯಾನಃ ಸರ್ವಶರೀರಗಃ” ಎಂಬ ಶಾಂಗಧರಾಚಾರ್ಯರ ಮಾತು ಇದನ್ನೇ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವದು. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ನಕ್ಷೆ ೧೯ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಸಮಾನವಾಯುವು:- “ಸ್ವೇದ ದೇಷಾಂಬು ವಾಹೀನಿಸ್ತೋ ತಾಂಸಿ ಸಮುಧಿಷ್ಠಿತಃ | ಅಂತರಾಗ್ನೀಶ್ಚ ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥಃ ಸಮಾನೋಗ್ನಿ ಬಲಪ್ರದಃ ||” ಚಿ. ಚಿ. ೨೮/೬. “ಅನುಪಕ್ವಾಶಯಚರಃ ಸಮಾನೋ ವಂದಿಸಂಗತಃ” ಸು. ನಿ. ೧/೧೬. “ಸಮಾನೋಗ್ನಿ ಸಮೀಪಸ್ಥ ಕೋಷ್ಠೇಚರತಿ ಸರ್ವತಃ” ೧೧/೮ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು- “ಸ್ವೇದ, ದೋಷ, ನೀರುಗಳನ್ನು ವಹನಮಾಡತಕ್ಕ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಈ ವಾಯುವು ಅಂತರಾಗ್ನಿಯೆಂದರೆ ಜಠರಾಗ್ನಿಯ ಸಕ್ಕ ದ್ದಲ್ಲಿದ್ದು ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಬಲಕಾರಿಯಾಗಿರುವದು ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

ಜಠರಾಗ್ನಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರತಕ್ಕ ಈ ವಾಯುವು ಆಮಾ ಶಯ ಪಕ್ವಾಶಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಂಚಾರಮಾಡುವದೆಂದು ಸುಶೃತಾಚಾ ರ್ಯರು ಹೇಳುವರು. ಸಮಾನವಾಯುವು ಅಗ್ನಿಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೋಷ್ಠ

ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸುವುದು ಎಂದು ವಾಗ್ವಿಚಾರಕರು ಹೇಳುವರು.

ಈ ವರ್ಣನೆಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಜಠರಾಗ್ನಿಸ್ಥಾನವಾವುದು? ಸ್ವೇದ ದೋಷಾಂಬುವಹ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳ ಸ್ಥಾನವಾವುದು? ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾಯುವು ಹೇಗೆ ವಾಸಿಸುವುದು? ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬರುವವು.

ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಚಕಪಿತ್ತವೇ ಪಾಚಕಾಗ್ನಿಯೆಂದುಹೇಳುವರು. ಗ್ರಹಣೆಯ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಕರುಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಿತ್ತಧರಾಕಲೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ "ಆಗ್ನೈಧಿಷ್ಠಾನಮನ್ನಸ್ಯ ಗ್ರಹಣಾತ್ ಗ್ರಹಣೇಮತ||" ಚ. ಚಿ. ೧೫ ನೇ ಆಧ್ಯಾಯ.

ತೇಜವು ಅಗ್ನಿಯ ಒಂದುಶಕ್ತಿ. ಅದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ದೊರೆಯಕ ಕೃದ್ದಲ್ಲ. ಉಷ್ಣತ್ವವು ಅದರಸ್ವಭಾವವು. ಸುಡುವುದು ಅದರಕರ್ಮವು. ಇದರ ಅಂಶವು ಪಾಚಕ ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಪಚನಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬಂದಿರುವುದು. ಪಚನಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದಿರುವಾಗ ಈ ಉಷ್ಣತೆಯ ಚುರುಕು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಪಾಚಕಪಿತ್ತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಸಮಾನ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ (ತೈಜಸ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಿರುವ) ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಇದು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ತದ್ವಿಪರೀತ ಗುಣಭೂಯಿಷ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ನಾಶವಾಗುವುದು. ರಸ, ಗುಣ, ವೀರ್ಯ, ವಿಪಾಕ ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ವಿಧವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಪಿತ್ತವು ಕೂಡ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಹಣೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಪಿತ್ತಧರಾ ಕಲೆಯ ಉತ್ತೇಜನವಾದಾಗ ಪಾಚಕ ಪಿತ್ತವು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ರಾವವಾಗ ಹತ್ತುವುದು. ಆಗ ಪಚನ ಕ್ರಿಯೆಯು ಜೋರಿನಿಂದ ಆಗಹತ್ತುವುದು. ಪಚನಕ್ರಿಯೆ ಸುರು ಆದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಹೀಗೆ ಪಚನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉಷ್ಣೆಯಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪುಟಕೊಟ್ಟಂತಾಗಿ ಪಚನಕಾರ್ಯವು ಜೋರಿನಿಂದ ಆಗುವುದು. ಹೊರಗಿನ ಬೆಂಕಿಗೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಪಚನವಾಗತಕ್ಕ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಜಠರಾಗ್ನಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಬಹುಬೇಗನೆ ಜೀರ್ಣವಾಗುವವು. ಈ ವಿಧವಾಗಿರುವ ಜಠರಾಗ್ನಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸಲು ಗ್ರಹಣೇ ಸ್ಥಾನ

ನದಲ್ಲಿರುವ ಪಿತ್ತಧರಾಕಲೆ ಉತ್ತೇಜಿತವಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಪಿತ್ತಧರಾಕಲೆ ಉತ್ತೇಜನವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಸ್ನಾಯುಗಳೂ, ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳೂ, ಉತ್ತೇಜನಗೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯವು ತತ್ಸಾಧನಿಕ ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧಮನೀಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದಿಂದ ಬರುವ ವಾತಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಗಬೇಕು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ ಇದೇ ಸಮಾನವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯವು. ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಪಾಚಕ ಪಿತ್ತಸ್ರಾವವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಪಚನಕ್ರಿಯೆಯು ಜೋರಿನಿಂದ ಸುರುವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಅಂತೆಯೇ "ಸಮೀರಣೋಽಗ್ನೀಃ" ಎಂದು ಈ ಸಮಾನವಾಯುವಿನ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವರು. ಮನುಷ್ಯನ ಅಗ್ನಿಬಲ ಚನ್ನಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಚನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಈಗ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ "ಸಮಾನೋಽಗ್ನಿ ಬಲಪ್ರದಃ" ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು.

ಇನ್ನು "ಸ್ವೇದ ದೋಷಾಂಬುವಾಹೀನಿ ಸ್ತ್ರೋತಾಂಸಿ ಸಮಧಿ ಪ್ಪಿತಃ" ಎಂಬದನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವಾ. ಬೆವರೂ, ದೂಷಣಕಾರಿಗಳಾದ ಪಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ (ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದವು)ಗಳೂ, ಅಂಬು ಅಂದರೆ ಆಹಾರ ರಸದಲ್ಲಿಯ ನೀರೂ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲವಹನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಬೆವರು ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಮೂಲಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಅದುಕೋಷ್ಠವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮೂತ್ರ ಪಿಂಡಗಳು ಮೂತ್ರವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಬಸ್ತಿಗೆ ಬಿಡುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವು. ಇದರಂತೆಯೇ ಸ್ವೇದ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಬೆವರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹೊರಡಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು. ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ (ಆಹಾರ ಪರಿಣಾಮಜನ್ಯರಸದಿಂದ) ಜಲಾಂಶವೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಸ್ವೇದ, ದೋಷ, ಅಂಬುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವಾದ ಜಲಾಂಶವು ಸ್ವೇದ ದೋಷ, ಅಂಬುಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶೋಷಣವಾದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಸ್ಥಾನದಿಂದ ಪೃಥಕ್ಪರಣ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಆ ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ವಹನ ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾದ

ಸ್ಮೋತಸ್ಸುಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡುವದು ಈ ಸಮಾನವಾಯುವಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಸಮಾನವಾಯುವಿನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ "ಸಮಾನೋಽಗ್ನಿ ಬಲಪ್ರದಃ" ಚ. ಚಿ. ಅ. ೨೮/೬ "ಸೋಽನ್ನಂ ಪಚ್ಯತಚ್ಚಾಂಶ್ಚ ವಿಶೇಷಾನ್ ವಿವಿನಕ್ತಿಹಿ" ಸು. ನಿ. ೧/೧೬ "ಅನ್ನಂ ಗ್ನಾಹ್ನಾತಿ ಪಚತಿ ವಿವೇಚಯತಿ ಮುಂಚತಿ" ವಾ. ಸೂ. ೧೨೨ ಆಗ್ನಿ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಅನ್ನವನ್ನು ಪಚನಮಾಡಿ "ತಚ್ಚಾಂಶ್ಚ ವಿಶೇಷಾನ್" ಅಂದರೆ ಅನ್ನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಆಹಾರ ರಸವನ್ನೂ ದೋಷಗಳನ್ನೂ, ಮಲಭಾಗದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಶಕ್ಯತ್, ಮೂತ್ರ, ಸ್ವೇದಗಳನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವದು. ಆಹಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪಚನಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಪೃಥಕ್ಕರಿಸಿ, "ಮುಂಚತಿ" ಅಂದರೆ ಯಾವಯಾವ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಬಿಡುವದು ಎಂಬದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಸಮಾನವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಪಿತ್ತಧರಾ ಕಲೆಗೂ ಮತ್ತು ಸ್ವೇದ, ದೋಷ, ಅಂಬುವಾಹಿ ಸ್ಮೋತಸ್ಸುಗಳಿಗೂ, ತಂತ್ರಂಬಂಧಿತವಾದ ಸ್ನಾಯು ಮತ್ತು ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಸಮಾನವಾಯುವು ಪೃಥಕ್ಕರಿಸಿದ ಮೂತ್ರ ಸ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜನೆಮಾಡುವ ಶರೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ (ಬಸ್ತಿ, ಮೂತ್ರಮಾರ್ಗ, ಸ್ವೇದಪಿಂಡ) ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾನವಾಯುವು ಮಾಡುವದು. ಬಸ್ತಿಗೆಬಂದ ಮೂತ್ರವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುವದು ಅಪಾನವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯವು. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾನ, ಸಮಾನ, ಅಪಾನ ವಾಯುಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ನಕ್ಷತ್ರಂ. ೨೦ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಅಪಾನವಾಯು:— ಸ್ಥಾನಗಳು. "ವೃಷಣೌಬಸ್ತಿ ಮೇಧ್ರಂಚ ನಾಭ್ಯೂರು ವಂಕ್ಷಣೋಗುದಮ್ | ಅಪಾನಸ್ಥಾನ ಯಂತ್ರಸ್ಥಃ ಶುಕ್ರ ಮೂತ್ರ ಶಕ್ಯತ್ ಕ್ರಿಯಃ ||" ಚ. ಚಿ. ೨೮/೮ "ಪಕ್ಷಾಧಾ

ನಾಲಯೋಪಾನಃ |" ಸು.ನಿ. ೧/೧೯ "ಅಪಾನೋಽಪಾನಗಃ ಶ್ರೋಣಿ ಬಸ್ತಿ ಮೇಧ್ರೋರು ಗೋಚರಃ |" ವಾ. ಸು. ೧೨/೯ ವೃಷಣ, ಬಸ್ತಿ, ನಾಭಿ, ಮೇಧ್ರ, ತೊಡೆಗಳು, ವಂಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತೊಡೆಸಂದುಗಳು, ಗುದ, ಪಕ್ಷಾಶಯ ಇವೆಲ್ಲ ಅಪಾನವಾಯುವಿನವು ಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ "ಅಪಾನಸ್ಥಾನ ಯಂತ್ರಸ್ಥಃ" ಎಂಬ ಮಾತು ಮಹತ್ವದ್ದಿದೆ. ಅಪಾನವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಮೇಲಿನ ಅವಯವಗಳು ಯಂತ್ರಗಳೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅಪಾನವಾಯುವು ಅವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಶಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಆ ಯಂತ್ರಗಳು ಶುಕ್ರ, ಮೂತ್ರ, ಪುರೀಷಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವವು.

ಪಕ್ಷಾಶಯವೇ ಅಪಾನವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನವು. ಇದು ಸುಶ್ರುತರ ಮತ. ಅಪಾನವಾಯುವು ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಿದ್ದು ಶ್ರೋಣಿ, ಬಸ್ತಿ, ಮೇಧ್ರ, ತೊಡೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧೋಗಮನ ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಎಂದು ವಾಗ್ಭಟರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಳಗೆ ಬರಿದ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ವೃಷಣ, ಬಸ್ತಿ, ನಾಭಿ, ಮೇಧ್ರ, ವಂಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ನಾಯುಗಳ ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿ, ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವದೆಂದೂ; ಪಕ್ಷಾಶಯ, ಮತ್ತು ಗುದದಭಾಗಗಳು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವೆರಡಕ್ಕೂ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿರುವದೆಂದೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಪಕ್ಷಾಶಯದ ಹೊದರು ಸ್ಥೂಲವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿಗೆ ಮೂತ್ರಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಾದ ಮತ್ತು ಮಲರೂಪಗಳಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳು ಹುಟ್ಟುವವು. ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ವಾಯು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅದೂ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿಗೆ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ತಿಂದ ಆಹಾರದಿಂದ ಕಿಟ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದು. ಆ ಕಿಟ್ಟದಿಂದ ಮೂತ್ರ, ಪುರೀಷ, ವಾಯುಗಳು ಹುಟ್ಟುವವು. (ಅನ್ನಾದ್ಯಃ ಕಿಟ್ಟಾಂ

ಶಸ್ತ್ರತೋಮೂತ್ರ ಪುರೀಷೇಭವತಃ ನಾಯುತ್ಕ || ಚ. ಸೂ. ೨೨/೨೨
 ಟೀಕೆ) ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಾಂಗ ಸಂಗ್ರಹ ಶಾ. ಅ. ೬/೯೨ ರಲ್ಲಿ "ನಾಯುಃ
 ಪುನರಗ್ನೇರಾಹಾರಸ್ಯಚ ಬಹ್ವಲ್ಪತಯಾ ತಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾನ್ನೂ
 ಛೇದನಾ ವಿಶೇಷಾದಮೂರ್ತಃ ಶಬ್ದವಾನೀಷತ್ ಶಬ್ದಃ ಪ್ರಚು
 ರೋಽಲ್ಪೋವಾ ಪಂಚಾತ್ಮಾ ಕೋಷ್ಠೇ ಪ್ರಾದುರ್ಭವತಿ | " ಎಂದು
 ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆರಡೂ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ನಾಯುವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸುವವು.
 ಅಷ್ಟಾಂಗ ಸಂಗ್ರಹಕಾರರು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ "ಪಂಚಾತ್ಮಾ" ಎಂದು
 ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಏ ವಿಧವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ನಾಯುವೇ ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ
 ಹುಟ್ಟುವದೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವಾಡುವದರಿಂದ ಶಕ್ತ್ಯಾ
 ತ್ಮಕ ನಾಯುವೇ ಮುಲಭೂತವಾದ ನಾಯುವೆಂಬ ಭಾವ ಬರುವದು.
 ಇದು ಸಮಂಜಸವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

"ಪಂಚಾತ್ಮಾ" (ಪ್ರಾಣಾಪಾನ ವ್ಯಾನ ಉದಾನ ಸಮಾನಾತ್ಮಾ)
 ನಾಯುಃ ಪುನಃ ಅಗ್ನೇರಾಹಾರಸ್ಯಚ ಬಹ್ವಲ್ಪತಯಾ ತಸ್ಮಾ
 ತ್ತಸ್ಮಾತ್ ಮೂರ್ಛನಾದಿ ವಿಶೇಷಾದಮೂರ್ತಃ ಶಬ್ದವಾನ್
 ಈ ಷತ್ ಶಬ್ದಃ ಪ್ರಚುರಃ ಅಲ್ಪೋವಾ (ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪೇಣ)
 ಕೋಷ್ಠೇ ಪ್ರಾದುರ್ಭವತಿ || ಎಂದು ವಾಕ್ಯ ಸರಣಿಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ
 ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ನಾಯುವು ಆಹಾರರಸದೊಂದಿಗೆ
 ಮೂರ್ಛಿತವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭವ ಅಂದರೆ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂ
 ಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಇದರಿಂದ
 ಪಕ್ವಾಶಯ ಮತ್ತು ಗುದದ ಸ್ನಾಯುಗಳ ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿ
 ರುವ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕನಾಯುವು ಬೇರೆ
 ಎಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. "ಪಕ್ವಾಧಾನಲಯೋಽಸಾನಃ" ಎಂದು
 ಹೇಳುವದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ನಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನವು. "ತತ್ರರೂಕ್ಷೋಲಘು
 ತೀತಃ ಖರಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶ್ಚ ಲೋಽನಿಲಃ |" ಎಂದು ಹೇಳುವ ಏವಂಗುಣ
 ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಾಯುವು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ನಾಯುವು. ಪಕ್ವಾಶಯದ
 ಮತ್ತು ಗುದದ್ವಾರಗಳ ಹೊದರಿನಲ್ಲಿಯ ಹೇಳಿರುವ ನಾಯುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
 ಬೇರೆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನಾಯುವನ್ನೂ ಅದರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ

ನೋಡಿದರೆ ಅದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಲ್ಲವೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಅದನ್ನು
 ನೋಡಿರಿ.

ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಪಾನ ನಾಯುವಿನ ಕರ್ಮಗಳು: - "ಶುಕ್ರ
 ಮೂತ್ರ ಶಕ್ಯತ್ ಕ್ರಿಯಃ |" "ಸೃಜತ್ಯಾತ್ವವ ಗರ್ಭಾಚ |" ಚ ಚಿ.
 ೨೨/೨೨ "ಕಾಲೇಕರ್ಷತಿ ಚಾಪ್ಯಯಮ್ ||" "ಸಮೀರಣಃ ಶಕ್ಯ
 ನೂತ್ರ ಶುಕ್ರಗರ್ಭಾರ್ತವಾನ್ಯಧಃ ||" ಸು.ನಿ.೧/೧೯ "ಶುಕ್ರಾರ್ತವ
 ಶಕ್ಯನೂತ್ರ ಗರ್ಭ ನಿಷ್ಕಮಣಕ್ರಿಯಃ |" ವಾ.ಸೂ.೧೨/೯ ಶುಕ್ರ,
 ಮೂತ್ರ, ಮಲಗಳನ್ನೂ ಆರ್ತವ ಗರ್ಭಗಳನ್ನೂ ಹೊರಗೆ ಹೊರಡಿಸು
 ವದು. ಎಂದು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಮಲ, ಮೂತ್ರ, ಶುಕ್ರ, ಗರ್ಭ. ಆರ್ತವಗಳನ್ನು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ
 ಕೆಳಗೆ ತಳ್ಳಿ ಹೊರಡಿಸುವದು ಎಂದು ಸುಶ್ರುತರು ಹೇಳಿರುವರು,

ಶುಕ್ರಾರ್ತವ, ಶಕ್ಯತ್, ಮೂತ್ರ, ಗರ್ಭಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕುವ
 ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ನಾಯುವು ಮಾಡುವದು ಎಂದು ವಾಗ್ಭಟರು ಹೇಳಿ
 ರುವರು.

ಈ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕನಾಯುವಿನ ಕರ್ಮವಿರದೆ
 ದ್ರವ್ಯಾಧಿಷ್ಠಿತ (ಶರೀರವೆಂಬ) ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕನಾಯುವಿನ ಕರ್ಮವೆಂದೇ
 ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಇದರ ಸೃಷ್ಟೀಕರಣವನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೇಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ಈಗ ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ನಾಯುವಿಗೂ, ಶಕ್ತ್ಯಾ
 ತ್ಮಕ ನಾಯುವಿಗೂ, ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವೇನಿದೆ ಎಂಬದನ್ನು ಇನ್ನು
 ವಿಚಾರಮಾಡುವಾ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಪಕ್ವಾಶಯವೇ ವಾತರೋಗಕ್ಕೆ ಮೂಲ
 ವೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯ ದೋಷವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ನಾಯುವಿನ ಸಕಲರೋ
 ಗಗಳ ಮೂಲ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆ ಆಗುವದೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು.
 ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ನಿದಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಮಹತ್ವವಾದದ್ದು. ಇದರ
 ಸೃಷ್ಟೀಕರಣ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಕು.

ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕನಾಯುಗಳು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಹುಟ್ಟು
 ವವೆಂದು ಹೇಳಿರುವೆವಷ್ಟೆ ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
 ಒಂದು ಆಹಾರ ಪರಿಣಾಮಜನ್ಯ ಪ್ರಸಾದನಾಯುವು ಅದು ಯಾವದೆಂದರೆ

ಆಹಾರವು ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವಾಗ ವಾತಗುಣ ಭೂಯಿಷ್ಠ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರವಾಗುವಂತೆ ಸ್ರಾವವಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಮತ್ತೊಂದು ಮಲಭೂತವಾದದ್ದು. ಆಹಾರ ರಸಜನ್ಯ ಮಲಾಂಶದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಇದು ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ವಾಯು ರೂಪದಿಂದ ಪದೇ ಪದೇ ಹೊರಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಎರಡೂ ವಾಯುಗಳು, ತತ್ತ್ವಾನಿಕ್ ಸ್ನಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧದಿಂದ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವವೆಂಬದನ್ನು ನೋಡುವಾ.

ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳು ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾದಾಗ ಸಂಚಯವಾದ ತನ್ಮು ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ, ಒತ್ತಡದಿಂದಲೂ ಬಾಧೆ ಕೊಡುವವು. ಪ್ರಸಾದವಾಯುವಿನ ರೂಕ್ಷ, ಲಘ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾದಾಗ ಅದು ರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಷಿತವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಸಮಾನಗುಣದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುವದು. ಇದರಿಂದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತಡೆಯುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. ವೃದ್ಧಿಯಾದ ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಿಕ ವಿಕೃತಿಯಾದಾಗ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವಿಗೆ ತಡೆ ಬರಬಹುದು. ಆಗ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರೋಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವವು. ಆದರೆ ಮೂಲ ಭೂತ ವಾಯುವು ಶೋಷಿಸಲ್ಪಡದೆ ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾದಾಗ ಅದರ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಈ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ಉಂಟಾಗುವದು. ಅಲ್ಲದೆ ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಧಮನಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜನಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳದ್ವಾರಾ ಶರೀರದ ಇತರ ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಸ್ಥಾನಿಕ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವದೈಹಿಕ ಅನೇಕ ವಿಕಾರಗಳಾಗುವವು. ಅದೂಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮಲಭೂತ ವಾಯುವು ಹೆಚ್ಚು ತುಂಬಿಕೊಂಡರೆ ಅದು ಪ್ರಸಾದವಾಯುವಿನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನೂ ದುಷ್ಟಮಾಡಿ ತದ್ವಾರಾ ಅನೇಕ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುವದು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾದಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಆ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲು ಬಸ್ತಿ ಕರ್ಮದ ಉಪ

ಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಸಂಚಿತ ಮಲವಾಯುವು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವದಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ದೂಷಿತವಾದ ಪ್ರಸಾದವಾಯುವು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ವಾತವಹನಾಡೀ ತಂತುಗಳ ಮೇಲಿನವತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಆಗಿ ವಾತವಿಕಾರಗಳೆಲ್ಲಾ ಶಮನವಾಗುವವು. ಬಸ್ತಿಪ್ರಯೋಗವು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನಮೇಲೆ ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಆಗುವದು. ಅದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾಯು ಮೂರುವಿಧ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ವಾಸವಾಗಿರುವದನ್ನು ಕಾಣುವೆವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವನ್ನು ವಹನ ಮಾಡತಕ್ಕವು ವಾತ ವಹಸಿರೆಗಳು; ಒಂದೇವಿಧವಾದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವನ್ನು ವಹನ ಮಾಡತಕ್ಕವು ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳು. ದ್ರವ್ಯರೂಪವಾದ ವಾಯುವಿಗೂ, ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾಗಿರುವದು. ಅದು ಹೇಗೆ ಎಂಬದನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ನೋಡಿರಿ.

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪಾಕವಾಗುವಾಗ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಯೋಗಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ರಸಗಳು ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ವಿಸಾಕ ರಸಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು. ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ರಸ, ಗುಣ, ವೀರ್ಯಗಳ ಮೊದಲನೇ ಪರಿಣಾಮವು ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಆದಕೂಡಲೆ ಮುಂದೆ ಆ ದ್ರವ್ಯವು ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾದ ಶರೀರದ ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸೇರಲು ಪುನಃ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋಗುವದು. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮೊದಲು ದ್ರವವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಅಮೇಲೆ ಜಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಪಾಕವಾಗುವವು. ಆಗ ಆ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಸಗಳು ವಿಸಾಕ ರಸಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು. (ಜಾತರೇಣಾಗ್ನಿನಾರಸಗಳು ವಿಸಾಕ ರಸಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು. (ಜಾತರೇಣಾಗ್ನಿನಾರಯೋಗಾದ್ಯದುದೇತಿ ರಸಾಂತರಂ | ರಸಾನಾಂ ಪರಿಣಾಮಾಂತೇಸ ವಿಸಾಕಇತಿ ಸ್ಮೃತಃ||) ಈ ವಿಸಾಕರಸವು ಮಧುರ, ಅಮ್ಲ, ಕಟು ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧದಲ್ಲಿರುವದು.

ಆಹಾರ ದ್ರವ್ಯಗಳು ನಾಲಿಗೆ, ಗಂಟಲು, ಆಮಾಶಯ, ಗ್ರಹಣೀ, ಕರಳುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ರಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿಯ ರಸ, ಗುಣ ವೀರ್ಯಾದಿಗಳು ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವವು. ಆಗ ಕೆಲವು ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗುವವು. ಇದು ಮೊದಲನೇ ರಸಪರಿಣಾ

ಮವು. ಆಮೇಲೆ ಜಠರಾಗ್ನಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಅದೇ ರಸವು ಪಾಂಚಭಾ
ತಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪುನಃ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುವದು. ಆಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾ
ಗುವ ರಸಕ್ಕೆ ವಿಸಾಕರಸವೆನ್ನುವರು. ಈ ವಿಸಾಕ ರಸಗಳುಂಟಾದಮೇಲೆ
ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ಕಟು, ಅಮ್ಲ, ಮಧುರ ರಸಪ್ರಧಾನವುಳ್ಳ ಧಾತು
ಗಳಾದ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕ್ಲೇಷ್ಮಗಳಮೇಲೆ ಆಗು
ವದು. ಆಗ ಕಟು ವಿಸಾಕರಸದಿಂದ ವಾತ ದ್ರವ್ಯವೂ, ಅಮ್ಲ ವಿಸಾಕರಸ
ದಿಂದ ಪಿತ್ತದ್ರವ್ಯವೂ, ಮಧುರ ವಿಸಾಕರಸದಿಂದ ಕ್ಲೇಷ್ಮದ್ರವ್ಯವೂ ವೃದ್ಧಿ
ಯಾಗುವವು.

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಪಾಕವಾಗುವಾಗ ಸಮಾನ ಗುಣಗಳಿಂದ
ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ವೀರ್ಯವು ಕಾರ್ಯಕಾರಿ
ಯಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ
ವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಲು ಸಹಾಯವಾಗುವದು.
(ವೀರ್ಯಂತದ್ಯೇನಯಾ ಕ್ರಿಯತೆ ಕ್ರಿಯಾ) ಹೀಗೆ ಪರಿಣಾಮ
ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಆಹಾರ ದ್ರವ್ಯವು ಪೌರ್ವಾತ್ಯಶಾರೀರ ವೇತ್ತರ ಸಿದ್ಧಾಂ
ತಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕವಾದದ್ದೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾ
ಗಿದೆ. ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸತ್ತ್ವಾರ್ಯವಾದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಶರೀ
ರದಲ್ಲಿ ಜೀವನವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಜಡದ್ರವ್ಯಗಳು ಗುಣಪರಿಣಾಮ
ಹೊಂದುವಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಲೋಮಗತಿಯಿಂದ ಅವು ಮೂಲ ಜೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿ
ಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವವು. ಮೊದಲು ಜಡವಾದ
(ಮಾನವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಹೊಂದದೆ
ಇರುವ) ಆಹಾರವು ಶರೀರ ಧಾತುಘಟಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾತ್ತ್ಯವಾಗಬೇಕಾ
ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಜೈತನ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಬೇಕಾಗುವದು. ಜೀವನ ವಿಕಾಸದ
ಪ್ರಗತಿಪರಿಣಾಮದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೀವನಸಾನ್ನಿಧ್ಯಸಂಯೋಗದಿಂದ ಜಡ
ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಜೈತನ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರದೊರೆತು ಆ ಗುಣಗಳ ಆಧಾನವಾಗುವದು.
(ಸಂಸ್ಕಾರೋಹಿ ಗುಣಾಂತರಾಧಾನ ಮುಚ್ಯತೆ) ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರಹೊಂದಿ
ಸಜೇತನವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳೇ ಶರೀರಘಟಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವವು.
ಸಂಸ್ಕಾರಹೊಂದುತ್ತ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಈ ಆಹಾರ ದ್ರವ್ಯ

ಗಳು ಶಾರೀರಘಟಕಗಳಾದ ಪಾರ್ಥಿವ, ಆಪ್ಯ, ಅಗ್ನೇಯ, ವಾಯವ್ಯ,
ನಾಭಸದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಆತ್ಮಸಾತ್ತ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವವು.
ಮೊದಲು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿರುವ ಇವು ಘನ, ದ್ರವ, ಅನಿಲಾವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತ ಆಕಾಶತತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮುಂದೆ
ಪ್ರಾಣ ಮನಸ್ಸುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವೆಂದು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಶಾರೀರ
ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವರು. ಹೀಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ
ತರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ, ಅವಸ್ಥೆ ಹೊಂದವಾಗ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಅನ್ನಮಯ
ಕೋಶದಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ, ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶ
ದಲ್ಲಿ ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಸೋಮಾತ್ಮಕವಾದ ಶಕ್ತಿರೂಪದಿಂದಲೂ, ಮನೋ
ಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ವೈಕಾರಿಕ, ತೈಜಸ, ಭೂತಾದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ
ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ರಜ, ಸತ್ತ್ವ, ತಮೋಗುಣಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿ
ಣಾಮ ಹೊಂದಿ ಕೊನೆಗೆ ಮೂಲ ಶಕ್ತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು.
ಹೀಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿದ ಈ ಜೈತನ್ಯವು
ಪುನಃ ವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಾರಂ
ಭಿಸುವದು. ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೧೦ನ್ನು ವಿಲೋಮ ಮತ್ತು ಅನುಲೋಮಗತಿ
ಯಿಂದ ನೋಡಿರಿ. ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಿಣಾಮ
ಹೊಂದಿದ ಶಕ್ತಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತ ಶರೀರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹ
ವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಅದೇ ಪುನಃ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾ
ಗುವದು. ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಹ್ರಾಸವಾ
ಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅದನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯನ್ನು
ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಈ ಆಹಾರವು ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ
ಓಜಸ್ಸಿನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹ
ವಾಗುವದು. ಈ ಓಜಸ್ಸಿನ ಕೊನೆಯ ಪರಿಣಾಮವೇ ಬಲವು. ಸಾಮ
ರ್ಥ್ಯವು. ಜೇತನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಶರೀರ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಅಹರ್ನಿಶ ಬಿಟ್ಟು
ಬಿಡದೆ ನಡೆದಿರುವಾಗ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವ
ಈ ಜೈತನ್ಯದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ವಾಯುವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.
ಇದು ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಶರೀರದಿಂದ ಬರತಕ್ಕದ್ದು. ಓಜಸ್ಸಿನಿಂದ

ತಯಾರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವುದು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಆಹಾರ ಶರೀರದಿಂದ ಬರುವ ಧಮನಿಗಳದ್ದಾರಾಬಂದು ವಾತವಹ ನಾಡಿ ತಂತುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಆ ಆ ಸ್ನಾಯು ಕಂಡರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಶರೀರದ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಚೀಷ್ಟಾ ಮತ್ತು ಗತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗ್ರಹಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಇದು ಇದೇವಿಧವಾಗಿ ನಡೆಸುವುದು. ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರವನ್ನೂ ಬಾಹ್ಯತಃ ಜೋಡಿಸುವಂತೆ ಅಭ್ಯಂತರವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೂ, ಬುದ್ಧಿಗೂ, ಆತ್ಮನಿಗೂ, ಧಮನಿಗಳದ್ದಾರಾ ಸಂಬಂಧ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ನಕ್ಷೆ ೧೩ ರನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಅಂತೆಯೇ ಇದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು “ನಿಯಂತಾಪ್ರಣೇತಾಚ ಮನಸಃ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. “ವಾಯುಸ್ತಂತ್ರ ಯಂತ್ರಧರಃ ಸರ್ವಥಾತು ವ್ಯೂಹಕರಃ” ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ಅನ್ಯಕ್ರೋ ವ್ಯಕ್ತಕರ್ಮಾಚ” ಎಂದು ಸ್ವರೂಪ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಹಾರದಿಂದಲೇ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳೆರಡೂ ಪೋಷಣೆ ಹೊಂದುವವು. ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಶರೀರ ವ್ಯಾಪಾರನಡೆದು, ಆ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಆಹಾರಗ್ರಹಣವೂ, ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಆಹಾರದಿಂದ ಪುನಃ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೋಷಕವಾಗಿರುವವು. ಹೀಗೆ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬ ತ್ವವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಕ್ರರೂಪದಿಂದ ನಡೆದಿರುವುದು. ಶಕ್ತಿರೂಪವಾದದ್ದರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಧಮನಿಗಳೂ, ವಾತವಹ ನಾಡಿ ತಂತುಗಳೂ, ಅವುಗಳ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಕೇಂದ್ರಗಳೂ, ಸ್ನಾಯುಕಂಡರೆಗಳೂ, ಆಗಿರುವವು. ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಯುವಿನ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಪಕ್ಕಾಶಯ ಅಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ಕರುಳು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆಹಾರ ರಸವನ್ನು ಸಂಶೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ೧೦ ರಸವಹ ಸಿರೆಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವವಲ್ಲದೆ ಶರೀರದ ಎಲ್ಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸುವ ೧೨೫ ವಾತವಹ ಸಿರೆಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ಈ ವಾಯುವು ತನ್ನ ಗುಣದಿಂದ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ೧೨೫ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಾತವಹ ಸಿರೆಗಳೆಂದು ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು

ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಸ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ವಾಯುವು ಮೊದಲು ಹೃದಯಾಭಿಮುಖ ಸಿರೆಗಳ ದ್ವಾರಾ ಆಹಾರ ರಸದ ಜೊತೆಗೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ನಕ್ಷೆ ೨೨ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಹೃದಯದಿಂದ ಘೃಪ್ಪುಸಕ್ಕೆ ಅಮೇಲೆ ಬರುವುದು. ಇದಾದಮೇಲೆ ಘೃಪ್ಪುಸದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣವಹ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಿಃ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬದಗಿಸಿಕೊಡಲು ಅಲ್ಲಿನಿಂತು ಅದನ್ನು ಶೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಿತವಾಗಿ ಪುನಃ ರಸಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೃದಯದಿಂದ ಸಕಲ ಶರೀರಗಳಿಗೂ ಸಂಚಾರವಾಗುವುದು. ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಶರೀರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೂ ಅಂದರೆ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ತ್ರೋತಾಣುವಿನವರೆಗೂ ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ರೂಕ್ಷಾದಿ ಗುಣಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪೋಷಣೆಕೊಟ್ಟು. ಹೀನ ಸತ್ಯವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಮಲಭೂತವಾದ ವಾಯುವಿನ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಿತವಾಗಿ ರಸಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಿರೆಗಳಗುಂಟ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಪುನಃ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಹೃದಯದಿಂದ ಘೃಪ್ಪುಸಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪುನಃ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಂಚಾರಮಾಡುವುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ರಸದಿಂದ ಅದೇತಾನೇ ಕುರುಳಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ರಸಸಂವಹನ ಸಿರೆಗಳದ್ದಾರಾ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಕೂಡುವುದು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳಮೇಲಿಂದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವವೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದ ಎರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಯುವಿಗೆ ರೂಕ್ಷಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಶ್ಯಾವ ಮತ್ತು ಆರುಣ ವರ್ಣಗಳನ್ನೂ, ಒಗರು ಖಾರರಸಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ರಸ, ವರ್ಣ, ಗುಣ, ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳೂ, ಕೇವಲ ಗತಿಸ್ವರೂಪವಾದ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ

ರುವವು. ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿಗೇ ವಾಯುವೆಂಬ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದಿರುವರು.

ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳ ವಿಚಾರವು:- ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಸೇಂದ್ರಿಯ ನಿರೀಂದ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೀತನಾಂಶವೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಜೀತನಾ ನಾನ್ ಆತ್ಮನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಸಜೀವ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಆಗುತ್ತ ದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಜೀವನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಆತ್ಮನ ಜೀತನಾಂಶವು ಒಪ್ಪೋತವಾಗಿ ತುಂಬಿದೆ. ಈ ಜೈತನ್ಯವನ್ನು ಅನುಮಾನದಿಂದಲೂ, ಅವ ದೃಶ್ಯಕಾರ್ಯದಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭೂತಗಳ ಸಂಘಟ ನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೃಶ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಜಲಾಂಶವು ಕಡಿಮೆ. ತೇಜವಾಯು ಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುವವು. ಆಕಾಶವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲತ್ವವಿಲ್ಲ. ಅದು ವಿಕೃತವಾಗುವದೂಇಲ್ಲ. ಅದು ನಿತ್ಯವೆಂದೂ, ಆತ್ಮನ ಸ್ಥಾನವೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದ್ರವ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಪಂಚಭೂತಾ ತ್ಮಕ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿರತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ಸಜೀತನ ವಸ್ತು ವೆಂದೂ, ಕಡಿಮೆ ಇರತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ಅಜೀತನ ವಸ್ತುವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಜೈತನ್ಯ ಅಂಶವು ಇದ್ದೇ ಇರುವದು. ಜೈತನ್ಯಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಯಾವದರಿಂದ ವಿವಿಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದೇ ಶಕ್ತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡು ವದು. ಅನ್ಯೋನ್ಯಾನು ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಸಜೀವ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಯಾವದು ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಿಯಾಗಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ “ದ್ರವ್ಯ”ವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣಕರ್ಮಗಳು ಅಧಿಷ್ಟಿತ ವಾಗಿರುವವು. ಶಕ್ತಿಯ ವಿಚಾರವು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಿಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸುಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಂಪನ್ನವಾದ ಯಾವ ಅಂಶವಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ “ಶಕ್ತಿ”ಎನ್ನುವರು. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ದ್ರವ್ಯದ ಗುಣ ವೆಂದೂ ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ಸರ್ವಾಯವೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಪದಾರ್ಥವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಹೀಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದೇ “ದ್ರವ್ಯ” ಇದಕ್ಕೆ ಆಕಾರವಿದೆ.

ಗತಿಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಅಮೂರ್ತವಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು “ಶಕ್ತಿ” ಇದಕ್ಕೆ ಆಕಾರವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿನದರಕಿಂತ ಎರಡನೇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾ ವಾಗಿರುವದು. ಸೃಷ್ಟಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿ ರುವದರಿಂದ ಬೇರೆ ಶಕ್ತಿಯೊಂದೇ ಆಗಲೀ, ಬೇರೆ ಕೇವಲ ದ್ರವ್ಯವೊಂದೇ ಆಗಲೀ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎಂದೂ ಸಿಗಲಾರದು. ದ್ರವ್ಯವೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆ. ಶಕ್ತಿ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾಂಶ ಕಡಿಮೆ. ಇಷ್ಟೇಭೇದ. ಮನುಷ್ಯದೇಹವನ್ನೂ, ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ಘಟಕಗಳನ್ನೂ ದ್ರವ್ಯಶಕ್ತಿಗನು ಸಾರವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಅ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳೆರಡ ರಿಂದಲೂ ಆಗಿರುವವು. ಶರೀರವೆಂಬದೇ ಅಖಂಡ ದ್ರವ್ಯ. ಅದರಲ್ಲಿ ಘಟ ಕಗಳೂ, ದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಶರೀರ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಇರುವಂತೆ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಶರೀರ ಮತ್ತು ಶರೀರ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿ ಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿರುವವು. ಅಂತೆಯೇ ಘಟಕ ಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಶರೀರ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾಗುವದನ್ನು ನಾವು ವ್ಯಾಧಿ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ನೋಡುವೆವು.

ದೋಷಜ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಚಾರ:- ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಾಯು ಅಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಅವಿಕೃತವಾದ ವಾಯುವು ಹೇಗೆ ಇರುವದೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳಿಯಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಅವುಗಳೆದುಂಟಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವಾ.

“ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾಣಃ ದೇಹ ಸಂಭವಹೇತವಃ” ಎನ್ನು ನಂತೆ ದೇಹದ ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ದೋಷಗಳು ಇರುವದರಿಂದ ಗರ್ಭಾ ಶಯದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರಶೋಣಿತಗಳಸಂಯೋಗವಾಗುವಕಾಲಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೋಷವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಗಿರುವದೋ ಆ ದೋಷಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಗರ್ಭಪಿಂಡವು ತಯಾರಾಗುವದು. ಮುಂದೆ ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಆ ಶರೀರದಲ್ಲಿಜರ ಗುವ ಕಾಯ, ವಾಕ್, ಚಿತ್ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಆ ದೋಷಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಕಾಣಹತ್ತುವವು. ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿಯ ಜಾಗ್ರತ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಅವಸ್ಥೆಗಳೂ, ಆಗ ನಡೆದಿರುವ ಭೌತಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಕಾರ್ಯ

ಗಳೂ, ಹಸಿವೆ, ನೀರಡಿಕೆ, ಸುರತಸ್ಪೃಹಾ, ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಯಾವ ದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಶರೀರಪ್ರಕೃತಿ ಎನ್ನುವರು. ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವದೋಷ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಪಿಂಡದಿಂದ ಈ ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿ ಬೆಳೆಯುವದೋ ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಪೂರ್ಣಬೇಳೆದ ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣುವವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ೭ ವಿಧವಾಗಿರುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಪ್ರಕೃತಿ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ಪ್ರಾಯೋತವಿವ ಪವನಾಧ್ಯುಷಿತಾ ಮನುಷ್ಯಾಃ |
ದೋಷಾತ್ಮಕಾಃ ಸ್ಫುಟಿತಧೂಸರ ಕೇಶಗಾತ್ರಾಃ ||
ಶೀತದ್ವಿಷಃ ಚಲಧೃತಿಃ ಸ್ತೃತಿಬುದ್ಧಿ ಚೇಷ್ಟಾಃ |
ಸೌಹಾರ್ದದೃಷ್ಟಿ ಗತಯೋಽತಿ ಬಹುಪ್ರಲಾಸಾಃ ||
ಅಲ್ಪಸಿತ್ತಬಲ ಜೀವಿತ ನಿದ್ರಾ |
ಸನ್ನ ಸಕ್ತಘನ ಜರ್ಜರವಾಚಃ ||
ನಾಸ್ತಿಕಾ ಬಹುಭುಜಃ ಸವಿಲಾಸಾಃ |
ಗೀತಹಾಸ ಮೃಗಯಾ ಕಲಿಲೋಲಾಃ ||
ಮಧುರಾಮ್ಲ ಪಟೊಷ್ಣ ಸಾತ್ಮ್ಯಕಾಂಕ್ಷಾಃ |
ಕೃಶದೀರ್ಘಾಕೃತಯಾಃ ಸಶಬ್ದಯಾತಾಃ ||
ಅದೃಢಾನಜೀತೇಂದ್ರಿಯಾ ನಚಾರ್ಯಾಃ |
ನಚಕಾಂತಾದಯಿತಾ ಬಹುಪ್ರಜಾ ವಾ ||
ನೇತ್ರಾಣಿ ಚೈಷಾಂಖರಧೂಸರಾಣಿ

ವೃತ್ತಾನ್ಯಚಾರೂಣಿ ಮೃತೋಪಮಾನಿ |
ಉನ್ನೀಲೀತಾನೀವ ಭವಂತಿಸುಪ್ತೇ
ಶೈಲದೃಮಾಂಸ್ತೇಗಗನಂಚಯಾಂತಿ ||
ಅಧನ್ಯಾ ಮತ್ಸರಾಧ್ಮಾತಾಃ ಸ್ತೇನಾಪ್ರೌಢ್ಯದ್ಧ ಪಿಂಡಿಕಾ |
ಶ್ವಶ್ರಗಾಲೋಷ್ಠ್ಯ ಗೃಧ್ರಾಖುಕಾಕಾನೂಕಾಶ್ವವಾತಿಕಾಃ ||

ಅರ್ಥಃ-ದುರ್ಗುಣವುಳ್ಳವ, ಕೂದಲು ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಳ್ಳವ ಮಲಿನವಾದಂತೆ ಶರೀರವುಳ್ಳವ, ಶೀತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಮಾಡತಕ್ಕವ

ಸ್ವೈರ್ಯ, ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ, ಬುದ್ಧಿ, ಗೆಳೆತನ, ದೃಷ್ಟಿ, ಗತಿ, ಕೃತಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಚಂಚಲವಾಗಿರುವವ, ಬಹಳ ಮಾತಾಡುವವ, ಪಿತ್ತ, ಬಲ, ಆಯುಷ್ಯ, ನಿದ್ರೆಗಳು ಕಡಿಮೆ ಉಳ್ಳವ, ಧ್ವನಿಯು ಒಳಗೆ ಸೇದಿದಂತೆ ಇದ್ದವ, ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿಯೂ, ಗೊಗ್ಗರ ಧನಿಯಿಂದಲೂ ತಡೆದು ತಡೆದು ಮಾತನಾಡತಕ್ಕವ, ಬಹಳ ತಿನ್ನತಕ್ಕವ, ವಿಲಾಸಿ, ಗಾಯನ, ಹಾಸ್ಯ, ಬೇಟೆ, ಜಗಳಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಲನಾದವ, ಮಧುರ, ಹುಳಿ ಉಪ್ಪು, ಉಷ್ಣ ಪದಾರ್ಥಗಳಮೇಲೆ ಇಚ್ಛೆಹೆಚ್ಚಾಗಿರತಕ್ಕವ, ಮತ್ತು ಇವು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಾತ್ಮ್ಯವಾದವ, ಕೃಶನಾಗಿದ್ದು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವವ, ನಡೆಯುವಾಗ ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಖಟ್ ಖಟ್ ಸಪ್ಪಳವಾಗುವವ, ಬಲಿಷ್ಠನೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೂ, ಸಭ್ಯನೂ, ಇರದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವವ, ಹೆಣದ ಕಣ್ಣಿನಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವ, ನಿದ್ರೆಮಾಡುವಾಗ ತೆರೆಗಣ್ಣುಳ್ಳವ, ಗಿಡದಮೇಲೆ ಹತ್ತಿದಂತೆ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಿದಂತೆ, ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಏರಿದಂತೆ ಕನಸುಗಳುಳ್ಳವ, ಕಿರುಮನಸ್ಸಿನವ, ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು, ಕಳ್ಳಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವ, ಕಾಲಿನ ಮಾಂಸಪಿಂಡಗಳು ದಪ್ಪನಾಗಿರುವವ, ನಾಯಿ, ನರಿ, ಒಂಟೆ, ಹದ್ದು, ಇಲಿ, ಕಾಗೆಗಳ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯಾವನ ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿ ಇರುವದೋ ಅವನಿಗೆ "ವಾತಪ್ರಕೃತಿ" ಯವನೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ವಿಕಾರ ಮತ್ತು ರೋಗಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳು

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ದೋಷಗಳೆಂದರೆ ಯಾವು ಧಾತುಗಳೆಂದರೆ ಯಾವು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಯಾವದು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಯಾತು. ಇನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಾಗುವ ವಿಕಾರ ಮತ್ತು ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕಾರಣಗಳಾದ ಧಾತು ವೈಷಮ್ಯ ಮತ್ತು ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ.

ವಿಕಾರೋಧಾತು ವೈಷಮ್ಯಂ | ಸಾಮ್ಯಂ ಪ್ರಕೃತಿರುಚ್ಯತೇ |
 ಚ. ಸೂ. ಅ. ೯. ಧಾತು ವೈಷಮ್ಯವೇ ವಿಕಾರವು. ಧಾತುಸಾಮ್ಯವೇ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಎಂದು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ಧಾತು” ಪದದ ಅರ್ಥವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವದು. “ಧಾರಣಾದ್ಧಾತವನಃ” ಎಂಬಂತೆ ನಾತಸಿತ್ತಾದಿಗಳೂ, ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳೂ, ಮಲಮೂತ್ರಾದಿಗಳೂ ಕರೀರ ಧಾರಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಧಾತುಗಳೇ ಆಗಿರುವವು. “ಧಾತುಸಾಮ್ಯಂ ಪ್ರಕೃತಿರುಚ್ಯತೇ” ಎಂದು ಹೇಳುವದು ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. Constitution ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪದದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗುವವು. ಧಾತು ಮಲಾದಿಗಳ, ನಾತಸಿತ್ತಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ರಾವಗಳು ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಡೆದಿರುವದೇ ಇಲ್ಲಿ “ಪ್ರಕೃತಿ” ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಆಗುವದೇ ವಿಕೃತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. “ವಿಕೃತಿ” ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವದು. ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಇದು ರೋಗಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ರೋಗವೆಂದರೆ ವಿಕೃತಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ. “ರೋಗಸ್ತು ದೋಷವೈಷಮ್ಯಂ ದೋಷ ಸಾಮ್ಯಮರೋಗತಾ” ವಾಗ್ಭಟ ಸೂ. ಅ. ೧. ರೋಗವೆಂದರೆ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯವು. ಆರೋಗ್ಯವೆಂದರೆ ದೋಷ ಸಾಮ್ಯತೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಂಪನ್ನಗಳಾದ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು. ಈ ಮೂರರ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯೇ ಆರೋಗ್ಯವೆಂದೂ, ವಿಷಮಾವಸ್ಥೆಯೇ ರೋಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಆದ್ದ

ರಿಂದ ರೋಗವೆಂಬದು ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರದ ವೈಷಮ್ಯವು. ರೋಗ ಬೀಜವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಶಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವದು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದಾದ ವಿಕೃತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಕಾರವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವಾಗ ವಿಕೃತಿಗೂ, ರೋಗಕ್ಕೂ ಯಾವ ಭೇದವಿದೆ ಎಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ:— ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಳೆ ಕಿಯು. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ “ವಿಕೃತಿ” ಸ್ವರೂಪವು. ಅದು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ತತ್ಸಾಧನಿಕ ದೋಷಗಳ ವೈಷಮ್ಯವೇ ನಿಜವಾದ ರೋಗವು. ಈ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಕೃತಿಯುಂಟಾಗಿ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಮೂಳೆ ಕಿಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ವಿಕೃತಿಯನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕಿತ್ತಿಹಾಕಿದರೆ ಆ ವಿಕೃತಿಯಿಂದಾಗುತ್ತಿರುವ ಬಾಧೆಯೇನೋ ವಾಸಿಯಾಗುವದು. ವಿಕೃತಿಯೂ ಹೋಗುವದು. ಆದರೆ ವಿಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ತತ್ಸಾಧನಿಕ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯವು ಅಂದರೆ ಆಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ದೋಷಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯವು ನಾಶವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಳೆ ಕೆಗಳು ಪುನಃ ಪುನಃ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ ರೋಗಗಳು ಪುನಃ ಪುನಃ ಬರುವದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವಿಕೃತಿಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಬಲ್ಲದೇ ವಿನಃ ದೋಷಗಳ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾರದು. ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾದಮೇಲೆ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ದೋಷ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಫಲಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದೇ ರೋಗಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಉಚ್ಚಾಟನೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣದ ಮೇಲಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವದೇನೆಂದರೆ- ಪ್ರಕೃತಿ, ವಿಕೃತಿ, ರೋಗ ಆರೋಗ್ಯ ಇವೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ

ಆರೋಗ್ಯ. ರೋಗದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿ. ವಿಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಧಾತು ವೈಷಮ್ಯವು. ಆ ಆ ಧಾತುಸ್ಥ ತ್ರಿವಿಧ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ವೈಷಮ್ಯವೇ ರೋಗ. ಈ ಅವಸ್ಥೆ ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥ ಧಾತುಗಳಾದ ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳ ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯದಿಂದ ಆಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ರೋಗಗಳಲ್ಲವೇ ? ಅವು ಮೊದಲು ವಿಕಾರಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಅಂದರೆ ವಿಕೃತವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವು ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಟ್ಟು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಭಾಧೆ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ರೋಗವೆನ್ನಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ರೋಗ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು "ರುಜತೀತಿ ರೋಗಃ" ಎಂದು ಇರುವದು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಭಾಧಾ ಕಾರಿಯಾಗಿರುವದೋ ಅದು ರೋಗವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ಪತಃ ವಿಕಾರಗಳೆಂದರೆ ಬೇರೆ, ರೋಗವೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಶರೀರ ಧಾರಕಗಳಾದ ವಾತ, ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೂ, ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳೂ, ವೈಷಮ್ಯ ಹೊಂದಿದಾಗ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯುಂಟಾಗುವದು. ಈ ವಿಕೃತಿಯುಂಟಾದ ಶರೀರಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಆಗಿ ವಿಕಾರಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು.

ಇವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಶರೀರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆತಂಕವನ್ನೊಡ್ಡಿ ಭಾಧೆಕೊಡದೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಿಕೃತಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅಥವಾ ವಿಕಾರಗಳು ಎಂದೇ ಉಳಿಯುವವು. ಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯವಾಗಿ ತತ್ಸ್ಥಾನಿಕ ದೋಷಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ತಂದುಕೊಟ್ಟು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಭಾಧೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗ ಮಾಡುವವೋ ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ "ರೋಗ" ವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ರೋಗಾವಸ್ಥೆಯು ಕೇವಲ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಆಗುವದರಿಂದ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯವೆಂದರೇನು ? ಅದು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುವದು ? ಅದರಿಂದ ರೋಗ ಸ್ವರೂಪದ ಆವಿರ್ಭಾವವು ಹೇಗೆ ಆಗುವದು ? ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನೋಡುವಾ. ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಶಕ್ತಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ,

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವವೆಂಬದಕ್ಕೆ ವಾತದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಹ ಇದೇ ಉದಾಹರಣೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯದ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗುವದು.

ದೋಷಗಳ ವೈಷಮ್ಯ, ಚಯ, ಪ್ರಕೋಪಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳು:-
 ದೋಷವೈಷಮ್ಯವೆಂದರೆ ರೋಗವೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಧಾತು ವೈಷಮ್ಯ (ರಸರಕ್ತಾದಿಗಳು) ಮಲವೈಷಮ್ಯಗಳು ದೋಷವೈಷಮ್ಯಾಧೀನವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ವಿಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ದೋಷವೈಷಮ್ಯಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಈ ವೈಷಮ್ಯವು— ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯವೆಂದು ಎರಡುವಿಧವಾಗಿರುವದು, ದೂಷಣಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ದೋಷಗಳು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ (ಕೆಡಿಸಬೇಕಾದರೆ) ಅವು ವೃದ್ಧವಾಗಿಯೇ ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವವು. ದೋಷಗಳ ಕ್ಷಯವೂ ಒಂದು ವೈಷಮ್ಯವೇ ಇದ್ದದರಿಂದ ಅದೂ ರೋಗಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕ್ಷಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳು ಧಾತು ಮಲಗಳನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡಲಾರವು. ಧಾತುಗಳ ಮತ್ತು ಮಲಗಳ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಲೀ ಕ್ಷಯವಾಗಲೀ ಆಗುವದಕ್ಕೆ ದೋಷಗಳ ವೃದ್ಧಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂಬದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಮಾತು. ದೋಷವೈಷಮ್ಯವು ಏಕದೋಷಜ, ದ್ವಂದಜ, ಸನ್ನಿ ಪಾತಜವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುವದು. "ಸಂಸರ್ಗಃ ಸನ್ನಿ ಪಾತಶ್ಚ ತತ್ ದ್ವಿತ್ರಿಕ್ಷಯಕೋಪತಃ" ವಾ. ಸು.ಗ. ಎರಡು ದೋಷಗಳಿಂದಾಗುವ ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ದ್ವಂದ್ವಜ ಅಥವಾ ಸಂಸರ್ಗವೆಂದೂ, ಮೂರು ದೋಷಗಳಿಂದಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸನ್ನಿ ಪಾತಜವೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣಗಳಿರುವಾಗ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಮಾರಕವಾಗದೆ ಎರಡೆರಡು ದೋಷಗಳು ಮೂರು ದೋಷಗಳು ಒಮ್ಮೆಲೇ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುವವು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುವದು.

ನಿರುದ್ಧ್ವರಪಿನತ್ವೇತೆ ಗುಣೈಃ ಸ್ಪೃಂತಿ ಪರಸ್ಪರಂ | ದೋಷಾಃ ಸಹಜ ಸಾತ್ಮ್ಯತ್ವಾದ್ ಘೋರಂ ವಿಷಮುಹೀನಿವ || ಚ. ಚ. ೨೬
 ದೋಷಗಳು ಜನ್ಮದಾರಭ್ಯ ಸಾತ್ಮ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣವುಳ್ಳವುಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಸರ್ಪವಿಷವು ಸರ್ಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಾಶಮಾಡುವ

ದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೇ ಪರಸ್ಪರ ಮಾರಕಗಳಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗಯದಾಸನೆಂಬವನು " ದೈವಾದೋಷಸ್ವಭಾವಾದ್ವಾದೋಷಾಣಾಂ ಸಾನ್ನಿಪಾತಿಕೇ | ವಿರುದ್ಧತ್ವಗುಣೈಃ ಕಶ್ಚಿನ್ನೋಪ ಘಾತಃ ಪರಸ್ಪರಮ್ || " ಎಂದು ಹೇಳಿವನು. (ಮಧುಕೋಶಟೀಕಾ ಮಾಧವ ನಿದಾನ ೧.) ಅಂದರೆ ದೈವವಶಾತ್ ಅಥವಾ ದೋಷ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಸನ್ನಿಪಾತ ಸಂಸರ್ಗಗಳ ಪರಸ್ಪರೋಪಘಾತವು ಉಂಟಾಗುವದು ಎಂದು ಹೇಳಿವನು. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿರುವ ಗಯದಾಸನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳವಳಿಕೆಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡದೇ ಉತ್ತರ ಹೇಳಲು ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಯಾವದೋ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇದೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇವನ ಮತದಂತೆ ವಿಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಪರಸ್ಪರಮಾರಕಗಳಾಗಿರದೆ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ಆಚಿಂತ್ಯ ವಿಷಯವೆಂದು ಒಪ್ಪುವಂತಿದೆ. ಆದರೆ ವಸ್ತುತಃ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಸಂಸರ್ಗ ಸನ್ನಿಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳ ವೃದ್ಧಿಯ ವಿಚಾರ:-
ಸಂಸರ್ಗ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಎರಡಾಗಲೀ, ಮೂಲಾಗಲೀ, ಒಮ್ಮೆಲೇ ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು. ಅಂದರೇನೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಸರ್ಗ ಅಥವಾ ಸನ್ನಿಪಾತಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವದು. ಒಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾತ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧವಾದಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಸರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ದೋಷಗಳು ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧವಾದರೆ ಏನು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ವಾತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ವಿರುದ್ಧ ಗುಣವುಳ್ಳವುಗಳಿರುವದರಿಂದ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕುಪಿತಗಳಾಗುವವು? ಕಫವು ಸ್ನಿಗ್ಧ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು. ವಾತವು ತದ್ವಿರುದ್ಧ ರೂಕ್ಷ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು. ಹೀಗೆ

ಪರಸ್ಪರ ವಿಪರೀತ ಗುಣವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುವವು. ಪಿತ್ತದ ಉಷ್ಣ ಗುಣಕ್ಕೆ ಕಫದ ಶೀತಗುಣವು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವದು. ವಾತ, ಕಫ ಸಂಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಾತದ ರೂಕ್ಷತೆಯೂ, ಕಫದ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆಯೂ, ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದು ಅಸಂಭವವು. ಇದರಂತೆ ಪಿತ್ತ ಮತ್ತು ಕಫಗಳದು. ಸನ್ನಿಪಾತದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಗುಣಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಹೇಗೆ ಆಗುವದು?

ಜ್ವರದ ವೇಗವು ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಮತ್ತು ಮಂದವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಮಂದ, ತೀಕ್ಷ್ಣ, ವಿಷಮ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಫದ ಸಂಬಂಧವಿರುವಾಗ ಮಂದ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದೂ ಪಿತ್ತದ ಸಂಬಂಧವಿರುವಾಗ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದೂ ಇರುವದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದದ್ದು. ಕಫ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ "ಅವಯವಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದು, ನಾಂತಿ, ಅಂಗಸಾದ, ಪಚನವಾಗದಿರುವದು" ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವವೆಂದು ಸುಶ್ರುತರು ಹೇಳಿರುವರು. (ಅವಯವಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದು) "ನಾತ್ಯುಷ್ಣ ಗಾತ್ರತಾ" ಎಂಬ ಸುಶ್ರುತರ ಪದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು "ಸ್ತೈಮಿತ್ಯ" ಅಂದರೆ ಮಂದವೇಗ ಉಳ್ಳದ್ದೆಂಬ ಪದವನ್ನು ಟ್ಟಿರುವರು. ಎರಡೂ ಒಂದೇ.

ಪಿತ್ತ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ "ತೀಕ್ಷ್ಣ ವೇಗ, ಅತೀಸಾರ, ನಿದ್ರಾಲ್ಪತ್ಯ, ನಾಂತಿ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸುಶ್ರುತರು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ವಾತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ವಿಷಮವೇಗವಿರುವದೆಂದು ಸಹ ಹೇಳಿರುವರು. ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವೆಂದು ಸುಶ್ರುತರು ಹೇಳಿರುವರು. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಸನ್ನಿಪಾತ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಮಂದ, ತೀಕ್ಷ್ಣ, ವಿಷಮವೇಗಗಳು ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುವದು.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕಫ ಪಿತ್ತಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಶೀತ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಗಳು ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದು ಅಸಂಭವವು. ಅತೀಸಾರದಲ್ಲಿ "ಶ್ಲೇಷ್ಮವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಬೆಳ್ಳಗೆ, ಸಾಂದ್ರ, ಕಫಮಿಶ್ರ, ವಿಶ್ರ, ಶೀತ ಗುಣವುಳ್ಳ" ಮಲವಾಗುವದೆಂದೂ; ಪಿತ್ತಾನುಬಂಧವಿರುವಾಗ "ಉಷ್ಣ" ವಿರುವದೆಂದೂ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಸುಶ್ರುತ

ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ “ ಪಿತ್ತಾನುಬಂಧದಿಂದ ಮಲವು ಹಳದಿ, ನೀಲಿ ಅಥವಾ ರಕ್ತವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದೆಂದ” ಹೇಳಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ತೃಷ್ಣಾ, ಮೂರ್ಛಾ, ದಾಹ, ಪಾಕ, ಜ್ವರ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇರುವವು. ವಾತಾನುಬಂಧದಿಂದ ಮಲವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೋಗುವದು. ಸುಶ್ರತರು “ ವಾತಾನುಬಂಧವಿದ್ದರೆ ಮಲವು ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪಾಗಿ ಬುರುಗಿನಂತ ಕೂಡಿದ್ದು, ರೂಕ್ಷ, ಶ್ಯಾವ ವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸರ್ಗ ಗರ್ಭವಾ ಸನ್ನಿಪಾತ ಅನುಬಂಧವಿರುವಾಗ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ, ನೀಲಿ, ಅರುಣ, ಶ್ಯಾವ ಎಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಲವು ಹೋಗುವದು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಇದರಂತೆ ಕಠಿಣ, ಮೃದು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಪರ್ಶಗಳು ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವೇ? ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಸರ್ಗ ಸನ್ನಿಪಾತ ದೋಷಗಳ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕೋಪವನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಂದಾಗುವ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇಕಾಲಕ್ಕೆ ದೋಷಗಳು ಕುಸಿತವಾಗುವವೆಂದೂ ಅವುಗಳ ಸಂಕಲನಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೇನು?:— ಮೆಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಪ್ರಕಾರ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಬಹುದು. ದೋಷಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣವುಳ್ಳವುಗಳಿರುವದರಿಂದ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ವಿಕೃತಿಯಾಗುವದು ಅಸಂಭವವು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಂಸರ್ಗ ಸನ್ನಿಪಾತಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ದೋಷಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಉಂಟಾಗದೇ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅವಸ್ಥೆ ಉಂಟಾಗುವದೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೋಷಗಳ ಕಾರ್ಯ ವೈಷಮ್ಯವೇ ರೋಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ. ವಿರುದ್ಧ ಗುಣವುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘಾತದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯ ನಾಶವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ದೋಷಗಳಿಂದ ಸಂಸರ್ಗ ಸನ್ನಿಪಾತ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಆಗದೆ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅವಸ್ಥೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದು.

ವಾತದಗತಿ ಪಿತ್ತದಪಚನ ಕಫದ ಪೋಷಣೆ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳ ವೈಷಮ್ಯಗಳು ಸಂಸರ್ಗ ಸನ್ನಿಪಾತ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವವು.

ಗತಿ ವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಾತದುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೂಲವೂ, ಪಚನವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪಿತ್ತದುಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಾಹವೂ, ಪೋಷಣೆ ಅಥವಾ ಸಂಗ್ರಹಣ ವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕಫದುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧವೂ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುವವು.

ಪೋಷಣೆ ಪಚನ ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವಾಗ ಕಫ, ಪಿತ್ತ ಸಂಸರ್ಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೋಧ ದಾಹಗಳು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುವವು. ಇದರಿಂದ ಶೋಧದಾಹಾತ್ಮಕ ರೋಗಗಳೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಪೋಷಣೆ, ಗತಿ ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವಾಗ ಕಫ ವಾತ ಸಂಸರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೋಧ ಶೂಲಗಳು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುವವು. ಇದರಿಂದ ಶೋಧ ಶೂಲಾತ್ಮಕ ವಿಕಾರಗಳೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಗತಿ, ಪಚನ ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವಾಗ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಸಂಸರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೂಲದಾಹಗಳು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುವವು. ಇದರಿಂದ ಶೂಲದಾಹಾತ್ಮಕ ವಿಕಾರಗಳೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಂಸರ್ಗವು ೧ ಶ್ಲೇಷ್ಮಪಿತ್ತ ೨ ಕಫವಾತ ೩ ವಾತಪಿತ್ತವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುವದು.

ಪೋಷಣೆ, ಪಚನ, ಗತಿ ಈ ಮೂರು ಒಂದೇಸಲಕ್ಕೆ ವೈಷಮ್ಯ ಹೊಂದಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಗ ಸನ್ನಿಪಾತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೋಧ, ದಾಹ ಶೂಲ, ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುವವು. ಮೂರೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಶೋಧ, ದಾಹ, ಶೂಲಾತ್ಮಕ ವಿಕಾರಗಳೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೋಷಸಾಮ್ಯತೆ ಇರುವಾಗ ಗತಿ, ಪಚನ, ಪೋಷಣೆ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವದು. ಇದರಿಂದ ಶರೀರಧಾತು ಘಟಕಗಳು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವವು. ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ಉಂಟಾಗುವದೇ ಸಾನ್ನಿಪಾತಿಕ ವೈಷಮ್ಯವು. ಹೀಗೆ ಕೆಡುವದರಿಂದ ಶರೀರ

ಧಾತುಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಗಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯು ನಿಂತುಹೋಗಿ ಧಾತು ನಾಶ ಸಾಗಹತ್ತುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಾನ್ನಿಪಾತಿಕ ಅವ ಸ್ಥೆಯು ಕ್ಷಯಕಾರಿಯು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸನ್ನಿಪಾತಜ ವಿಕಾರವು ಶರೀರ ನಾಶಮಾಡುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸನ್ನಿಪಾತಿ ರೋಗಗಳು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸರ್ಗ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದವು. ಪೃಥಕ್ ವ್ಯಾಧಿ ಗಳು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾದವುಗಳು. ಈ ಸಂಸರ್ಗ ಸನ್ನಿಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷ ಮ್ಯಗಳು ಕಾರಣಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಾಗಿರುವವು. ರೋಗಕಾರಣಗಳು: ಎರಡು. ೧ ಆಂತರಿಕ, ೨ ಬಾಹ್ಯ. ಮೊದಲನೇದರಲ್ಲಿ ಅಮದೋಷ ಮತ್ತು ದುಷ್ಟ ದೋಷಗಳು ಕಾರಣಗಳಾಗುವವು. ಹೊರಗಿನ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಗಂತುಕ ವಿಕಾರವು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಷ, ಆಘಾತ, ಅಭಿಚಾರ, ಅಭಿಶಾಪ, ಮೊದಲಾದ ವುಗಳಿರುವವು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದರಿಂದ ಪೋಷಣ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪಕರವೆಂದೂ ಪಚನ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ಪಿತ್ತ ಪ್ರಾಕೋ ಪಕರವೆಂದೂ, ಗತಿ ಅಥವಾ ಚಲನ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾ ಡತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ವಾತ ಪ್ರಕೋಪಕರವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು ಈ ಮೂರು ಕರ್ಮಗಳ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಸಾನ್ನಿಪಾತಿಕವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಇದು ಶರೀರನಾಶ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ವಿಷರೂಪಿಯಾದದ್ದು.

ದುಷ್ಟದೋಷಗಳು ವಿಷರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ (ಸಾಮಯುಕ್ತ ವಾಗಿ) ಅವೂಸಹ ಶರೀರದ ಮೂರೂ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಕೆಡಿಸಿ ಶರೀರ ಘಟಕಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವವು. ಇದು ಸಾರ್ವ ದೇಹಿಕ ವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಸಂಸರ್ಗ ಜನ್ಯದೋಷ ಡ್ವಯಗಳ ೧೮ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಸಾನ್ನಿಪಾತಿಕ ದೋಷಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ವಿಕೃತಿಗಳ ೪೮ ಭೇದಗಳನ್ನೂ, ದೋಷಗಳ ತರತಮ ಭಾವದಿಂದಶಾಸ್ತ್ರ ದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿವೇಚನೆಯು ದೋಷಗಳ ಕಾರ್ಯ ವೈಷ ಮ್ಯದಲ್ಲಿಯದಾಯಿತು. ರೋಗಬೀಜವು ಮೊದಲು ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯ ವೈಷಮ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದು. ಆಗಂತುಕ; ಅಭ್ಯಂತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯಉಂಟಾಗಿ ರೋಗ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವಂತೆ ದ್ರವ್ಯಾ ತ್ಮಕ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಕೃತಿ ಏಕೆಉಂಟಾಗಬಾರದು? ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಹಾರ, ವಿಹಾರ, ರೂಪದಿಂದ ಇರುವವು. ಅಂದಮೇಲೆ ದ್ರವ್ಯಾ ತ್ಮಕವಾದವು ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಅದ್ರವ್ಯವಾದವು ಅಂದರೆ ವ್ಯಾಯಾಮ, ಉಪವಾಸ, ಮುಂತಾದವು ದೋಷಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಗತಿ, ಪಚನ, ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೂ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವದು ಸ್ವಾಭಾ ವಿಕವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದು ದೋಷಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಅವುಗಳ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಸರ್ಗ ಸನ್ನಿಪಾತ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಹೇಗೆ ಆಗುವವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿಯಾಯಿತು. ಇನ್ನು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ದೋಷಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ ನೋಡುವಾ.

ದೋಷ ದುಷ್ಟಿಯು ಕಾರಣಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದು. ಕಾರಣಗಳಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಏಕ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಎರಡೂ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮೂರೂ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸ ತಕ್ಕವುಗ ಳಿರುವವು. ಇದು ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವವು ಅಥವಾ ದ್ರವ್ಯಗುಣಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿ ಪ್ರಭಾವವೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೇವನೆಯು ತಿಳಿಯದೆಯೋ ತಿಳಿದೋ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಆಗಿ ಶರೀರದ ಆ ಆ ದೋಷಸ್ಥಾನ ಗಳ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಒಂದನ್ನಾಗಲೀ ಎರಡನ್ನಾಗಲೀ ಮೂರನ್ನಾಗಲೀ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ದೋಷಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿ ಪ್ರಕೋ ಪಗೊಳಿಸುವವು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಒಂದೇ ದ್ರವ್ಯ ಸೇವನೆಯು ಕಾರಣದಿಂದ ಕುಪಿತವಾದ ಎರಡು ದೋಷಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಸಂಸರ್ಗ ವೆಂದೂ ಮೂರು ದೋಷಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಸನ್ನಿಪಾತವೆಂದೂ, ಕರೆಯಲ್ಪ ಡಬಾರದೇಕೆ ?

ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇಒಂದು ಬಲವತ್ತರ ಕಾರಣ ದಿಂದ ಕುಸಿತವಾತ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ದೋಷಗಳ ಸಂಘಾತವಾದಾಗ ಮುಂದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾಗಬಹುದೆಂಬದನ್ನು ನೋಡುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ ಸನ್ನಿವಾತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರೋಪಘಾತವಾಗುವುದು. ಈ ಉಪಘಾತದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣಗಳೆರಡು ಸಮಾನ ಗುಣಗಳ ವೃದ್ಧಿಯೂ ಆಗಿ ವಿಕೃತಿ ವಿಷಮ ಸಮವಾಯಜನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗುವವು. ದೋಷಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣವುಳ್ಳವುಗಳಿದ್ದರೂ ಸಹ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೇ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು ಕಾರಣಾಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿರುವುದು.

ಉದಾ:- ಕಫ ಪಿತ್ತಗಳೆರಡೂ ಕುಸಿತವಾದರೆ ಕಫದಲ್ಲಿಯ ಶೀತ, ಗುರು, ಮಂದಗುಣಗಳೂ, ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿಯ ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಉಷ್ಣ, ಲಘುಗುಣಗಳೂ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಬಲವಾದಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾದದ್ದನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವವು. ಉಳಿದ ಗುಣಗಳು ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸಮ್ನಿಕ್ತ ದ್ರವ್ಯವಾಗುವುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಮೇಲಿನ ಗುಣಗಳೂ ಕೂಡಿರುವವು.

ಹೀಗೆ ಸಂಘಾತದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣ ಸಂಯೋಗವಾಗಿ ಬೇರೆ ದ್ರವ್ಯವೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವು ಶರೀರ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಿ ಕೇವಲ ಕಫದ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಪಿತ್ತದ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಇವೆರಡರ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ವಿಕೃತ, ವಿಷಮ ಸಮವಾಯಜನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವವು. ಇದು ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ದೋಷಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಇದರಂತೆಯೇ (ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕಗಳ) ಸನ್ನಿವಾತದಲ್ಲಿ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲುತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ದೋಷವೈಷಮ್ಯದ ತರತಮ ಭೇದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಈ ವಿಧವಾದ ಸಂಯೋಗ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಲೇ ಆಗಿರುವವು. ದೋಷಗಳ ವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೇ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನು ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಂದಾಗುವ ದೋಷಗಳ ಚರ್ಯಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು.

ವಿಕೃತಿಯ ಕಾರಣಗಳು:- ಆಹಾರ ದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಆಹಾರ ವಿಧಿಯೂ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ, ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಸಾತ್ಮ್ಯೇಂದ್ರಿ

ಯಾರ್ಥಸಂಯೋಗ ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. "ನಚಕೇವಲಂ ಹಿತಾಹಾರೋಪಯೋಗಾದೇವ ಸರ್ವವ್ಯಾಧಿ ಭಯಮತಿಕ್ರಾಂತಂ ಭವತಿ | ಸಂತಿಹಿ ರುತೇಃಪ್ಯಹಿತಾಹಾರೋಪ ಯೋಗಾದನ್ಯಾರೋಗ ಪ್ರಕೃತಯಃ | ತದ್ಯಥಾ ಕಾಲವಿಪರ್ಯಯಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಾಧಂ ಪರಿಣಾಮಶ್ಚ, ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧಾಶ್ಚಾಸಾತ್ಮ್ಯ ಇತಿ" ಚ. ಸೂ. ೨೮/೫ ಮತ್ತು ಚ. ಸೂ. ಅ. ೧೧ರಲ್ಲಿ "ಅಸಾತ್ಮ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ ಸಂಯೋಗಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಾಧಃ ಪರಿಣಾಮಶ್ಚೇತಿ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿವಿಧವಿಕಲ್ಪ ಹೇತವೋ ವಿಕಾರಾಣಾಮ್ | ಸಮಯೋಗ ಯುಕ್ತಸ್ತುಪ್ರಕೃತಿ ಹೇತವೋ ಭವಂತಿ |" ಮತ್ತು ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು:- ಕಾಲಾರ್ಥಕರ್ಮಣಾಂ ಯೋಗೋ ಹೀನ ಮಿಥ್ಯಾತಿಮಾತ್ರಕಃ | ಸಮ್ಯಗ್ಯೋಗಶ್ಚ ವಿಜ್ಞೇಯೋ ರೋಗಾ ರೋಗ್ಯೈಕ ಕಾರಣಂ || ಸೂ. ಅ. ೧. ಆಗಂತುಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಭೂತ, ವಿಷ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಹಾರಾದಿಗಳೂ; ಈರ್ಷ್ಯಾ, ಭಯ ಕ್ರೋಧ ಮಾನ, ದ್ವೇಷಾದಿ ಮನೋವಿಕಾರಗಳೂ; ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಾಧದಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವವೆಂದು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು (ಸೂ. ಅ. ೧) ಹೇಳಿರುವರು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ರೋಗ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು-ಕಾಲವೆಂದರೆ ಶೀತ, ಉಷ್ಣ, ಮಳೆ, ಕಾಲಿಗಳು. ಅರ್ಥಗಳೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಾದ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧಾದಿಗಳು. ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಕಾಯಿಕ ವಾಚಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಕರ್ಮಗಳು. ಇವುಗಳ ಹೀನಯೋಗ, ಅತಿಯೋಗ, ಮಿಥ್ಯಾಯೋಗಗಳೂ, ಅಹಿತವಾದ ಆಹಾರ ದ್ರವ್ಯಗಳೂ, ಅವುಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಸೇವನೆ ವಿಧಿಯೂ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವವು.

ನಿಜ ಮತ್ತು ಆಗಂತುಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದೋಷಗಳ ವಿಕೃತಿ:- ನಿಜ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಯಾವದರಿಂದ ಮೊದಲು ಕುಸಿತವಾಗಿ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವೋ ಅವು. ಆಗಂತುಕ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದವುಗಳು. ಮೊದಲು ವ್ಯಥೆ ಅಥವಾ ಆಘಾತಜನ್ಯವಿಕೃತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅಮೇಲೆ ದೋಷ

ವೈಷಮ್ಯಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಯಾವಕಾರಣಗಳು ಘಟಿಸುವವೋ ಅವು. ಆದರೆ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷದುಷ್ಟಿಯು ಇರತಕ್ಕದ್ದೇ. ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು:-
ಆಗಂತುಹಿ ವ್ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ಸಮುತ್ಪನ್ನೋ ಜಘನ್ಯಂ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕ್ಲೇಷ್ಮಾಣಾಂ ವೈಷಮ್ಯನಾಪಾದಯತಿ | ನಿಜೇತು ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕ್ಲೇಷ್ಮಾಣಃ ಪೂರ್ವಂವೈಷಮ್ಯನಾಪದ್ಯಂತೆ ಜಘನ್ಯಂ ವ್ಯಥಾನುಭಿನಿರ್ವರ್ತಯಂತಿ || (ಚ. ಸೂ. ೨೦) ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ

ನಿಜ ಕಾರಣಗಳಾದ ವಾತಕರ, ಪಿತ್ತಕರ, ಕಫಕರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸೇವನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀನ, ಮಿಥ್ಯಾ, ಅತಿಯೋಗಗಳುಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ ದುಷ್ಟವಾದ ದೋಷಗಳು ವೈಷಮ್ಯಹೊಂದಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ಚಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಾಧಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳೂ ರೋಗಗಳೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು.

ಆಗಂತುಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶರೀರ ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸುಗಳಮೇಲೆ ಮೊದಲು ಆಘಾತವಾಗಿ ಸ್ಥಾನದುಷ್ಟಿಯಾಗುವದು. ಆಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವುಂಟಾಗುವದು. ಮುಂದೆ ಅವು ಸಕಲ ದೇಹವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವವು.

ಶರೀರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಶಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗವನ್ನು ಸಹ ಈ ದೋಷಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಾಗಲೀ ಮನೋದೇಶದಲ್ಲಾಗಲೀ ಆಘಾತ ಉಂಟಾದಾಗ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೋಷದ ಅಭಿಸರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಯಉಂಟಾಗಿ ಅವು ಕಾರ್ಯ ವೈಷಮ್ಯ ಹೊಂದುವವು. ಈ ವೈಷಮ್ಯ ಹೊಂದಿದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಮಾದರಿಯ ವೇದನೆಗಳುಂಟಾಗುವವು. ಆಗ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗತಿ, ಪಚನ, ಪೋಷಣೆ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಲೀ ಎರಡಾಗಲೀ ಮೂರೂ ಆಗಲೀ ಕೆಡುವವು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ರೋಗವೆನ್ನುವರು. ಆಗಂತುಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಥೆಯು ಮೊದಲು ಕಂಡರೂ, ಆಗ ಮುಂದಿನ ರೋಗದ ಆರಂಭವಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ದೋಷವೈಷಮ್ಯ ಉಂಟಾದ ಮೇಲೆಯೇ ರೋಗ ಸ್ವರೂಪಉಂಟಾಗುವದೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಶರೀರಕ್ಕೆನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಆಘಾತಗಳು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುವವು. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಆಘಾತಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೋಷ ಧಾತು ಮೂಲಗಳ ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯಗಳು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುವವು. ಧಾತು

ದೋಷಗಳ ಈ ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ವಿಕೃತಿಗಳುಂಟಾಗುವವು, ಆಗ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಕೆಲವು ಸಲ ಶರೀರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಈ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವಿಕೃತಿಗಳು ಮಾಯವಾಗುವವು. ಶರೀರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿ ದೋಷಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಿ ಈ ವಿಕೃತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬಾಧಾಕಾರಿಯಾಗಲು ಆಗ ಇವುಗಳಿಗೆ "ರೋಗ" ನೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕ ನಾಮವು ಬರುವದು.

ವೈಷಮ್ಯದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪ

ನಿಜ ಆಗಂತುಕಾರಣಗಳಿಂದ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವದೆಂದು ಹೇಳಿಯಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಅದರ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ. ಅಂದರೆ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯಉಂಟಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುವವು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುವಾ.

ವೈಷಮ್ಯ ಹೊಂದಿದ ದೋಷಗಳು ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು? ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ "ದೋಷಾಃ ಪ್ರವೃದ್ಧಾಃ ಸ್ವಂ ಲಿಂಗಂ ದರ್ಶಯಂತಿ ಯಥಾಬಲಂ | ಕ್ಷೀಣಾಜಹಂತಿ ಸ್ವಂ ಲಿಂಗಂ | ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಥ:- ಪ್ರವೃದ್ಧವಾದವು ಸ್ವಲಕ್ಷಣಗಳವೃದ್ಧಿಯನ್ನೇ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಕ್ಷೀಣವಾದ ದೋಷಗಳು ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವವು.

ದೋಷಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾದಾಗ ಅವುಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶಾರೀರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದತ್ವ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಯಷ್ಟು ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. ವಾತ ಕ್ಷಯದಿಂದ ಶರೀರಜೇಷ್ಠಿಗಳು ಮಂದವಾಗುವವು. ಪಿತ್ತಕ್ಷಯದಿಂದ ಪಚನವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮಂದತ್ವಉಂಟಾಗುವದು ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವದು ಕಫಕ್ಷಯದಿಂದ ಕ್ಲೇಷ್ಮಾಕರ್ಮಗಳ ಶೂನ್ಯತ್ವ, ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಥಿಲ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಾಗುವವು. ಈ ಕ್ಷಯಜನ್ಯ ವಿಕಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಶಾರೀರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕ್ಷೀಣವಾಗುವಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೊನೆಯಾಗುವದರಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿಂಟಾಗುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ತೋರುವದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿರುವದಿಲ್ಲ.

ವೃದ್ಧಿಯಾದಾಗ ಅವಶರೀರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಬಿಟ್ಟು ಪಸರಿಸಿ ಅನೇಕಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬುವದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ವೈದ್ಯನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು. ರೋಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪಾಠಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಈ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಮಹತ್ವದ್ದು. ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ವೈದ್ಯನಿಗೆ ರೋಗನಿದಾನವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಆಮೇಲೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಸುಲಭವಾಗುವದು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದವನೇ ನಿಜವಾದ ವೈದ್ಯನು ಎಂದು ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರ ಮತ.

“ ಸಂಚಯಂಚ ಪ್ರಕೋಪಂಚ ಪ್ರಸರಂ ಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯಮ್ | ವ್ಯಕ್ತಿಂ ಭೇದಂಚ ಯೋವೇತ್ತಿ ದೋಷಾಣಾಂ ಸಭವೇ ದ್ವಿಷಕ್, ಸು. ಸೂ. ಅ. ೨೧. ಸಂಚಯ, ಪ್ರಕೋಪ, ಪ್ರಸರ, ಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭೇದ ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಯಾವನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ನಿಜವಾದ ವೈದ್ಯನು.

ಸಂಚಯ ಪ್ರಕೋಪಾದಿಗಳುಃ— ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಚಯಪ್ರಕೋಪಾದಿಗಳನ್ನು ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಅವುಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದು. “ಏತಾನಿ ಖಲು ದೋಷಸ್ಥಾನಾನಿ ಏಷು ಸಂಚೀಯಂತೆ ದೋಷಾಃ | ತತ್ರ ಸಂಚಿತಾನಾಂ ದೋಷಾಣಾಂ ಸ್ತಬ್ಧಪೂರ್ಣಕೋಷ್ಮತಾ, ಪೀತಾವಭಾಸತಾ, ಮಂದೋಷ್ಮತಾಚ, ಅಂಗಾ ನಾಂಗಾರವ ಮಾಲಸ್ಯಂ, ಚಯಕಾರಣ ವಿದ್ಯೇಷಶ್ಚೇತಿಲಿಂಗಾನಿ ಭವಂತಿ | ತತ್ರ ಪಥಮಃ ಕ್ರಿಯಾಕಾಲಃ || ಸು. ಸೂ. ಅ. ೧ ವಾಗ್ಗುಟಾ ಚಾರ್ಯರು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಚಯೋವೃದ್ಧಿಃ ಸ್ವಧಾಮ್ನೋವಪ್ರದ್ವೇಷೋವೃದ್ಧಿಹೇತುಷು | ವಿಪರೀತ ಗುಣೇಚ್ಛಾಚ..... || ಸೂ. ೧೨” ದೋಷಗಳು ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗುವವು. ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಗುವವು. ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆದ ದೋಷಗಳು (ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳು) ಕ್ರಮ

ವಾಗಿ ಸ್ತಬ್ಧಕೋಷ್ಮತಾ, ಪೂರ್ಣ ಕೋಷ್ಮತಾವನ್ನೂ; ಮತ್ತು ಪೀತಾವಭಾಸತಾವನ್ನೂ; ಮಂದೋಷ್ಮತೆ, ಅಂಗಗೌರವ, ಅಂಗ ಅಲಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಅವು ಸಂಚಯವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವನ್ನೂ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಅಂದರೆ ವಾತವು (ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು) ಸಂಚಿತವಾದರೆ ಕೋಷ್ಮವು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಂತೆ ಅನಿಸುವದು. ವಾತದ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ರೂಕ್ಷ, ಶೀತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಷಾಯ ತಿಕ್ತರಸಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವೂ, ಸ್ನಿಗ್ಧ, ಉಷ್ಣ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮತ್ತು ಮಧುರ ಅಮ್ಲ ಲವಣ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವದು. ವೈದ್ಯನು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೇ ಇದು ಮುಂದೆ ಆಗಬಹುದಾದ ವಾತ ವಿಕಾರಗಳ ಪೂರ್ವ ತಯಾರಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡಲೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಆರಂಭಕ್ಕೇ ರೋಗವನ್ನು ಬೆಳೆಯಗೊಡದಂತೆ ಮಾಡಲುಬರುವದು.

ಮುಂದೆ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ಅನೇ ಅವಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ “ ಪ್ರಕೋಪ ಅವಸ್ಥೆಯು.” ಸಂಚಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ದುರ್ಲಕ್ಷಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರಕೋಪವಸ್ಥೆ ಆರಂಭವಾಗುವದು. ತೇಷಾಂ ಪ್ರಕೋಪಾತ್ ಕೋಷ್ಮತೋದ ಸಂಚರಣಾಮ್ಲಿಕಾ ಪಿಸಾಸಾ ಪರಿದಾಹಾಃ ಸ್ತೋಷ ಹೃದಯೋ ತ್ಕೇಲತಾದಯಶ್ಚ ಜಾಯಂತೆ ತತ್ರ ದ್ವಿತೀಯಃ ಕ್ರಿಯಾಕಾಲಃ || ಸು. ಸೂ. ೨೧. ದೋಷಗಳು ಪ್ರಕೋಪವಾಗುವದರಿಂದ ಕೋಷ್ಮತೋದ, ಕೋಷ್ಮ ಸಂಚರಣಗಳು ವಾತದಿಂದಲೂ, ಅಮ್ಲಿಕಾ, ಪಿಸಾಸಾ, ಪರಿದಾಹಗಳು ಪಿತ್ತದಿಂದಲೂ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಹೃದಯೋತ್ಕೇಲಗಳು ಕಫದಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗುವವು.

ವೃದ್ಧವಾದ ದೋಷಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸಿಕ್ಕಾಬಿಟ್ಟಿ ಉನ್ಮಾರ್ಗಗಾಮಿಗಳಾಗುವ ತಯಾರಿಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುವವು. ಇದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಎರಡನೇಯ ಕಾಲವು. ಇದಾದಮೇಲೆ ಇದರ ಮುಂದಿನ ಇದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಎರಡನೇಯ ಕಾಲವು. ಇದಾದಮೇಲೆ ಇದರ ಮುಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯು “ಪ್ರಸರ”ವು. ಪ್ರಸರವೆಂದರೆ ಹರಡುವದು. ಅತ ಊರ್ಧ್ವಂ ಪ್ರಸರಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ | ತೇಷಾಂ ಮೇಘಿರಾತಂಕವಿಶೇಷೈಃ ಪ್ರಕು ಪಿತಾನಾಂ ಪರ್ಯುಷಿತ ಕೀಣೋದ ಕಪಿಷ್ಠ ಸಮವಾಯ ಇವೋ

ದ್ರಿಕ್ತಾನಾಂ ಪ್ರಸರೋಭವತಿ | ತೇಷಾಂ ನಾಯುರ್ಗತಿ ಮತ್ಯಾ
 ತ್ಪ್ರಸರಹೇತುಃ ಸತ್ಯಪಿ ಅಚೈತನ್ಯಃ | ಸಹಿರಜೋಭೂಯಿಷ್ಯಃ | ರಜತ್
 ಪ್ರವರ್ತಕಂ ಸರ್ವಭಾವಾನಾಂ | ಯಥಾಮಹಾನುದಕ ಸಂಚ
 ಯೋತಿವೃದ್ಧಃ ಸೇತುಮವದಾರ್ಯ ಅಪರೇಣೋದಕೇನ
 ನ್ಯಾಮಿಶ್ರಃ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರಥಾವತಿ || ಏವಂದೋಷಾಃ ಕದಾಚಿದೇ
 ಕೈಕಶೋ ದ್ವಿಶಃ ಸುಮಸ್ತಾಃ ಶೋಣಿತ ಸಹಿತಾ ನಾ ಅನೇಕಥಾ
 ಪ್ರಸರಂತಿ || ಸು. ಸೂ. ೨೧. ಸಂಚಯ ವ್ರಕ್ಶೋಪಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯ ದೋಷ
 ಗಳು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡದೇ ಹಾಗೇ ಬಿಟ್ಟು ಸುರಾಬೀಜೋದಕ ಹಾಗೂ
 ಅಕ್ಕಿ ಹಿಟ್ಟುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉಕ್ಕುಬಂದು ಸ್ಥಾನಬಿಟ್ಟು ಹರಡಿ
 ಹೊರಜಲ್ಲುವಂತೆ ದೋಷಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಡುವವು.
 ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನುವರು. ವಾಯು (ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು) ಅಚೇ
 ತನವಿದ್ದರೂ ಗತಿಸ್ವಭಾವದ್ದಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಸರಣವು ಅದರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ
 ಗುಣವು. ವಾಯುವು ರಜೋಭೂಯಿಷ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ರಜೋಗುಣವು
 ಎಲ್ಲಾ ಭಾವಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕವಾದದ್ದು. ದೊಡ್ಡ ನೀರಿನ ಸಂಚಯವು
 ತುಂಬಿ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಒಡ್ಡನ್ನು ವಡೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿ
 ಎರಡನೇ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಧಾವಿಸಿ ಸುತ್ತಲು ಹರಿದೋಡು
 ವಂತೆ ದೋಷಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಲೀ, ಎರಡೆರಡಾಗಲೀ, ಮೂರಾಗಲೀ
 ಅಥವಾ ರಕ್ತದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಾಗಲೀ ಹರಡಿ "ಪ್ರಸರ" ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು
 ಹೊಂದುವವು. ಉದಾ:- ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವು ಸ್ವಸ್ಥಾನವಾದ ಪಕ್ವಾಶ
 ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾಗಿ ದೋಷ ಪ್ರಕೋಪಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಮೇಲೆ
 ತತ್ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ತ್ರೋತೋಮುಖಗಳದ್ವಾರಾ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಶರೀರ
 ದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಅನ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಶರೀರದತುಂಬ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವದು.

ಹೀಗೆ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೋಷಗಳುಮುಂದೆ
 ಏನು ಮಾಡುವವೆಂಬದಕ್ಕೆ "ಕೃತ್ಸೀ ಽರ್ಥ ಽವಯವೇನಾಪಿಯತ್ರಾಂ
 ಗೇ ಕುಪಿತೋಭೃಶಂ | ದೋಷೋವಿಕಾರಂ ನಭಸಿ ಮೇಘವತ್ತತ್ರ
 ವರ್ಷತಿ || ನಾತ್ಯರ್ಥಂ ಕುಪಿತಶ್ಚಾಪಿ ಲೀನೋಮಾರ್ಗೇಷು ತಿಷ್ಠತಿ |
 ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯನೀಕಃ ಕಾಲೇನ ಹೇತುಮಾಸಾದ್ಯ ಕುಪ್ಯತಿ ಸು. ಸೂ. ೨೧.

ಕುಪಿತ ದೋಷಗಳು ಸಕಲ ಶರೀರದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅರ್ಧಶರೀರದಲ್ಲಾ
 ಗಲೀ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಅವಯವದಲ್ಲಾಗಲೀ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ
 ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಡೆಯಲ್ಪಡುವವೋ ಆ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವು
 ಮಳೆಗರೆಯುವಂತೆ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವು. ದೋಷಗಳು
 ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುಪಿತವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಲೀನವಾಗಿ ಉಳಿ
 ಯುವವು. ಹೀಗೆ ಉಳಿದದ್ದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ
 ಕಾರಣ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಪುನಃ ಪ್ರಕೋಪಹೊಂದಿ ರೋಗವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವು.
 ಪ್ರಕೋಪದ ತೀವ್ರತೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ "ಪ್ರಸರ"ದ ತೀವ್ರತೆಯೂ ಇರುವ
 ದೆಂಬದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಹೇಳುವರು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ತನ್ನ
 ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವದನ್ನೂ, ಆಟೋಪವನ್ನೂ; ಪಿತ್ತವು
 ಓಷ, ಜೋಷ, ಪರಿದಾಹ, ಧೂಮಾಯನಗಳನ್ನೂ; ಕಫವು ಅರುಚಿ,
 ಅವಿಸಾಕ, ಅಂಗಸಾದ, ವಾಂತಿ ಇವುಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವವು. ಇದು
 ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒನೇ ಕಾಲವು.

ಚಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವವು.
 ಪ್ರಕೋಪಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಶಯದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವವು. ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ
 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹರಡುವವು.

ಈ ಮೂರೂ ಕಾಲಗಳು ಚಿಕಿತ್ಸಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವವಾದವು.
 "ಕ್ರಿಯಾಕಾಲಂ ನಹಾಪಯೇತ್" ಎಂಬಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ
 ಅನ್ವಯಿಸುವದು. ಮೊದಲಿನದನ್ನು ಅರಿತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮುಂದಿನ
 ಅವಸ್ಥೆಗಳೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಾಗ ಇನ್ನೂ
 ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರವನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕಾಗುವದು. ಅದು
 ಯಾವದೆಂದರೆ. ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವಿಚಾರ:- "ತತ್ರ
 ನಾಯೋಃ ಪಿತ್ತಸ್ಥಾನಗತಸ್ಯ ಪಿತ್ತವತ್ ಪ್ರತೀಕಾರಃ ಪಿತ್ತಸ್ಯ ಚಕ
 ಫಸ್ಥಾನಗತಸ್ಯ ಕಫವತ್ ಪ್ರತೀಕಾರಃ | ಕಫಸ್ಯ ಚ ವಾತಸ್ಥಾನ
 ಗತಸ್ಯ ವಾತವತ್ ಪ್ರತೀಕಾರಃ ಏಷಕ್ರಿಯಾವಿಭಾಗಃ || ಸು.
 ಸೂ. ೨೧.

ವಾಯುವು ಸಿತ್ತಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರೆ ಸಿತ್ತದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ; ಸಿತ್ತವು ಕಫಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರೆ ಕಫದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ; ಕಫವು ವಾತಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರೆ ವಾತದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ವಿಧವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯೋಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು.

ಒಂದು ದೋಷವು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಬಿಟ್ಟು ಎರಡನೇ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದಾಗ ಆ ಸ್ಥಾನದ ದೋಷಾನುಸಾರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕೇವೆನಿಸುವಂತೆ ದೋಷದ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಬಹಳ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ವಾತವು ಸಿತ್ತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಎಂಬದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ. ವಾತವು ಸಿತ್ತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ನಾವು ವಾಯುವಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಸಿತ್ತಸ್ಥಾನದವರೆಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ವಾಯುವಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ವಸ್ತಿಯು. ವಸ್ತಿಯು ಸ್ಥೂಲಾಂತ್ರದಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ದೋಷಸಂಶೋಧನೆಯು ಚನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವದಿಲ್ಲ. ವಿಕಾರವು ಪೂರ್ಣಶಮನವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಸಿತ್ತವು ಕಫಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕಫದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾದ ವಮನದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ವಮನದಿಂದ ಕ್ಲೇಷ್ಮ ಸಿತ್ತಗಳೆರಡೂ ಹೋಗುವವು ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಿತ್ತದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾದ ಸಂಶೋಧನದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲು ಹೋದರೆ ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇಷ್ಮ ಸಿತ್ತಗಳು ಸಿತ್ತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಅದನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ಭಯ ಉಂಟು. ಕಫವು ವಾತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ವಾತದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹೇಳುವರು. ಇಲ್ಲಿ ವಾತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಫವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ವಾತಹರವಾದ ಕಫಹರವಾದ ನಿರೂಹ ವಸ್ತಿಯು ಉಪಯೋಗ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಫವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ವಾಂತಿಯಿಂದ ಏನೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆಯೇ ಸಿತ್ತವು ವಾತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ವಾತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ, ಕಫವು ಸಿತ್ತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಸಿತ್ತದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ, ವಾಯು ಕಫಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಕಫದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಬಹುದು.

ಒಂದು ಮೇಲಿನ ತತ್ವದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು ಯೋಗ್ಯವೇ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ. ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಆಡಿ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ. ನಾವು ಊಹಿಸಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆದದ್ದು. ಸಿತ್ತವು ವಾತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಕಫವು ಸಿತ್ತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ನಾವು ಮೇಲಿನ ನಿಯಮವನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಎರಡನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಸ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿರೇಚನಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಆದರೆ ವಾಯುವು ಕಫಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಕಫದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ವಾಯುವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದೇ? ಈಗ ನಾವು ವಿಚಾರಮಾಡಿದ್ದು ದೋಷಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ ಮತ್ತು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದು ಈ ಎರಡೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಮಾತನ್ನೇ ನಾವು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ವಿಕಾರವು ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ ಯಷ್ಟೇ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳು. (ನಕ್ಷತ್ರಂ ೨೧ನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಇವು ದೋಷಗಳ ಸಂಚಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕೆಡದೆ ಆರೋಗ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಕುಸಿತಹೊಂದಿ ಪುನಃ ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಗೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ದುರ್ಬಲವಾದ ಶರೀರ ಭಾಗವನ್ನೇ ಕುಸಿತ ದೋಷಗಳು ಆಶ್ರಯಿಸುವವು ಅಂದಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧ ದೋಷವು ಸ್ಥಾನಸಂಕ್ರಮಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಆ ಭಾಗದ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ವೈಗುಣ್ಯವು ಇದ್ದೇ ತೀರಬೇಕಾಯಿತು. ಈಗ ಈ ದೋಷಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಎರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೇಲಿನ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾದವುಗಳೇ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಇನ್ನು ಸ್ಥಾನಸಂಕ್ರಮಣದ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ.

ಸ್ಥಾನ ಸಂಕ್ರಮಣ: — “ಅತ ಉಧ್ವಂ ಸ್ಥಾನಸಂಕ್ರಮಣಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ | ಏವಂ ಪ್ರಕುಪಿತಾದೋಷಾಃ ಶರೀರ ಪ್ರದೇಶಾನಾ ಗಮ್ಯಸ್ವಾನ್ ಸ್ವಾನ್ವಾಧೀನ್ ಜನಯಂತಿ | ತೇಯದಾಲುದರ ಸನ್ನಿವೇಶಂ ಕುರ್ವಂತಿ ತದಾಗುಲ್ಮ, ನಿದ್ರಧಿ, ಉದರ, ಅಗ್ನಿ

ಸಂಗ, ಆನಾಹ, ವಿಷೂಚಿಕಾ, ಅತೀಸಾರ ಪ್ರಭೃತೀನ್ ಜನ
ಯಂತಿ; ಬಸ್ತಿಗತಾಃ ಪ್ರಮೇಹಾಶ್ಮರೀ, ಮೂತ್ರಾಘಾತ, ಮೂತ್ರ
ದೋಷ ಪ್ರಭೃತೀನ್; ವೃಷಣಗತಾಃವೃದ್ಧಿಂ; ಮೇಡ್ರಗತಾನಿ
ರುದ್ಧಪ್ರಕಾಶ, ಉಪದಂಶ ಶೂಕದೋಷ ಪ್ರಭೃತೀನ್; ಗುದಗ
ತಾಭಗಂದರಾರ್ಥಃ ಪ್ರಭೃತೀನ್; ಊರ್ಧ್ವಜತ್ಯಗತಾಸ್ತೂರ್ಧ್ವ
ಜತ್ಯಜಾನ್; ತ್ವಂಗ್ಮಾಸಶೋಣಿತಸ್ಥಾಃ ಕ್ಷುದ್ರರೋಗಾನ್
ಕುಷ್ಮಾನಿ, ವಿಸರ್ಪಾಂಶ್ಚ; ಮೇದೋಗತಾ ಗ್ರಂಥ್ಯಪಚ್ಯರ್ಬು
ದಗಲಗಂಡಾಲ ಜೀಪ್ರಭೃತೀನ್; ಅಸ್ಥಿಗತಾ ವಿದ್ರಧ್ಯನುಶಯಪ್ರ
ಭೃತೀನ್; ಪಾದಗತಾಃ ಶ್ಲೀಪದ ವಾತಶೋಣಿತ ವಾತಕಂಟಕ
ಪ್ರಭೃತೀನ್; ಸರ್ವಾಂಗಗತಾಃ ಜ್ವರಸರ್ವಾಂಗರೋಗ ಪ್ರಭೃ
ತೀನ್; ತೇಷಾಮೇವ ಅಭಿನಿವಿಷ್ವಾನಾಂ ಪೂರ್ವರೂಪಪ್ರಾದು
ರ್ಭಾವಃ, ತಂಪ್ರತಿರೋಗಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ | ತತ್ರಪೂರ್ವರೂಪಗ
ತೇಷು ಚುತುರ್ಥಃ ಕ್ರಿಯಾ ಕಾಲಃ || ಸು. ಸೂ. ೨೧. ಪ್ರಕುಪಿತ
ವಾದ ದೋಷಗಳು ಶರೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಆ ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕನುಸಾರ
ವಾಗಿ ವ್ಯಾಧಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮೊದಲು
ವಿಕಾರಗಳಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಬಾಧಾಕಾರಿಯಾದಾಗ ರೋಗಗಳೆಂದು ಕರೆ
ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯಗಳು ತೀರ ಸಮೀಪ
ಸಂಬಂಧಿಗಳು. ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆಯ ದೋಷಗಳು
ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕೂಡುವದೇ "ಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯವು"

“ಇವು ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆ ಯಾವ ಯಾವ ವಿಕಾ
ರಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳುವರು.

ಉದರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ:- ಗುಲ್ಮ, ಆನಾಹ, ವಿಷೂಚಿಕಾ, ಅತಿಸಾ
ರಾದಿ ರೋಗಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು.

ಬಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ:- ಪ್ರಮೇಹ, ಆಶ್ಮರೀ, ಮೂತ್ರಾಘಾತ,
ಮೂತ್ರದೋಷ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು.

ವೃಷಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ :- ಅಂಡವೃದ್ಧಿ ರೋಗಗಳನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುವವು.

ಮೇಡ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ:- ನಿರುದ್ಧಪ್ರಕಾಶ, ಉಪದಂಶ, ಶೂಕದೋಷ
ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು.

ಗುದವನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ :- ಅರ್ಶ, ಭಗಂದರಾದಿಗಳನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುವವು.

ಊರ್ಧ್ವಜತ್ಯವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ:- ಜತ್ಯೂರ್ಧ್ವ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುವವು.

ಚರ್ಮ, ಮಾಂಸ, ರಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ:- ಕ್ಷುದ್ರರೋಗ, ಕುಷ್ಮ,
ವಿಸರ್ಪಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು.

ಮೇದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ:- ಗ್ರಂಥಿ, ಅಪಚೀ, ಅರ್ಬುದ, ಗಲಗಂಡ,
ಅಲಜಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವು.

ಅಸ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ:- ವಿದ್ರಧಿ, ಅನುಶಯ ಮುಂತಾದವು
ಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವು.

ಪಾದವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ:- ಶ್ಲೀಪದ, ವಾತಶೋಣಿತ, ವಾತ
ಕಂಟಕ, ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವು.

ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ:- ಜ್ವರ ಮುಂತಾದ ಸರ್ವಾಂಗ
ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವು. ಹೀಗೆ ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವನ್ನಾಕ್ರ
ಮಿಸಿ ಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯವಾಗಲು ಆರಂಭಿಸುವವೋ ಆಗ ಆ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ಉಂಟಾಗುವ ವಿಕಾರದ ಪೂರ್ವ ರೂಪಗಳು ತೋರಹತ್ತುವವು. ಅವುಗ
ಳನ್ನು ರೋಗನಿದಾನ ಹೇಳುವಾಗ ಹೇಳುವೆವು. ಪೂರ್ವರೂಪದ ಈ ವೈಷ
ಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಏ ನೇ ಕಾಲವು. ”

ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ:- ಪ್ರಕುಪಿತ ದೋಷಗಳು ಸಕಲ ದೇಹದಲ್ಲಾ
ಗಲೀ ಅರ್ಥ ದೇಹದಲ್ಲಾಗಲೀ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಾಗಲೀ ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು
ಹೊಂದಿ ಸ್ಥಾನಸಂಶ್ರಯವಾದಾಗ ವ್ಯಾಧಿಯ ಪೂರ್ವರೂಪಗಳು
ತೋರಲು ಆರಂಭಿಸುವವು. ಪೂರ್ವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಧಿಯು ಪೂರ್ಣ
ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗತಕ್ಕದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ
ಪೂರ್ವರೂಪಗಳು ವ್ಯಾಧಿಯ ಅನ್ಯಕ್ಷಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡು

ತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡುವದು ಮುಂದೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ವ್ಯಾಧಿಯ ತೀವ್ರ ಪ್ರಶಮನದ ಉಪಾಯವು.

ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಧಿದರ್ಶನ:- "ಅತ ಊರ್ಧ್ವಂ ವ್ಯಾಧೇ ದರ್ಶನಂ ವಕ್ಷ್ಯಮಃ ಶೋಫಾರ್ಬದ ಗ್ರಂಥಿ ವಿದ್ರಧಿ ವಿಸರ್ಪ ಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಪ್ರವ್ಯಕ್ತ ಲಕ್ಷಣತಾಜ್ಜರಾತೀಸಾರ ಪ್ರಭೃತೀನಾಂಚ ತತ್ರಪಂಚಮಃ ಕ್ರಿಯಾಕಾಲಃ || ಸು. ಸೂ. ೨೧. ಶೋಫ, ಅರ್ಬದ, ಗ್ರಂಥಿ ವಿದ್ರಧಿ, ವಿಸರ್ಪಮುಂತಾದವೂ, ಜ್ವರ ಅತೀಸಾರಾದಿಗಳೂ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವೋ ಆಗ ಅದು ವ್ಯಾಧಿ ದರ್ಶನವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಇದು ಖನೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಕಾಲವು. ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುವದು.

ಡಲ್ಲಣಾಚಾರ್ಯರು ಇದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವರು:- ಪ್ರವ್ಯಕ್ತ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಏನು? ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾ:- ಜ್ವರದಲ್ಲಿಯ ಸಂತಾಪ, ಶೋಫಾರ್ಬದಗಳಲ್ಲಿಯ ತ್ವಕ್ ಮೂಂಸಸ್ಥ ದೋಷಸಂಘಾತ, ಅತೀಸಾರ ದಲ್ಲಿಯ ರಸಧಾತು ಅಥವಾ ಅಬ್ಧಾತು ಸ್ರಾವ, ಉದರ ರೋಗದಲ್ಲಿಯ ಉದರಪೂರಣ, ಇವೆಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತ ಲಕ್ಷಣಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಇದೇ ವ್ಯಾಧಿ ಪ್ರತ್ಯನೀಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಕಾಲವು. ವ್ರಣಪ್ರಶ್ನಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸುಶ್ರುತರು ವ್ರಣವೆಂಬದನ್ನು ೬ನೇ ಅವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಹಿಡಿದು ಇದೇ "ಭೇಧ" ವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ನೋಡಿರಿ. "ಅತಊರ್ಧ್ವ ಮೇತೇಷಾಮವದೀರ್ಣಾನಾಂ ವ್ರಣಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಂ ಷಷ್ಠಃ ಕ್ರಿಯಾಕಾಲಃ ಜ್ವರಾತೀಸಾರ ಪ್ರಭೃತೀನಾಂಚ ದೀರ್ಘಕಾಲಾನುಬಂಧಃ | ತತ್ರಾಪ್ರತಿಕ್ರಿಯ ಮಾಣೇಸಾಧ್ಯತಾಮುಪಯಾಂತಿ || ಸು. ಸೂ. ೨೧ ಅರ್ಥ:- "ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಶಲ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ರಣಭಾವ ಉತ್ಪನ್ನವಾದರೆ ಆರನೇ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು. ಜ್ವರ ಅತೀಸಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗದ ದೀರ್ಘಕಾಲಾನು ಬಂಧವಿರುವದು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವವು."

ಶಲ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕೋವಿದರಾದ ಸುಶ್ರುತರು ಕಾಯವ್ಯಾಧಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ "ಭೇಧ" ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮಾತಿನಂತೆಯೇ ನೋಡಿದರೆ ದೀರ್ಘ ಕಾಲಾನುಬಂಧ ವೆಂದರೆ "ಭೇಧ" ಅವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಈ "ದೀರ್ಘ ಕಾಲಾನುಬಂಧ" ತ್ವವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವರು ಅಂದರೆ ಡಲ್ಲಣಾಚಾರ್ಯರಂಥವರು "ವಾತಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ಭೇದಾ ದ್ಧಿನ್ನತ್ವಂ ಭೇದಃ" ಎಂದು "ಭೇದ" ಇದರ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುವರು. ಇದು ಒಳ್ಳೇ ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿನಾತಾದಿಗಳ ದೋಷಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದಾಗ "ಭೇದ" ವೆನಬೇಕು. ಇದು ಆರನೇ ಕ್ರಿಯಾಕಾಲವು.

ರೋಗದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪ.

ಕ್ಷಿಪ್ಯಮಾಣಸ್ತು ವೈಗುಣ್ಯಾತ್ ರಸಃ ಸಜ್ಜತಿ ಯತ್ರಸಃ | ಕರೋತಿ ವಿಕೃತಿಂಚಾತ್ರ ಖೇವರ್ಷಮಿವ ತೋಯದಃ || ದೋಷಾಣಾಮಪಿ ಚೈವಂ ಸ್ಯಾತ್ ಏಕದೇಶ ಪ್ರಕೋಪಣಂ || ಚರಕ ಚಿ. ೧೫. ಕುಪಿತಾನಾಂ ಹಿದೋಷಾಣಾಂ ಶರೀರೇ ಪರಿಧಾವತಾಂ | ಯತ್ರಸಂಗಃ ಸ್ವವೈಗುಣ್ಯಾತ್ ವ್ಯಾಧಿಸ್ತತ್ರೋತಜಾಯತೇ || ಸು. ಸೂ. ೨೪: ವೈಗುಣ್ಯಾದಿತಿ ಸ್ತ್ರೋತೋ ವೈಗುಣ್ಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ || ಡಲ್ಲಣ.

ವ್ಯಾನವಾಯುವಿನಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ರಸಧಾತುವು ಯಾವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೈಗುಣ್ಯದಿಂದ (ಸ್ತ್ರೋತೋ ವೈಗುಣ್ಯದಿಂದ) ನಿಲ್ಲುವದೋ ಅಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಹೇಳುವರು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮೇಘವು ವೈಗುಣ್ಯದಿಂದ ಒಂದುಕಡೆ ನಿಂತಾಗ ಹೇಗೆ ಮಳೆಗರೆಯುವದೋ ಹಾಗೇ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ದೋಷಗಳೂ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೋಪ ಹೊಂದಿ ರೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು (ಚರಕ). ಕುಪಿತನಾದ ದೋಷಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿರುವಾಗ (ರಸಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ) ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೈಗುಣ್ಯದಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಡುವವೋ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವು (ಸುಶ್ರುತರು). ಸ್ಥಾನವೈಗುಣ್ಯವೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೋತೋ ವೈಗುಣ್ಯವೆಂದೇ

ಅರ್ಥ. ದೋಷಗಳು ಸಂಚಾರವಾದಂತೆ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳೇ ಆಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೇ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳು.

“ಕುಪಿತನಾಂಹಿ ದೋಷಾಣಾಂ” “ಯತ್ರಸಂಗ್ರಃ ಸ್ವನೈಗುಣ್ಯಾತ್” ಈ ಎರಡೂ ರೋಗ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಚಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೋಪ ಹೊಂದುವ ವರಿಗೆ ದೋಷಗಳು ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಾರವು. ಪ್ರಕುಪಿತವಾದ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅವು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಸಂಶ್ರಯ (ವೈಗುಣ್ಯವಾಗಿರುವ)ವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ “ಸಂಗ” ಉಂಟಾಗ ಬೇಕಾಗುವದು. ಅಂದರೆ ಏಕದೇಶ ವ್ಯಾಧಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ತತ್ಪಾನದ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಹೊಂದಿರತಕ್ಕ ದೋಷಗಳ ಸಂಗವಾಗಬೇಕು. ಆಗ ವ್ಯಾಧಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದು ಎಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಇದರಿಂದವ್ಯಾಧಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ದೋಷವೃದ್ಧಿ, ಸ್ಥಾನವೈಗುಣ್ಯ ಎರಡೂ ಅವಶ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ದೋಷವೈಷಮ್ಯವೇ ರೋಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಆ ರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸ್ಥಾನವೈಗುಣ್ಯವಿರಲೇ ಬೇಕಾಗುವದು. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಕೇವಲ ದೋಷಗಳ ಚಯ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ ಪ್ರತಿಕೂಲಕಾಲದಿಂದ ಅಥವಾ ಆಹಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಅವು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡದೆ ಶಾಂತವಾಗಿ ಬಿಡುವವು. ಅಥವಾ ಸ್ವಸ್ಥ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶೋಧನಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೋಪ ಪ್ರಸರಾವಸ್ಥೆ ಹೊಂದದೇ ದೋಷಗಳ ಶಮನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಬಿಡುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಾನವೈಗುಣ್ಯವು ವ್ಯಾಧಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ, ಲಕ್ಷಣಪ್ರಾದುರ್ಭವಕ್ಕೂ ದೋಷವೈಷಮ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಗುವದು ಅಂದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ತಡೆದು ನಿಂತು ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನುತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವವು. ಸ್ಥಾನ ವೈಗುಣ್ಯವೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯ. ಇದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕುಪಿತದೋಷಗಳು ಏಕದೇಶ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾರವು.

ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವೆಂದರೇನು? :- ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಶರೀರವು ಸ್ತ್ರೋತೋಮಯ ವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಉತ್ಪದ್ಯಮಾನ ಭಾವ ವಿಶೇಷಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಅಥವಾ ನಾಶವು

ಈ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳೆಲ್ಲದೆ ಆಗಲಾರವು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ (ಸರ್ವಭಾವಾಪಿಪುರಷೇನಾಂತರೇಣ ಸ್ತ್ರೋತಾಂಸ್ಯುಭಿನಿವರ್ತಂತೆ ಕ್ಷಯಂ ವಾ ನಗಚ್ಛಂತಿ) ಚ. ವಿ. ೩೨. ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳ ಸ್ವರೂಪವಿಚಾರಕ್ಕೆ ನಕ್ಷೆ ೩೧ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ದೋಷಧಾತುಮಲಗಳಿಂದ ಈ ಶರೀರವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ನಾಶವಾಗುವಿಕೆ, ಬೆಳೆಯುವಿಕೆಗಳ ಯೋಗ್ಯಪ್ರಮಾಣವಿರುವದೇ ಶಾರೀರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು. ಇವು ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತಿರುವವೋ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವವೋ ಅವೇ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳು. ಶರೀರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವಿರುವಾಗ ಸ್ತ್ರೋತಃಸಾದ್ಗುಣ್ಯವಿರುವದು.

ಉದಾಹರಣೆ :- ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವು ಮಾಂಸದ ಉಪಧಾತು. ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿರತಕ್ಕ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಸಂಪನ್ನವುಳ್ಳ ಚರ್ಮವಿರುವದು “ತ್ವಕ್ ಸಾರತೆ” ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಈ ತ್ವಕ್ ಸಾರತೆಯು ಮಾಂಸವಹ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವದು. ಸರ್ವಶರೀರವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಚರ್ಮದ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾರಣವಾದ ಮೂಲಧಾತುವಾದ ಮಾಂಸವಹ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸಿನ ಸಾದ್ಗುಣ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಂದರೆ ಅದರ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವು ಪ್ರಾಕೃತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅದು ವಿಕೃತವಾಗಿರುವದು. ಅದು ವ್ಯಾಧಿಸಹನವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಧಿಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಷಮತೆಯೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವಿರುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧ ದೋಷಗಳು ಸ್ಥಾನಸಂಶ್ರಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳು ವೈಗುಣ್ಯಹೊಂದದೆ ಇದ್ದು ದೋಷಧಾತುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸುಖವಾದ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಿರುವದೇ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸಾದ್ಗುಣ್ಯವು. ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕಾಗುವದು. ದೇಹಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ದೋಷಗಳು ದೇಹದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಿಕತೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಶರೀರಭಾಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಧಾತುಗಳ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಭೂತವಾಗಿರುವವು. ಮಾಂಸವು ಶಿಥಿಲವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿರುವ ಮಾಂಸವು

ಮಾಂಸಸಾರದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರದೆ ಅಲ್ಪಸಾರತೆವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಇದುಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮಾಂಸಕಲಾಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಂಸ ಧಾತುವನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿರುವ ಕಫವೂ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ರಕ್ತಶೈಥಿಲ್ಯವು ಸಿತ್ತದ ಅಪ್ರಾಕೃತತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ಅಸ್ಥಿಧಾತುವು ವಾಯುವಿನ ಅಪ್ರಾಕೃತತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹ ತತ್ತ್ವಾನಿಕವಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ದೋಷಗಳೇ ಕಾರಣಗಳೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಏಕದೇಶ ವ್ಯಾಧಿದರ್ಶನವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಧಾತುಗಳ ಅಲ್ಪಸಾರತೆ, ಸ್ಥಾನವೈಗುಣ್ಯಗಳಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧವಾದ ದೋಷಗಳು ಸ್ಥಾನಸಂಶ್ರಯವಾಗಬೇಕಾಗುವದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಆ ದೇಹವು ಧಾತುಗಳ ಅಲ್ಪಸಾರತೆಯಿಂದಲೂ, ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯದಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಧಿ ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಮವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದೇ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವೈಷಮ್ಯವು.

ಶರೀರವು ವ್ಯಾಧಿ ಕ್ಷಮತ್ವವಾಗದಿರುವದಕ್ಕೆ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ಏಕದೇಶ ವ್ಯಾಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ಸಕಲ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಏಕದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಬರುವದೇ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಂತಿದೆ. "ನಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಶರೀರಾಣಿ ವ್ಯಾಧಿ ಕ್ಷಮತ್ವೇ ಸಮರ್ಥಾನಿ ಭವಂತಿ | ಶರೀರಾಣಿ ಚಾತಿ ಸ್ಥೂಲಾ ನ್ಯತಿಕೃಶಾನಿ, ಅನಿವಿಷ್ಟ ಮಾಂಸ ಶೋಣಿತಾಸ್ಥೀನಿ ದುರ್ಬಲಾನಿ, ಅಸಾತ್ಮ್ಯಾಹಾರೋಪ ಚಿತಾನಿ ಅಲ್ಪಾಹಾರಾಣ್ಯಲ್ಪ ಸತ್ವಾನಿವಾಭವಂತ್ಯ ವ್ಯಾಧಿಸಹಾನಿ, ವಿಪರೀತಾನಿ, ಪುನರ್ವ್ಯಾಧಿಸಹಾನಿ, - ಚ. ಸುಖ. ವ್ಯಾಧಿಕ್ಷಮತ್ವಂ ವ್ಯಾಧಿಬಲವಿರೋಧಿತ್ವಂ ವ್ಯಾಧ್ಯುತ್ಪಾದಕ ಪ್ರತಿಬಂದಕತ್ವ ಮಿತಿಯಾವತ್ || ಚಕ್ರದತ್ತ ವಾಖ್ಯಾನ.

" ಎಲ್ಲ ಶರೀರಗಳೂ ವ್ಯಾಧಿಬಲ ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅವು ಯಾವವೆಂದರೆ ಅತಿಸ್ಥೂಲ, ಅತಿಕೃಶ ತಿಥಿಲಮಾಂಸ, ಅಸಾರರಕ್ತ, ಅಸಾರಅಸ್ಥಿ ಯುಕ್ತ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು, ದುರ್ಬಲ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು, ಅಸಾತ್ಮ್ಯವಾದ ಆಹಾರೋಪಚಿತ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು, ಅಲ್ಪವೆಂದರೆ ದುರ್ಬಲ ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು,

ಅಲ್ಪಮನಸ್ಸುರು ಅಂದರೆ ದುರ್ಬಲ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು, ವ್ಯಾಧಿ ಸಹನ ಮಾಡಲಾರರು. ಇವರನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದವರು ವ್ಯಾಧಿಸಹನ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವರಿರುವರು."

ಮೇಲಿನ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶರೀರವು ಸಾರ್ವದೈಹಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಧಿಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಮತೆ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದು. ಅದು ಯಾತ ಕೃಂದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಶರೀರ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಥಿಲ್ಯ ಉಂಟಾಗಿ ದೇಹದೇಶ ಪುನೋದೇಶಗಳೆರಡರ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯ ಉಂಟಾಗುವದು.

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೋಷಧಾತು ಮುಲಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ದಾರಿಕೊಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಬಾರದಂತೆ ಕಾದಿಟ್ಟಿರುವದೇ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸಾದ್ಗುಣ್ಯವಸ್ಥೆಯು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದದ್ದೇ "ಸ್ತ್ರೋತೋ ವೈಗುಣ್ಯವು". ಧಾತುಗಳ ವಿಪರೀತ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದೋಷಗಳ ಸಮಾನಗಳುಳ್ಳ ಆಹಾರ, ವಿಹಾರ, ಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯ ಉಂಟಾಗುವದು ಎಂದು ಸ್ತ್ರೋತೋದುಷ್ಟಿಯನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಹೇಳಿರುವರು.

ದೋಷಗಳಸಾಮ ಮತ್ತು ನಿರಾಮ ಅನಸ್ಥೆಗಳು:—ದೋಷಗಳ ವಿಕೃತಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವರೋಗ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಅವುಗಳ ದುಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ "ಆಮ"ದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಆ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ಣವಾದಂತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಾವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮದೋಷ ನಿರಾಮದೋಷಗಳೆಂದೂ ರೋಗದ ಸಾಮಾವಸ್ಥೆ ನಿರಾಮಾವಸ್ಥೆಗಳೆಂದೂ ವ್ಯಾಧಿ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಓದುವಾಗ ಅನೇಕಸಲ ನೋಡುತ್ತೇವೆ.

ಆಮದೋಷದವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಊಷ್ಮಣೋಲ್ಪ ಬಲತ್ಯೇನ ಧಾತುಮಾದ್ಯನುಪಾಚಿತಂ |
ದುಷ್ಟಮಾನಾಶಯಗತಂ ರಸಮಾಮಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೆ ||
ಅನ್ಯ ದೋಷೇಭ್ಯ ಏವಾತಿದುಷ್ಟೇಭ್ಯೋಽನ್ಯೋನ್ಯಮೂರ್ಘನಾತ್

ಕೋದ್ರವೇಭ್ಯೋ ವಿಷಸ್ಯೇನ ವದಂತ್ಯಾಮಸ್ಯ ಸಂಭವಂ ||
 ಆಮೇನ ತೇನ ಸಂಪೃಕ್ತಾ ದೋಷಾ ದೂಷ್ಯಾಶ್ಚ ದೂಷಿತಾಃ |
 ಸಾಮಾ ಇತ್ಯುಪದಿಶ್ಯಂತೆ ಯೇಚರೋಗಾಸ್ತದುದ್ಭವಾಃ ||
 ಸ್ರೋತೋರೋಧ ಬಲಭ್ರಂಶ ಗೌರವಾನಿಲ ಮೂಢತಾ |
 ಅಲಸ್ಯಾಪಕ್ತಿ ನಿಷ್ಪೀನ ಮಲಸಂಗಾರುಚಿಕ್ಲವಾಃ ||
 ಲಿಂಗಂ ಮಲನಾಂ ಸಾಮಾನಾಂ ನಿರಾಮಾಣಾಂ ವಿಪರ್ಯಯಃ |

ಸೂ. ಅ. ೧೩

ದುರ್ಬಲವಾದ ಜಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಆದ್ಯ ಧಾತುವಾದ ರಸಧಾತುವು ಅಪಕ್ಯವಾಗಿಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಉಳಿಯಿತೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ "ಆಮ" ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ದುಷ್ಟದೋಷಗಳು ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಮೂರ್ಛನಹೊಂದಿ ಕೋದ್ರವ (ಬರಗು) ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿ (ಬಹಳದಿನ ಇಟ್ಟರೆ ಮೂರ್ಛಿತವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಕರ ಸಂಯೋಗವಾಗಿ) ವಿಷವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ದೋಷಗಳಿಂದ ಆಮವು ಹುಟ್ಟುವದೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಮದಿಂದ ಸಂಪೃಕ್ತವಾದ (ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮಿಶ್ರವಾದ) ದೋಷಗಳೂ ದೂಷ್ಯಗಳೂ, (ಧಾತುಗಳು) ಮಲಗಳೂ, ಸಾಮದೋಷ, ಸಾಮಧಾತು, ಸಾಮಮಲಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಈ ಸಾಮಸಹಿತವಾದವುಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಾಗುವ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ "ಸಾಮವ್ಯಾಧಿ" ಗಳೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವರು.

ಸಾಮ ದೋಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು:— ಸ್ರೋತೋರೋಧ, ಬಲಭ್ರಂಶ ಗೌರವ, ವಾತವು ಅನುಲೋಮವಾಗದಿರುವದು, ಅಲಸ್ಯ, ಪಚನಕ್ರಿಯೆ ಮಂದವಾಗುವದು, ಉಗುಳುವದು, ಮಲಗಳು, ರುಚಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದು, ಬಳಲಿಕೆ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುವವು.

ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ನಿರಾಮದೋಷಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆಮವೆಂಬುದು ಜಠರದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯದಿಂದಾಗುವಂತೆ ಧಾತುಸ್ಥ ಆಗ್ನಿ ಮಂದವಾಗುವದರಿಂದಲೂ ಆಗುವದು. ಕೋಷ್ಮವೆಂದರೆ ಮಹಾ

ಸ್ರೋತಸ್ಸು. ಇಲ್ಲಿ ಜಠರಾಗ್ನಿ ಮಂದವಾಗುವದರಿಂದ ಆಮ ದೋಷವು ತಯಾರಾದಾಗಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದೋಷಧಾತುಗಳಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿವೈಗುಣ್ಯ ವುಂಟಾಗಿ ದೋಷಸಂಗ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನವೈಗುಣ್ಯಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯು ಧಾತುಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ ಉಂಟಾಗಿ ಆಮದೋಷವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಾಮದೋಷಜನ್ಯ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಏಕದೇಶವಾಗಿಯೂ ಸಾರ್ವದೇಹಿಕವಾಗಿ ಯೂ ಹಬ್ಬುವವು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ದೋಷವೈಷಮ್ಯವನ್ನೂ ಅವುಗಳೆಂದುಂಟಾಗುವ ರೋಗ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸಲಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ದೋಷಗಳಿಂದಾಗುವ ವಿಕಾರಗಳ ಶಮನ, ಪ್ರತಿಬಂಧ, ರೋಗಚಿಕಿತ್ಸೆ, ರೋಗೋತ್ತರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳಿಗೂ ದೋಷಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದೇ ಇದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸಾತ್ವ ವಿಚಾರ

ವಿಕಾರ ಪ್ರಶಮನ:— ವಿಕಾರದಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಶಮನವನ್ನು ದೋಷಸಂಬಂಧ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವದು. ಇದೂ ಸಹ ದೋಷವಿಕ್ಯತಿ ವಿಚ್ಛಾನವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುವದು.

“ ಸಫಿವ ಕುಸಿತೋ ದೋಷಃ ಸಮುತ್ಥಾನ ವಿಶೇಷತಃ |
 ಸ್ಥಾನಾಂತರಾಣಿಚ ಸ್ರಾಪ್ಯ ನಿಕಾರಾನ್ ಕುರುತೇಬಹೂನ್ || ವಾ. ಸೂ. ತಸ್ಮಾದ್ವಿಕಾರ ಪ್ರಕೃತೀರಧಿಷ್ಠಾನಾಂತ ರಾಣಿಚ | ಸಮುತ್ಥಾನ ವಿಶೇಷಾಂಶ್ಚ ಬುಧ್ವಾಕರ್ಮ ಸಮಾರಭೇತ್ || ಚ. ಸೂ. ೧೯. ಕುಸಿತವಾದ ಒಂದೇ ದೋಷವು ಸಮುತ್ಥಾನ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಶರೀರದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ರೋಗಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಕಾರ ಪ್ರಕೃತಿ, ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಹೇತುವಿಶೇಷ ಅಂದರೆ ಕಾರಣ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಾಗ ಪೂರ್ಣ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು.

ವಿಕಾರ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದರೆ ದೋಷಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ ವಿಕಾರದ ಸ್ವಭಾವವು. ರೋಗಾಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೋತೋವೈಗುಣ್ಯವು. ಹೇತು ವಿಶೇಷ ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ. ವಿಕಾರ ಪ್ರಕೃತಿ, ದೋಷವಿಶೇಷ, ಹೇತುವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಶೋಧನ ಶಮನ ವೆಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುವದು.

ಶೋಧನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು:- ರೋಗ ಕಾರಣಗಳಾದ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ದೂರು ಮಾಡುವದು, ಇದಕ್ಕೆ ದೋಷ ಪ್ರತ್ಯನೀಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೆಂದುಹೆಸರು. ದೋಷಗಳವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗಗಳನ್ನು ವಿಕಾರ ಬರುವಾಗ ಶೋಧನದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ತೆಗೆದು ಹಾಕಲು ಬರುವದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಈ ಸಂಶೋಧನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ "ರೋಗ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿರುವರು. "ಮಾಧವ ಪ್ರಥಮೇಮಾಸಿನಭಸ್ಯಪ್ರಥಮೇ ಪುನಃ | ಸಹಸ್ರಪ್ರಥಮೇ ಚೈವ ಹಾರಯೇ ದ್ವೋಷ ಸಂಚಯಮ್" ಚ. ಸೂ. ೭. ವೈಶಾಖ, ಶ್ರಾವಣ, ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷ. ಈ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ, ಸ್ವೇದ, ವಿಧಾನಮಾಡಿಸಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ವಮನ, ವಿರೇಚನ, ಬಸ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಬಲಾಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುವಾಸನಬಸ್ತಿ, ನಸ್ಯಾ ರಸಾಯನ ಔಷಧಗಳ ಸೇವನೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಇದು ರೋಗ ಬಾರದಂತೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ನಿಜರೋಗಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದಂತೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಉಪಾಯವು. ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಶೋಧನದಿಂದ ದೋಷಗಳ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ರೋಗನಾಶಕ ಮತ್ತು ರೋಗ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎರಡನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಮನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೆಂದರೆ:- ರೋಗ ಪ್ರಕೃತಿ, ದೋಷವಿಶೇಷ, ಹೇತುವಿಶೇಷಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ರೋಗಾಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಂತಃ ಪರಿಮಾರ್ಜನ ಅಥವಾ ಬಹಿಃ ಪರಿಮಾರ್ಜನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಔಷಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿ ನಿಯತ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುವವು. (ಪ್ರತಿ ನಿಯತ ಶಕ್ತಿ ಕಾನಿ ಭೇಷ

ಜದ್ರವ್ಯಾಣಿಭವಂತಿ- ಮಧುಕೋಶ ಟೀಕಾ) ಅಂದರೆ ಔಷಧಗಳು ಮರ್ಯಾದಿತ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವುಗಳಿರುವವು. ಕೆಲವು ಶರೀರದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಔಷಧ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುವಾಗ ರೋಗದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೋಷ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ರೋಗವು ಹುಟ್ಟಿರುವದೋ ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗ ಬೀಳುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ರೋಗವು ಶಮನವಾಗುವದು.

ಉದಾಹರಣೆ:- ಕೆಮ್ಮು ಉರಃಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ರೋಗವು. ಉರಃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಫ ಸಂಚಯದಿಂದಲೂ ಬರುವದು ಅಥವಾ ಮಲಾಸ್ಥಾನದಿಂದ ಉರಃಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒತ್ತಡಬಿದ್ದೂ ಬರುವದು. ಈ ಸಮಯಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ನೋಡಿಕೊಂಡು ವಮನಕಾರಕವೋ ವಿರೇಚನ ಕಾರಕವೋ ಯಾವದು ಯೋಗ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ವಮನಕೊಡಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಉರಃಸ್ಥಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಔಷಧಗಳ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ರೋಗ ಶಮನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಿ ರೋಗವು ಕೂಡಲೇ ಶಮನವಾಗುವದು. ಇದು ನಿಜರೋಗಗಳ ಶೋಧನ ಶಮನಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮಾತಾಯಿತು.

ಇನ್ನು ಆಗಂತುಕ ರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೂ ಇದೇ ಕ್ರಮವನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ರೋಗಗಳ ಪ್ರತಿಬಂಧನೆಗೆ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವರು. ತ್ಯಾಗಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಾಧಾನಾಂ ಇಂದ್ರಿಯೋಪಶಮಃ ಸ್ಮೃತಿಃ | ದೇಶಕಾಲಾತ್ಮ ವಿಚ್ಛಾನಮ್ ಸದ್ವೃತ್ತಸ್ಯಾನು ವರ್ತನಂ || ೫೩ || ಆಗಂತೂನಾಮನು ತ್ವತ್ತಾವೇಷ ಮಾರ್ಗೋ ನಿರ್ದರ್ಶಿತಃ | ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಾಗೇವ ತತ್ ಕುರ್ಯಾದ್ಧಿತಂ ವಿದ್ಯಾದ್ಯದಾತ್ಮನಃ || ೫೪ || ಚ. ಸೂ. ೭. ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಾಧಗಳನ್ನು ಬಿಡುವದು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸಂಯಮನ ಮಾಡಿರುವದು, ಸ್ಮರಣೆ, ದೇಶ ಕಾಲ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇವುಗಳ ಅರಿವು, ಸದಾ

ಚರಣೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಬುದ್ಧಿವಂತನು ಯಾವದು ಹಿತವೋ ಅದನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಭೇದಗಳು:-೧ ಲಂಘನ, ೨ ಬೃಂಹಣ, ೩ ಸ್ನೇಹನ ೪ ರಕ್ತಕ್ಷಣ, ೫ ಸ್ವೇದನ, ೬ ಸ್ತಂಭನ, ಈ ಷಡ್ವಿಧ ಉಪಾಯಗಳು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಭೇದಗಳು.

ಶೋಧನವು:- ೧ ನಿರೂಹ, ೨ ವಮನ, ೩ ವಿರೇಚನ, ೪ ನಸ್ಯ ೫ ರಕ್ತಮೋಕ್ಷಣ, ಎಂದು ೫ ವಿಧವಾಗಿರುವದು. ಶರೀರದಿಂದ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹೊರಗೆಹಾಕತಕ್ಕದ್ದು ಶೋಧನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು. ರಕ್ತಮೋಕ್ಷಣವನ್ನು ಶಲ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದವರು ಹಿಡಿಯುವರು. ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸಕರು ಅದರ ಬದಲು ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವರು.

ಶಮನವು:- ೧ ಪಾಚನ, ೨ ದೀಪನ, ೩ ಉಪವಾಸ, ೪ ನೀರ ಡಿಕೆ, ೫ ನ್ಯಾಯಾಮ, ೬ ಬಿಸಿಲು, ೭ ಗಾಳಿಸೇವನೆಯೆಂದು ೭ ವಿಧವಾಗಿರುವದು. ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಹಾಕದೆ, ಸಮವಾಗಿದ್ದವುಗಳನ್ನು ಕಡಿ ಸದೆ, ವಿಷಮವಾದವುಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ಯಾವದು ತರುವದೋ ಅದು ಶಮನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವರು.

ಇನ್ನು ಸಾಮದೋಷಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡುವಾ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಸಾಮಯುಕ್ತ ದೋಷಗಳಿಗೂಲೀನವಾಗಿ ಕೋಷ್ಠಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವ ದೋಷಗಳಿಗೂ, ಶೋಧನ ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅವು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಿತ್ತಿ ಬರುವ ದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಜೋರಿಸಿಂದ ಮಾಡುವ ಈ ಶೋಧನ ಕ್ರಿಯೆಯು ಶರೀರ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥಲ್ಲಿ ಶೋಧನದ ಬದಲು ಪಾಚನ, ದೀಪನ, ಸ್ನೇಹ, ಸ್ವೇದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ದೋಷಗಳು ದ್ರವವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಚ್ಯುತವಾಗಿ ಕೋಷ್ಠಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಶೋಧನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಸಮೀಪದದಾರಿಯಿಂದವಮನವಿರೇಚನಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. (ಯಥಾಽಽಸನ್ನಂ ವಿನರ್ಹರತ್) ಸಾಮದೋಷಗಳು ಶರೀರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವಮನ, ವಿರೇಚನಗಳ, ದ್ವಾರಾ ತಾವಾಗಿಯೇ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬಾರದು. ತಡೆಬರೆ ಬೇರೆ ವಿಕಾರ

ಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವು. ಪಾಚನದಿಂದ ದೋಷಗಳು ಪಕ್ವ ವಾಗುವವು. ದೀಪನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುವವು. ಸ್ನೇಹಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಅವು ಹಸಿಯಾಗುವವು. ಸ್ವೇದದಿಂದ ದ್ರವವಾಗಿ ಅವು ಕೋಷ್ಠಕ್ಕೆ ಬರುವವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆಮರಹಿತವಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಲೀನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ದೋಷಗಳು ದ್ರವವಾಗಿ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಕೋಷ್ಠಕ್ಕೆಬಂದಾಗ ಯೋಗ್ಯಕಾಲ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಬೇಕು.

ರೋಗೋತ್ತರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:-ರೋಗ ಶಮನವಾದ ಮೇಲೆ ರೋಗದ ಪರಿಣಾಮವು ಶರೀರದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ, ಪುನಃ ಶಕ್ತಿ ಬರಬೇಕೆಂದೂ, ಬೃಂಹಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ರಸಾಯನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಶರೀರಧಾತುಗಳ ಶೈಥಿಲ್ಯಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಶುದ್ಧವಾದ ಪರಿಪುಷ್ಟವಾದ ಧಾತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ, ದೇಹಕ್ಕೆ ಓಜಸ್ಸನ್ನೂ ಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು, ರೋಗ ಮುಕ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಆರೋಗ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. " ಸಮದೋಷಃ ಸಮಾಗ್ನಿಶ್ಚ ಸಮಧಾತು ಮಲಕ್ರಿಯಃ | ಪ್ರಸನ್ನಾತ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಮನಃ ಸ್ವಸ್ಥ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ || ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಾಗುವದು.

ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬೆಳಕು.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿಯಾಯಿತು. ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ, ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋಷಣೆಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತುಲನೆಮಾಡಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಓದಿದ್ದರ ಮೇಲಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಆಯುರ್ವೇದದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಈ ವಿಧವಾದ ಕೇವಲ ಅಭ್ಯಾಸವೊಂದೇ ಸಾಲದು. ಇದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾತ್ರ ಸಿಗುವದು. ನಾವು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ತಿಕ್ಕಿ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಶದೋರೆತಾಗ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಉಜ್ವಲಕಾಲವಿದೆ! ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ವೈದ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವು; ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ರಸಾಯನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರ (Physics & chemistry) ಸಹಾಯಗಳಿಂದ ನಡೆಯತಕ್ಕವು. ವೈದ್ಯರು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಗಳಿಂದ ತೋರಿಬಂದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರದವರಿಗೆ ತೋರಿಸಲು ಬರುವಂತೆ ತಯಾರಮಾಡಿ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು. ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರು ಅವುಗಳನ್ನು ಸಪ್ರಯೋಗ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿ ಜಗತ್ತಿನ ಇತರ ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಪದ್ಧತಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಸಹಕಾರ ಸಹಾನುಭೂತಿಗಳಿಂದ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಉದಾ:— ವಾಯುವು ದ್ರವ್ಯವೆಂದೂ, ಶಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಹಿಂದೆವರ್ಣಿಸಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ. ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವು ಹುಟ್ಟುವದನ್ನೂ, ಅದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ, ವರ್ಣಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅದು ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವದು? ಯಾವಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರ ಯಾವ ಯಾವ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳು (Elements) ಅಡಕವಾಗುವವು? ನಾತ ಪಿತ್ತ, ಪ್ರಕೃತಿಯವರಲ್ಲಿ

ಹುಟ್ಟುವ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಿರುವದೆ? ಅದು ಶರೀರದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾದಾಗ ಆ ಆ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶರೀರ ಘಟಕಗಳಾದ (Tissue fluids & etc) ಕೊಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮಿಶ್ರವಾಗುವದೆ? ಅದರಿ ಆಗ ಅದರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವದು? ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗುವ ವಿಕಾರಗಳು ಯಾವ ತರಹದವು? ರೋಗವಿರುವ ಶರೀರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಠವು ಆರಂಭವಾದಾಗ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುಗಳು ಹುಟ್ಟುವವೇ? ಆಗ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವೆಂತಹದು? ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸಲು ಬರಬೇಕು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಶರೀರದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಸ್ಥೂಲ ವಾಯುಗಳೆಲ್ಲ “ತತ್ರರೂಕ್ಷೋ ಲಘುಃಶೀತಃ ಖರಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶ್ಚ ಲೋಽನಿಲಃ” ಎಂಬ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ಅಂಶಗಳೆಂಬದನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸಲು ಬರಬೇಕು

ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಯುವಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಶೋಧನೆಬೇಕು. ಈಗಿನ ಚಾತಿಕವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ Force, energy, Power) ಗಳೆಂದು ಹೇಳುವವುಗಳ ನಿರುಕ್ತಿ (Defintion) ಗೆ ಇದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮನ್ವಯವಾಗುವದು? ಅದನ್ನು ಅಳಿಯಲು ಬರುವದೇ? ಅದರ ವೇಗ ಪ್ರಮಾಣವೇನು? ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿರುವದು. ಅದರ ಉಗಮ, ಸಂಚಾರ, ಸ್ಥಾನಗಳು - ಪ್ರಸರವಾಗುವರೀತಿ ಅಂದರೆ ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಮಿದುಳಿನಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ಸಂಜ್ಞಾವಹ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದು ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವದು? ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪಂಚ ವಿಧವಾದ ವಾಯುಶಕ್ತಿಯ ಗತಿಗಳ ನರ್ವಿಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗ ಮಾಡಿರುವದು ಹೇಗೆ? ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಈ ಶಕ್ತಿಗೂ ಇರುವಸಂಬಂಧವು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಇರುವದು? ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಯೋಗ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸಬೇಕು. “ಪ್ರಣೇತಾ ನಿಯಂತಾ ಚ ಮನಸಃ” ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಶರೀರ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಮಂಜಸವಾಗುವಂತೆ

ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿ ತೋರಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಯೋಗ ಫಲತಾಂಕಗಳನ್ನು ಆಯುರ್ವಿದ್ಯಾ ಗೋಷ್ಠಿಯವರು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈಗಿನ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟವುಗಳು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಹ ಲೇಖನರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬಹುದು.

ಈ ವಿಧವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಗೋಷ್ಠಿಗೆ ನಮಗೆ ಈಗಿನ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರ ನರ್ವ್ಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ, ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ಜ್ಞಾನವು ವಿಶದವಾಗಿಯೂ, ಅಳವಡಿಯೂ ಬೇಕು. ಯಾಕಂದರೆ ಅವುಗಳಿಂದಲೇ ನನಗೆ ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳ, ಸ್ನಾಯುಗಳ, ಧಮನೀಗಳ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಾತಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದದ್ದು. ಅದು ಹೇಗೆ ಎಂಬದನ್ನೇ ಈಗ ತಿಳಿಸುವೆ.

ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ನರ್ವ್ಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದಲ್ಲಿಯ "ನರ್ವ್ಸ್" (Nerves) ಎಂಬವುಗಳೇ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧಮನೀಗಳು ಇರುವವೆಂಬದನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಧಮನೀಗಳನ್ನು ಈ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹುಡುಕುವುದು? ಇದು ಈಗಿನ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರ. ಹುಡುಕಿದರೆ ದೊರೆಯುವವೋ? ದೊರೆತರೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ? ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ಯತೆ ಬರುವದೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುವವು?

ಈ ವಿಷಯ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಧಮನೀಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಸಂಖ್ಯೆ, ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು ನೋಡುವಾ. ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಶಾರೀರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವರು. "ಧಮನೀ ಪ್ಯಾಕರಣ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಆ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಸಾರಾಂಶವು ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಂತೆ ಇರುವದು.

೧ ಧಮನೀಗಳು ಸಿರೆಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಬೇರೆಯೇ ಇರುವವು

೨ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ೨೪.

೩ ಇವುಗಳ ಮೂಸ್ಥಾನ ನಾಭಿ.

೪ ಇವುಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ರಸರಕ್ತಗಳನ್ನು ವಹನಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮಾತನಾಡುವದು, ಕೇಳುವದು, ಅಳುವದು, ನಗುವದು, ಆಕಳಿಕೆ, ನಿದ್ರೆ, ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ರಸಮಲಗಳ ಪೃಥಕ್ಪರಣ ಕಾರ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ.

೫ ನಾಭಿಯಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ ಧಮನೀ ನಾಭಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಕ್ಷತ್ರ ನಂ. ೧೫-೨೦ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಹೊರಟನಂತರ ಮೊದಲು, ಇವು ಮೇಲೆ ಹತ್ತು ಕೆಳಗೆ ಹತ್ತು ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಈ ಪ್ರಕಾರ ೨೪ ಹೊರಟು ಮುಂದೆ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಾಖೋಪ ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವವು.

೬ ಕಮಲದ ದೇಟಿನಲ್ಲಿ ತಂತುವು ಅದರ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವೋ ಹಾಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಧಮನೀಗಳು ಬಹು ದೂರದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವು.

೭ ಇವು ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯುವನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರಸಧಾತುವನ್ನೂ ಧಮನಿಮಾಡುತ್ತಿರುವವು.

೮ ಸಂಚಮಹಾ ಭೂತಗಳೆಂದುಂಟಾದ ಈ ಧಮನೀಗಳು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಐದು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ (ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ) ಕ್ರಿಯೋಜನೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡುವವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವರೆಗೂ ಮಾಡಿಸಿ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿಲ್ಲುವಾಗ ಅಂದರೆ ಸಾಯುವ ಮುಂದೆ ಪಂಚತ್ವ ಹೊಂದುವವು. ಧಮನೀಗಳ ಮೇಲಿನ ಈ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನರ್ವ್ಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಜರಗುವವೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುವದು. ನರ್ವ್ಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ- ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಾಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಮೇಲಿನ ೪ ಮತ್ತು ೮ ರಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆ ನೋಡಿದರೆ ಧಮನೀಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಆಗುವದೆಂಬದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ವ. ನ. ದಟ್ಟವಾಗುವದು.

ಅಂದಮೇಲೆ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇರುವದೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುವದು. ಇದ್ದರೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವದು? ಎಂಬದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ನರ್ವಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು.

ನರ್ವಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದಲ್ಲಿ:- ೧ ಸಿರೆಬ್ರೋಸ್ಪಾಯನೇಲ್ ಮತ್ತು ಆಟಾನೋಮಿಕ್ ಎಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭೇದಗಳಿವೆ. ಎರಡನೇದರಲ್ಲಿ- ಸಿಂಪೆಥಿಟಿಕ್ ಪ್ಯಾರಾಸಿಂಪೆಥಿಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಎಕ್ಸ್ಟ್ರಂಜಿಕ್ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ.

ಸಿರೆಬ್ರೋಸ್ಪಾಯನೇಲ್ ಸಿಸ್ಟಿಮ:- ಇದರಲ್ಲಿ ಮಿದಳೂ ಕಶೇರು ಕಾರಜ್ಜುವೂ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಪಾಂಗಗಳೂ ಮತ್ತು ನಾಡೀ ತಂತುಗಳೂ ಬರುವವು. ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಕೂಡ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕಗಳಾದ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುವದು ಸಿರೆಬ್ರೋಸ್ಪಾಯನೇಲ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕರ್ಮವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ವಾತವಹನಾಡೀ ಮಂಡಲವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಆಟಾನೋಮಿಕ್ ಸಿಸ್ಟಿಮ:- ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಮೊದಲಿನದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾಂಶದಿಂದ ಸಹಾಯ ಕಾರಿಯಾಗಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕ ವಾತವಹನಾಡೀ ಮಂಡಲವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ ಎರಡೂ ಶರೀರದ ಅಂತರ್ಭಾಹ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯಕಗಳಾಗಿರುವವು. ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ೧ನೇ ವಿಧದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಅನೈಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ೨ನೇ ವಿಧದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ನಡೆಯುವವೆಂದು ಸ್ಕೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಕಗಳು.

ನರ್ವಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೋಡಿರಿ

This is the over-ruling & co-ordinating system the nervous system consting of brain & spinal cord, and nerves throughout the body; and the sympathetic system of ganglia and nerves

which are specially distributed to certain parts. While all other systems will demand explanation that of the nervous system will claim special attention owing to prevailing intellectual assent to the doctrine of the predominance of the mind over matter, and the intensive study that is taking place of psychology & psycho-analysis. Whilst some of the professors of these studies may openly avow, that it is unnecessary to know much of the anatomy & physiology of the nervous system, it would seem wiser to have at least an accurate basis of the ascertained and admitted facts of the structure & action of nervous system on which to build or spin the psychologic web. (Household Physician-by J. M. Greger Robertson M.A. M.B. C.M. (Hon) F.F. P.S.G., F.R.S. (Edinb) The late lecturer of Physiology in University of Glasgow.)

ಸಾರಾಂಶ:- "ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಸಿಸ್ಟಿಮಗಳನ್ನು ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಭುತ್ವ ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿರುವ ಈ ನರ್ವಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ ಜ್ಞಾನವು ಉಳಿದ ಸಿಸ್ಟಿಮಗಳಂತೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಆಗಿಲ್ಲ ವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿ ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ, ಯಾಕಂದರೆ ಇದರ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ಶರೀರದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರದೇ ಮಾನಸ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಮನಸ್ಸಿನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ತಜ್ಞರು ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ- ಈ ನರ್ವಸ್ ಸಿಸ್ಟಿಮದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೇವಲ ಶರೀರ ರಚನೆ ಮತ್ತು (Anatomy & Physiology) ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಚರ್ಚಿಸಿದರೂ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಡುವಂತೆ ಇದರ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವದು ಅತಿ ಅವಶ್ಯವಿರುವದು.

ದರ್ಶಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಿದುಳಿನ ಮತ್ತು ಕಶೇರುಕಾ ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿ ವರ್ಣವು ಇವುಗಳದೇ ಆಗಿರುವುದು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಜಾತಿಯವುಗಳನ್ನು ಸಜೀವಶರೀರದಿಂದ ತೆಗೆಯದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇನೋಡಿದಾಗ ಅವು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಒಂದೇಸಮನೆ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವವು. ಶರೀರದಿಂದ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕೆಡವಿನೋಡಿದರೆ ಒಳಗೆ ಸಮಾನಾಂತರದ ಎರಡು ಸೀಮಾರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದಂತೆ ಕಾಣುವವು; ಅಥವಾ ಒಂದು ನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಅದೇಆಕಾರದಮತ್ತೊಂದು ನಾಡಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಕಾಣುವ ವಿಭಾಗದಂತೆ ತೋರುವವು. ನಾಡಿ ತಂತುವಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ (axis cylinder) "ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರ್" ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸಿಲಿಂಡರದ ಸುತ್ತಲೂ ನೆಣದಂತಹ ಸ್ನಿಗ್ಧವಾದ ವಾರ್ಧದಿಂದ ಲೇಪಿಸಿದ ಪೊರೆಯು ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾನ್ಸನ ಬಿಳಿಭಾಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಸ್ಮಿಕ್ ಆಸ್ಮಿಡ್ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಇದು ಕರಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೆಡ್ಯುಲರಿ ಪೊರೆಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಪೊರೆಯು ಯಾವದನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ನರ್ವ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ:— ವಾತವಹನಾಡೀ ತಂತುವಿನಲ್ಲಿ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರ್ axis cylinder ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗವಿದೆ. ಅದು ಸಜೀವ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣದೇ ಆ ನಾಡಿಯಂತೆಯೇ ತೋರುವುದು. ಇನ್ನು ಈ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರದ ವಿಚಾರವನ್ನು ನೋಡುವಾ.

The axis cylinder is the essential part of the nerve fibre, and is always present; the medullary sheath and neurolemma are occasionally absent, especially at the origin and termination of nerve fibre. The axis cylinder undergoes no interruption from its origin in the nerve centre to its termination and must be regarded as a direct prolongation of a nerve cell. Nerve fibres in the white

substance of the brain and medullaspinialis give off twigs known as collaterals. These arise from main fibre at right angles to its course and run into the grey substance where they terminate by arborization. The axis cylinder constitutes about one half or one third of the nerve fibre, being greater in proportion in the fibres of the central organs than in those of nerves. It is quite transparent and is therefore indistinguishable in a perfectly fresh and natural state of the nerve. It is made up of exceedingly fine fibrils which stain darkly with gold chloride, and at its termination may be seen to break up into these fibres.

ಸಾರಾಂಶ:-ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರ್ ಎಂಬುದು ನಾಡೀ ತಂತುವಿನ ಜೀವಾಳದ ಭಾಗವಾಗಿರುವುದು. ಅದು ನಾಡೀ ತಂತುವು ಇದ್ದ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಉದ್ದವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಮೆಡ್ಯುಲರಿ ಪೊರೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣದ ಬಿಳಿ ದ್ರವ್ಯ (ನ್ಯೂರೋಲೆಮಾ) ಗಳು ಈ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರಕ್ಕೆ ಕೆಲವುಕಡೆ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ನಾಡೀ ತಂತುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರ ಎಂಬ ಭಾಗವು ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಖಂಡವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ನರ್ವ್ ಸೆಲ್ಲಿನಿಂದ ಆರಂಭ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅಖಂಡವಾಗಿರುವುದು. ನಾಡೀ ತಂತುಗಳು ಮಿದುಳಿನ ಬಿಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕಶೇರುಕಾರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಶಾಖೆಗಳನ್ನೂ ಉಪಶಾಖೆಗಳನ್ನೂ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ "ಕೋಲ್ಯಾ ಟರಲ್ಸ್" ಎಂದು ಹೆಸರು ಈ ಉಪಶಾಖೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ತಂತುವಿನಿಂದ ಸಮಾನಾಂತರ ಕೋಣದಿಂದ ಟಿಸಿಲು ಒಡೆಯುವವು. ಹೀಗೆ ಟಿಸಿಲು ಒಡೆದು ಅವು ಮುಂದೆ ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಕಶೇರುಕಾರಜ್ಜುವಿನ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಬೇರುಗಳು ಸಸರಿಸುವಂತೆ ಹರಡಿ

ಕೊನೆಗೊಂಡಿರುವವು. ಈ ಆಕ್ಸಿಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲೆಂಡರವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ನಾಡೀ ತಂತುವಿನ ೧/೨ ಅಥವಾ ೧/೩ ಭಾಗವನ್ನೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶರೀರದ ಒಳ ಭಾಗದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದು. ವಾತವಹ ನಾಡಿಯು ವಿಕೃತವಾಗದೇ ಇರುವಾಗ ಅಂದರೆ ಜೀವತ್ಯರಿದಿಂದ ತಾಜಾ ತೆಗೆದಿರುವಾಗ ಪಾರದರ್ಶಕವಾದ ಆಕ್ಸಿಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲೆಂಡರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು ಕಷ್ಟವಾಗುವದು. ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಶಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತುಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಈ ಆಕ್ಸಿಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲೆಂಡರವು ಗೋಲ್ಡ್ ಕ್ಲೋರಾಯ್ಡ್ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಬೆರಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವದು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಟಿಸಿಲುಗಳು ಒಡೆದು ಪಸರಿಸಿರುವ ಬೇರಿನಹಾಗೆ ತಂತುಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಆಗ ಕಾಣಿಸುವವು.

The axis cylinder is said by some to be enveloped in a special reticular sheath, which separates it from the medullary sheath, and is composed of a substance called Neurokeratine.

The more common opinion is that this net work or reticulum is contained in the white substance of schwann, and by some it is believed to be produced by the action of reagents employed to show it.

ಆಕ್ಸಿಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲೆಂಡರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಒಂದು ಜಾಲಿಗೆಯಂತೆ ಆಚ್ಛಾದನವಿದೆ. ಈ ಆಚ್ಛಾದನದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂರೋಕೆರೆಟಿನ ಎಂಬ ದ್ರವ್ಯವಿರುವದು. ಮೆಡ್ಯುಲರಿಸೀಥ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲೆಂಡರದ ಆಚ್ಛಾದನದ ಪೊರೆ ಎರಡೂ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿರುವವು. ಈ ಜಾಲಿಗೆಯಂಥ ಆಚ್ಛಾದನ ಪೊರೆಯು ಶಾನ್ಯನ ಬಿಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಆಕ್ಸಿಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲೆಂಡರವನ್ನು ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವಾಗ ಶಾಕುವ ದ್ರಾವಕಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆಗುವದೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ:- ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುವಿನ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವೆಂದರೆ ಆಕ್ಸಿಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲೆಂಡರವು. ಇದನ್ನು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತಾಜಾ ನೋಡಿದಾಗ ಪಾರದರ್ಶಕವಿರುವದರಿಂದ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಗೋಲ್ಡ್ ಕ್ಲೋರಾಯ್ಡ್ ದ್ರಾವಕ ಸೇರಿಸಿದಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು; ಅಂದರೆ ಸತ್ತ ಶರೀರದ ವಿಚ್ಛಿದನ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದಾಗ ಇವು ಬರಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಗೇ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಧನುನಿಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಹೇಳುವಾಗ ಸಹ ಆಯುರ್ವೇದದವರು ಇದೇಮಾತು ಹೇಳುವರು. ಮನುಷ್ಯನು ಮರಣ ಹೊಂದುವಾಗಲೇ ಅವು ಸಾಯುವವು ಎಂದು ಹೇಳುವ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೃತಶರೀರವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ನೋಡಿದರೆ ಧನುನಿಗಳು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವವೇಬರುವದು. ಜೀವತ್ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪಾರದರ್ಶಕ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವದು ಕಷ್ಟ. ಸತ್ತಮೇಲೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶರೀರ ಒಣಗುವಾಗ ಹಾಗೆಯೇ ಅವು ಒಣಗಿ ಹೋಗಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿದ ಅವು ಪೌರ್ವಾತ್ಯರ ಮೃತಶರೀರ ವಿಚ್ಛೇದನ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಕಾಣಿಸುವವೆಂಬದನ್ನು ಊಹಿಸಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಶವವಿಚ್ಛೇದನಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೆ (ಬೆಳಕು ಕೆಡವಿ ಅಥವಾ ರಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡದ ಹೊರತು) ಕಾಣದೇ ಉಳಿಯುವಾಗ ಮೊದಲಿನ ಕಾಲದ (ಸುಶ್ರುತರ ಕಾಲದ) ಶವ ವಿಚ್ಛೇದನ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಕಾಣುವದು ಶಕ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಮತವನ್ನು ಕೊಡಲು ಬರುವಂತಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ:- Nerve fibre ಎಂಬುವದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅನ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣದಿರತಕ್ಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗವೊಂದಿದೆ. ಅದು ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವು. ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳು ಅದರ ಆಸ್ತಿತ್ವದಿಂದಲೇ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವವು. ವಾತವಹ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾನಹ, ಆಜ್ಞಾನಹಗಳಿಗೆ ಮೊರೆಯುವ (Impulse) ಗತಿಯು ಕೇವಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತು

ಗಳಿಂದಿರದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಈ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರ್ ದಿಂದಲೇ ಎಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಸ್ಥೂಲದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನು ಅಳೆದು ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುವಾಗ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಂಶವಾಗಿರುವದು. ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಿಂದ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನು ಅಳೆದು ನೋಡುವಾಗ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದ ಆಚೆಗೆ ಈ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರ್‌ವೇ ಆರಂಭದ ಸ್ಥಾನವಾಗಬಹುದು. ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಶಕ್ತಿಯ ಆರಂಭವು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಮೇಲೆ ಸ್ಥೂಲಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ಶರೀರದ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದವರನಾಡೀಚಕ್ರಗಳ ಕಮಲಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯು ಧಮನಿಗಳಿಗೂ, ಧಮನಿಗಳಿಂದ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳಿಗೂ, ಬಂದು ಶರೀರಾವಯವಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವದು. ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಧಮನಿಗಳು ಆ ವಾತವಹ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವವು.

ಇದು ಕರ್ಮ ಪ್ರೇರಕ ಆಜ್ಞಾವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳ ಕಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಕೆವಿ ಕಣ್ಣು ನೋಡಲಾದವುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶರೀರದ ಒಳಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ ಸಂಜ್ಞಾವಹತಂತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧಮನಿಗಳು ಒಳಗೆ ಬಹುದೂರದ ವರೆಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟು ವಾಸವಾಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಭೌತಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶರೀರಗಳಿಂದ ಆತ್ಮನ ವರೆಗೂ ಸಂಬಂಧ ಹಚ್ಚತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿವೆ (ನಕ್ಷೆ ನಂ ೭ನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ತಂತುಗಳ ವಿಚಾರ ವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾದ ನಾನ್ ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ (Non medullated) ತಂತುಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ನೋಡುವಾ.

Non medullated fibres:- Most of the fibres of the sympathetic system, and some of the cerebro-spinal, consist of the grey or gelatinous nerve fibres of Remak. Each of these consists of an axis cylinder to which nuclei are applied at intervals.

These nuclei are believed to be in connection with delicate sheath corresponding with neurolemma of the medullated nerve-fibre. In external appearance the non medullated nerve fibres are semi transparent and grey or yellowish-grey. The individual fibres vary in size, generally averaging about half the size, of the medullated fibres.

ಸಾರಾಂಶ:- ಇದರಲ್ಲಿ ನಾನ್ ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ಜಾತಿಯ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರ್ axis cylinderವು ಮತ್ತು ಅವರಜೀವಾಣು(ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್) ವು ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ನರ್ವ್‌ನ ತಂತುವಿನ ನ್ಯೂರೋಲೇಮಾಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ಇವು ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಪಾರದರ್ಶಕತೆಯುಳ್ಳವೂ, ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ವಾಗಿಯೂ ಅಥವಾ ಹಳದಿ ಛಾಯೆಯುಳ್ಳ ಬೂದುಬಣ್ಣ ಮಿಶ್ರವಾದವುಗಳಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಇವು (ಅರ್ಥಕ್ಕೆಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು) ಅವುಗಳ ಉದ್ದಳತೆಯಲ್ಲಿ ಆ-ಆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವು. ಮೇಲಿನ ಈ ಎರಡೂ ತಂತುಗಳ ವಿಶದವಾದ ವರ್ಣನೆ ನೋಡುವದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವದೇನೆಂದರೆ ಈ ವಾತವಹತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿರುವ (axis cylinder) ಆ್ಯಕ್ಸಿಸಿಲಿಂಡರ್‌ವೇ “ಧಮನಿ” ಇರಬಹುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಧೃಡವಾಗುತ್ತಹೋಗುವದು; ಅಥವಾ ಇವು ಇವಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ ವಾಗಿರಬಹುದೇ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವೂ ಒಮ್ಮೆ ಬರುವದು.

ರೂಕ್ಷತೆಯಿಂದ ವಾತ ರೋಗಗಳು ಹೆಚ್ಚುವವು. ಸ್ನಿಗ್ಧತೆಯಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವವು:-

ಈ ಮಾತನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೆ ಸಮನ್ವಯತೆಯಿಂದ ತೋರಿಸುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಶಾರೀರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ವಾತವಹ ನಾಡಿಗಳ (Nerve) ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನ

ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ನರವು ಇನ್ನೊಂದು ನರವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವಂತೆ ಇರುವುದು. ಇದನ್ನು ನರಸಂಪರ್ಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇನ್ನೊಂದು ನರವು ಉದ್ದವಾದುದು ಮತ್ತು ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ನರಗಂಧಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ.

ನರವು ಉದ್ದವಾದುದು ಮತ್ತು ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ನರಗಂಧಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇನ್ನೊಂದು ನರವು ಉದ್ದವಾದುದು ಮತ್ತು ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ನರಗಂಧಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ.

ನರವು ಉದ್ದವಾದುದು ಮತ್ತು ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ನರಗಂಧಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇನ್ನೊಂದು ನರವು ಉದ್ದವಾದುದು ಮತ್ತು ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ನರಗಂಧಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ.

Grey's Anatomy ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ Histology of nervous system ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾಡೀತಂತುವಿನ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಹೀಗೆ ವರ್ಣನೆಮಾಡಿರುವರು.

They are of two kinds-viz. Medullated (or white fibres) and non-medullated (or grey fibres).

The medullated fibres from the white part of the Brain and medulla spinalis, and also the greater part of every cerebral and spinal nerve, give to these structures their opaque, whits aspect. When perfectly fresh they appear to be homogenous; but soon after removal from the body each fibre presents, when examined by transmitted light, a double outline or counter, as if consisting of two parts. The central portion is named as axis cylinder; around this is a sheath of fatty material, staining black with osmic acid named the white substance of schwann or medullary sheath, which gives to the fibre its double counter, and the whole is enclosed in a delicate membrane-the neuro lemma, premitive sheath, or nucleated sheath of schawnn.

ಅಂದರೆ ವಾತವಹ ನಾಡೀತಂತುವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು (Nerve-ನರ್ವ್)ನಾಡಿಯು ದಾರದಂತಹ ಅನೇಕ ತಂತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೊಸದ ಹಗ್ಗದಂತೆ ಇದೆ. ಇದರ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭೇದಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ನರ್ವ್ ಎಂದು ನಾನು ಮೆಡ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ನರ್ವ್ ಗಳೆಂದು ಎರಡುವಿಧ. ಮೊದಲನೇ ಜಾತಿಯವು ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಶೇರುಕಾರಜ್ಜು ವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು. ಇವು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಅಪಾರ

Grey's Anatomy ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ Histology of nervous system ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಶಂಕುವಿನ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಹೀಗೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವರು.

They are of two kinds-viz. Medullated (or white fibres) and non-medullated (or grey fibres). The medullated fibres from the white part of the Brain and medulla spinalis, and also the greater part of every cerebral and spinal nerve, give to these structures their opaque, whits aspect. When perfectly fresh they appear to be homogeneous; but soon after removal from the body each fibre presents, when examined by transmitted light, a double outline or counter, ac if consisting of two parts. The central portion is named as axis cylinder; around this is a sheath of fatty material, staining black with osmic acid named the white substance of schwann or medullary sheath, which gives to the fibre its double counter, and the whole is enclosed in a delicate membrane- the neuro lemma, primitive sheath, or nucleated sheath of schawm.

ಸ್ನೇಹವಿದೆ ಅದು ವಾತವಹ ನಾಡಿಗೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ(axis cylinder ಆಕ್ಸಿಸ್ ಸಿಲಿಂಡರಕ್ಕೂ ಪೋಷಕವಾಗಿದೆ. ನಾಡಿಬುದ್ಧಕ್ಕೂ ಅದು ಅದ ರೊಳಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದು. ನಾಡಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರ ದಲ್ಲಿನೋಡಿದಾಗ ಕಾಣುವದು. ಮೆಡ್ಯುಲೆಟೆಡ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಈ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳನ್ನು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅದೇತಾನೇ ತೆಗೆದು ನೋಡಿದಾಗ ಈ ವಿಧ ವಾದ ಸ್ನೇಹವು ಹನಿ ಹನಿಯಾಗಿ ಜನುಗುವದು. ಈ ನಾಡಿಶಂಕುವಿನಲ್ಲಿಯ ಧಮನಿಯು ಬಹಳ ಕೋಮಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮೆತ್ತಗೆ ಹಗುರಾಗಿಹಿಡಿದರೂ ಈ ಸ್ನೇಹ ದಂತಹ ದ್ರವ್ಯವು ಸೋರದೆ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ.

ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಓದುವಾಗ ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ “ಸ್ನೇಹ ಸಾರೋಯಂ ಪುರುಷಃ” ಎಂಬ ಮಾತು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ಈ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ ಅಂದರೆ ಸ್ನೇಹಸಾರವು ವಾತವಹ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ವಾತದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ (Nervous activities) ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುವವು. ಈ ಸಾರವು ವಿಕೃತವಾದಾಗ ಅಂದರೆ ಗುಣದಿಂದಾಗಲೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯಾ ಗಲೀ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ದುಷ್ಟವಾದಾಗ (Nervous diseases) ವಾತ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುವವು. ಎಂಬದನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾಕಂದರೆ ಈ ಸ್ನೇಹಸಾರವು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಶಕ್ತಿಯ ಚಲನವಲನ ದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರೂಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಮಾಡಗೊಡುವದಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ನಾಡೀ ಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವೂ ಆಗಿರುವದು.

ಈ ಸ್ನೇಹಸಾರವು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರುವದು?:-

ಈ ವಿಚಾರತೀತಿಯಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಶರೀರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಓಜಾತ್ಮಕ ಸ್ನೇಹಸಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರೀರ ಪ್ರೀಣನ ವಾದ, ರಸಧಾತುವು ಹೇಗೆ ಸಂಚಾರಮಾಡುವದು? ಅವುಗಳಿಂದ ಶರೀರ ವೈಶೇಷಣಿ ಹೇಗೆ ಆಗುವದು? ಎಂಬ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯುವದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ.

ಅನ್ನ, ಉದಕ, ವಾಯುಗಳು ಆಹಾರ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳು. ಯಾಕಂ ದರೆ ಶರೀರವೈಶೇಷಣಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಹಾರವೆಂದೇ ಸೇವಿಸುವೆವು. ಇವು

ಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ನ, ಉದಕಗಳು ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿ ರಸಧಾತು ವನ್ನು ಸೇರುವವು. ವಾಯುವು ಘುಪ್ಪುಸದ್ವಾರಾಪ್ರಾಣವಹ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿ ಶರೀರದ ರಸಧಾತುವನ್ನು ಸೇರುವದು. ಹೀಗೆ ಆಹಾರರಸ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧವಾಯುಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಿತ ರಸಧಾತುವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಓಜಸ್ಸೆಂಬ ದ್ರವ್ಯವೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗುವದು. ಆಹಾರವು ರಸಾದಿಶುಕ್ರಧಾತುಗಳ ವರೆಗೆ ತಯಾರಾದಮೇಲೆ ಶುಕ್ರದಿಂದ ಓಜಸ್ಸುತಯಾರಾಗಿ ಅದು ಅಂತರ್ಮುಖ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳದ್ವಾರಾ, ಸಂಚಾರಮಾಡತಕ್ಕ ರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದು (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨೨ನ್ನು ನೋಡಿರಿ). ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಆಹಾರರಸ, ಶುದ್ಧವಾಯು, ಓಜಸ್ಸು ಮತ್ತು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಪ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳಾದ ರಕ್ತ, ಲಸೀಕಾ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗತಕ್ಕ ರಸವು, ಯಾವಾಗಲೂ ಅಂದರೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡದೇ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆದಿರುವ ವರೆಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವದು. ಅಂತೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ "ಅಹರಹಃ ಗಚ್ಛತೀತಿರಸಃ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಈ ವಿಧವಾಗಿ ತಿರುಗತಕ್ಕ ರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿಯ ಓಜಸ್ಸು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುವದು. ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಹೃದಯವೇ (Heart) ಸ್ಥಾನವು. ಹೃದಯದ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆ (Arteries) ಗಳಿಂದ ಹೊರಟ ಈ ರಸಧಾತುವು ಶರೀರಾವಯವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ಧಾತುಘಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಪೋಷಣೆಕೊಡುವದು. ಈ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಸಿರೆಗಳು ಮುಂದೆ ಹೋದಂತೆ ಸಣ್ಣನಾಗುತ್ತ ಶರೀರಾವಯವಗಳನ್ನೂ ಧಾತುಘಟಕಗಳನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತ ಸೇರುವವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಗಳು ಮುಗಿಯುವ ಜಾಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಭಿಮುಖವಾದ ಸಿರೆ (Veins) ಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ, ಹೆಣ್ಣು, ಹೆಣ್ಣುದಿಂದ ನದಿಯು ತುಂಬಿ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ಗಾತ್ರಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವಂತೆ ಹೃದಯಾಭಿಮುಖಸಿರೆಗಳು ಧಾತುಗಳ ಬಹು ಆಳವಾದ ದೂರಿಸ ಭಾಗದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪೇ ದಪ್ಪನಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ರಸಧಾತುವು ಬಂದು ಬೀಳುವ ಮಹಾಸಿರೆಯಷ್ಟು ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬರುವವು. ಶರೀರಧಾತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೋತಾಣು (Cells)

ಗಳು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಬಹಿರ್ಮುಖಸಿರೆಯ ಕೊನೆಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾದ ಸ್ತ್ರೋತೋನಾಳದಿಂದ ಜಿನುಗುವ ರಸಧಾತುವಿನಿಂದ, ಪೋಷಣೆ ಪಡೆಯುವವು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ಆ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳು ತಮ ತಮಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ರಸಧಾತುವಿನಿಂದ ಗ್ರಹಣಮಾಡುವವು. ಈಗಿನ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು ಹೇಳುವ (Bloodcirculation) ರಕ್ತಸಂಚನೆ ಎಂಬದು ಆಯುರ್ವೇದದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರಸಧಾತುವಿನ ತಿರುಗುವಿಕೆಯು.

ಸ್ನೇಹಸಾರವೂ ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳ ಧಮನೀಪೋಷಣೆಯೂ :— ಈ ಸ್ಥೂಲ ರಸಧಾತುವಿನ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ ಸಾರವು ಹೇಗೆ ಬರುವದು ? ಮತ್ತು ಅದು ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಪೋಷಿಸುವದು ಎಂಬದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ.

ಆಹಾರ ಪರಿಣಾಮಜನ್ಯ ರಸಧಾತುವು ತಯಾರಾಗುವಾಗ ಬಾಯಿಗಂಟಲು ಆಮಾಶಯಗಳಿಂದ ಆಹಾರದಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಫದಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಕಫವಹ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲೂ, ಸ್ನೇಹ (ಜಿಡ್ಡುಗಳು) ಗಳು ಕ್ಷುದ್ರಾಂತದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನೇಹ ಶೋಷಕ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲೂ (Lacteals) ಶೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ರಸಸಂಚಲನೆಯದ್ವಾರಾ ಬಂದು ಸೇರುವವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಸಪ್ರವಾಹದ ದ್ವಾರಾ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸುವವು ಮುಂದೆ ಅವುಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೋತೋ ಮುಖಗಳಿಂದ ಶರೀರಾವಯವಗಳಲ್ಲಿಯ ಧಾತು ಘಟಕಗಳ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳನ್ನು (Cells) ಪೋಷಿಸುವವು. ಈ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಸ್ವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆ ರಸ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಗ್ರಹಣಮಾಡಿಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುವವು ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳ ಧಾತುಸಾಮಗ್ರಿ (Nervous tissue) ಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೋತಾಣು (Cell) ಗಳು ರಸ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿಯ ಕಫದ ಅಂಶವನ್ನೂ ಸ್ನೇಹವನ್ನೂ ಶೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಆಗ ಅವು ಈ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಧಮನಿಗಳಗುಂಟ ಮಿದುಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿತರ್ಪಕ ಕಫದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವವು. ಇದರಿಂದಲೇ ಮಿದುಳೂ ವಾತವಹ

ನಾಡೀಗಳೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ತರ್ಪಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಇರುತ್ತವೆ. ನಾವು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಲೇಪಿಸುವ, ತಿಕ್ಕುವ, ಸ್ನೇಹವೂ ಸಹ ಚರ್ಮದ ಲ್ಲಿರುವ ಸಂಜ್ಞಾವಹ ನಾಡೀಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳಿಂದ ತಿರ್ಯಕ್ ಧಮನಿಗಳದ್ದಾರಾ ಲೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨೮ನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಈ ಸ್ನೇಹವು ಸಹ ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳ ಧಮನಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತ ಸಂಜ್ಞಾವಹ ಆಜ್ಞಾವಹ ನಾಡೀತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಕಶೇರುಕಾರಜ್ಜು ವಿನಲ್ಲಿರುವ ರಸಧಾತುವಿನದ್ದಾರಾ (Cerebro spinal fluid) ಅದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವರ್ತಿಯಾದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೋತಾಣುಗಳು ಪೋಷಕಾಂಶವನ್ನು ಲೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವು ಎಂದು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಶಾರೀರವೇತ್ತರು ಹೇಳುವರು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಸ್ನೇಹಸಾರ ಮತ್ತು ರಸಧಾತುಗಳು ವಾತವಹ ನಾಡೀ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಅವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವು. ಇದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಸಸಂಚಲನೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಶುಕ್ರಧಾತುವಿನಿಂದ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿರುವ ಓಜಸ್ಸು ಸಹ (ರಸವಹ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಷಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ) ಈ ವಾತವಹ ನಾಡೀಗಳ ಪೋಷಣೆಗೆ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿರುವದು. ಓಜೋ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ " ನಿಷ್ಪದ್ಯಂತೆ ಯತೋ ಭಾವಾ ವಿವಿಧಾ ದೇಹ ಸಂಶ್ರಯಾಃ" ಎಂಬ ಮಾತೂ, ಓಜೋಕ್ಷೀಣತೆಯಿಂದಾಗುವ ವಿಕಾರಗಳೂ ಆಧುನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ (Nervous diseases) ವಾತವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸರಿಹೋಲುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳುವ ಮೇಲಿನ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುವದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ನೇಹಸಾರ, ಓಜಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಗಳು ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಿಂದ ವಾತವಹನಾಡೀಗಳಲ್ಲಿ ಧಮನಿಗಳದ್ದಾರಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತ ಅದನ್ನು ಲೋಷಿಸುವವು. (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೨೮ನ್ನು ನೋಡಿರಿ)

ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಕೆಲವು ಮನನೀಯ ವಿಚಾರಗಳು

ತತ್ಪತಃ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣತಃ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ.

೧ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರದೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವದು.

೨ ವೇದಾಂತದವರು ಪಂಚೀಕರಣವನ್ನು ತ್ರಿವೃತ್ತರಣದಲ್ಲಿ ಸಮಾಪೇಶ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಯುರ್ವೇದದವರು ಶರೀರದ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ತ್ರಿದೋಷ ವಿಜ್ಞಾನರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶ ಮಾಡಿರುವರು.

೩ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಮೂಲಜ್ಞಾನವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಶಾರೀರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಾಂಖ್ಯರ ೨೪ ತತ್ವಗಳಜ್ಞಾನವೂ, ವೇದಾಂತದವರು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವ ಪಂಚ ಕೋಶಗಳೂ (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೩-೪-೫ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಅದರಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವೂ, (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೭ನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಈ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜೀವಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಜೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಮತ್ತು ಜೀವನ ಲಿಂಗ (ಕಾರಣ) ಶರೀರವೂ ಇವೆಲ್ಲ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾಗುವದು.

೪ ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಶರೀರದ ಅವ್ಯಕ್ತ, ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ಅದೃಶ್ಯ ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸುಸಂಬದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಆತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದವುಗಳೇ ಆಗಿರುವವು. ಆತ್ಮನ ಕಾರಣ ಶರೀರವೂ ಸಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಕ್ಕ ಭಾಗವೂ, ಅವ್ಯಕ್ತಭಾಗವೂ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ವ್ಯಕ್ತಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದೃಶ್ಯ, ಅದೃಶ್ಯ, ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ಬ ಭೇದಗಳಿವೆ. ಸಹಜಕಣ್ಣಿಗೆ

ಕಾಣುವ ರಸರಕ್ತಾದಿ ಧಾತುಗಳೂ, ಅವುಗಳಿಂದಾದ ಅವಯವಗಳೂ, ಉಪಧಾತುಗಳೂ, ದ್ರವ್ಯವಾದ ಸ್ಥೂಲ ಭಾಗಗಳೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಾಣತಕ್ಕ ದ್ರವ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗಗಳು. ಇವಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದವು ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ಭಾಗಗಳು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ಭಾಗಗಳು ಸಾದಾಕಣ್ಣಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿರುವವು. ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರಕ್ಕೂ ಕಾಣದೇ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿರುವ, ಸ್ವತಃ ಅವ್ಯಕ್ತವಿದ್ದು, ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿರುವವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯಬೇಕಾಗುವದು. (ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೮ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಶರೀರಾವಯವಗಳೂ, ಧಾತುಗಳು ತನ್ನಿರ್ಮಿತ ಸಿರಾಸ್ನಾಯು ಮುಂತಾದ ಅವಯವ ಭಾಗಗಳೂ; ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಾದ ಸಿರೆಗಳ ಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳೂ (Capillarise) ಸ್ರೋತಾಣುಗಳೂ (Cells), ಧಾತುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶಗಳೂ; ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮಗಳಾದ ಸ್ರೋತಾಣುಗಳಲ್ಲಿಯ ಧಾತ್ವಂಶಗಳೂ, ಅವಯವ ಭಾಗಗಳೂ, ಧಮನಿಗಳೂ; ಮತ್ತು ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿ ಅಂಶಗಳೂ; ಈ ತ್ರಿದೋಷಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಯಾವ ವಿಧವಾಗಿದೆಯೆಂಬದನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಲು ಬರಬೇಕು.

೫ ಪೂರ್ಣವಿಕಾಸಹೊಂದಿದ ಶರೀರವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಯದವನ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯ ಆರಂಭದ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕ್ಲೇಷ್ಣಗಳು, ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕ್ಲೇಷ್ಣಗಳ, ಉತ್ಪತ್ತಿ, ನಾಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ನಕ್ಷೆ ನಂ. ೯ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಶರೀರದ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲು ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯ ಇವುಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು, ರಸಸಂಚಲನೆಯ ದ್ವಾರಾಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳು ಪೂರೈಸಿಕೊಡುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೋಷ್ಠ ಸ್ಮೃತಿ ದೋಷಗಳ ವೃದ್ಧಿ, ಹ್ರಾಸ, ವಿಕೃತಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ದೋಷಗಳು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವವು.

೬ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕ್ಲೇಷ್ಣಗಳು ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯ ಎರಡೂ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವವು. ೫ ವಿಧವಾದ ಈ ದೋಷಗಳ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಗಳ ೫ ಭೇದಗಳು ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದವುಗಳು. ಉಳಿವವು ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವವು. ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಯು, ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳು ಶಕ್ತಿಯಾಗಿಯೂ, ಶಕ್ತಿಗಳೂ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾದವುಗಳಾಗಿಯೂ, ಈ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತಲೇ ಇರುವವು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ, ಸ್ಥೂಲಭಾಗದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಶಕ್ತಿ (Energy) ಯುತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅವ್ಯಕ್ತಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಆ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ಶರೀರಭಾಗಗಳವರೆಗೂ ನಡೆದಿರುವ ಶರೀರ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವ್ಯಯವಾಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿಯೂ; ಪಚನಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ರಾವಗಳರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತಿರುವ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ತ್ರಿದೋಷಗಳನ್ನು ಭರ್ತಿಮಾಡಲು ಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳ ದ್ವಾರಾದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವದು. ಹೀಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಈ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅಧುನಿಕರ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಸತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೆ ಸಾಧ್ಯವೂ ಇದೆ.

೭ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಯು ಅಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಯಾವತ್ತೂ ವಾಯು ಸದಾರ್ಥಗಳು (Gaseous Substances) ಅಥವಾ ಈಗಿನ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರದವರ ಪ್ರಕಾರ ಇರುವ ಅನಿಲಾವಸ್ಥೆಯ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಯುಗಳು. (Nitr-ogen, Hydrogen, Carbon-dioxide, ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಯುಗಳೇ ಇದು ಸದಾರ್ಥ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ಇದಲ್ಲದೇ ಶರೀರಗುಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಖರ, ಲಘು ಮುಂತಾದ ವಾತ ಗುಣಪ್ರಧಾನವಾದ ಘನ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹಿದ್ರವ್ಯಗಳೂ ವಾತಪ್ರಧಾನವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳೇ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳೆಂದರೆ—ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ರಾವವಾಗತಕ್ಕ ದ್ರವ್ಯ ಅಥವಾ ಅರ್ಧದ್ರವ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಸಿಡ್ (ಹುಳಿ) ಅಲ್ಕಲಾಯಿನ್ (ಕ್ಷಾರ) ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಟ್ಸ್ (ಉಪ್ಪು ಅಥವಾ ಲವಣ) ದ್ರವ್ಯಗಳು. ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ (ನಕ್ಷೆ ನಂ ೧೨ ನ್ನು ನೋಡಿರಿ)

೮ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪ ವಾಯುವೆಂದರೆ—ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕ ವಾದ ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯು. ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪ ಪಿತ್ತವೆಂದರೆ—ಉಷ್ಣತೆಯು. Heat generated in tissues & body, at the time of metabolism and food digestion. ಇದು ತ್ಯಕ್ತದ್ರವತ್ವಂ ಸಾಕಾದಿಕರ್ಮಣಾ ಅನಲಶಬ್ದಿತಂ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ ವೆಂಬ ಧ್ವನಿಕೊಡುವದು.

ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಕಫವೆಂದರೆ:-ಶ್ಲೇಷಕ ಅಂದರೆ ಅಂಟಿಸುವಶಕ್ತಿ. ಅಥವಾ ಒಂದನ್ನೊಂದು ನಿಯಮನಮಾಡಿ ಹಿಡಿದು ಅಂಟಿಸಿಕೂಡಿಹಾಕಿಸುವಶಕ್ತಿ (Binding Energy in the body). ಇದಕ್ಕೆ Negative force ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

೯ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತಿಕ್ತ, ಕಷಾಯರಸವುಳ್ಳ ರೂಕ್ಷಾದಿಗುಣಗಳಿಂದಕೂಡಿದ, ಶ್ಯಾವ ಅರುಣವರ್ಣದ ಸ್ರಾವವಾಗತಕ್ಕದ್ರವ್ಯಗಳು ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದ ವಾತಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದೂ; ಹುಳಿ, ಕಹಿ, ಖಾರರಸಮಿಶ್ರಿತವಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಉಷ್ಣ ಮಿಶ್ರಗುಣವುಳ್ಳ, ಹಳದೀಕೆಂಪು, ಹಸರು, ಕಪ್ಪುವರ್ಣಮಿಶ್ರಿತವಾದವು ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದ ಪಿತ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದೂ; ಸಿಹಿ, ಉಪ್ಪುರಸಮಿಶ್ರಿತವಾದ, ಶ್ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಮೃತ್ನು, ಸ್ಥಿರ, ಶೀತ, ಮಂದಗುಣವುಳ್ಳ ಬೀಳೀಬಣ್ಣದ ದ್ರವ್ಯ ಗಳು ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಕಫಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕವಾದವು ಪ್ರಸಾದಗಳೆಂದೂ, ಅಪಕಾರಕ ವಾದವು ಮಲಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಮಲಗಳು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ರಾವವಾಗಿ ಹೋಗಲ್ಪಡತಕ್ಕವುಗಳು.

೧೦ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಪಂಚಪಿತ್ತ, ಪಂಚಕಫಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೂ ಗುಣಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಫವಾಗಲೀ, ಪಿತ್ತವಾಗಲೀ, ಕಫದ ಅಥವಾ ಪಿತ್ತದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕೆಲವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಡಿರುವವು. ಹೀಗೆ ಗುಣ, ವರ್ಣ, ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಶರೀರವಿಚ್ಛೇದನೆಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಾರೀ ರವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಾವು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಾಗಬೇಕು.

ತಿದ್ಧ ಪಡೆಗಳು

ಪುಟ	ಸಾಲು	ಅಶುದ್ಧ	ಶುದ್ಧ	
೨	(ಮುನ್ನಡಿ)	೪	ಅದಕ್ಕೆ	ಅದಕ್ಕೆ
೪	"	೨೧	ಆರಂಭಕ	ಆರಂಭಕ
೧೨	"	೨೧	ವೈದ್ಯ	ವೈದ್ಯ
೧೯	ಮುಖ್ಯವಿಷಯ	೨೨	ಹಚ್ಚಿ	ಹಚ್ಚಿ
೨೪	"	೧	ಭಾವಗಳು	ಭಾವಗಳು.
೨೮	"	೧೪	ಉಷ್ಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ	ಉಷ್ಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ
೨೮	"	೨೪	ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳೆರಡನ್ನೂ	ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳೆರಡನ್ನೂ
೩೬	"	೮	ಸಮಾವೇಶವಾಗಿರು	ಸಮಾವೇಶವಾಗಿರು
			ವಪು.	ವಪು.
೩೯	"	೨೬	ರಜೋಗುಣ	ರಜೋಗುಣ
೪೯	"	೧೬	ಬುದ್ಧಿ ಕರ್ಮಣಾಂ	ಬುದ್ಧಿ ಕರ್ಮಣಾಂ
೫೧	"	೨೪	ಮೂತ್ರ	ಮೂತ್ರ
೫೫	"	೨೦	ನಿಯಮನವನು	ನಿಯಮನವನ್ನು
೫೭	"	೧	ಹುಟ್ಟುವ	ಹುಟ್ಟುವ
೫೭	"	೧೯	ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುವದ್ದು	ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುವದೂ
೬೩	"	೩	ಅಸ್ವಯಿಸುವದವು.	ಅಸ್ವಯಿಸುವವು.
೬೩	"	೨೬	ಸುಶೃತಾಚಾರ್ಯರು	ಸುಶೃತಾಚಾರ್ಯರು
೭೨	"	೧೨	ಪರಿಣಾಮ	ಪರಿಣಾಮ
೭೫	"	೨	ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ	ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ
೭೫	"	೨೦	ಮತ್ತು	ಮತ್ತು
೭೭	"	೧೮	ಅವುಗಳೆದುಂಟಾದ	ಅವುಗಳೆದುಂಟಾದ
೮೩	"	೨೩	ವಿರುದ್ಧೈರಸಿ	ವಿರುದ್ಧೈರಸಿ
೮೮	"	೧೪	ಪ್ರಕೋಪಕರ	ಪ್ರಕೋಪಕರ
		೫	ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪರಾಧಂ	ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪರಾಧಂ

೯೫	,,	೨೨	ದೋಷಗಳು	ದೋಷಗಳು
೧೦೨	,,	೪	ವಕ್ಷಾಢುಃ	ವಕ್ಷಾಢುಃ
೧೦೮	,,	೧೯	ವ್ಯಾಧಿಗಲಿಗೆ	ವ್ಯಾಧಿಗಲಿಗೆ
೧೧೦	,,	೮	ದೂರು	ದೂರು
೧೧೦	,,	೧೬	ನಸ್ಯಾ	ನಸ್ಯಾ
೧೧೭	,,	೧	ಮೂಲಸ್ಯಾಢ	ಮೂಲಸ್ಯಾಢ
೧೨೦	,,	೭	ಮಾದ್ಯ	ಮಾದ್ಯ
೧೨೦	,,	೯	ಪೈದ್ಯ	ಪೈದ್ಯ
೧೨೦	,,	೧೦	ಇದ	ಇದ್ದ
೧೨೦	,,	೧೫	ಒಂದೇ	ಒಂದೇ
೧೨೦	,,	೧೭	ಮತ್ತು	ಮತ್ತು
೧೨೧	,,	೧೦	bc	bc
೧೨೧	,,	೧೩	ae	ae
೧೨೩	,,	೧೬	ಶ್ಯಾಮನ್ನನ	ಶ್ಯಾಮನ್ನನ
೧೨೩	,,	೨೬	ಕರ್ತರುಕಾರಜ್ಜುನಿನ	ಕರ್ತರುಕಾರಜ್ಜುವಿನ
೧೨೪	,,	೨೦	ಜಾಲಿಗೆಯಂತ	ಜಾಲಿಗೆಯಂತಹ
೧೨೬	,,	೧೮	ಭೌತಿಕ	ಭೌತಿಕ
೧೨೬	,,	೨೬	on	an
೧೨೭	,,	೨	Delicatesheath.	Delicate sheath
೧೩೦	,,	೧೮	ಅವುಗಳೆಲ್ಲ	ಅವುಗಳೆಲ್ಲ.
೧೩೧	,,	೬	ರಕ್ತಸಂಚಲನೆ	ರಕ್ತಸಂಚಲನೆ
೧೩೩	,,	೧೯	ಮತ್ತು	ಮತ್ತು
೧೩೪	,,	೨೧	ಕ್ಷೇಷ್ಣಗಳ	ಕ್ಷೇಷ್ಣಗಳ
೧೩೪	,,	೨೪	ಕಫಗಲು	ಕಫಗಲು
೧೩೫	,,	೩	ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪವಾ ಯು, ಪಿತ್ತ ಕಫಗಲು	ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪವಾಯು ಪಿತ್ತ ಕಫಗಲು,
೧೩೫	,,	೪	ಶಕ್ತಿಗಲು	ಶಕ್ತಿಗಲು